

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

αντί

Περίοδος Β'
Τεύχος 423
Παράσκεψη
1 Δεκεμβρίου 1989
Δρχ. 150

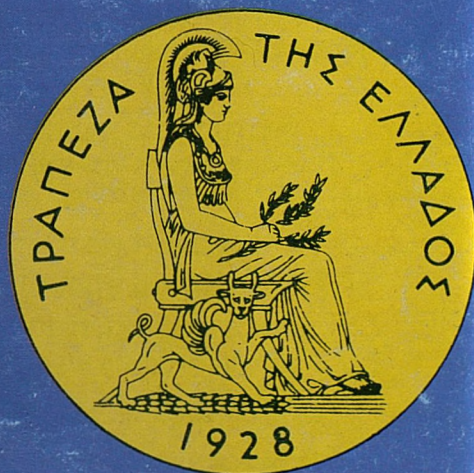
Η ΚΑΘΑΡΣΗ ΠΕΡΙΜΕΝΕΙ ΣΤΗ ΣΤΑΣΗ...

από την

ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΡΗΤΗΣ

στην

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΤΟΥ ΤΖΑΝΗ ΤΖΑΝΝΕΤΑΚΗ: Η καθαρή παραμένει ως αίτημα
ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ του Προέδρου της Ένωσης Δικαστών · Εισαγγελέων κ. ΚΩΣΤΑΚΟΥ:

Το χρέος των δικαστών

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ: ΠΟΙΟΣ ΠΛΗΡΩΝΕΙ ΤΑ ΣΠΑΣΜΕΝΑ ΤΟΥ ΠΑΣΟΚ;

ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ: Η ΑΡΙΣΤΕΡΑ ΕΧΕΙ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

ΤΟ ΤΕΙΧΟΣ, Η ΜΑΛΤΑ, ΤΟ ΝΤΑΒΟΣ

Η ΕΥΡΩΑΡΙΣΤΕΡΑ ΚΑΙ ΟΙ ΜΕΤΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΙΣ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΕΣ ΧΩΡΕΣ

Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΝΤΟΥΜΠΤΣΕΚ

Ν Ε Α Β Ι Β Λ Ι Α 1 9 8 9 - 1 9 9 0

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

ΓΚΑΝΑΣ ΜΙΧΑΛΗΣ

Μητριά πατρίδα

(Πεζογράφημα)

ΚΑΡΑΛΗ ΜΑΛΒΙΝΑ

Αθώς σαν αγαπημένος

(Αφήγημα)

ΚΑΤΟΣ ΓΙΩΡΓΟΣ

Η βασιλεία των κατασφιδών

(Μυθιστόρημα)

ΜΙΛΛΙΕΣ-ΓΚΡΙΤΣΗ ΤΑΤΙΑΝΑ

Αλλάζουμε;

(Μυθιστόρημα)

Αναδρομές

(Διηγήματα)

ΜΠΡΟΥΝΤΖΑΚΗΣ ΞΕΝΟΦΩΝ

Μια κοινή περιπέτεια του σώματος

(Πεζογράφημα)

ΜΩΡΑΪΤΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ

Αναμνήσεις ενός αντάρτη

ΞΑΝΘΟΥΛΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ

Ο χάρτινος Σεπτέμβρης της καρδιάς μας

(Μυθιστόρημα)

ΠΡΩΤΟΠΑΠΑΣ ΠΑΝΟΣ

Η αθέατη πλευρά της σελήνης

(Διηγήματα)

ΡΟΥΣΣΟΣ ΤΑΣΟΣ

Μιχαήλ και άλλα διηγήματα

ΣΚΟΥΡΤΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ

Ιστορίες με πολλά σπας

Το χειρόγραφο της Ρωξάνης

ΣΟΥΡΟΥΝΗΣ ΑΝΤΩΝΗΣ

Τα τύμπανα της κοιλιάς και του πολέμου

(Διηγήματα)

Οι πρώτοι πεθαίνουν τελευταίοι

(Μυθιστόρημα)

ΣΦΥΡΙΔΗΣ ΠΕΡΙΚΛΗΣ

Από πρώτο χέρι

(Διηγήματα)

ΤΟΜΑΖΑΝΗ ΔΕΣΠΟΙΝΑ

Φωτιά μέσα στο νερό

(Διηγήματα)

ΦΑΚΙΝΟΣ ΑΡΗΣ

Τα παιδιά του Οδυσσέα

(Μυθιστόρημα)

ΦΑΚΙΝΟΣ ΜΙΧΑΛΗΣ

Εφημερεύων θιάσος και άλλες ιστορίες

ΧΑΡΙΤΟΠΟΥΛΟΣ ΔΙΟΝΥΣΗΣ

Τη νύχτα που 'φυγε ο Μπούκοβι

(Διηγήματα)

ΧΑΤΖΗΠΑΠΑΣ ΧΡΙΣΤΟΣ

Το χρώμα του γαλάζιου νάκινθου

(Μυθιστόρημα)

ΠΟΙΗΣΗ

ΑΓΓΕΛΑΚΗΣ ΑΝΔΡΕΑΣ

Ο μακρύς μονόλογος

της Μαρίας Πολυδούρη

ΓΚΑΝΑΣ ΜΙΧΑΛΗΣ

Γυάλινα Γιάννενα

ΔΕΝΕΓΡΗΣ ΤΑΣΟΣ

Η κατάσταση των πραγμάτων

ΚΑΚΟΥΛΙΔΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ

Το χρώμα της ορχήστρας

ΜΟΣΚΩΦ ΚΩΣΤΗΣ

Για τον Έρωτα και την Επανάσταση

ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ (μοναχός)

Ερωτικός Ασσύριος

ΠΑΠΑΔΑΚΗ ΑΘΗΝΑ

Ωχροτάτη έως του λευκού

ΣΚΑΡΤΗΣ ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Το μάρμαρο της άπλας

ΧΕΛΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ

Ότι στείρα έτεκεν επτά

Ε Κ Δ Ο Σ Ε Ι Σ Κ Α Σ Τ Α Ν Ι Ω Τ Η

Η σύγχρονη εκδοτική παρουσία στα ελληνικά γράμματα

Ζ. Πηγής 3, 106 78 Αθήνα, τηλ. 360.32.34 - 360.13.31

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΙ ΚΑΙ ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΟΜΕΝΟΙ

ΑΝΑΓΚΑ και θεοί πείθονται. Πόσο μάλλον οι πολιτικοί αρχηγοί. Ως λύση ανάγκης προβάλλεται κατά κύριο λόγο ο σχηματισμός της οικουμενικής κυβέρνησης υπό τον κ. Ζολώτα και έπονται τα περί λύσης εθνικής ευθύνης και συμφέροντος της χώρας.

ΚΑΙ Η ΑΝΑΓΚΗ αυτή προσδιορίζεται αρνητικά, σαν πικρό ποτήριον που όλα τα κόμματα δεν μπορούσαν να αποφύγουν, παρά μόνο αν αγνοούσαν την καθολική αντίθεση για προσφυγή σε νέες εκλογές, που άλλωστε δεν προσιώνιζαν διαφορετικούς συσχετισμούς μεταξύ των κομμάτων. Το θετικό περιεχόμενο της ανάγκης αυτής, η επιταγή να αποκτήσει ο τόπος αξιοπιστία, σταθερή κυβέρνηση καταργώντας τις διαχωριστικές γραμμές υποβαθμίζεται και υποτονίζεται λόγω ενός ιδιόμορφου πόλεμου θέσεων που διεξάγουν εμφανώς ή υπογίως τα κόμματα με δεδομένη τη συμφωνία για τη βραχύβια διάρκεια της κυβέρνησης, όπως έχουν τα πράγματα σήμερα επισήμως.

ΤΑ ΚΟΜΜΑΤΑ φαίνεται να διστάζουν να αποδεχθούν την άπαξ και δια παντός κατάργηση των διαχωριστικών γραμμών και το γεγονός ότι οι συμφωνίες, οι συμβιβασμοί και η αναζήτηση κοινού παρανομαστή σε προγραμματικές θέσεις αποτελούν φυσιολογικό και αναπόσπαστο μέρος τη πολιτικής διαδικασίας. Κι αυτό γιατί έχουν συνηθίσει τα μέλη και τους οπαδούς τους σε ψευτο-ιδεολογικές καθαρότητες και ψευδο-ταυτότητες που εμποδίζουν την αντιμετώπιση των πραγματικών προβλημάτων κατά τρόπο υπεύθυνο και σοβαρό.

ΑΥΤΗ την αιδήμονα διστακτικότητα και έρπουσα διάθεση απολογίας εκμεταλλεύονται εκ του ασφαλούς διάφοροι οικουμενικοί διαμαρτυρόμενοι κατά της οικουμενικής.

ΟΙ ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΟΜΕΝΟΙ της Νέας Δημοκρατίας υποστηρίζουν ότι κομματικά συνέφερε νέα εκλογική αναμέτρηση που υποτίθεται ότι θα εξασφάλιζε την πολυπόθητη αυτοδυναμία, αλλά

δεν τολμούν να εξηγήσουν γιατί αυτή δεν επετεύχθη στις δυο προηγούμενες εκλογές.

ΣΤΟ ΠΑΣΟΚ, ο Ταύρος απώλεσε το κόκκινο πανί της αντιδρασίας υστερίας, διαμαρτύρεται όμως και συνεχίζει τη γνωστή επωδό του, αλλά ταυτόχρονα εκτονώνει και απορροφά τη διαμαρτυρία. Επιχαιρεί γιατί ελάχιστοι στο ΠΑΣΟΚ ζητούν ή επιζητούν την αποκοπή του ομφάλιου λώρου που τους συνδέει και γιατί γνωρίζει ότι αποτελεί πολύτιμη εκλογική πελατεία και εφεδρεία.

ΣΤΟ ΚΚΕ οι διαμαρτυρόμενοι κι αποχωρούντες επιστρέφουν στην Γ' Διεθνή, ιδεολογικά και ψυχολογικά, μαζί με νεολαίους Κινίτες που αναζητούν τους προσανατολισμούς της σε μια «χαμένη κόλαση», όταν ο κομμουνισμός, όπως τον διδάχτηκαν και τον γνώρισαν στις χώρες του «υπαρκτού σοσιαλισμού» κατέρρευσε.

ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ αυτή βέβαια η ανάγκη της οικουμενικής χρησιμοποιείται σαν πρόσχημα. Γιατί η πραγματική πηγή των διαφωνιών βρίσκεται στην κρίση του κομμουνισμού και στην περεστρόικα του ΚΚΕ με τις επιλογές του για τον Συνασπισμό, την κυβέρνηση Τζαννετάκη και την οικουμενική.

ΚΑΙ Η ΚΑΘΑΡΣΗ; Αυτή πρέπει να προχωρήσει και θα προχωρήσει γιατί παρά τα λάθη που έγιναν η ουσία του αιτήματος παραμένει κι αποτελεί εθνική ανάγκη. Σε αντίθετη περίπτωση η αξιοπιστία του πολιτικού κόσμου και της Δικαιοσύνης θα καταρρακωθεί. Ποιος θέλει να αυτοκτονήσει;

ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ έχουν τη δική τους οικουμενική λογική και δείχνουν ότι η κυβέρνηση Ζολώτα μέσα από δυσκολίες και συμβιβασμούς θα δημιουργήσει ένα εντελώς καινούριο πολιτικό κλίμα, θα δώσει έργο και θα δρομολογήσει λύσεις για τα προβλήματα, της χώρας, έστω πάνω σε αυτό το άτολμο και μικρής εμβέλειας και αποτελεσματικότητας κοινό πρόγραμμα. Ποιο κόμμα θα πάρει την ευθύνη να αγνοήσει ένα θετικό αποτέλεσμα στην επίτευξη του οποίου συνέβαλε; Ποιο κόμμα θα αρνηθεί τον ίδιο του τον εαυτό; Οι οικουμενικοί θα νικήσουν.

ΠΕΡΙ
ΕΧΟ
ΜΕΝΑ

- Περίοδος Β'
- Χρόνος 16ος
- Τεύχος 423

Παρασκευή 1 Δεκεμβρίου 1989
δρχ. 150

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

Δημοχάρους 60 • 115 21 ΑΘΗΝΑ
Τηλ: 72.32.713 - 72.49.300
72.32.819 - 72.48.240
FAX: 72.26.107 - TELEX: 214179 ANTI

ΡΕΠΟΡΤΕΡ	
Τριτοκομματισμός ή συναίνεση	9
Τζανής Τζαννετάκης	
Συνέντευξη στο ANTI	12
ΡΕΠΟΡΤΕΡ	
Η κάθαρση είναι αίτημα πολιτικό	16
Π. ΚΩΣΤΑΚΟΣ	
Συνέντευξη στο ANTI	21
ΜΑΡΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ	
Η εκδίκαση της γυφτιάς	24
ΜΙΧΑΛΗΣ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΑΚΗΣ	
Η επελαύνουσα οικονομική πολιτική	26
Δ. ΜΙΧΑΗΛ	
Το παιδί όταν κακομαθαίνει	30
ΓΙΑΝΝΗΣ ΦΛΩΡΟΣ	
Ένα βήμα μπρος, δυο βήματα πίσω	32

Π.Κ.	
Το «φάντασμα» της ευρωαριστεράς	34
ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΑΠΕΤΑΝΓΙΑΝΝΗΣ	
Η επιστροφή της 'Ανοιξης	36
ΤΕΤΑ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ	
Το τείχος έπεσε, τα σύνορα παραμένουν;	38
ΝΙΚΟΣ ΧΙΟΣ	
Τοντόρ Ζίρκωφ: Δεν έφυγε και τόσο νωρίς...	40
ΒΑΣΙΛΗΣ ΖΗΣΗΣ	
Μετά το «τείχος» πέφτει και το Νταβός	46
ΜΗΤΣΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ	
Όλοι ίσοι όπως στο λουτρό	56
ΕΛΕΝΗ ΑΧΙΛΛΕΩΣ	
ΑΣΣΟΥΡΔΑΝΙΝΑΒΑΛ εν έτει 1989 μ.Χ.	58

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ	
ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ	
ΑΝΤΗΝΩΡ	
Ερείς και οι γύρω μας	4
ΗΜΕΡΟΔΗΚΤΗΣ	6
ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ	10
ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑ	
Δ. ΧΑΝΤΖΟΠΟΥΛΟΣ	19
ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ	44
ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ	52
ΒΙΒΛΙΟ	60
ΔΙΑΛΟΓΟΣ	65

ΕΞΩΦΥΛΛΟ: Δ. ΧΑΝΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

αντι

Εμείς και οι γύρω μας

ΤΕΛΙΚΑ, και τα τρία κόμματα βρέθηκαν να συμφωνούν στη στήριξη της πρώτης —υστερα από αρκετές δεκαετίες— οικονομικής κυβέρνησης, με πρωθυπουργό τον κ. Ξ. Ζολώτα. Ο σχηματισμός της, μάλιστα, έμελλε να συμπίσει με τις συγκλονιστικές εξελίξεις που σημειώνονται στην Ανατολική Ευρώπη. Στο Βερολίνο, το «τείχος» —το φοβερό τείχος που, επί 28 χρόνια ντρόπαζε όλους μας— κατέρρευσε. Στην Πράγα, ο «σοσιαλισμός με το ανθρώπινο πρόσωπο» παίρνει τη ρεβάνς του, καθώς ο άνεμος της αλλαγής σαρώνει τα σταλινικά απολιθώματα και ανοίγει καινούριους δρόμους. Στην Ουγγαρία, στην Πολωνία, ακόμα και στη «νομοταγή» Βουλγαρία, η «αρχή του ενός κόμματος» άρχισε να δίνει τη θέση της στον διάλογο, την πολυφωνία, τις κυβερνήσεις συνασπισμού. Και ο ρόλος του κομμουνιστικού κόμματος; «Ο ηγετικός ρόλος του ΚΚ Τσεχοσλοβακίας —μετέδιδε την περασμένη Τρίτη, το πρακτορείο CTK— δεν θα αναφέρεται πια στο νέο Σύνταγμα, αλλά θα προκύπτει (Σημ. «ΑΝΤΙ!», ακριβέστερα, πρέπει να προκύπτει...) από τον αγώνα και τη δράση του μέσα στην κοινωνία».

ΟΙ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ στις χώρες αυτές δεν είναι —και δεν μπορούσαν να είναι βέβαια— ευθυγραμμές ή ομοιόμορφες. Η «Σοβιετοσκαγια Ρωσία» λ.χ., όταν αναφέρεται στις αλλαγές που γίνονται σήμερα στην Τσεχοσλοβακία, μιλάει για «επαναστατική περεστρόικα από τα κάτω», ενώ οι Δυτικοί, όταν αναφέρονται στην Βουλγαρία, χρησιμοποιούν τόνους εξαιρετικά συγκρατημένους: «Ό,τι έγινε, έγινε, από τα πάνω» —υποστηρίζουν. Αυτό που συγκλόνισε, πάντως, την παγκόσμια κοινή γνώμη —και, φυσικά, και την ελληνική στο δεκαπενθήμερο αυτό— ήταν οι εξελίξεις στην Τσεχοσλοβακία ή στη «Βοημία», όπως ο Μίλαν Κούντερα προτιμά να αποκαλεί την Τσεχοσλοβακία... Στην πρώτη διαδήλωση (κυρίως φοιτητών) πήραν μέρος 25.000 φλεγόμενοι άνθρωποι, με μοναδικά συνθήματα «Δημοκρατία»

— «Ελεύθερες εκλογές»! Και η αστυνομία χτύπησε, χτύπησε σκληρά! Στη δεύτερη διαδήλωση πήραν μέρος 200.000, στην τρίτη 300.000, στην τέταρτη 500.000... Οι τσεχοσλοβακικές σημαίες ανεμίζουν παντού, ενώ το σύνθημα τώρα είναι άλλο: «Γιάκες, Γιάκες, σήμανε η ώρα!», που σήμαινε βέβαια: «Μίλος Γιάκες, παραιτήσου»! Η εικόνα ολοκληρώνεται με την ηρωική και τραγική μορφή του Αλεξάντερ Ντουμπτσεκ, αρχιτέκτονα της «άνοιξης της Πράγας» —αυτής της άνοιξης που έπνιξαν οι ερπύστριες των τανκς του Μπρεζνέφ. Εικοσι ένα χρόνια αργότερα, τα «Νέα της Μόσχας» θα χαρακτηρίσουν την εισβολή των δυνάμεων του Συμφώνου της Βαρσοβίας ως «συλλογικό έγκλημα»: «Αυτή η "άνοιξη" —έγραψε η σοβιετική επιθεώρηση— ήταν η πρώτη περεστρόικα σε σοσιαλιστική χώρα. Και μεις την συντρίψαμε, την συκοφαντήσαμε».

(Κάπου, ωστόσο, πρέπει να θυμηθούμε και τους δικούς μας «Τσέχους», κάποιους κρατούμενους της δικτατορίας, στο Παρθένι της Λέρου, που είχαν το θάρρος να καταγγείλουν πρώτοι —όταν άλλοι σιωπούσαν— την επέμβαση Μπρεζνέφ στην Πράγα. Τελικά, η ζωή διακρίνει τους θαρραλέους, τους διορατικούς, αυτούς που δεν έχασαν την πίστη τους στην άνθηση της κοινωνίας των πολιτών ή στην ανανέωση της προοπτικής του σοσιαλισμού, αυτούς που, σήμερα διεκδικούν την ηγεμονία στη «διακυβέρνηση του εκσυγχρονισμού»).

Η συνάντηση κορυφής Μπους - Γκορμπατσόφ

ΚΑΙ ΕΝΩ συγκλονιστικές εξελίξεις σημειώνονται σε ολόκληρη την Ανατολική Ευρώπη (μοναδική και θλιβερή εξέλιξη η Ρουμανία του Τσαουσέσκου — αλλά ως τότε;) πραγματοποιείται αύριο και μεθαύριο, στα χωρικά ύδατα της Μάλτας η πρώτη συνάντηση κορυφής Μπους - Γκορμπατσόφ.

ΟΡΙΣΜΕΝΟΙ Αμερικανοί αναλυτές κατέχονται από κάποια μικρή «ανησυχία»: θα μπορέσει ο Μπους να τα βγάλει πέρα με τον Μιχαήλ Γκορμπατσόφ, «αυτών τον brilliant tactician», μάστορα σε θέματα τακτικής; Και ενώ φέρονται «ανησυχούντες», από την άλλη σημειώνουν ότι η στρατιωτική δύναμη των δυνάμεων του Συμφώνου της Βαρσοβίας πρέπει να έχει εξασθενήσει, ότι ο Γκορμπατσόφ αντιμετωπίζει οξύτατα εσωτερικά προβλήματα και ότι, ακόμα και ένας πολιτικός «του διαμετρήματος και του ταλέντου του Γκορμπατσόφ», δύσκολα θα πείσει τον άνθρωπο του δρόμου, στη Σοβιετική Ένωση, ότι πρέπει να υποστεί και άλλες θυσίες, για να προχωρήσει η περεστρόικα... Και ενώ γράφουν όλα τα παραπάνω αυτά, την ίδια στιγμή αισθάνονται την ανάγκη να «νουθετήσουν» τον Μπους: Δεν πρέπει να δημιουργήσουμε στον Γκορμπατσόφ την αίσθηση της ανασφάλειας... Θα πρέπει να ενθαρρύνουμε τις παραπέρα εξελίξεις στην Ανατολική Ευρώπη, αλλά δεν πρέπει οι εξελίξεις αυτές να καταστούν ανέλεγκτες... Θα πρέπει να προσαρμόσουμε την στρατηγική μας, σε ό,τι αφορά τη μείωση των στρατηγικών και άλλων όπλων, στη νέα πραγματικότητα. Θα πρέπει...

ΩΣΤΟΣΟ, οι «νουθεσίες» αυτές δεν είναι τίποτε άλλο παρά η «γραμμή» που έχουν αποφασίσει να ακολουθήσουν οι επιτελείς του Λευκού Οίκου, αλλά και του πολιτικού αρχηγείου του ΝΑΤΟ, στις Βρυξέλλες. Αυτό μπορεί να το βεβαιώσει και η ομάδα των πέντε Ελλήνων δημοσιογράφων (ανάμεσά τους και ο Αντήνωρ...), που επισκεφθήκε, πριν από δυο εβδομάδες, τα ατλαντικά αρχηγεία στις Βρυξέλλες, στη Στουτγάρδη και στη Νέαπολη. Κοινή διαπίστωση: Οι αναλυτές και πολιτικοί σύμβουλοι των Βρυξελλών πιστεύουν ότι η Δύση δεν πρέπει να δημιουργήσει προβλήματα στον Γκορμπατσόφ, με αφορμή τις ραγδαίες εξελίξεις, στην Ανατολική Ευρώπη: «Δεν υπάρχει χώρα στον κόσμο —τονίζουν— που, στο όνομα της όποιας φιλελευθεροποίησης, θα συναινέσει στη διάλυση της... Συνεπώς, το ΝΑΤΟ δεν έχει λόγους να «ενθαρρύνει» εξελίξεις στη Βαλτική, στο Αζερμπαϊτζάν ή στη Μολδαβία, όπως δεν έχει λόγους να «υποκινήσει» την έξοδο της Ουγγαρίας ή της Πολωνίας από το Συμφωνο της Βαρσοβίας. «Το ΝΑΤΟ σέβεται τις ισορροπίες».

ΑΠΟ ΤΗΝ άλλη, το ΝΑΤΟ σημείωσε ότι, παρά την παρουσία ισχυρών σοβιετικών δυνάμεων στην Ανατολική Ευρώπη, δεν κινήθηκε ούτε ένας Σοβιετικός στρατιώτης για να παρεμποδίσει —ή έστω να επηρεάσει— την πορεία των πραγμάτων στην Ανατολική Γερμανία ή στην Ουγγαρία ή στην Τσεχοσλοβακία... Οι επιτελείς του ΝΑΤΟ αναγνωρίζουν, επίσης, την ειλικρίνεια των προθέσεων Γκορμπατσόφ, στην προσπάθειά του να επιτύχουν οι διαπραγματεύσεις της Βιέννης και της Γενεύης. Οι σοβιετικές αμυντικές δαπάνες αντιπροσώπευαν σήμερα το 15% περίπου του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος της ΕΣΣΔ και ο Γκορμπατσόφ έχει κάθε λόγο να διαθέσει ένα μέρος των δαπανών αυτών για την άνοδο του βιοτικού επιπέδου του μέσου Σοβιετικού πολίτη. Ήδη ο Γκορμπατσόφ εξήγγειλε —μονομερώς— τον περασμένο Δεκέμβριο, τη μείωση των σοβιετικών ενόπλων δυνάμεων κατά 500.000 άνδρες, 100.000 τανκς, 800 μαχητικά αεροπλάνα, κ.ά.

ΤΟΥΤΟΝ, δοθέντων, εκάζεται ότι στη συνάντηση Μπους-Γκορμπατσόφ δεν θα υπάρξουν σημαντικές δυσχέρειες σε ό,τι αφορά την παραπέρα μείωση του αμυντικού δυναμικού των δυο συνασπισμών. Και οι Αμερικανοί συνειδητοποιούν, αυτή τη στιγμή, ότι «η εποχή του ψυχρού πολέμου παρήλθε» και ότι απαιτείται μια «αναστάθμιση δεδομένων».

ΙΣΩΣ η μεγαλύτερη δυσχέρεια να εντοπισθεί στο θέμα της ενοποίησης των δυο Γερμανιών, αν υποτεθεί ότι ο Μπους συμφωνεί με το σχέδιο Κολ για ομοσπονδιακή ή συνομοσπονδιακή ένωση των δυο γερμανικών κρατών — ιδέα που βρίσκει αντίθετη (επί του παρόντος, τουλάχιστον), όχι μόνο τη Σοβιετική Ένωση, αλλά και πολλούς Ευρωπαίους ηγέτες: «Δεν είναι δυνατόν —λένε οι ηγέτες αυτοί— 45 χρόνια μετά τη Γιάλτα, να συζητούμε πάλι το γερμανικό πρόβλημα».

ΟΛΑ ΤΑ παραπάνω αυτά, δεν αναιρούν, βέβαια, την παρουσία των «γερακιών» τόσο στον Λευκό Οίκο, όσο και στο ΝΑΤΟ. Γι' αυτούς, «ο ψυχρός πόλεμος συνεχίζεται», «η ΕΣΣΔ εξακολουθεί να εργαζέ-

ΟΣΙΟΝ ΑΦΟΡΑ ΤΗΝ ΚΑΘΑΡΣΗ
ΕΧΩ ΝΑ ΠΩ ΤΟΥΤΟ...
ΤΟΝ ΑΝΤΡΕΑ ΚΙ ΑΝ ΤΟΝ ΠΛΕΝΕΙΣ
ΤΟ ΣΑΠΟΥΝΙ ΣΟΥ ΧΑΛΑΣ!

ται για την επικράτηση του κομμουνισμού ανά τον κόσμο» και «η Δύση δεν πρέπει να ενδώσει στις σειρήνες του όποιου Γκορμπατσόφ». Φαίνεται, ωστόσο, ότι τα «γεράκια», αν και έχουν φωνή, δεν έχουν το πάνω χέρι, αυτή, τουλάχιστον την ώρα...

Το ευρωπαϊκό κλίμα και η «οικουμενική»

ΚΑΙ ΕΝΩ αυτά συνέβαιναν —και συμβαίνουν— στην Ευρώπη, ενώ οι αρχηγοί των δυο υπερδυνάμεων ανανέωναν τον διάλογο τους, στην μικρή Ελλάδα, 24 ώρες πριν από τον σχηματισμό της οικουμενικής κυβέρνησης, η ηγεσία του ΠΑΣΟΚ ήταν έτοιμη να μας οδηγήσει και πάλι σε εκλογές. Και θα βαδίζαμε σε

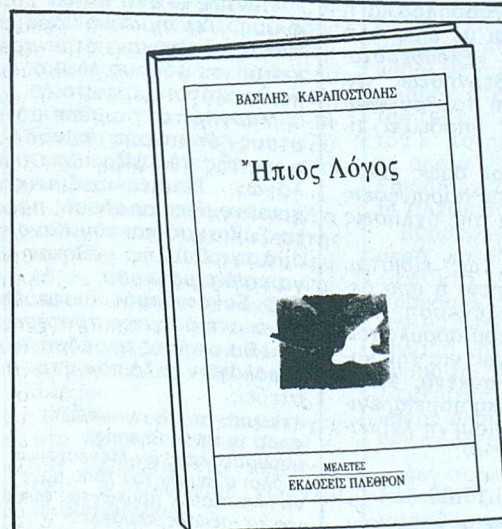
εκλογές γιατί το ΠΑΣΟΚ, με σιδερένιο βραχίονα τον φασίζοντα αυριανισμό, θεωρούσε «έγκλημα καθοσιώσεως» τη συνύπαρξη με την «επαραιο Δεξιά»· γιατί ο —μέχρι προχθές— «προδοτικός» Συνασπισμός αρνιόταν να σχηματίσει με το ΠΑΣΟΚ «κυβέρνηση ακροβατών» που θα στηριζόταν σε 150 (;) έδρες· γιατί η διαβόητη «στρατηγική των δυο κόσμων» (με αρχιτέκτονα τον Κουτσόγιωργα), η δημαγωγία, η κάθετη αντιπαράθεση, η κάθετη πόλωση, η κραυγή, η ένταση, η κατασκευαστική του αντιπάλου, η λάσπη —όλα αυτά συνέθεταν, έως εκείνη τη στιγμή, το «φυσικό περιβάλλον», την τρέχουσα πρακτική ενός κόμματος που θέλει να λέγεται προοδευτικό και σοσιαλιστικό.

ΔΕΝ ΧΡΕΙΑΖΕΤΑΙ, πάντως, τώρα να αναλύσουμε για ποιους λόγους το ΠΑΣΟΚ, υπό την πίεση των πραγμάτων, ανεκρούσε, τελικά, πυρμυαν. (Άλλωστε, οι λόγοι αυτοί έχουν καταγραφεί καταλεπτώς, στην ημερήσιο Τύπο). Το μόνο που θα πρέπει ίσως να σημειώσουμε είναι ότι η σχετική απόφαση· πρωτοβουλία ανήκει στον ίδιο τον Ανδρέα Παπανδρέου. Ο οποίος, όσο και αν λέει σήμερα ότι άλλο πράγμα ήταν η κυβέρνηση Τζαννετάκη, και άλλο η κυβέρνηση Ζολώτα, θα πρέπει κάποτε να εξηγήσει γιατί αυτό που θεωρούσε «αδιανόητο» τον Ιούνιο, τελικά αποδείχθηκε «εφικτό» το Νοέμβριο.

ΕΞΥΠΑΚΟΥΕΤΑΙ ότι ένα κόμμα που μετεχει —υπό την πίεση των πραγμάτων— σε μια οικουμενική κυβέρνηση, που έχει συγκεκριμένη ζωή, δεν απεμπολεί ούτε τις ιδέες του, ούτε το πρόγραμμά του, ούτε την τελική στόχευσή του. Από την πλευρά αυτή, το ΠΑΣΟΚ, και προσωπικά ο Α. Παπανδρέου, έχει κάθε δικαίωμα να διακηρύσσει (όπως διακήρυξε στη συνόδο της Κεντρικής Επιτροπής), ότι δεν είναι στα «υπόψη του» τα κεντροδεξιά σχήματα και ότι η στρατηγική επιλογή του είναι «η κυβέρνηση των αριστερών, προοδευτικών, ανανεωτικών και εκσυγχρονιστικών δυνάμεων». Η μόνη απορία είναι γιατί δεν ανακάλυψε την επιλογή αυτή στα οκτώ χρόνια που ήταν αυτοδυναμο στην εξουσία...

ΑΛΛΑ ΤΟ προέχον, αυτή τη στιγμή, είναι να μην αποτύχει η συμμαχική-οικουμενική κυβέρνηση Ζολώτα. Και το πλαίσιο αρχών, που συμφώνησαν τα τρία κόμματα, να «μεταφρασθεί σε συγκεκριμένες δεσμεύσεις». Το προέχον είναι να αποδειχθεί —έργω— ότι μια συμμαχική κυβέρνηση μπορεί να αποδώσει και ότι δεν χρειάζεται να πέσουμε πάλι στην θεομηνία των ανέλεγκτων μονοκομματικών κυβερνήσεων. Το προέχον είναι να απομονωθεί το καρκίνωμα του αυριανισμού. Όλα τα άλλα είναι συγχωρητέα. Ακόμα και όταν ο Α. Παπανδρέου επιμένει ότι η «διακήρυξη της 3 του Σεπτεμβρίου» άνοιξε τον δρόμο στη σημερινή... Ευρωαριστερά, μέσω προφανώς, Ισλαμ και Γκανταφι!

ΑΝΤΗΝΩΡ

Έκδόσεις Πλέθρον

Σειρά: ΜΕΛΕΤΕΣ
ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

Β. ΚΑΡΑΠΟΣΤΟΛΗΣ
Ἡπιος Λόγος

Ένα βιβλίο για τις
τελευταίες αντιστάσεις του
Πολιτισμού στην βαρβαρότητα

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ-ΕΚΔΟΣΕΙΣ:
Μασσαλίας 20Α, 106 80 Αθήνα
τηλ.: 36.41.260 - 36.45.057

ημερο δονκτής

ΤΕΤΑΡΤΗ 15.11.89 - ΤΡΙΤΗ 28.11.89

ΤΕΤΑΡΤΗ, 15.11.89

Κανονικά θα έπρεπε να θυμάστε από μόνοι σας ότι σήμερα, του Αγίου Φιλίππου, είναι η δεύτερη και προτελευταία ημέρα του τρίτου τεταρτηχρονίου των διερευνήσεων και η εντολή βρίσκεται εις χείρας του κ. Φλωράκη όστις την διαπραγματεύεται με τον κ. Παπανδρέου.

Αλαλούμ: Συνέρχεται το Διαρκές Συνέδριο της ΕΑΡ κι αποφασίζει με πλειοψηφία 98% υπέρ οικομενικής κυβερνήσεως —ειδάλλως εκλογές. Συνέρχεται και η Κ.Ε. του ΚΚΕ κι αποφασίζει, αν αποτύχει η οικομενική, συγκυβέρνηση με το ΠΑΣΟΚ για την κατάργηση του **συνέννα**.

Ανατολικογερμανός διέβη το κρημισθόν τείχος αγόρασε λαχνό του δυτικογερμανικού **λότο** και κέρδισε 100 εκατ. δραχμές. Ευτυχώς που

οι Τούρκοι πρόσφυγες δεν παίζουν Προ-Πο.

Κυκλοφορεί νέα αθηναϊκή εφημερίδα: Η «Προοδευτική Αλλαγή» —προφανώς ο εκδότης είναι σίγουρος πως πάμε για εκλογές.

Επιτέλους! Η «Πόρσε» θα κυκλοφορήσει και σε τετράθυρο μοντέλο! Θα γλυτώσω από τη γκρίνια των φίλων που για να καθίσουν στα πίσω καθίσματα πρέπει να διπλωθούν στα δύο. Τρίωρη αποφυλάκιση του Ρα-σίντ για να ομιλήσει σε εκδήλωσή της ζητά η ΕΦΕΕ. Δεν τον αφήνουν, επιτέλους, να δραπετεύσει να προυχάσουμε; Μα τι ήθελε κοντά στον Βόρειο Πόλο το ελληνικό πλοίο-ψυγείο που βούλιαξε αλλά ευτυχώς σωθηκε το πλήρωμά του; Παγοκολώνες στους Εσκιμώους θα πουλούσε;

Αποδέχεται την Οικουμενική ο κ. Παπανδρέου αλλά δωδεκάμηνης τουλάχιστον διάρκειας. Έτσι ώστε να προλάβει ο κ. Έβερτ όχι μόνο να φάει αλλά και να χωνέψει τον κ. Μητσotάκη.

ΠΕΜΠΤΗ, 16.11.89

Τέλος και του 3ου τεταρτηχρονίου των εντολών. Ο κ. Φλωράκης παραδίδει στον Πρόεδρο τα βύσινα μισοκαμμένα —μήπως θέλατε δηλαδή να τα βγάλει αυτός από τη φωτιά;

Κι ενώ η ΚΕ της ΕΑΡ απορρίπτει με πλειοψηφία 2/3 την προοπτική της συγκυβέρνη-

σης με το ΠΑΣΟΚ, φερέλπιδες νεόφυτοι στρατηγέτες του Συνασπισμού έχουν αποδοθεί, μαζί με τους αντιστοίχους τους του ΠΑΣΟΚ, στην εναγώνια αναζήτηση της 151ης ψήφου. Για την ώρα οι Οικολόγοι ανθίστανται ερρωμένως.

Στεφάνια, λουλούδια, κατατίθενται, λόγοι, ποιήματα απαγγέλλονται, κοινοί θνητοί, αρχηγοί κομμάτων, μαθητές, φοιτητές και άλλοι ρεφορμιστές παρελαύνουν από το προαύλιο του Πολυτεχνείου ενώ οι γνήσιοι επαναστάτες αρχίζουν τη γνωστή ετήσια γυμναστική τους παίζοντας ξύλο με τα ΜΑΤ στο Ελληνικό και ριχνοντας Μολότωφ στην Πατησίων.

Ως έπραξεν και ο συνονόματος του Αη-Γιώργης κατά του δράκοντος, ούτως και ο Γεώργιος Παπανδρέου Β' ορμά έφιππος κατά του αυριανισμού —ελπίζει έτσι να γοητεύσει τους Συνασπιστές, να πουν «τι παλικάρι!» και να δεχθούν το γάμο με προίκα το **συνέννα**. Τέτοια κι άλλα μηχανεύονται οι στρατηγέτες ένθεν και ένθεν.

Θα υπερψηφίσει κυβέρνηση ΠΑΣΟΚ - Συνασπισμού δηλώνει ο κ. Ροδόπλου εκ Ροδόπης, κατόπιν υποδείξεως του «μέλλοντος πρωθυπουργού» κ. Λάζαρη, ο οποίος διέψευσε μετ' αγανακτήσεως ότι προσέφερε στον Τούρκο συμπαιγνίη μας το υπουργείο Εξωτερικών.

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ, 17.11.89

Το τέταρτο και τελικό τεταρτηχρόνιο ξεκινά. Οι κ. Μητσotάκης, Παπανδρέου, Φλωράκης, τα λένε εις έκαστος ξεχωριστά με τον Πρόεδρο και μετά όλοι ομού συνεδριάζουν αλληλούς.

Μετά τον κ. Ροδόπλου και η «17N» τάσσεται με επιστολή της προς την «Ελευθεροτυπία» υπέρ κυβερνήσεως για την κατάργηση του **συνέννα**. Άγνωστον τη υποδειξει τίνος.

Οι Οικολόγοι όμως ανθίστανται παρά τις παραινήσεις της «17N» και τις οχλήσεις του κ. Λαλιώτη.

Εορτάστηκε, ως είθισται, με μεγαλοπρέπεια η προ δεκαεξετίας εξέγερση των φοιτητών και του αδούλωτου λαού της Αθήνας για την κατάργηση του **συνέννα**. Μετά την παραδοσιακή πορεία, έγινε και η συνηθισμένη λεηλασία καταστημάτων.

ΣΑΒΒΑΤΟ, 18.11.89

Ο κ. Σαρτζετάκης αναχωρεί

για το Παρίσι κι έχουμε τάιμα-άουτ. Συσκέψεις επί συσκέψεων στα κομματικά επιτελεία, ενώ οι κ. Σουφλιάς, Γεννηματάς, Δραγασάκης συσκέπτονται και συζητούν τα οικονομικά ζητήματα. Στη λαϊκή της Καλλιόρομίου δεν μου δίνει κανείς σημασία: όλοι βάζουν στοιχήματα για το αν θα γίνει κυβέρνηση ή όχι.

Άδοξα έληξε η πολιτική σταδιοδρομία του Ν. Ψαρουδάκη: το έκτακτο συνέδριο της Χρ. Δημοκρατίας τον καθαίρεσε από Πρόεδρο διότι συνεργάστηκε εκλογικά με τη ΝΔ. Αν είχε καταφέρει να εκλεγεί, θα είχε άραγε την ίδια τύχη;

ΚΥΡΙΑΚΗ, 19.11.89

Παρασκηνιακές και επίσημες διαβουλεύσεις, συσκέψεις, παζάρια, υποσχέσεις, εκβιασμοί, απειλές δίνουν και παίρνουν. Στο επίκεντρο πάντα το **συνέννα**. Ποτέ στην ιστορία των μαθηματικών δεν έγινε τέτοιο μπάχαλο για έναν αριθμό.

Νύκτωρ ο κ. Λαλιώτης καλεί τους Οικολόγους να συναινέσουν στην «κυβέρνηση απλής αναλογικής» διότι αλλιώς θα γίνει δεκτό εκλογικό σύστημα που προτείνει ο Συνασπισμός που τους κόβει την έδρα. Αυτοί καίτοι νυστάζουν ανθίστανται.

ΔΕΥΤΕΡΑ, 20.11.89

Αγιασμοί κι ορκωμοσίες στη Βουλή —και βουβές προσευχές των βουλευτών να προλάβουν τουλάχιστον να εισπράξουν το δεκαπενθήμερο.

Νέα αποτυχημένη συνάντηση Σαρτζετάκη, Μητσotάκη, Παπανδρέου, Φλωράκη. Τούτο το τελευταίο τεταρτηχρόνιο από παράταση σε παράταση πάει.

Πάντως οι αντ' αυτών Σουφλιάς, Γεννηματάς, Δραγασάκης τα βρήκαν: όταν πρόκειται για φόρους όλοι οι οικονομολόγοι συμφωνούν.

Μαργαρίτες μοίρασε μόνο στους θηλυκούς συναδέλφους της η κ. Δίξη των Οικολόγων. Τέτοιες σεξιστικές χειρονομίες απόδουν προς το Σύνταγμα και τον Κανονισμό της Βουλής: χάθηκαν λίγα γαϊδουράγκοθα;

Ο Συνασπισμός διαψεύδει ότι έκανε άσεμνες προτάσεις που θα έκοβαν την έδρα των Οικολόγων αλλά ποιος τον πιστεύει;

Εκπέμπει σήμερα για πρώτη φορά το MEGA Channel: μπουρδες πολλών Μεγκατόνων —όλοι σ' αυτόν τον τόπο πάνε να πλουτίσουν πουλώντας φύκια για μεταξωτές κορδέλες.

Πάλι καλά που έγινε πρωθυπουργός και όχι άναξ.

Για να κυκλοφορεί σήμερα και άλλη ημερήσια εφημερίδα, η «**Αλήθεια**» θα πει πως σίγουρα πάμε για εκλογές.

ΤΡΙΤΗ, 21.11.89

Τους **φώτισε** η **Χάρη** της (Χρόνια Πολλά **Μαρίες** και **Παναγιώτηδες**!) τα βρήκαν μεταξύ τους και γλυτώσαμε τις εκλογές. Ευτυχώς —γιατί λίγο ακόμη και από την **αγωνία** θα ξανάρχιζα το **ταιγάρο**. Να 'σαι καλά **Αντρέα** μου με τις **τούμπες** σου.

Βέβαια, λέγεται ότι ο νέος μας πρωθυπουργός κ. **Ξ. Ζολώτας** γεννήθηκε το 1897 κι όχι το 1904. Τι σημασία έχει; Για **γαμπρό** τον θέλουμε; Μας **φτάνει** ο **Αντρέας**!

Όλοι όσοι επιθυμούν να **υπουργοποιηθούν** φροντίζουν να «**διαρρεύσουν**» τα ονόματά τους. Το έκανα κι εγώ. Λέτε να **πιάσει**;

Όσοι **δεν** ακούσατε σήμερα το **Ράδιο-Αυριανή** χάσατε. Κλαυθμός και οδυρμός **Γαργαλάκου** και λοιπών λαϊκών αγωνιστών. Τους μαγνητοφωνήσαμε και πουλάμε **κασέτες** προς 1.000 **δραχμές** τη μία. Όποιος **προλάβει** —περιορισμένος αριθμός αντιγράφων.

ΤΕΤΑΡΤΗ, 22.11.89

Το **κόλπο** δεν έπιασε αλλά μπορεί να πετύχω **καμιά** θέση **συμβούλου**. **Οικουμενική** μ' εμένα **έξω**, **δεν** γίνεται.

Αποκτήσαμε λοιπόν **πρωθυπουργό** και **κυβέρνηση** που θα **ορκιστούν** **αύριο**. Να δούμε τι θα **καταλάβουμε**.

Δεν διαφωνεί μόνο το **συγκρότημα Κουρή** και οι **οπαδοί** του με την **Οικουμενική**. **Οκτώ** μέλη της **ΚΕ** του **ΚΚΕ** **παραιτήθηκαν** για τον ίδιο λόγο. Κι ο **βουλευτής** κ. **Μπριλλάκης** της **Συμπαράταξης** διαφωνεί —αλλά αυτός **δεν** **παραίτηται**.

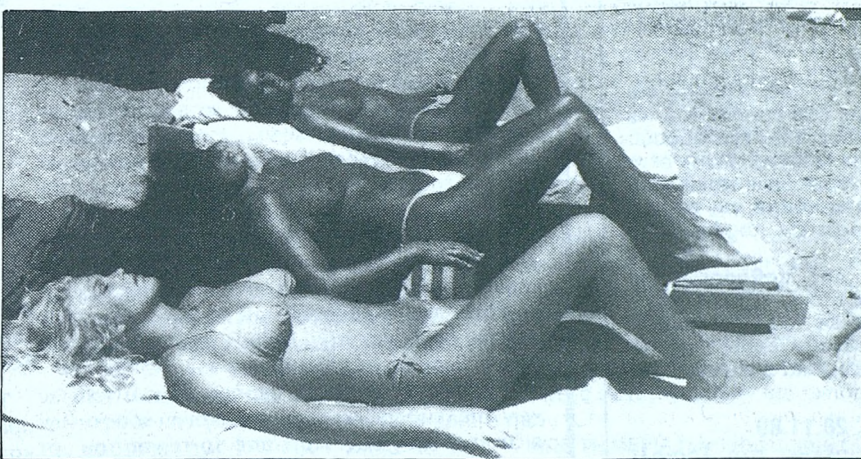
Παρά τα **παθήματά** μας, **επιμένουμε** να **βάσουμε** τους **μαθητές** να **ψηφίζουν** για **πενταμελή** **συμβούλια**. **Καιρός** να **επιστρέψουμε** στην **αθηναϊκή** **συνήθεια** του **κλήρου** —οι πιθανότητες να **εκλεγούν** **καλύτεροι** **κυβερνήτες** θα είναι **πολύ** **μεγαλύτερες**.

Με **πρωτοφανή** **γαλατική** **αμετροέπεια** ο κ. **Σωμερίτης** της **ΕΤ-1** **επιτίθεται** στην **Προεδρία** της **Δημοκρατίας**. Φαίνεται πως η **πολύχρονη** **παραμονή** του στο **Παρίσι** τον **έπεισε** πως **πέραν** του κ. **Μιτράν**, **ουδείς** **άλλος** **Πρόεδρος** **υπάρχει**.

5,8% **ανέβηκαν** οι **μετοχές** στο **Χρηματιστήριο**. Γιατί **όταν** **σχηματίζονται** **κυβερνήσεις** οι **πλούσιοι** **γίνονται** **πλουσιότεροι**;

Συμφωνούμε με τις **αποπών** να **υπάρχουν** **γυναίκες** **οικουμενικοί** **υπουργοί**. **Προτείνουμε** τις **αποκατ**

Είδε ο κ. **Χ. Πάτοσης** ότι **εκλογές** **δεν** **γίνονται** και **πάει** **καλιά** της η «**Πρ. Αλλαγή**».

ΠΕΜΠΤΗ, 23.11.89

Ορκίστηκε η **κυβέρνηση** **παρά** τον **αμετακίνητον** **Σεβασμιωτάτον** **Σεραφείμ** κι **άρχισαν** οι **συζητήσεις** για το **πώς**, **πότε**, **πόσα** θα **μας** **πάρουν**. **Δεν** **έξω** αν είναι **μαζοχισμός** αλλά **εμένα** μ' **αρέσει** να **με** **φορολογεί** ο **Γιάνναρος** κι ο **Δραγασάκης**. **Αντιθέτως** **απεχθάνομαι** τις **αυξήσεις** που **παραχώρησε** στους **συναδέλφους** του **ΤΕΕ** ο κ. **Λιάσκας**. Όσο για τον κ. **Κατριβάνο**, γιατί **έπρεπε** **άραγε** να **γίνει** **υπουργός**; **Επειδή** **οχτώ** **χρόνια** τον **είχε** το **ΠΑΣΟΚ** στα **ώπα-ώπα**;

Βορβορώδη, **ψεύτη**, **βρωμερό**, **κακοήθη**, **εμπαθή**, **συκοφάντη**, **χαρακτηρίζει** η **Προεδρία** της **Δημοκρατίας** τον **Ρ. Σωμερίτη**. **Δεν** **έφτανε** **δηλαδή** να **ζητήσει** την **αποπομπή** του; **Ο** **δε** «**εύθικτος**» κ. **Σωμερίτης**, που τον **αποδοκίμασαν** **όλοι**, **πήρε** **άδεια**, **αλλά** **δεν** **παραίτηται**.

Δεν **πρόλαβαν** να **πουν** στη **Ρόδο** «**Δόξα** **Σοι** ο **Θεός**, **έχουμε** **κυβέρνηση**», κι **άρχισαν** να

φωνάζουν «**Βοήθεια** **Παναγιά**, **πνιγόμεστε**».

Υπάρχουν **κάποιες** **άλλες** **επάνοδοι** στην **πολιτική** **ζωή** που **είναι** **πολύ** **πιο** **σημαντικές** **απ'** αυτή του κ. **Ξ. Ζολώτα**: **Ο** **Αλ. Ντούμπτσεκ** **μίλησε** σε **διαδήλωση** στην **Μπρατισλάβα** κι **αποθεώθηκε**.

Η **αριθμητική** **μας** **κυνηγά**: **μπορεί** να **γλυτώσαμε** **από** τον **καβγά** για το **συνένα** **αλλά** **τώρα** **μπλέξαμε** με το **ποιος** θα **πληρώσει** το **πέντε** **το** **εκατό**.

Εναντίον της **οικουμενικής** και το **ΣΑΚΕ** —και η **αστυνομία** **πυροβόλησε** και **έδειρε** **μέλος** του που **αποτύπωνε** τη **διαφωνία** του στους **τοίχους**. **Ανεξαρτήτως** **κυβερνήσεων**, οι **μπάτσοι** **γίνονται** **όλο** και **χειρότεροι**.

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ, 24.11.89

Ο κ. **Παπανδρέου** **εξετάζεται** **από** τους **γιατρούς** στο **Γενικό Κρατικό**, ο κ. **Μητσοτάκης** **από** τον **Κ. Καραμανλή** στην **Πολιτεία**. Και οι **δυο** **ισχυρίζονται** πως **πέρασαν** με **άριστα**.

Μην **πιστεύετε** **όσα** **γράφονται** για **αυξήσεις** σε **φως**, **νερό**, **τηλέφωνο**, **λεωφορεία**.

τραίνα, **αεροπλάνα**, **πλοία** και **υποβρύχια**. **Σύμφωνα** με **έκγυρες** **πληροφορίες** του **Ημεροδότη** τα **ελλείμματα** θα **καλύψει** **προσωπικώς** ο κ. **Ζολώτας** **από** τα **εισοδήματά** του.

Ο **Ντούμπτσεκ** **επανερχεται**, ο **Γιάγκες** **φεύγει**, η κ. **Θάτσερ** **αρνείται** να **αποχωρήσει**. **Θέλει**, **λέει**, να **κυβερνήσει** τη **Βρετανία** **άλλα** **10** **χρόνια**! **Αφήστε** **λοιπόν** τις **διαμαρτυρίες** για τη **σύνθεση** της **Οικουμενικής**: **έτσι** και **εισέλθουν** **γυναίκες** σε **κυβέρνηση** **μόνο** **τέσσερις** και **οριζοντιομένες** τις **βγάζουν**.

ΣΑΒΒΑΤΟ, 25.11.89

Κατερίνες, **πολλάτη** **σας** —πολλάτη **μου** κι **εμένα** που **κλείνω** **τέσσερις** **μήνες** **άκαπνος**!

Όχι, **δεν** θα **είναι** η κ. **Δίξη** **αρχηγός** της **αξιωματικής** **αντιπολίτευσης**, ούτε ο κ. **Καραμπελιάς**. Ο κ. **Λαλασούνης** θα **είναι**.

Εδώ **αντέξαμε** **εμείς** που **κόψαμε** το **ταιγάρο**, κι ο **άλλος** στον **Ευαγγελισμό** **επειδή** **είχε** **Έπτζ** **πήγε** κι **αυτοκτόνησε**.

ΚΥΡΙΑΚΗ, 26.11.89

«**Βαθειές** **αλλαγές** στο **ΚΚΕ**» **προανήγγειλε** **στον**

«902» ο κ. Ανδρουλάκης. Καλώς — αρκεί να μην προκύψουν μέσω αποχωρήσεων. Όχι μόνο θα πεθάνετε, αλλά θα το πάθετε κι επάνω στην ψάθα: 20% αυξάνεται η τιμή των τσιγάρων.

Στέλιοι και Στέλλες εόρταζαν σήμερα. Εάν το ξεχάσατε, ευχηθείτε τους άμα τη αναγνώσει. Ποτέ δεν είναι αργά.

ΔΕΥΤΕΡΑ, 27.11.89

Με δорά προβάτου ενεφανίσθη ο Α. Παπανδρέου στην Κ.Ε. του ΠΑΣΟΚ και έτεινε ξανά χείρα φιλίας προς τον Συνασπισμό. Να δούμε αν θα τρέξουν πάλι κάποιοι να το φιλήσουν.

Αντιθέτως ο κ. Τσοβόλας παρέμεινε αυθεντικός στο ύψος του και στη συχνότητά του: την ίδια με αυτή του κ. Γαργαλάκου.

Οι κ. Γράψας, Κάππος και λοιποί μη διαθέτοντες Κ.Ε. τα λένε στους δημοσιογράφους σε συνεντεύξεις. Είναι ολοφάνερο όμως πως πολύ τους λείπει ένα κόμμα για να παίζουν — και θα το φτιάξουν σύντομα.

Υπέρ της καθάρσεως ξιφούληξε ο κ. Έβερετ μέσω των σπηλών του «Ελ. Τύπου». Όσοι μένουν εκτός νυμφώνος, καθαριστικό ονειρεύονται.

ΤΡΙΤΗ, 28.11.89

Να εισέλθει στη Σοσιαλιστική Διεθνή το ΠΑΣΟΚ αποφάσισε η Κ.Ε. του Κινήματος. Τις σχετικές διαπραγματεύσεις θα κάμει ο κ. Κουτσόγιωργας όστις δεν διεγράφη παρ' ότι ετέθη θέμα στην Κ.Ε.

Παρ' όλο το εξαιρετικά ισχυρό ρεύμα προς την εδω πλευρά του τείχους, ο κ. Δεσάλλας, ευρωβουλευτής του ΚΚΕ, επωφελήθη της κατακρημνίσεως για να περάσει προς τα εκεί. Τόσος έρωσ προς τον κ. Τζιατζή και τόσο μίσος προς την ΕΟΚ.

Τρεις Τούρκοι βουλευτές έφθασαν για να συμπαρασταθούν στον εν Θεσσαλονίκη διακαζόμενον ομοέθνη και πρώην συνάδελφό τους κ. Σαδίκ. Ο κ. Λάζαρης έστειλε απλώς τηλεγράφημα συμπαραστάσης.

Ψήφισαν για τα πενταμελή οι μαθητές σήμερα και δεν είχαν μεν την νοημοσύνη να βάλουν κλήρο, φρόντισαν όμως να εκλέξουν και συμμαθητρίες τους — και γλύτωσαν την κρεβατομουρούρα της κ. Μαργακοπούλου.

Ο ΑΠΟΝΤΟΣ
ΗΜΕΡΟΔΗΚΤΗΣ

ΕΝΤΟΛΕΣ ΠΡΟΣ ΒΟΥΛΕΥΤΕΣ

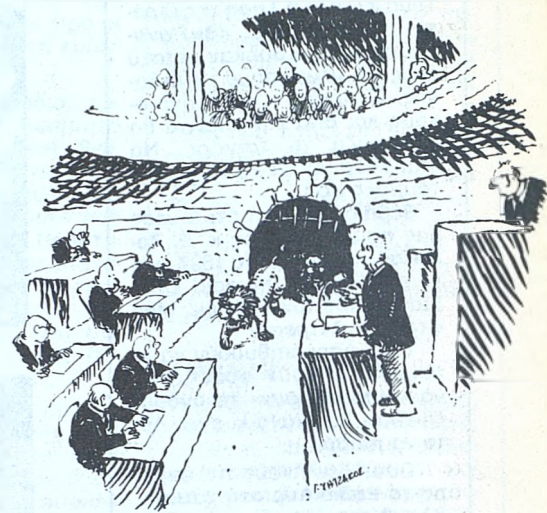
ΠΟΙΟΣ ΦΟΒΑΤΑΙ ΤΗΝ ΑΠΛΗ ΑΝΑΛΟΓΙΚΗ;

Την ύστατη στιγμή, όταν πλέον όλοι είχαμε απογοητευθεί, ανευρέθη εν τέλει φερέγγυος παραλήπτης της «εντολής» και γλυτώσαμε τις εκλογές καταχείμωνο. Ευτυχείς οι πολίτες, ευτυχέστεροι οι βουλευτές, ευτυχέστατοι οι υπουργοί και πανευτυχέστατος ο κ. Ζολώτας που κατάφερε εις τας δυσμάρ του βίου του να συνενώσει το 98% των Ελλήνων. Η ανάπαυλα δε θα είναι μεγάλη, σε τέσσερις μήνες έχουμε ξανά εκλογές, σύμφωνα με όσα συνομολογήθηκαν ενώπιον του Προέδρου της Δημοκρατίας. Αρκούν όμως για να αλλάξουν άρδην όλα όσα ως τώρα είχαμε γνωρίσει.

Πρώτα από όλα η κατακρήμνιση των τειχών απελευθερώνει το τοπίο, ανοίγει τους ορίζοντες όλων μας. Πριν από το τείχος του Βερολίνου έπεσε το πρώτο εγχώριο, με την κυβέρνηση ΝΔ-Συνασπισμού. Τώρα με την Οικουμενική πέφτει και το δεύτερο: άσχετα με το ποια θα είναι η πραγματική μελλοντική εξέλιξη, οι δυο διαδοχικές συμμαχικές κυβερνήσεις επιτρέπουν θεωρητικά όλους τους δυνατούς κομματικούς συνδυασμούς για την επίτευξη κυβερνητικών λύσεων —εφ' όσον βέβαια κανένα κόμμα δεν εξασφαλίζει την αυτοδυναμία.

Και είναι δεδομένο πια πως, ακόμα και με τη διατήρηση του περιήφνου συνένα, κανένα κόμμα δεν μπορεί να εξασφαλίσει την αυτοδυναμία. Ίσως, αν οι διαπραγματεύσεις απέβαιναν άκαρπες με ευθύνη του κ. Παπανδρέου, η ΝΔ να έφθανε τους πολυπόθητους 151 βουλευτές στις χειμωνιάτικες εκλογές που αποφεύχθηκαν. Γι' αυτό και ο πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ είπε εν τέλει ναι σε όλες τις απαιτήσεις της ΝΔ. Γνωρίζει πως η νίκη του κ. Μητσοτάκη είναι πύρρεια, πως πέρα από το ποιος κάποια στιγμή υποχωρεί, σημασία έχει ποιος συνολικότερα χάνει. Κι αυτή είναι η ΝΔ που θα βρεθεί χωρίς πλειοψηφία —και χωρίς συμμαχούς.

Και το ίδιο το ΠΑΣΟΚ όμως δεν πέτυχε τον μέγιστο στόχο του —να σύρει δηλαδή τον Συνασπισμό να συμμαχήσει μαζί του για την κατάργηση του συνένα οπότε και την αυτοδυναμία της ΝΔ θα απέτρεπε και την περίφημη «αντιδεξιά διαχωριστική γραμμή» θα διατηρούσε. Κι αυτό αποφεύχθηκε (ευτυχώς

για την Αριστερά) όχι τόσο λόγω των αντιστάσεων που υπήρξαν μέσα στον ίδιο τον Συνασπισμό όσο γιατί οι Οικολόγοι αρνήθηκαν παρά τις υποσχέσεις και τις απειλές, να συναινέσουν —αποδεικνυόμενοι έτσι σοφότεροι από όσους μέσα στον Συνασπισμό αλλάζουν πολιτικές απόψεις σαν πουκάμισα.

Το γεγονός είναι πως, με την αυτοδυναμία οριστικά χαμένη, οι ρόλοι αντιστρέφονται και μένει να δούμε τη ΝΔ να ζητά αναλογικότερο σύστημα. Διότι μόνο έτσι μπορεί να εμποδίσει το ΠΑΣΟΚ και τον Συνασπισμό να συγκεντρώσουν από κοινού 151 έδρες —στην περίπτωση που οι διαφωνούντες του ΚΚΕ «ροκανίσουν» ψήφους από τον Συνασπισμό και οι Οικολόγοι βελτιώσουν το σκορ τους. Αλλιώς ακόμα κι αν το ΠΑΣΟΚ επιλέξει κεντροδεξιές λύσεις, θα μπορεί να διαπραγματεύεται από θέση ισχύος με τη ΝΔ, έστω κι αν αυτή είναι το πρώτο κόμμα, γιατί θα μπορεί να απειλεί πως θα κυβερνήσει με τον «Συνασπισμό» —εφ' όσον τον «έχει στο χέρι».

Μ' άλλα λόγια, το ΠΑΣΟΚ θα προσπαθήσει να στηριχθεί στον Συνασπισμό για να μπορεί να «αλωνίζει» ίσως με τρόπο χειρότερο από πριν, παρά την έλλειψη αυτοδυναμίας. Το ζήτημα είναι αν η Αριστερά θα το επιτρέψει —πληρώνοντας και τα σπασμένα από πάνω. Και αυτό βέβαια θα συμβεί αν δεν χαράχτει ξεκάθαρη γραμμή πλεύσης στην οποία το ΠΑΣΟΚ θα αναγκαστεί είτε να προσεγγίσει είτε να απομακρυνθεί —με τίμημα όμως στην τελευταία περίπτωση να χάσει προς τα αριστερά δυνάμεις. Ο Συνασπισμός διαθέτει πια πείρα, νου και γνώση. Ας τα αξιοποιήσει συλλογικά αποφεύγοντας τις σπασμωδικές κινήσεις που το μόνο που καταφέρνουν είναι να χαρίζουν στο ΠΑΣΟΚ την ηγεμονία.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ

ΤΡΙΚΟΜΜΑΤΙΣΜΟΣ Ή ΣΥΝΑΙΝΕΣΗ;

του Ρεπόρτερ

ΤΑ ΕΠΙΣΗΜΑ και τρικομματικά υπογεγραμμένα πρακτικά των συσκέψεων στην Προεδρία της Δημοκρατίας, την Παρασκευή 17, τη Δευτέρα 20 και την Τρίτη 21 Νοεμβρίου δεν έχουν δοθεί στη δημοσιότητα τη στιγμή που γραφόταν αυτό το κείμενο. Το μόνο επίσημο έγγραφο που υπάρχει είναι το «γενικό πλαίσιο αρχών» με βάση το οποίο οι τρεις πολιτικοί ηγέτες συμφώνησαν στον τρόπο αντιμετώπισης του οικονομικού προβλήματος.

ΑΣ ΥΠΕΝΘΥΜΙΣΘΕΙ εδώ ότι το πόνημα αυτό των «τριών εμπειρογνομόνων» (Γεννηματάς, Δραγασάκης, Σουφλιάς) αντιμετωπιζόταν κατά τρόπο αμφίλογο από τους αρχηγούς των τριών κομμάτων, όσα εικοσιτετράωρα συζητούσαν με τον κ. Σαρτζετάκη για τα άλλα, τα ουσιαστικότερα ζητήματα που στοιχειοθετούσαν το μείζον πρόβλημα: την πολιτική κρίση, ή αλλιώς, την κρίση που εμφανίστηκε ανάγλυφα στο ίδιο το πολιτικό σύστημα. Όσο διαρκούσαν αυτές οι «πολιτικές» συνομιλίες, το αναμενόμενο πόρισμα λειτουργούσε και ως πρόσχημα, ως άλλοθι, και ως ουσιαστικό ζητούμενο. Ως πρόσχημα αντιμετωπιζόταν για την περίπτωση που δεν θα υπήρχε τελική συμφωνία: στο πόρισμα αυτό εγγράφηκε, κατά το μεγαλύτερο μέρος της όλη αυτή η συζήτηση για τις «σοβαρές» προγραμματικές διαφορές μεταξύ των τριών κομμάτων —διαφορές που «θα ήταν επόμενο» να μην επιτρέψουν τη συμφωνία, μολονότι η τελευταία θα ήταν ανέφικτη ως προς την πολιτική πτυχή της κρίσης. Ως ουσιαστικό ζητούμενο, το πόρισμα λειτουργούσε συμπληρωματικά, σαν εξάρτημα μιας συμφωνίας επί του πολιτικού.

ΚΑΙ ΟΤΑΝ αυτή η συμφωνία επιτεύχθηκε, τότε, σαν πειστήριο αυτής της διακομματικής συναίνεσης των τριών ηγεσιών, δόθηκε στη δημοσιότητα και το «γενικό πλαίσιο αρχών» που οριοθετεί τόσο την οικονομική πολιτική της κυβέρνησης Ζολώτα, όσο και τη σύγκλιση των οικονομικών αντιλήψεων των τριών κομμάτων στην τελευταία σύσκεψη της 21ης Νοεμβρίου. Από αυτή την άποψη αξίζει να επιχειρηθεί μια δευτερογενής ανάλυση του οικονομικού αυτού πορίσματος, δεδομένου ότι για πρώτη φορά στην Ελλάδα —και όχι μόνο— πολιτικές δυνάμεις που είναι ενσωματωμένες στο κοινωνικό σύστημα και το αντιπροσωπεύουν κατά τρόπο πάγιο και οργανικό συνομιλούν και συναινούν με δυνάμεις (Αριστερά) «θέσει αποκλεισμένες» από το σύστημα επάνω στο σκληρότερο ίσως πεδίο της κοινωνικής σύγκρουσης, την οικονομία.

ΑΠΟ ΟΛΕΣ τις πλευρές διακηρύχθηκε

ότι το «γενικό πλαίσιο αρχών» για την οικονομία δεν είναι αποτέλεσμα συμψηφισμών ή συναιρέσεων των προγραμματικών θέσεων των επί μέρους κομμάτων, αλλά ότι αποτελεί έναν κοινό τόπο, ένα πεδίο συγκλίσεων για την αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης. Κυρίαρχο στοιχείο της τελευταίας είναι η ζοφερή εικόνα που έδωσε ο ίδιος ο κ. Χαλκιάς στους τρεις κομματικούς εκπροσώπους για το έλλειμμα του δημόσιου τομέα. Στην αντιμετώπιση αυτού του θέματος δεν μπορούν πλέον να εμφολωθούν λογίων-λογίων σοσιαλισμοί, κρατισμοί ή φιλελευθερισμοί, αλλά συγκεκριμένες ιδέες και αποφάσεις που μπορεί μεν να μην είναι ιδεολογικά ουδέτερες, όμως δεν είναι ιδεολογήματα. Και αυτό το πρόβλημα είναι το πρώτο σημείο στο οποίο αποτυπώνεται η διαφοροποίηση και των τριών κομμάτων από τη μέχρι τώρα κατά μόνας και ανελαστικά «προγραμματική-ιδεολογίζουσα» στάση τους, και η μεταστροφή της διαπραγματευτικής τους φιλοσοφίας προς κατευθύνσεις μεσότητας, ορθολογισμού και υπέρβασης των στενών ορίων του κομματικού τους λόγου.

Η ΑΡΙΣΤΕΡΑ δεν θα μπορούσε να επιμένει στην «περιοχή των αμυντικών δαπανών» ή στην εν γένει φιλολογία της περί του κρατικού παρασιτισμού, αλλά θα έπρεπε να πει πόσο και πώς θα μειωθεί το δημόσιο έλλειμμα ως ποσοστό επί του Α.Ε.Π. Το ΠΑΣΟΚ δεν θα μπορούσε να μιλάει εν γένει για το δημόσιο τομέα-μοχλό της ανάπτυξης, όταν τον έφτασε στο σημείο της ταμειακής κατάρρευσης. Και η ΝΔ δεν θα μπορούσε να μιλάει ανέξοδα για την ανεργία που θα προκληθεί από το κλείσιμο ή/και την ιδιωτικοποίηση των προβληματικών, ούτε θα μπορούσε να μην αναγνωρίζει ότι το Κράτος πρόνοιας —έστω και καθημαγμένο— προϋποθέτει και μιαν άλλη αντίληψη για τους πόρους και τρόπους εξασφάλισης των δημοσίων εσόδων.

Η ΕΚΛΟΓΙΚΕΥΣΗ και η υπέρβαση των στενών κομματικών πλαισίων είναι στοιχεία που χαρακτηρίζουν και όλα τα άλλα μέρη της τρικομματικής συμφωνίας για την αντιμετώπιση του οικονομικού προβλήματος. Στη γλώσσα που διατυπώθηκε αυτή η συμφωνία, είναι χαρακτηριστικό ότι απουσιάζουν όροι όπως το «απαράβατο», το «αποκλειστικό», το «πρέπει οπωσδήποτε», όροι που θα υποδήλωναν την κυριαρχία ενός διοικητικού-γραφειοκρατικού ύφους, τέτοιο που συνοδεύει τη μονοκομματική, ουσιαστικά, αντίληψη στην άσκηση της πολιτικής. Και δεν είναι καθόλου χωρίς σημασία, π.χ., ότι το τρικομματικό μοντέλο της οικονομικής προτείνεται και στο κοινωνικό επίπεδο

και μάλιστα σε «σκληρές» περιοχές του: η κυβέρνηση Ζολώτα «θα ικανοποιήσει στο μέτρο του δυνατού» συνδικαλιστικά ζητήματα «ιδιαίτερα εκείνα που έχουν ομόφωνη υποστήριξη».

ΒΕΒΑΙΩΣ, αυτό το συναινετικό πείραμα δεν έχει τον βίον ανθόσπαρτον, αφού στην όλη ιστορική διαδρομή του πολιτικού βίου της χώρας εκείνο που κυριαρχεί είναι η έλλειψη μιας συνολικότερης και μακροπρόθεσμης αντίληψης για την πολιτική και την κοινωνία, η απουσία του διαλόγου και, αντίθετα, η πλήρης επικράτηση του φατριαστικού «εμείς - αυτοί». Ήδη η λαϊκιστική τάση του ΠΑΣΟΚ εκφράστηκε με σαφήνεια, θέτοντας το ερώτημα «τι δουλειά έχει το Κίνημα με την ολιγαρχία του Μητσοτάκη». Παράλληλα, στο ΚΚΕ υπάρχουν σαφή δείγματα αναπόλησης του παλιού καλού καιρού των «ταξικών μετώπων» και δεν είναι μόνον ο κ. Γράψας, ή ο κ. Κάππος με τον κ. Σειρηνίδη που μιλούσαν για «ξεπούλημα» όχι μόνο των μακροπρόθεσμων, αλλά και αυτών των άμεσων «συμφερόντων της εργατικής τάξης». Αυτές οι αντιφάσεις υποδηλώνουν και μια κρίση στους μέχρι τώρα παραδοσιακούς τρόπους πολιτικής ένταξης συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων.

ΑΠΟ ΤΗ ΜΕΡΙΑ των «συναινούντων», βέβαια, η κατάσταση είναι αρκετά λεπτή: το κείμενο της συμφωνίας δεν είναι παρά ένα πλαίσιο, δεκτικό πλειστών όρων ερμηνειών (όπως π.χ. η ερμηνεία που έμμεσα έδωσε την Πέμπτη ο κ. Ζολώτας και που κινήθηκε περισσότερο στο πνεύμα της κοινωνικής «πειθαρχίας» και της «θυσίας» και τόνιζε περισσότερο την ανάγκη μη ύπαρξης αντίπαλου προς την κυβέρνηση και το κράτος πολιτικού λόγου και κοινωνικής δράσης). Χαρακτηριστικό των «δυσκολιών» και των συγκρουσιακών καταστάσεων που εγγράφονται δυνάμει στο πλαίσιο αυτής της συμφωνίας είναι και το ότι τα τρία κόμματα επέλεξαν την στρατηγική του αλληλοελέγχου στο κεντρικό επίπεδο δηλαδή στα υπουργεία.

ΤΟ ΖΗΤΟΥΜΕΝΟ είναι το κατά πόσον αυτή η σύγκλιση επί 3 θα μετατραπεί σε διαχείριση δια 3, δηλαδή στην τρικομματική, αντί της μονοκομματικής κάθετη ενθυσιάς της πολιτικής, του κράτους και των κοινωνικών θεσμών. Το ζητούμενο είναι το κατά πόσο θα επιστρέψει η πολιτική ζωή της χώρας στην εποχή της κρατικιστικής της «θωράκισης», που τώρα θα μπορούσε να επιχειρηθεί διακομματικά. Από αυτό θα εξαρτηθεί και η επιστροφή ή όχι στις «τεχνητές διαχωριστικές γραμμές».

□

αντι
δεσείς

Φως τώρα για τις πιέσεις

Οι δηλώσεις του υπουργού Δικαιοσύνης κ. Σταμάτη για τις καταγγελίες του εφέτη-ανακριτή κ. Ευαγ. Κρουσταλάκη για τις πιέσεις που του ασκήθηκαν στη διάρκεια της ανάκρισης για το σκάνδαλο Κοσκωτά επιβεβαιώνουν ότι υπάρχουν στη διάθεση της Δικαιοσύνης στοιχεία για ονόματα πολιτικών, αλλά και δικαστών που πίεζαν τον ανακριτή Κρουσταλάκη. Είναι μια ακόμα πλευρά του σκανδάλου Κοσκωτά η οποία αποκαλύπτει συγκεκριμένες παρεμβάσεις προσώπων.

Οι παρεμβάσεις αυτές όσο και αν ο κ. Σταμάτης προσπάθησε να υποβαθμίσει τις καταγγελίες, —«δεν είναι ιδιαίτερα σοβαρές» είπε— δίνουν μια άλλη διάσταση στο σκάνδαλο Κοσκωτά η οποία είναι ιδιαίτερα σοβαρή γιατί εμπλέκονται και πολιτικοί και δικαστές, οι οποίοι είναι ενεργεια. Αυτή η διάσταση δεν πρέπει να κουκουλωθεί. Φέρνει στο φως μια άλλη, σκοτεινή ως τώρα πλευρά του σκανδάλου Κοσκωτά που αφορά σχέσεις κάθε άλλο παρά ανεξάρτητες που έχουν οικοδομηθεί μεταξύ της Δικαιοσύνης και ενός κύκλου συμφερόντων πολιτικών

προσώπων σε σχέση με το σκάνδαλο Κοσκωτά.

Ακόμη, δίνει στοιχεία για το ρόλο ορισμένων πολιτικών στο σκάνδαλο Κοσκωτά και φυσικά μπορεί να απαντηθούν πολλά ερωτήματα για το ποιοι ενδιαφέρονταν τότε για το «κουκούλωμα» της υπόθεσης, ποιος ή ποιοι έδωσαν την εντολή στις ΔΕΚΟ για τις υποθέσεις στην Τράπεζα Κρήτης, ποιοι ήθελαν να καλύψουν παρανομίες, τι είδους «αλισβερίσια» και «συμβιβασμοί» υπήρξαν κλπ.

Ας ελπίσουμε ότι η προκαταρκτική εξέταση που διενεργούν ο Εισαγγελέας του Αρείου Πάγου κ. Γ. Πλαγιαννάκος και ο Αντιεισαγγελέας κ. Π. Νικολοδημός θα στραφεί προς όλες τις κατευθύνσεις και ότι τα σχετικά συμπεράσματα και στοιχεία θα δοθούν σύντομα στη δημοσιότητα.

Αποκαθάρσεις...

Ένας μόνον, ο κ. Ασλάνης από τα μέλη της Κ.Ε. του ΠΑΣΟΚ, ζήτησε να διαγραφεί ο Μένιος Κουτσόγιωργας από το ΠΑΣΟΚ. Και η απάντηση του Κ. Λαλιώτη ήταν ίδια με αυτή που εδόθη και στο μέλος του Ε.Γ. Κ. Σημίτη, όταν πριν λίγους μήνες είχε ζητήσει και αυτός την διαγραφή του Μένιου.

«Ισχύει», είπε ο Κ. Λαλιώτης, «η προηγούμενη απόφαση για αναστολή της ιδιότητας του μέλους της Κ.Ε. και θα κινηθούν οι διαδικασίες των αρμοδίων οργάνων, όπως προβλέπει το καταστατικό». Βέβαια ο κ. Λαλιώτης δεν είπε τίποτα για το πότε θα κινηθούν οι διαδικασίες και ποιος θα τις κινήσει αφού η Κ.Ε. δεν μπορεί. Οπότε ο Μένιος μέχρι τότε και μέλος είναι και με το «ένα πόδι» στην Κ.Ε. του ΠΑΣΟΚ παραμένει.

Άραγε τι να συμβαίνει; Ο «μπάρμπα» έχει πλάτες ή κάποιοι φοβούνται το Μένιο.

Εδώ και τώρα!

Ο κ. Δ. Βουνάτσος είπε στην Κ.Ε. του ΠΑΣΟΚ ότι θα καταψηφίσει την κυβέρνηση, αν δεν υπάρξει εγγύηση (έβαλε και χρονικό όριο μάλιστα μια ημέρα!) ότι το ΠΑΣΟΚ θα συμμετέχει κατά 40% στις διοικήσεις οργάνισμών και επιχειρήσεων του Δημοσίου και στις Νομαρχίες.

Με βάση τη λογική αυτή όσοι μέχρι τώρα πίστευαν ότι η Δημόσια Διοίκηση θα πρέπει να λειτουργεί ανεξάρτητα από κομματικές παρεμβάσεις και πρακτικές του τύπου όποια κυβέρνηση βγαίνει να βάζει τους δικούς της έως και τον κλητήρα και να διώχνει τους άλλους, να κάνουν την αυτοκριτική τους. Και να ζητήσουν την κατάργηση των διαγωνισμών, την κατάργηση των εξετάσεων, την κατάργηση κάθε διαδικασίας ελέγχου και αξιοκρατικής ανάδειξης στελεχών και να υιοθετήσουν την άποψη του κ. Βουνάτσου.

Τα κόμματα να διορίζουν στις ΔΕΚΟ αναλογικά τους υπαλλήλους και να τους προάγουν αναλογικά. Να καταργηθούν οι εξετάσεις στα ΑΕΙ και να μπαίνουν αναλογικά οι μαθητές. Το ίδιο να συμβεί και με τους καθηγητές και τους δασκάλους σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Οι Δήμοι να φροντίσουν εδώ και τώρα να μοιράσουν σχετικές εγκυκλίους για τους υπαλλήλους, οι κοινοτάρχες να πάρουν χαρτί και μολύβι για να αποδώσουν ισότητα στους γραμματείς. Οι Τράπεζες να σταματήσουν να δίνουν στεγαστικά δάνεια αν δεν υπάρξει αναλογική κατανομή στους δικαιούχους. Οι δικαστές να πάψουν να διαγωνίζονται και να βγάλουν κομματικές ταυτότητες, ενώ οι ηγεσίες των Ενόπλων Δυνάμεων, της Αστυνομίας, της Πυροσβεστικής και του Λιμενικού πάραυτα να καταργηθούν και να διορισθούν νέες με απλή αναλογική άδολη και καθαρή...

Μια παραίτηση χωρίς αρχές

Με τις απόψεις του Ευρωβουλευτή Δ. Δεσύλλα εκπροσώπου του ΚΚΕ και του Συνασπισμού στο Ευρωκοινοβούλιο μπορεί να συμφωνεί ο αριστερός πολίτης που ψήφισε Συνασπισμό ή να διαφωνεί. Και φυσικά ο κ. Δεσύλλας όχι μόνον έχει το δικαίωμα να έχει τις δικές του απόψεις για την Αριστερά, το ΚΚΕ και το εργατικό κίνημα αλλά και να τις υπερασπίζεται ως πολίτης, ως αριστερός και ως κομμουνιστής, όπως φυσικά και ο κάθε πολίτης που ψήφισε τον Συνασπισμό.

Από αυτό όμως το σημείο μέχρι την πρακτική που ακολούθησε με την παραίτησή του ο κ. Δεσύλλας υπάρχει μια διαφορά. Η διαφορά είναι ότι ουδείς, πλην πιθανόν των φίλων του, αριστερός πολίτης που ψήφισε το Συνασπισμό γνώριζε τις σημερινές του απόψεις όταν επέλεξε το ψηφοδέλτιο του Συνασπισμού και φυσικά, τον κ. Δεσύλλα.

Φυσικά ο κ. Δεσύλλας ίσως να επιδιώκει να εκφράσει κοινοβουλευτικά, έστω και στο Ευρωκοινοβούλιο τους παραιτη-

«Εικόνες» με ιστορική αξία

Ανασκαλεύοντας παλιές εφημερίδες ανακαλύψαμε ένα τεύχος του περιοδικού *Εικόνες* (Μάρτιος 1967) του οποίου το εξώφυλλο μας τράβηξε αμέσως την προσοχή. Με την Ακρόπολη φόντο ποζάρει σε ηγεμονική στάση ο τότε διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδας και νυν πρωθυπουργός Ξενοφών Ζολώτας. Πλάι του σαν κόσμημα η σύζυγός του Λόλα. Φυλλομετρώντας το περιοδικό σταματάμε σε πολυσέλιδο αφιέρωμα για το σπίτι του ζεύγους Ζολώτα και μάλιστα έγχρωμο. Λίγο πιο κάτω υπάρχει ρεπορτάζ για το σπίτι μιας προσωπικότητας που σημαδεύει με την παρουσία και το έργο της την ελληνική ζωγραφική του 20ού αιώνα, του Κωστα Παρθένη. Μπορούσαν να φαντασθούν άραγε οι υπεύθυνοι του περιοδικού τότε τη σημασία που θα αποκτούσαν τα δυο αυτά πρόσωπα ή ήταν συμπτωματικό;

θέντες από το ΚΚΕ και μπορεί να αντιτάξει ότι μια μερίδα ψηφοφόρων της Αριστεράς συμφωνεί με τις απόψεις του οπότε δικαιωματικά αυτός μπορεί να εκφράσει αυτούς του πολίτες που ψήφισαν Συνασπισμό και είχαν ή έχουν απόψεις αντίστοιχες με την πολιτική που θεωρεί ορθή ο κ. Δεσύλλας. Θα συμφωνούσαμε απόλυτα σε αυτό αν οι θέσεις που διατύπωσε ο ανεξάρτητος τώρα Ευρωβουλευτής ήταν γνωστές, είχαν δοκιμασθεί και μέσα στις σημερινές έστω και λειψές διαδικασίες της Αριστεράς και έβγαίνε στην Ευρωβουλή με βάση αυτές τις απόψεις και όχι τις θέσεις του ΚΚΕ και του Συνασπισμού.

Όμως τις απόψεις αυτές ο κ. Δεσύλλας δεν διατύπωσε ποτέ δημόσια και φρόντισε μάλιστα να εκλεγεί και μέλος στο Δ.Σ. της ΓΕΣΑΣΕ δυο μέρες πριν την παραίτησή του με ψήφους του Συνασπισμού. Ποιος είπε στον κ. Δεσύλλα ότι όσοι τον ψήφισαν για το Ευρωκοινοβούλιο ή την ΓΕΣΑΣΕ ή όσοι από τους διαφωνούντες τον ψήφισαν συμφωνούν μαζί του και συνεπώς μπορεί να τους εκφράσει αυτός και όχι κάποιος άλλος;

Δεν θα ήταν πολιτικά πιο ορθό και συνεπές αν ο κ. Δεσύλλας μαζί με την παραίτησή του από το ΚΚΕ και το Συνασπισμό edήλωνε και την παραίτησή του από Ευρωβουλευτής και να διεκδικήσει όπως όλοι οι αριστεροί το δικαίωμα του μη αποκλεισμού του από την διαδικασία παραγωγής της πολιτικής γραμμής; Την κατοχύρωση δηλαδή των πολιτικών του δικαιωμάτων μέσα στο κόμμα του και στην Αριστερά;

Τα εκκρεμή...

Ο κ. Μίκης Θεοδωράκης πριν τις εκλογές, εγκατέλειψε την Αριστερά, πήγε στη ΝΔ και απέκλειε κάθε συνεργασία με το ΠΑΣΟΚ. Μετά τις εκλογές η ΝΔ όχι μόνο συνεργάζεται με το ΠΑΣΟΚ αλλά και συμπλέει μαζί του σε βασικούς τομείς διαμόρφωσης της πολιτικής της οικονομικής κυβέρνησης...

Ο κ. Αντ. Μπριλλάκης πριν τις εκλογές έφυγε από την Αριστερά, κατήγγειλε την πολιτική της λίγο-πολύ ως «προδοτική» γιατί συμμετείχε στην κυβέρνηση Τζαννετάκη και πήγε στο ΠΑΣΟΚ. Μετά τις εκλογές το ΠΑΣΟΚ — η Δημοκρατική Συμπράταξη — υπάρχει ακόμη; — συμμετέχει στο ίδιο κυβερνητικό σχήμα με τη ΝΔ αλλά επιπλέον ο πρόεδρος της «Δ.Σ.» κ. Α. Παπανδρέου ζητάει την παράταση του βίου αυτής της κυβέρνησης...

Φυσιολογικά και οι δυο θα πρέπει να εγκαταλείψουν τώρα τα νέα τους κόμματα και μαζί με τους κ. Αρσένη, Νικολινακό, Γλέζο, Μπούτο να συζητήσουν ένα νέο μέτωπο με πλέον αρμοζούσα ονομασία: «Τα εκκρεμή...».

είπε απαντώντας σε ερώτηση ακροατή του:

«Όταν βρισκόμαστε πάνω σε μια καρότσα που κάνει απότομες στροφές κάποιοι θα φύγουν!»

Όμως κάτι μας θύμισε αυτή η ρήση. Την ανακαλύψαμε στα δοκίμια του υπό έκδοση βιβλίου του Μ. Αλεξανδρόπουλου. «Ο Βασιλιάς που πέθανε» και του οποίου απόσπασμα δημοσιεύεται σε άλλες σελίδες του περιοδικού:

«Ο Στάλιν άφησε τον Μπουχάριν τελευταίον από τα μέλη της ηγεσίας. Μόνο ο Μπουχάριν έμενε ακόμα «στο όχημα» — η έκφραση είναι του ίδιου του Στάλιν, που την ιστορία με τους αντιπάλους του την είδε σαν μια επανάληψη του αγώνα που έκανε στα νιάτα του ο Λένιν εναντίον της παλιάς ηγεσίας του ρωσικού σοσιαλδημοκρατικού κόμματος. Ήταν κι εκείνοι έξι τον αριθμό. Τρεις πρεσβύτεροι — Πλεχάνοφ, Ζασούλιτς, Άξελροντ — και τρεις νεότεροι: Μάρτοφ, Ποτρέσοφ, Λένιν. Η αντιστοιχία ήταν: Τρότσκι, Ζηνόβιεφ, Κάμενεφ — Μπουχάριν, Πιατάκοφ, Στάλιν. Ο Στάλιν τα εθύμιζε κι αυτά στους λόγους του και προειδοποιούσε: στις απότομες στροφές όλο και κάποιοι πέφτουν από την καρότσα...».

Αχ, βρε Μίμη! Τόσο πλούσια που είναι η μαρξιστική φιλολογία, εκεί βρήκες να σκοντάψεις;

Στην καρότσα δυο-δυο

Για τον Μίμη Ανδρουλάκη ο λόγος. Σε ραδιοφωνική συνέντευξή του την περασμένη Κυριακή, ανάμεσα σε άλλα, αυτοπαρουσιαζόμενος, είπε:

«Εγώ για παράδειγμα είμαι βουλευτής σήμερα, είμαι μέλος του Π.Γ. και είμαι 37 χρόνων, μέχρι τότε θα είμαι; Θα είμαι αιώνιος; Δεν είναι το ίδιο με τον Χ. Φλωράκη, με τον Γ. Φαράκο, τον Ν. Καλούδη, που ήταν 20 χρόνια φυλακή, θυσίασαν όλη τους τη ζωή.

Εμείς είμαστε νέοι, ζούμε σε μια άλλη περίοδο, διατρέχουμε άλλους κινδύνους. Πρέπει επομένως να σκεφτούμε αντίβαρα, ασφαλιστικές δικλίδες, πρέπει να σκεφτούμε ένα διαφορετικό τρόπο κομματικής ζωής, ώστε να μην οδηγούμαστε ούτε σε «λοχαγούς» που δεν μπορούν να γίνουν στρατηγοί ούτε σε «ομάδες» ούτε σε «επετηρίδες». Επομένως πρέπει να δούμε καινούργια στοιχεία στην κομματική μας ζωή. Και είναι ατύχημα που κάποιοι σύντροφοι λένε σηκώνομαι και φεύγω αντί να κάτσουν να το κουβεντιάσουμε».

Και σε ομιλία του, τρεις μέρες πριν το βράδυ της Πέμπτης 23/11 στον Πειραιά.

Αυθαιρεσίες

Εν έτει 1989 στα Γρεβενά! Συνταξιούχος ιερέας καθαίρεθηκε από το αξίωμα του θρησκευτικού λειτουργού και καταδικάστηκε σε σαράντα μέρες φυλάκιση επειδή τόλμησε να κάνει πολιτικό γάμο και να συνεχίσει και μετά την καθαίρεση να φορά το Σχήμα.

Και βέβαια η πρώτη ποινή προήλθε από το Συνοδικό Δικαστήριο. Η καταδίκη όμως του 70χρονου ιερέα σε φυλάκιση έγινε από το Μονομελές Πλημμελειοδικείο Γρεβενών. Χωρίς μάρτυρες κατηγορίας, εν τη απουσία του μνηνυτή Μητροπολίτη Σεργίου. Βασιζόμενο απλά στην απόφαση του Συνοδικού Δικαστηρίου.

Κι αναρωτιέται κανείς: είναι ή δεν είναι κατοχυρωμένος θεσμικά και επιτρεπτός σε κάθε Έλληνα πολίτη, ο πολιτικός γάμος; Και βάσει ποιου νόμου ελληνικό δικαστήριο «οικειοποιείται» μία απόφαση της Συνόδου και επιβάλλει ποινή φυλάκισης; Ή μήπως τα ταμπού της Εκκλησίας αποτελούν τεκμήριο κατηγορίας;

Αναμείνате στο ακουστικό σας...

(Όσοι έχετε κάμει αιτήσεις συνδέσεως)

Μπορεί ο καημένος ο Θεοφάνης να κινδύνεψε από την καρδιά του αλλά σαν εκδίκηση έθεσε σε κίνδυνο τα δικά μας μάτια.

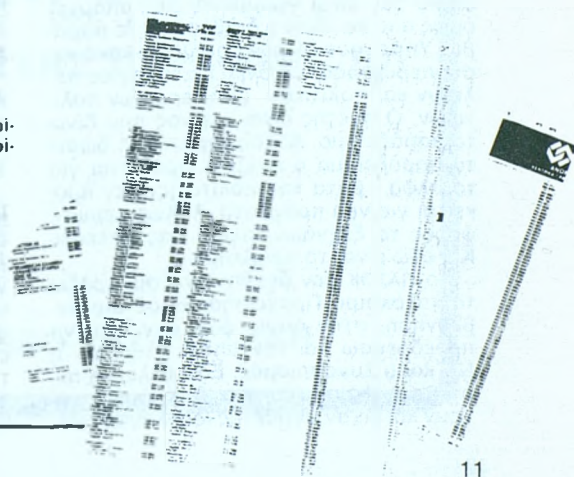
Πράγματι κόντεψαν να «βγουν τα μάτια μας» όταν ψάχνοντας για κάποιο τηλεφωνικό αριθμό στον κατάλογο του ΟΤΕ πέσαμε πάνω στις... σελίδες της INTERAMERICAN και τρελαθήκαμε βέβαια...

580 (πεντακόσιες ογδόντα) γραμμές έχει η γνωστή ασφαλιστική εταιρεία. Απ' τις οποίες οι 300 περίπου ανήκουν σε «λοιπές υπηρε-

σίες» σε κάθε περιοχή της Αθήνας.

Απορία μας: καλά οι ασφαλισμένοι δεν βρίσκουν σίγουρα την άκρη, ο κ. Κιουλάφας βρίσκει;

Αναμένουμε...

ΕΠΕΣΕ ΚΑΙ Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΔΙΑΔ

Στο τεύχος 406 του «ΑΝΤΙ» (Παρασκευή 9 Ιουνίου - Πέμπτη 15 Ιουνίου 1989) δημοσιεύθηκε μια συνέντευξη του τότε συντονιστή της επιτροπής εκλογικού αγώνα της ΝΔ βουλευτή κ. Τζανή Τζαννετάκη, στην οποία ο μετέπειτα πρωθυπουργός μιλούσε «προφητικά» για «συγκλίσεις» ΠΑΣΟΚ και ΝΔ. Σήμερα πεντέμισι μήνες μετά ο κ. Τζανής Τζαννετάκης από τη θέση του υπουργού Εθνικής Αμύνης της κυβέρνησης Ζολώτα επαναποθετείται, τόσο σε σχέση με τα πρόσφατα γεγονότα, όσο και ως προς την ζώσα πολιτική ιστορία της νεώτερης Ελλάδας.

Έτσι αναφέρεται μεταξύ των άλλων:

● Στην κάθαρση και τον Α. Παπανδρέου.

● Στα νέα δεδομένα που προκύπτουν μετά τη συγκρότηση της κυβέρνησης οικουμενικής στήριξης.

● Στο πώς βλέπει ο ίδιος την εξέλιξη της παράταξης με την οποία πολιτεύεται σήμερα, κατά τις τελευταίες δεκαετίες.

● Στις μνήμες της εμφυλιακής και μετεμφυλιακής περιόδου και στον λανθάνοντα τρόπο με τον οποίο επιβιώνουν.

Πρέπει να σημειωθεί ότι στις συγκεκριμένες αναφορές που κάνει ο κ. Τζαννετάκης στην ιστορική εξέλιξη του συντηρητικού χώρου, ο ίδιος ο πρώην πρωθυπουργός εκφράζεται σε τρίτο πρόσωπο!

Γεγονός που υποδηλώνει την επιθυμία του να αποστασιοποιηθεί από την «φθοροποιό προίκα», την οποία τυχόν έχει «κληρονομήσει» η ΝΔ, από όλα τα προϋπάρχοντα αυτής σχήματα του ίδιου χώρου.

Το πλήρες κείμενο της συνέντευξης έχει ως εξής:

ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ:

ΑΝΤΙ: Θα ήθελα να περιγράψετε τα συναισθήματά σας την ημέρα που ανακοινώθηκε ο σχηματισμός της οικουμενικής κυβέρνησης Ζολώτα...

ΤΖΑΝΝΕΤΑΚΗΣ: Χάρηκα πάρα πολύ που δημιουργήθηκε τελικά η οικουμενική κυβέρνηση. Νομίζω ότι είναι η ολοκλήρωση της κυβερνήσεως που είχαμε κάνει το καλοκαίρι. Όπως θυμάσθε, το καλοκαίρι υπήρχε αίτημα να συνεργασθούν και τα τρία κόμματα, αλλά το ΠΑΣΟΚ εκείνη την εποχή δεν συναίνεσε. Και βεβαίως είχαμε πει στο ΠΑΣΟΚ, ότι ως κόμμα δεν κατηγορείται. Διότι θα ήταν αδιανόητο να κατηγορηθεί ένα σημαντικότερο κομμάτι του ελληνικού λαού. Κατηγορούνται, βέβαια, ορισμένα πρόσωπα. Θέλω επ' αυτού να σας πω τις απόψεις μου.

Στην Αγγλία υπάρχει ένα Σύνταγμα το οποίο δεν είναι γραμμένο. Δεν υπάρχει όμως από κανέναν η διάθεση να το παραβεί. Υπάρχουν λοιπόν ορισμένοι κανόνες συμπεριφοράς, κανόνες λειτουργίας πολιτών και πολιτικών. Ιδιαίτερα των πολιτικών. Ο ηγέτης είναι εκείνος που δίνει το παράδειγμα. Αλλοίμονο αν δεν δώσει το παράδειγμα ο ηγέτης. Πρόκειται για το άλφα - βήτα της πολιτικής. Δεν πρόκειται για νέα πράγματα. Απλώς μερικές φορές τα ξεχνάμε επειδή μας βολεύει. Και εδώ είναι το πρόβλημα.

Το ΠΑΣΟΚ δεν δέχθηκε να συμπράξει το καλοκαίρι. Προχωρήσαμε σε μια κυβέρνηση, στην οποία είχα την τιμή να προεδρεύω και την οποία στήριξαν η ΝΔ και ο Συνασπισμός. Εδώ θέλω να πω ότι παρ' όλο που αυτά τα δυο κόμματα έχουν και είχαν αντίθετες ιδεολογικές και

πολιτικές απόψεις, αυτή η κυβέρνηση έδειξε ότι, όταν δεν μιλάμε για προγραμματικές συγκλίσεις —που είναι πάρα πολύ δύσκολο να γίνουν— αλλά για διαδικασίες και σκοπούς που ενισχύουν τη Δημοκρατία και τους θεσμούς, δεν έχει σημασία η ιδεολογία των κομμάτων από τη στιγμή που λειτουργούν όλα με βάση τους κανόνες της Δημοκρατίας.

Σε αυτό το πείραμα η κυβέρνηση του καλοκαιριού πέτυχε απόλυτα. Πολλοί λένε μπράβο σε εμένα που πέτυχε η κυβέρνηση. Δεν είναι «μπράβο σε εμένα». Ήταν η διάθεση των ανθρώπων που πήραν μέρος. Επέτυχε διότι πίστευαν σε αυτό που έκαναν.

ΑΝΤΙ: Φαντάζομαι ότι χαρήκατε διότι αυτή τη φορά υπήρξε μια συναίνεση όλων των πολιτικών δυνάμεων. Και εν πάση περιπτώσει η κατάργηση των «διαχωριστικών γραμμών» όπως υλοποιήθηκε από την κυβέρνηση Τζαννετάκη έχει μια ακόμη επαλήθευση.

ΑΠ: Θα έλεγα και διεύρυνση. Διότι η κατάργηση των γραμμών, όπως απεδείχθη και στις εκλογές του Νοεμβρίου, δεν ήταν πλήρης.

Διότι στις εκλογές που έγιναν είχαμε «γραμμές» που αφορούσαν τους θεσμούς και τους κανόνες λειτουργίας της Δημοκρατίας, δυο κατηγοριών: είχαμε τη γραμμή που είχε πέσει ανάμεσα στο Συνασπισμό και τη ΝΔ και υπήρχε μια γραμμή, η οποία διατηρήθηκε, ανάμεσα στην ενιαία πορεία Συνασπισμού και ΝΔ από τη μια μεριά και ΠΑΣΟΚ από την άλλη. Έπεσε και αυτή η τελευταία διαχωριστική γραμμή.

ΑΝΤΙ: Εννοείτε τη διαχωριστική γραμμή την οποία επεκαλείτο το ΠΑΣΟΚ...

ΑΠ: Ενώ τη γραμμή στην οποία στηρίχθηκε το ΠΑΣΟΚ στον προεκλογικό αγώνα. Μη γελιομαστε αυτή τη διαχωριστική γραμμή την έκανε πράξη και την τονίζει για να εγκλωβίσει ανθρώπους μέσα και πίσω από αυτήν. Απεδείχθη ότι σε κάποιο βαθμό το κατόρθωσε. Σε πρόσκαιρο όφελός του, αλλά σε βλάβη της γενικότερης πολιτικής ζωής του τόπου.

Η αντίφαση...

ΑΝΤΙ: Εσείς είσατε επικεφαλής μιας κυβέρνησης που χαρακτηρίστηκε «κυβέρνηση της κάθαρσης»... Αυτή η κυβέρνηση που βασιζόταν σε μια συγκεκριμένη κοινοβουλευτική πλειοψηφία κίνησε τις διαδικασίες του νόμου περί ευθύνης υπουργών... Και φθάσαμε έτσι στην παραπομπή του κ. Α. Παπανδρέου στο Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο. Να, όμως σήμερα που ο Α. Παπανδρέου συσκέπτεται από κοινού με τους δυο άλλους πολιτικούς ηγέτες για να καθορισθεί η πορεία της κυβέρνησης Ζολώτα.

Υπάρχει η εντύπωση, σε μεγάλη μερίδα του ελληνικού λαού, ότι τελικώς ο Α. Παπανδρέου πέτυχε μια δική του προσωπική νίκη και έγινε αποδεκτός ως πολιτειακός παράγοντας και πάλι. Έτσι πιστεύεται ότι κατ' ουσίαν αποφεύγει τη διαδικασία της κάθαρσης. Ποια είναι η δική σας γνώμη; Δεν υπάρχει μια αντίφαση;

ΑΠ: Η κυβέρνηση του καλοκαιριού δεν κατηγόρησε κανέναν, απλώς διευκόλυνε τις διαδικασίες της κάθαρσης. Δεν μίλησα ούτε μια φορά πάνω σε θέματα κά-

ΚΩΡΙΣΤΙΚΗ ΓΡΑΜΜΗ

θαρσης. Δεν ήταν μέσα στο πρόγραμμα να ασχοληθεί η κυβέρνηση με το κατηγορητήριο της κάθαρσης. Ορισμένοι υπουργοί όπως ο κ. Κωνσταντόπουλος, ο κ. Κουβέλης ενεπλάκησαν. Η κυβέρνηση τάχθηκε να προετοιμάσει τη διαδικασία, ναι. Να διευκολύνει τη λειτουργία της Βουλής, ναι. Όστε οι βουλευτές ως άτομα και τα κόμματα να εκφράσουν τις απόψεις τους και να προχωρήσει η όλη υπόθεση της καθάρσεως. Δεν έπαιξε ρόλο εισαγγελεία η κυβέρνηση. Σε καμία περίπτωση.

Αλλά, μην ξεχνάμε ορισμένα πράγματα. Η προηγούμενη Βουλή έκανε το έργο της. Έτσι έκρινε τότε και παρέπεμψε την υπόθεση στο Ειδικό Δικαστήριο.

Οι περαιτέρω διαδικασίες ανήκουν στη Δικαιοσύνη. Το Δικαστήριο θα ερευνήσει, θα εξετάσει. Βεβαίως, υπήρχε τότε μια άποψη να μην γίνουν οι εκλογές έως ότου ολοκληρωθούν αυτές οι διαδικασίες. Κατά την άποψη των κομμάτων που στηρίζαν την κυβέρνηση δεν υπήρχε χρόνος να διατηρηθεί περισσότερο.

Αυτή τη στιγμή ο Α. Παπανδρέου έχει παραπεμφθεί, δεν έχει καταδικασθεί. Ο λαός έκρινε ότι παρ' όλο αυτά πρέπει να του δώσει μία ψήφο —όχι απόλυτης εμπιστοσύνης— σχετικής εμπιστοσύνης την οποία έχει. Σαν τέτοιος μετέχει σε αυτές τις διαδικασίες.

ΕΡ.: Είχατε πει στη συνέντευξή σας στο **ΑΝΤΙ** ότι δεν σταματήσατε ποτέ να καυτηριάζουμε τον κ. Παπανδρέου και την κυβέρνησή του για τη σκανδαλοποιό δράση του. Ως κόμμα ψηφίσατε την παραπομπή του για τα σκάνδαλα...

ΑΠ.: Βεβαίως, για τα σκάνδαλα είναι υπεύθυνος και έχει την πολιτική ευθύνη α-συσζητή. Το παραδέχθηκε και ο ίδιος ο Ανδρέας Παπανδρέου.

ΕΡ.: Κάποια στιγμή είπε «μέρος της πολιτικής ευθύνης».

ΑΠ.: ... όχι «μέρος», αλλά ότι «αναλαμβάνω τις πολιτικές μου ευθύνες» χωρίς να τις προσδιορίζει και όταν μάλιστα ο ίδιος ο άνθρωπος και το κόμμα του παραπέμπε ορισμένους ανθρώπους, όπως ο Μένιος Κουτσόγιωργας, που ήταν ο υπ' αριθμόν δύο» άνθρωπος της κυβερνήσεως για πάρα πολλά χρόνια. Πολλές φορές, μάλιστα ήταν ο αντικαταστάτης του κ. Α. Παπανδρέου όταν αυτός ήταν στο εξωτερικό. Όταν λοιπόν εγώ, επί παραδείγματι, ως «στρατηγός» έχω επιτοσύνη και διορίζω δίπλα μου έναν άνθρωπο ως «αρχηγό του Γενικού επιτελείου» ο οποίος όχι δεν πετυχαίνει στη δουλειά του, αλλά είναι υπεύθυνος για τις χειρότερες πράξεις για τις οποίες εγώ τον καταδικάζω τότε πώς μπορώ να σταθώ εγώ; Αυτό για μένα είναι αδιανόητο. Δεν ξέρω να επιλέγω τους συνεργάτες μου. Τόσα πράγματα γράφτηκαν στον Τύπο. Από την πρώτη στιγμή έπρεπε να πει «ας το εξετάσω εγώ πρώτος». Μην ξεχνάμε ότι τα σκάνδαλα σε μεγάλο βαθμό τα αποκάλυψε ο Τύπος. Δεν είχε η κυβέρνηση υπηρεσίες πληροφοριών, το μηχανισμό στα χέρια της;

ΑΝΤΙ: Πιστεύετε ότι η διαδικασία και η υπόθεση της καθάρσης έχει κλείσει ή πρέπει να κλείσει; Θα προσπαθήσετε ώστε η διαδικασία της καθάρσης να προχωρήσει ουσιαστικά;

ΑΠ.: Δεν μπορεί να σταματήσει η ιστορία της καθάρσης. Απλώς πέρασε —και αυτό είναι θετικό— σε μια φάση που δεν είναι πλέον αντικείμενο κομματικής αντιδικίας. Που δεν φορτίζει τους κομματικούς ανταγωνισμούς. Είναι θέμα που αμερόληπτα και αντικειμενικά θα κρίνει πλέον η δικαιοσύνη.

**Συνέντευξη
με τον
τέως πρωθυπουργό
και σημερινό υπουργό
Εθνικής Άμυνας
κ. ΤΖΑΝΗ ΤΖΑΝΝΕΤΑΚΗ**

ΑΝΤΙ: Η κυβέρνηση Ζολώτα δεν έγινε μόνον γιατί κανένα κόμμα δεν μπορούσε να φτιάξει αυτοδύναμη κυβέρνηση. Στην πραγματικότητα έγινε διότι ανά δυο οι συνδυασμοί θα έδιναν στον τρίτο σημερινό εταίρο τα στοιχεία για να ασκήσει αντιπολίτευση. Δεν υπήρχε —και αριθμητικά— η δυνατότητα να γίνει κυβέρνηση ΠΑΣΟΚ-Συνασπισμού. Πιστεύω ότι ο συνδυασμός των τριών έγινε για να μην υπάρξει αντιπολίτευση. Αυτό συνιστά τον ένα λόγο. Ο άλλος λόγος είναι η κατάσταση στην οικονομία.

Υπάρχουν ορισμένα ερωτήματα στα οποία θέλω να τοποθετηθείτε. Πρώτον, πολύς κόσμος λέει: «ο κ. Ζολώτας επικαλείται το πατριωτικό μας αίσθημα μας ζητά να γίνουμε παραγωγικοί, να πληρώνουμε τους φόρους για την ανόρθωση της οικονομίας. Δηλαδή, εμείς θα πληρώνουμε για να τα κλέβουνε μετά;» Το ερώτημα αυτό έχει σχέση με την κάθαρση. Δεύτερον, ο κ. Παπανδρέου στην τελευταία του συνέντευξη αναφέρθηκε στην «κυβέρνηση Τζαννετάκη». Ήταν η πρώτη φορά, μέχρι εκείνη τη στιγμή

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΒΑΝΙΑΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1989

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ!

ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ ΧΡΗΣΤΟΥ: ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ ΤΟΥ 17ου αι.

(ΤΟ ΜΠΑΡΟΚ)

B.J. HOPPER: ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ

KARL VON KLAUSEVITZ: ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

J. HERINGTON: ΑΙΣΧΥΛΟΣ

ΦΙΛΙΠ ΣΟΥΠΩ: Ο ΝΕΓΡΟΣ

N. ΜΑΤΣΟΥΚΑΣ: Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΣΤΟ ΝΙΚΟ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ

αναφερόταν στη «θλιβερή τρίμηνη παρένθεση». Τρίτον, ούτε λίγο ούτε πολύ μας είπε ότι η «καταρράκωση της οικονομίας οφείλεται στο θλιβερό τρίμηνο». Πώς τα σχολιάζετε αυτά;

ΑΠ: Η κυβέρνηση του κ. Ζολώτα αποτελεί συνέχεια της κυβέρνησης του καλοκαιριού. Εάν δεν είχε υπάρξει η πρώτη δεν θα μπορούσε να συγκροτηθεί η δεύτερη. Ήταν μια προεργασία και ένα πείραμα το οποίο δοκιμάστηκε με επιτυχία. Αυτό έδειξε ότι μπορούν δυο κόμματα με αντίθετες απόψεις να ομονοήσουν και να συμφωνήσουν όταν έχουν κοινούς στόχους. Και να πετύχουν. Όπως λοιπόν υπάρχουν αυτά τα δυο κόμματα που συμφώνησαν, είναι ευκολότερο και να συμφωνήσουν και ένα κόμμα που βρίσκεται ανάμεσά τους, που οι ιδεολογικές αποκλίσεις είναι μικρότερες. Βεβαίως, αυτά τα οποία ελέγχσαν ότι δηλαδή, την οικονομία την κατέστρεψε η κυβέρνηση του καλοκαιριού είναι εκτός πραγματικότητας και θεωρώ ότι ελέγοντο για λόγους σκοπιμότητας...

ΑΝΤΙ: Οι υπουργοί της παρούσης κυβέρνησης τα δηλώνουν ακόμη και σήμερα σε ραδιοφωνικούς σταθμούς.

ΑΠ: Θα πάψουν να τα δηλώνουν, διότι υπάρχουν και οι «ψυχροί αριθμοί». Μην ξεχνάτε ότι όταν διαπιστώσαμε στη συζήτηση για την οικονομία ότι το έλλειμμα είχε φθάσει τα 3 τρις αντί για 2,5 που υπολόγιζαν, όταν είχε φθάσει ο προϋπολογισμός να έχει εξαντληθεί —ή σχεδόν εξαντληθεί— το πρώτο εξάμηνο με τις προεκλογικές παροχές που είχαν δοθεί, είναι αστειό να κουβεντιάζουμε. Υπάρχουν αριθμοί. Την κατάσταση που βρήκαμε την αποτυπώσαμε. Αυτά που βρήκαμε είναι πολύ χειρότερα από αυτά που είπαμε. Αυτά που είπαμε ενόχλησαν ορισμένους ανθρώπους. Δεν είπαμε όμως τα επιπλέον που μπορούσε να έχουν κομματικό όφελος για τα δύο κόμματα που στηρίζαν τότε την κυβέρνηση. Όμως υπερέβησαν τα στενά κομματικά συμφέροντα και σεβάστηκαν ορισμένες καταστάσεις. Διότι ο διασυρμός της χώρας θα δημιουργούσε αρνητικό αντίκτυπο στη διεθνή κοινή γνώμη. Θα έδειχνε μια χώρα ανεύθυνη που ζητά για να καταναλώσει και όχι μια χώρα που χρησιμοποιεί επωφελώς και για το σκοπό που δίνεται, τη βοήθεια των ξένων.

Η θεωρία λοιπόν ότι για την οικονομική κρίση φταίνε οι τρεις μήνες της πρωθυπουργίας Τζαννετάκη και όχι τα οκτώ χρόνια ΠΑΣΟΚ λεγόταν κατά την προεκλογική περίοδο και λίγο μετά για αντιπολιτευτικούς σκοπούς, αλλά δε νομίζω ότι σήμερα μπορούν σοβαρά να υποστηριχθούν.

Και τώρα, οι βάσεις!...

ΑΝΤΙ: Να κλείσουμε τώρα με ένα θέμα της αρμοδιότητάς σας... Αλήθεια τι θα γίνει με τις βάσεις; Δεν συναρτάται αυτή η ιστορία με τις γενικές ανακατατάξεις που γίνονται σήμερα στον κόσμο και στις υπερδυνάμεις; Δεν επηρεάζει αυτό τις ελληνο-αμερικανικές συνομιλίες;

ΑΠ: Σε κάποιο μέτρο μπορεί να τις επηρεάζει...

ΑΝΤΙ: ...όχι όμως σε αποφασιστικό;

ΑΠ: Αυτό θα εξαρτηθεί.

ΤΖΑΝΝΗΣ ΤΖΑΝΝΕΤΑΚΗΣ:

Κατά τη διάρκεια της συνέντευξης, εθίγησαν όπως ήταν φυσικό πολλά θέματα. Συζητήσαμε λοιπόν και με τον κ. Τζανή Τζαννετάκη και το «φαινόμενο του αντιδεξιού συνδρόμου». Αφορμή στάθηκε μια συνέντευξη που είχε δώσει στον συνεργάτη μας Πάνο Παναγιωτόπουλο και δημοσιεύθηκε στο τχ. της 9ης Ιουνίου. Αυτή η συνέντευξη σε πολλά σημεία ήταν προφητική, εκφράζει σαν αντίληψη —όπως τον γνώρισαμε στη διακυβέρνηση του καλοκαιριού τον σημερινό υπουργό Εθνικής Άμυνας— και έθιξε μερικά καίρια θέματα. Σταθήκαμε στο σημείο της «διαχωριστικής γραμμής» για το οποίο είχε αναφέρει τότε, κατά την προεκλογική περίοδο του Ιουνίου, ότι οι εποχές έχουν αλλάξει, υπάρχει σύγκλιση ιδεολογιών και απόψεων. Έχουν εκλείψει τα εμφυλιοπολεμικά πάθη και μάταια προσπαθούν ορισμένοι να τα αναβιώσουν. Τουλάχιστον ως πρόβλεψη η «σύγκλιση των άκρων» έγινε και η συνέντευξη εκείνη ήταν προφητική.

Παρατηρήσαμε όμως ότι πέτυχε σε κάποιο βαθμό η πολιτική του ΠΑΣΟΚ με την επίκληση των αντιδεξιών αισθημάτων και ρωτήσαμε τον τέως πρωθυπουργό:

Ας μιλήσουμε ό

ΑΝΤΙ: Πιστεύετε ότι αδικώς υπάρχουν αυτά τα «αντιδεξιά αισθήματα» σε ένα μέρος του ελληνικού λαού;

Η Αριστερά κάποια στιγμή έκανε την αυτοκριτική της. Κατασπαράχθηκε, διασπάσθηκε στα εξών συνετέθη, αλλά μέσα από αυτή τη διαδικασία —κάνοντας και την αυτοκριτική της— άρχισε να διαμορφώνει ένα καινούριο πρόσωπο. Πιστεύω ότι η Δεξιά δεν έχει κάνει την αυτοκριτική της —στην ίδια έκταση τουλάχιστον— ίσως φοβούμενη την αναμόχλευση παθών μέσα στο εσωτερικό της. Αλλά ότι δεν έγινε η καταγγελία ή η κριτική των ακραίων περιπτώσεων μέσα στην παράταξη της για όσα συνέβησαν είναι ένας από τους λόγους που διατηρήθηκε ζωντανή η μνήμη μιας ορισμένης εποχής και την οποία κάποιοι θέλουν να διατηρούν και να την καπηλεύονται. Αλλά και στη ΝΔ και στην Αριστερά υπάρχουν άνθρωποι που επικαλούνται τη «διαχωριστική γραμμή». Και αυτό γιατί οι πολιτικές δυνάμεις —με εξαίρεση την Αριστερά σε κάποιο βαθμό— δεν έχουν κάνει την αυτοκριτική τους.

ΑΠ: Αν τα δούμε τα πράγματα καθαρότερα —και νομίζω ότι μπορούμε κάτι τέτοιο— ύστερα από τόσα χρόνια, δεν θα μπορούσαμε σε καμιά περίπτωση να αμφισβητήσουμε —θα ήταν άδικο και αστειό— ότι οι άνθρωποι που κινήθηκαν κάτω από τις τάξεις του ΕΑΜ δεν

ΠΟΛΥΤΥΠΟ

Περιλαμβάνονται οι εισηγήσεις των: Γ. Τούντα, Γ. Κριμπά, Ν. Μανιού, Ν. Φίλια, Σπ. Δοξιάδη, Γερ. Πεντόγαλου, Άγγ. Χατζάκης, Έφης Λεοντίδου, Μ. Μυλωνάκη, Στ. Καφαντάρη, Ηλ. Κούβελα, Γ. Ευδοκίμειδη, Θ. Χατζόπουλου, Άλκη Βατόπουλου, Φ. Σαλαμίνιου, Γ. Κυριόπουλου, Δ. Τριχόπουλου, Κ. Στεφάνη και του υπουργού Γ. Γεννηματά.

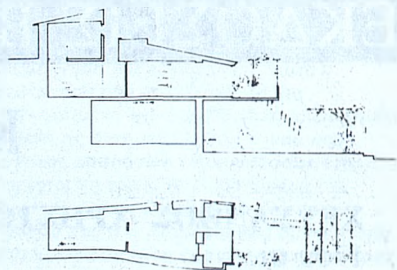
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ»

Δεινοκράτους 131 • 115 21 ΑΘΗΝΑ
Τηλ.: 72.49.300

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΠΟΛΥΤΥΠΟ

ΑΡΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

ΤΑ ΠΑΛΙΑ ΑΘΗΝΑΪΚΑ ΣΠΙΤΙΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:

Δεινοκράτους 131
Αθήνα 115 21, τηλ. 72.49.300

ως και για το παρελθόν

ήταν πατριώτες.

Είναι αστειό να αμφισβητηθεί η πατριωτική διάθεση των νέων ανθρώπων της εποχής εκείνης. Όλα τα νέα παιδιά είχαν μια τάση τότε να πολεμήσουν τους Γερμανούς. Ο Γερμανός ήταν κατακτητής, ήταν φασίστας, ήταν απειλή και καταδυνάστευση του τόπου. Τα παιδιά όταν θέλουν να αγωνισθούν δεν ενδιαφέρονται για τη «σημαία» κάτω από την οποία αγωνίζονται. Κατόπιν εντάσσονται. Κατόπιν συνειδητοποιούν και κατόπιν βρίσκονται μπλεγμένα είτε στη μια πλευρά είτε στην άλλη χωρίς να ξέρουν ούτε τις διεργασίες, ούτε τους διοργανωτές ούτε τους υποκινητές όλων αυτών των καταστάσεων.

Το λάθος ήταν το '46. Και παρασύρθηκαν οι άνθρωποι που πολέμησαν το '40-'44. Το '46 ήταν στον τόπο μας, καθαρά, ένας εμφύλιος σπαραγμός.

Όσον αφορά την αυτοκριτική θα έπρεπε η πολιτική ηγεσία να έλεγε «ό,τι έγινε, έγινε». Όχι μόνον δεν έγινε έτσι, αλλά το βρήκαν ως ευκαιρία για να παίξουν ένα πολιτικό παιχνίδι, κατηγορώντας και εξακολουθώντας να κατηγορούν οι μεν τους δε...

ΑΝΤΙ: ...τους ηττημένους...

ΑΠ: ...τους ηττημένους, οι οποίοι — όπως και κάθε ηττημένος, έκαναν

αυτοκριτική. Λοιπόν δεν υπήρχε κανένας λόγος να κάνουν αυτοκριτική οι άλλοι και δεν την έκαναν.

ΑΝΤΙ: ...μιλάτε σε τρίτο πρόσωπο...

ΑΠ: ...ναι σε τρίτο δεν με αφορά. Στο παρελθόν ψήφιζα διάφορα κόμματα. Στην πολιτική ανακατεύθηκα το 1974 μετά την Χούντα και με την άποψη Νοταρά, Μαγκάκη, Πεσματζόγλου, Πρωτοπαππά. Η άποψή μου τότε ήταν να γίνει ένα κόμμα «αντιδικτατορικό». Ο Καραμανλής ήταν ο μόνος — καλώς ή κακώς — που μπορούσε να κάνει τότε μια κυβέρνηση και να παίξει αυτό το παιχνίδι. Το κόμμα που θα μπορούσε να λάβει 90% — δεν θα ήταν κόμμα, αλλά παράταξη — θα έπαιρνε ορισμένα θεσμικά και δομικά, ριζικά μέτρα. Θα έκανε αποχουντοποίηση, θα έπαιρνε κάποια αντιδημοτικά μέτρα και θα έβαζε την Ελλάδα στο δρόμο της ανάπτυξης και της προόδου. Για λόγους συμφεροντολογικούς και μικρο-κομματικούς — χωρίς να θέλω να κατηγορήσω προσωπικά κανέναν — δεν έγινε τότε. Το αποτέλεσμα ήταν: Ο Καραμανλής, αποτάθηκε στους παλιούς, χωρίς να διευρύνει την πρωτοβουλία.

Έτσι, η αυτοκριτική δεν έγινε στο βαθμό που θα έπρεπε και την εποχή που θα έπρεπε, γινόταν κατά καιρούς σταδιακά. Αυτή την έλλειψη αυτοκριτι-

κής και την περιθωριοποίηση των αντιδεξιών δυνάμεων εκμεταλλεύθηκε το ΠΑΣΟΚ, το έκανε «σημαία» για να μαζέψει και πάλι — ως ξαναζεσταμένο φαγητό — όλο τον κόσμο αυτόν κάτω από μια αντιδεξιά σημαία, ενώνοντας παλιές μνήμες ανθρώπων που δικαιολογημένα τις είχαν. Αυτή η προσπάθεια ήταν που συγκέντρωσε το 1981 το 48% των Ελλήνων. Το πρόβλημα δεν ήταν τί έλεγε, αλλά το τι εφάρμοσε. Δεν ήταν η διαφορά της ιδεολογίας, είναι η ιδεολογία στην πράξη. Εκεί ήταν η αποτυχία του ΠΑΣΟΚ.

Μετά τις εκλογές, εμφανίστηκαν και πάλι τα τρία κόμματα στα ίδια περίπου ποσοστά. Έτσι οι τρεις αρχηγοί αναγκάστηκαν να ομονοήσουν και να στηρίξουν μια οικουμενική κυβέρνηση. Αυτό έριξε και την τελευταία «διαχωριστική γραμμή» ουσιαστικά. Δεν έχει περάσει αυτό στον κόσμο, αλλά θα περάσει. Έτσι, προχωρούμε, από εδώ και πέρα έχοντας πρώτα από όλα το εθνικό συμφέρον. Την προσπάθεια δηλαδή αυτός ο τόπος να προχωρήσει μπροστά, ενόψει και των δραματικών αλλαγών που συμβαίνουν διεθνώς. Βεβαίως, κάθε ένα κόμμα διατηρεί την ιδεολογία του, το πρόγραμμά του, αλλά η προεκλογική αντιπαράθεση θα γίνεται σε πολύ χαμηλότερους τόνους.

ΛΕΒΙΑΘΑΝ

Τριμηνιαία έκδοση της εταιρείας έρευνας και μελέτης του πολιτισμού και της κουλτούρας

5

Agnes Heller: Η ηθική κατάσταση στους νεώτερους χρόνους ● Θάνας Λίποβατς: Για τον Machiavelli ● Νικόλαος Σεβαστόφης: Για τη χαντεγκεριανή κριτική ● Hans Magnus Enzensberger: Το σκαταμέχρητο του μικροαστισμού ● Friedrich Pollock: Κρατικός καπιταλισμός ● Joseph Gabel: Ουτοπική και ψευδής συνείδηση ● Herbert Marcuse: Επιστήμη και φαινομενολογία ● Παναγιώτης Σ. Παπαδόπουλος: Ιστορία και οντολογία της φύσης στον Husserl ● Παναγιώτης Νούτσος: Από την «πολιτική» στην «κοινωνική λογική» ● Φώτης Τερζάκης: Κοινωνικά κινήματα

Β' ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1989

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

Ο ΑΝΙΧΝΕΥΤΗΣ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣ Ι.Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ & ΣΙΑΣ Α.Ε.

Η ΚΑΘΑΡΣΗ ΕΙΝΑΙ ΑΙΤ

«Όπως καταλαβαίνετε το μόνο θέμα για το οποίο δεν μιλήσαμε είναι η κάθαρση» δήλωσε στους δημοσιογράφους ο κ. Κωνσταντίνος Μητσοτάκης, αμέσως μετά το «αίσιο» τέλος των διερευνητικών. Έτσι, με μια σύντομη φράση, που χάθηκε μέσα στη γενικότερη ευφορία (γιατί άραγε;) για το σχηματισμό της Οικουμενικής άρχισε η αντίστροφη μέτρηση για την «αποποινικοποίηση» της πολιτικής ζωής και την αποκάθαρση του Ανδρέα Παπανδρέου. Καταλαβαίνουμε πολύ καλά. Το «σύστημα» δεν αντέχει την κάθαρση, οι επαγγελματίες πολιτικοί δεν θέλουν να δημιουργηθεί ένα «κακό προηγούμενο», «οι πρωθυπουργοί δεν πάνε ποτέ φυλακή». Το μόνο

που δεν καταλαβαίνουμε είναι γιατί ο Συνασπισμός αποφάσισε να αναμιχθεί σε αυτή τη συμπαιγνία και αφήνει να σύρεται κινδυνεύοντας μετά την ιδεολογική καθαρότητα να απωλέσει και την πολιτική αξιοπιστία του. Δεν καταλαβαίνουμε και κάτι ακόμα. Πώς η «αξιωματική συμπολίτευση» και οι «στρατηγικοί εγκέφαλοι» της Αριστεράς μπορούν να είναι τόσο αφελείς; Τόσο δύσκολο είναι να αντιληφθούν ότι απώτερος στόχος του Ανδρέα Παπανδρέου είναι, αφού διαφύγει τις δίκες, να αντεπιτεθεί τον Απρίλιο, διεκδικώντας για μια ακόμα φορά την εξουσία; Η κοινή εμπειρία από το 1974 μέχρι σήμερα δίδαξε ότι ο Ανδρέας Παπανδρέου αφού πρώτα

διασφαλίσει την παραγραφή — και γιατί όχι την πλήρη αθώωσή του, έτσι που πάνε τα πράγματα — και αφού κερδίσει χρόνο με την Οικουμενική, τον ερχόμενο Απρίλιο θα φορέσει πάλι το «αυριανιστικό» του πρόσωπο και θα αντεπιτεθεί τραβώντας πρώτα από όλα το χαλί κάτω από τα πόδια των σημερινών κυβερνητικών συγκατοίκων του. Παραπέμποντας την κάθαρση στις καλές δυνάμεις οι τελευταίοι θα του έχουν δώσει ένα πολύ σημαντικό εκλογικό πλεονέκτημα. Να πει δηλαδή ότι τον κατηγορούν άδικα και να «κατηγορήσει τους κατηγορούς του». Όλοι μπορούμε να αντιληφθούμε τι θα συμβεί τότε. Αλλά αυτά αφορούν τις πολιτικές πτυχές. Γιατί αυτό που παραμένει ακέραιο ως αίτημα είναι η ηθική και κοινωνική πτυχή.

Τραγικό λάθος η Οικουμενική έγγραφε στην πρώτη σελίδα της η «Αυριανή» την Τετάρτη 22 Νοεμβρίου, την επομένη δηλαδή του σχηματισμού της κυβέρνησης. Και επεξηγούσε στην ίδια σελίδα: «Κοινός παρανομαστής των ερωτηματικών η απορία για τους λόγους που επέβαλαν τη συμμετοχή σε ένα τέτοιο κυβερνητικό σχήμα... χωρίς στο κάτω-κάτω της γραφής να πάρει κάποιο αντίλλαγμα το ΠΑΣΟΚ».

Σύμφωνοι λοιπόν. Η συμμετοχή στην Οικουμενική κυβέρνηση δεν προδικάζει κανένα καλό για το ΠΑΣΟΚ. Η κατάργηση των διαχωριστικών γραμμών, το ήπιο πολιτικό κλίμα, ο αναγκαστικός περιορισμός του «αυριανιστικού» λόγου, σε συνδυασμό με την παντελή έλλειψη προγράμματος και ικανών στελεχών δεν μπορεί παρά να συρρικνώσει σταδιακά το ΠΑΣΟΚ και — όπως ελπίζει ο κ. Μητσοτάκης — «να το οδηγήσει σε μια κατά κράτος ήττα στις επόμενες εκλογές».

Ιδού λοιπόν η μεγάλη «απορία»: Γιατί ο Ανδρέας Παπανδρέου έκανε στροφή 180 μοιρών και δέχτηκε τη λύση της Οικουμενικής; Η απάντηση είναι μία: Ο Ανδρέας γνωρίζει πολύ καλά ότι δεν μπορεί να κάνει κανένα σχέδιο για το πολιτικό και προσωπικό μέλλον του, αν δεν λύσει πρώτα το θέμα της υποδικίας. Το μόνο λοιπόν που τον ενδιαφέρει αυτή τη στιγμή είναι να αποφύγει τη δίκη και την κατάδική για τα σκάνδαλα. Ο πρώτος συνεπώς στόχος του κατά τη διάρκεια των διερευνητικών εντολών ήταν μια ευνοϊκή γι' αυτόν λύση στο θέμα της παραπομπής στο Ειδικό Δικαστήριο.

Ας μην τρέφουμε αυταπάτες. Για να υ-

πάρξει η λύση της Οικουμενικής έπρεπε να προϋπάρξει μια άλλη «συναίνεση» μεταξύ των κ. Μητσοτάκη και Παπανδρέου για την «απόδοση εν λευκώ στην κοινωνία» του δεύτερου και την απόκτηση της πρωθυπουργίας από τον πρώτο. Αυτό μαρτυρεί εξάλλου η αναβίωση του θέματος «κάθαρση» αυτή την εβδομάδα με παρελκυστικά δημοσιεύματα τόσο από τις «γαλάζιες», όσο και από τις «πράσινες» εφημερίδες, τα οποία προβάλλουν τα διάφορα «νομικιστικά» ζητήματα που προέκυψαν αϊφνης και άνευ αποχρώντος λόγου, όπως η συμπληρωματική εκλογή βουλευτών - κατηγορών στις δίκες, οι αρμοδιότητες του Τριμελούς Συμβουλίου του Ειδικού Δικαστηρίου κλπ.

Υπάρχουν σαφή και οριακά «σημεία» που επιβεβαιώνουν τις προηγούμενες εκτιμήσεις. Μιλώντας την Τρίτη 21 Νοεμβρίου στο Ζάππειο, αμέσως μετά τη θετική κατάληξη της τέταρτης φάσης των διερευνητικών εντολών και απαντώντας μάλιστα σε «ευθεία» ερώτηση για την «κάθαρση», ο κ. Μητσοτάκης δήλωσε επί λέξει: «Το μόνο θέμα, όπως καταλαβαίνετε, για το οποίο δεν μιλήσαμε (!) είναι η κάθαρση... Άλλωστε το θέμα αυτό έχει ξεφύγει από πολιτικό θέμα, έπαψε να είναι πολιτικό θέμα. Οι διαδικασίες που αναφέρονται στη Βουλή έχουν όλες ολοκληρωθεί».

Με άλλα λόγια, αμέσως μετά τη συμφωνία για το σχηματισμό Οικουμενικής κυβέρνησης, ο αρχηγός της ΝΔ έσπευσε να υποβαθμίσει σε «νομικό» το κατεχόμενη «πολιτικό» θέμα της κάθαρσης. Ήταν το πρώτο βήμα για όσα ακολούθη-

σαν και συνεχίζουν να εκτυλίσσονται αυτές τις ημέρες.

Την επόμενη ημέρα η «Αυριανή», διπλα από το κείμενο στο οποίο διατύπωνε τις «απορίες» της για το σχηματισμό της Οικουμενικής και για να μην θεωρηθεί προφανώς ανενήμερη — γιατί όντως αυτή ήξερε — έγραφε: «Από την περασμένη Τετάρτη μαγειρευόταν η λύση».

Κανείς δεν μπορεί φυσικά να πιστέψει ότι τα «μαγειρεία» που λειτούργησαν από την Τετάρτη 15.11 μέχρι την Τρίτη 21.11 αφορούσαν το οικονομικό πρόγραμμα της νέας κυβέρνησης, το οποίο δεν είναι τίποτα άλλο από ένα γενικόλογό «πλαίσιο αρχών», εξ ου και οι διαφωνίες που προέκυψαν αμέσως σχετικά με την εφαρμογή του.

Αυτό λοιπόν που πρέπει να «μαγειρευόταν» ήταν μόνο ο τρόπος «σερβιρίσματος» της απαλλαγής του Ανδρέα από κάθε υποδικία. Πώς μπορούμε άραγε να πιστέψουμε ότι η λύση της Οικουμενικής συμφωνήθηκε την «τελευταία στιγμή», όταν ο Ανδρέας στη συνέντευξη που έδωσε αμέσως μετά τον Μητσοτάκη στο Ζάππειο εκείνη την Τρίτη διάβαζε τις δηλώσεις του επί τρία τέταρτα από ένα γραπτό κείμενο το οποίο δεν περιείχε λέξη για την κάθαρση και ήταν προφανές ότι είχε ετοιμαστεί εκ των προτέρων.

Μήπως η συμφωνία ήταν ο κ. Μητσοτάκης να κάνει μια «θετική» δήλωση κατά της κάθαρσης, ομιλώντας περί «απολιτικοποιήσεων» του θέματος και ο κ. Παπανδρέου μια «αρνητική», μη αναφέροντάς το καθόλου;

Ακολουθεί ένα προφανώς καλά σκηνοθετημένο παιχνίδι. Την Πέμπτη 23 Νοεμ-

ΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΟ

του Ρεπόρτερ

βρίου σε σύσκεψη ηγετικών στελεχών της ΝΔ ο μη υπουργοποιηθείς κ. Μιλτιάδης Έβερτ δηλώνει ενώπιον του κ. Μητσοτάκη ότι «δεν μπορούμε να εγκαταλείψουμε την κάθαρση, ένα θέμα που για τη ΝΔ ήταν κυρίαρχο». Ερώτημα: Έθεσε κανείς θέμα να εγκαταλειφθεί η κάθαρση;

Σημειώνεται ότι πριν αρχίσει η σύσκεψη ο κ. Μητσοτάκης είχε δηλώσει σε γνωστά στελέχη του κόμματός του ότι «από εδώ και πέρα παιδιά πρέπει να τα πάμε καλά με το ΠΑΣΟΚ». Μπορεί άραγε η ΝΔ «να τα πάει καλά» με τους «απατεώνες», αν δεν φρόντιζε πρώτα να τους απαλλάξει; Και πόση σχέση έχουν όλα αυτά με την εκτίμηση της πλειοψηφίας των ηγετικών στελεχών της ΝΔ ότι (την οποία αναφέραμε στο προηγούμενο ΑΝΤΙ) «ήταν λάθος η παραπομπή του Ανδρέα σε δίκες, διότι προκάλεσε αντισυνειρήρωση των οπαδών του ΠΑΣΟΚ». Με πόσο κομψές διατυπώσεις ετοιμάζεται η «μεγάλη σιωπή»...

Συνεχίζουμε. Οι δηλώσεις του κ. Έβερτ και η έκδηλη πλέον εκμετάλλευση της άγνωστης ακόμα συμφωνίας Ανδρέα - Μητσοτάκη από τους αντιπάλους του δεύτερου (μέχρι και ο κ. Ανδριανόπουλος του «Ολυμπιακού» του Κοσκωτά έκαναν δηλώσεις υπέρ της κάθαρσης) ανησυχισαν την Εκάλη και την περασμένη Κυριακή (25.11) πάλι η «Αυριανή» βγήκε με τον εξής τίτλο: «Θέτουν πάλι θέμα κάθαρσης».

Στο κείμενο που ακολουθούσε αναφέρονταν τα εξής καταπληκτικά: «Σε υπαναχώρηση από τις δεσμεύσεις που έχει αναλάβει, σε όξυνση του κλίματος και σε αλλαγή του πολιτικού σκηνικού σύρουν τον Μητσοτάκη οι σκληροί της ΝΔ». «Σε σύσκεψη που έγινε στη Ρηγίλλης αποφασίστηκε να επαναφέρουν στην επιφάνεια το περιβόητο θέμα της κάθαρσης». «Έγκυροι κύκλοι της ΝΔ υποστηρίζουν ότι ο Μητσοτάκης σύρθηκε κυριολεκτικά στην αναθέρμανση της περιλάλητης κάθαρσης, επειδή τον κατηγορούσαν ότι η συμφωνία στο Προεδρικό Μέγαρο προβλέπει και κλείσιμο της υπόθεσης αυτής, με ανακοίνωση της παραγραφής ή με άλλο τρόπο...».

Το επίσημο δηλαδή όργανο του Ανδρέα γράφει για «υπαναχώρηση του Μητσοτάκη» κάτω από την πίεση των «σκληρών», οι οποίοι τον αναγκάζουν να «επαναφέρει» το θέμα της κάθαρσης. «Υπαναχώρηση» όμως από ποια συμφωνία, αφού από όσα γνωρίζουμε μέχρι στιγμής η ΝΔ υποστηρίζει σταθερά το οικονομικό πρόγραμμα της κυβέρνησης Ζολώτα, το οποίο και είναι η μόνη ορατή συμφωνία των τριών;

Την απάντηση τη δίνει πάλι η «Αυριανή» στο ίδιο φύλλο της: «Αξίζει να τονιστεί ότι η στροφή της ΝΔ ξάφνιασε. Γιατί ήταν διάχυτη η αίσθηση ότι το θέμα έχει μπει στα συρτάρια» (!). Σημειώνουμε ότι καμιά από αυτές τις φράσεις της «Αυ-

ριανής» δεν διαψεύσθηκε.

Την επόμενη μέρα, Δευτέρα 27.11 ήταν η σειρά του υπουργού Δικαιοσύνης κ. Σταμάτη ο οποίος δήλωσε σε συνέντευξη του στην «Ελευθεροτυπία»: «Κανένα δικαστήριο δεν μπορεί να προχωρήσει στην κατ' ουσίαν εξέταση αν έχει παραγραφεί κάποιο αδίκημα. Αυτό ισχύει για όλα τα αδικήματα και για τον Άρειο Πάγο. Το θέμα της παραγραφής μπορεί να κριθεί και από το Τριμελές Συμβούλιο δικαστών του Ειδικού Δικαστηρίου — θεωρητικά τουλάχιστον. Πρακτικά μόνο το βλέπω δύσκολο».

Πράγματι είναι κάπως δύσκολο να περάσει η παραγραφή μέσω του Τριμελούς Συμβουλίου, αλλά όλα γίνονται σε αυτόν τον τόπο. Για ποιο λόγο άραγε να υπάρξει όλη αυτή η φασαρία με τη συγκρότηση του Ειδικού Δικαστηρίου, τα κλητήρια θεσπίσματα, τα εδώλια και τους φωτογράφους και να μην εφευρεθεί ένα προστάδιο κατά το οποίο η υπόθεση θα κλείσει οριστικά με βούλευμα;

Η «προτεινόμενη» διαδικασία είναι η εξής, σύμφωνα με τα ολίγα νομικά που επικαλεστήκαμε: Ένας από τους κατηγορούμενους, ο κ. Κουτσόγιωργας, για παράδειγμα, ο οποίος γνωρίζει περισσότερα νομικά από τους υπόλοιπους, θα προσέλθει στον ανακριτή του και θα δηλώσει ότι δεν μπορεί να δικασθεί «επειδή έχει επέλθει η παραγραφή, λόγω της μη επιδόσεως των κλητηρίων θεσπισμάτων». Ο κ. ανακριτής δεν θα μπορεί φυσικά να αποφανθεί επί του ζητήματος και τότε θα παραπέμψει το θέμα στο Τριμελές το οποίο με βούλευμα θα κατοχυρώσει την παραγραφή.

Δεν γνωρίζουμε το σενάριο σε όλες τις λεπτομέρειές του. Θεωρούμε πάντως ότι ο κ. Σταμάτης έθεσε εμμέσως πλην σαφώς θέμα παραγραφής των αδικημάτων από το Τριμελές Συμβούλιο.

Ο «συλλογικός εισαγγελέας» απουσιάζει

Φτάνουμε στο ρόλο του Προέδρου της Βουλής κ. Αθ. Τσαλδάρη. Τις τελευταίες ημέρες διαβάζουμε στον ημερήσιο Τύπο πανομοιότυπα δημοσιεύματα με το ακόλουθο:

Τίτλος: «Μελετάται η εκλογή 5 κατηγορών της Βουλής».

Κείμενο: «Το θέμα της εκλογής ή όχι νέων κατηγορών - βουλευτών οι οποίοι θα λειτουργήσουν ως εισαγγελείς στις ανακρίσεις των σκανδάλων από τα Ειδικά Δικαστήρια πρόκειται να απασχολήσει το προεδρείο της Βουλής αυτή την εβδομάδα».

Αναμφίβολα πρόκειται για νέα κωλυσιοεργία. Ο νόμος περί ευθύνης υπουργών, ο κανονισμός της Βουλής και η κοινή δικαστική πρακτική ορίζουν σαφώς ότι όταν τεθεί θέμα αντικατάστασης ενός από τους «εισαγγελείς - βουλευτές» (είτε επειδή δεν εκλέχτηκε στη νέα Βουλή, είτε για άλλους λόγους, όπως ο θάνατος) η

Βουλή εκλέγει τον αντικαταστάτη του.

Γιατί λοιπόν ο κ. Τσαλδάρης ζήτησε πρώτα τη γνώμη της ειδικής νομικής υπηρεσίας της Βουλής για ένα θέμα τόσο σαφές; Μήπως για να προκύψει μια ακόμα διαφωνία μεταξύ συνταγματολόγων και να παρέλθουν μερικές ακόμα εβδομάδες, ή και μήνες, μέχρις ότου η Βουλή αποφασίσει να ορίσει τα μέλη της εκείνα που θα συμπληρώσουν τον «συλλογικό εισαγγελέα», επειδή ο κ. Στ. Νέστωρ ασχολήθηκε με την κάθαρση και όχι με το εκλογικό σώμα;

Αλλά, ο Πρόεδρος της Βουλής έχει στη διάθεσή του και άλλα μέσα αν επιλέξει την κωλυσιοεργία στο θέμα της κάθαρσης. Εφαρμόζοντας τον κανονισμό της Βουλής, κληρονομιά κι αυτός του ΠΑΣΟΚ, μπορεί να προτάξει την ψήφιση άλλων θεμάτων — όπως της ΑΤΑ για παράδειγμα, η οποία προσφέρεται για αποπροσανατολισμό — και βοηθούμενος από τη σιωπή που μπορεί να επιβληθεί σιγά-σιγά δια του Τύπου, σε λίγους μήνες να έχουμε ξεχάσει τον Κοσκωτά και τον Λούβαρη. Είπαμε, όλα συμβαίνουν εδώ.

Υπάρχει τέλος η δυνατότητα, εφόσον ο κ. Τσαλδάρης έθεσε εν αμφιβολώ το θέμα, ζητώντας τη γνώμη των συνταγματολόγων, να εγερθούν ενστάσεις κατά της εγκυρότητας της εκλογής των νέων βουλευτών - εισαγγελέων, οπότε θα έχουμε νέα καθυστέρηση.

Άλλωστε η μη έναρξη του ανακριτικού έργου του Ειδικού Δικαστηρίου από τους ανακριτές για τα τρία σκάνδαλα (οι Αρεοπαγίτες κ. Σπύρου, Καβαλλιέρου, Παπαδόπουλος) με το αμφισβητούμενο επιχείρημα ότι μετά τη διάλυση της προηγούμενης Βουλής λόγω των εκλογών «δεν υπάρχουν κατηγοροί, οι οποίοι σύμφωνα με το νόμο 802/1971 επιτελούν εισαγγελικό έργο» συμβάλλει κι αυτή στο γενικότερο κλίμα αναζήτησης μιας εύπεπτης λύσης για την παραγραφή.

Έγκυροι νομικοί κύκλοι υποστηρίζουν ότι η ανάκριση δεν μπορεί να καθυστερήσει λόγω της απουσίας εισαγγελέων επειδή κατά τη διάρκεια των ανακρίσεων ο εισαγγελέας χρειάζεται μόνον όταν χρειασθεί να διαταχθεί η προφυλάκιση κάποιου από τους κατηγορούμενους, ή όταν αποκαλυφθεί νέο αδίκημα και απαιτείται άσκηση νέας ποινικής δίωξης. Ίσως λοιπόν οι τρεις ανακριτές να μην άρχισαν το έργο τους, επειδή φοβήθηκαν τη δημιουργία κάποιων «ακυροτήτων», ίσως πάλι προτίμησαν να περιμένουν πρώτα το αποτέλεσμα των εκλογών.

Να σημειώσουμε ότι αυτό το κλίμα κωλυσιοεργίας και καθυστέρησης της διαδικασίας που οδηγεί στο Ειδικό Δικαστήριο εκδηλώνεται σε μια στιγμή κατά την οποία, αν και ξεχασμένες κάπως τώρα, υπάρχουν σοβαρές διχογνωμίες για το πότε επέρχεται η αναστολή της παραγραφής. Με την επίδοση του κλητηρίου θεσπίσματος, όπως ορίζει σαφώς ο νό-

μος και η νομολογία του Αρείου Πάγου, η με την παραπομπή και μόνον από τη Βουλή, όπως υποστήριξε ο κ. Μητσotάκης για να κάνει τις τελευταίες εκλογές και να μην τις κερδίσει.

Και αν δυσκολεύουν τα πράγματα υπάρχει πάντα εκείνο το «περίεργο» άρθρο 86, παρ. 2, εδάφιο 3 του Συντάγματος το οποίο ορίζει ότι «μόνο η Βουλή έχει το δικαίωμα να αναστέλλει την ποινική δίωξη». Το άρθρο αυτό μας το υπενθύμισαν πρώτα τα ΝΕΑ (Σάββατο 25.11) και η ΕΣΤΙΑ και κατόπιν η «Αυριανή» (Κυριακή 26.11). Έγραφε η απογευματινή του συγκροτήματος Λαμπράκη, με τον οποίο ως γνωστόν συναντήθηκε ο κ. Α. Παπανδρέου κατά τη διάρκεια των διερευνητικών εντολών:

«Νομοδιδάσκαλοι ερευνούν παλαιούς και νέους νομοκανόνες, ώστε να αποφευχθεί μετ' ολίγον η Ελλάς να παροχιάσει το πρωτοφανές θέαμα αρχηγός κόμματος και πρώην πρωθυπουργός του οποίου το κόμμα στηρίζει την κυβέρνηση να καλείται προς ανάκριση από το Ειδικό Δικαστήριο... Εγώ πάντως ως απλός αναγνώστης του Συντάγματος δεν αιτιολογώ την τόση κατανάλωση φαιάς ουσίας για την επίλυση του Γορδίου. Το

ίδιο το Σύνταγμα προβλέπει: Μόνο η Βουλή έχει το δικαίωμα να αναστέλλει την ποινική δίωξη».

Αλλά η λύση της αναστολής κρύβει πολλά «αγκάθια» και προτιμάται η λύση της σιωπής, δια των μεθοδεύσεων του κ. Τσαλδάρη ή άλλων.

* * *

Το φαινόμενο «Ανδρέας Παπανδρέου και ΠΑΣΟΚ» δεν δημιουργήθηκε εν αιθρία. Το προετοίμασε, «μεθοδικά» η μετεμφυλιακή ιστορία της Ελλάδας. Η κυριαρχία του αντικομμουνισμού, η βασιλεία της παρασικονομίας, ο «εαυτουλισμός» και ο αρριβισμός ήταν τα κοινωνικά πρότυπα που ελλείψει ιδεολογικού αντίπαρου οδήγησαν στη διακυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ. Το «σύστημα» εκφυλίστηκε στην παπανδρεϊκή οκταετία και ίσως δεν μπορούσε να γίνει διαφορετικά.

Σήμερα αυτό το ίδιο το παρηκμασμένο «σύστημα» προσπαθεί να διασώσει τον εαυτό του, απαλλάσσοντας τον Ανδρέα Παπανδρέου. Προσφιλές πεδίο δράσης, η Νομική Επιστμή και η Δικαιοσύνη, όπως πάντα. Η δικαιοσύνη που εκώφευε εξοργιστικά όταν τα σκάνδαλα συγκλόνιζαν τον τόπο καλείται τώρα να «βγάλει

τα κάστανα από τη φωτιά».

Αλλά οι δικαστικοί είναι έμπειροι άνθρωποι και γνωρίζουν καλά τα καθήκοντά τους από την εποχή ακόμα του Μοντεσκιέ. Θα προτιμήσουν να μην καούν πιάνοντας τα κάστανα και θα σβύσουν απλώς τη φωτιά.

Αλλά αν ύστερα από όλα αυτά που έχουν συμβεί και αποκαλυφθεί, η καθαρή ματαιωθεί ή συγκαλυφθεί, το κοινό περί δικαίου αίσθημα θα έχει βιασθεί και καταρρακωθεί.

Θα περιμένουμε τότε να διαπιστώσουμε με ποιο κύρος οι δικαστές θα δικάζουν και θα καταδικάζουν τους κλέφτες αυτοκινήτων και τους «πορτοφολάδες», όλους εκείνους δηλαδή που δεν έτυχε να γίνουν υπουργοί και πρωθυπουργοί για να κλέβουν εκ του ασφαλούς.

Θα περιμένουμε επίσης να διαπιστώσουμε την καταρράκωση του κύρους και των δυο άλλων εξουσιών, της Εκτελεστικής και της Νομοθετικής. Τότε, όλοι εκείνοι που σήμερα αγωνίζονται να απαλλάξουν τον Ανδρέα Παπανδρέου για να «σώσουν» το «σύστημα» θα διαπιστώσουν και αυτοί ότι η κορύφωση του δράματος μπορεί να είναι μόνο η «κάθαρση». Διαφορετικά θα «πληρώσουν» οι ίδιοι. □

Έκδόσεις Στιγμή

ΖΩΟΔΟΧΟΥ ΠΗΓΗΣ 91-93, ΑΘΗΝΑ 114 73

τηλ. 36.44.064

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ

Νάσου Βαγενά

Η ΣΥΝΤΕΧΝΙΑ

Διηγήματα

Τρίτη έκδοση

Η ΕΣΘΗΤΑ ΤΗΣ ΘΕΑΣ

Σημειώσεις για την ποίηση και την κριτική

ΕΤΟΙΜΑΖΟΝΤΑΙ

Η ΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΙΠΤΑΜΕΝΟΥ

Ποιήματα

*

ΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Δοκίμια

ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΘΕΜΑΤΑ

ΤΕΥΧΟΣ
39

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Μηροστά στις εκλογές του Νοεμβρίου .....

ΕΠΕΑ ΠΤΕΡΟΕΝΤΑ

Γράφουν οι: Σταύρος Τσακυράκης, Νικήτας Λιοναράκης, Α.Β. ....

Περί αρχιτεκτονικής ο λόγος
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ: Ο λόγος του Πικιώνη .....
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΤΟΥΡΝΙΚΙΩΤΗΣ: Ο Bruno Zevi, το μύθημα της ιστορίας και η μοντέρνα γλώσσα της αρχιτεκτονικής .....
ΒΑΣΙΛΗΣ ΓΚΑΝΙΑΤΣΑΣ: Οι αντιθετικές διαστάσεις της αρχιτεκτονικής στη θεωρία του R. Venturi. Ο αρχιτεκτονικός λόγος για το με-
ταμοντέρνο στην Ελλάδα
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΑΠΑΛΕΞΟΠΟΥΛΟΣ: Η τεχνολογία στον αρχιτεκτονικό
λόγο. Ο εντοπισμός μιας απουσίας .....
ΝΙΚΟΣ ΚΟΜΝΗΝΟΣ: Σχεδιασμός και γεωμετρία της πόλης. Ανιδο-
τέλεια ή ρύθμιση .....
Ι. Π. ΤΡΙΠΟΛΙΤΗΣ: Ο αρχιτεκτονικός λόγος στον μη ειδικό αρχιτεκτο-
νικό τύπο. «Αντί»: 1974-83, «Πολίτης»: 1976-84 .....
ΛΕΑΚΑ ΚΑΡΑΔΗΜΟΥ-ΓΕΡΟΛΥΜΠΟΥ: Μεταρρυθμιστικές αντιλήψεις
στην οργάνωση των αστικών χώρων, 1917-1920 .....

ΜΑΡΙ-ΚΛΩΝΤ ΒΕΤΡΕΝΟ-ΣΟΥΛΑΡ: Τα δίκτυα: Οριοσμένες επιπτώσεις
επί των αισθήσεων και κάποιες πολιτισμικές και κοινωνικές
συνέπειες

Α. ΜΑΚΡΥΔΗΜΗΤΡΗΣ: Το ζήτημα της γραφειοκρατίας: Εναλλακτικές
θεωρήσεις και προοπτικές

ΚΩΣΤΑΣ Μ. ΣΤΑΜΑΤΗΣ: Κριτικές νομικές σπουδές στη Μ. Βρετανία.
Προς μια μεταμοντέρνα αντίληψη του δικαίου: .....

JANINE FILLOUX: Κλινική εμπειρία και παιδαγωγική .....

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΗ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ-ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΥΡΤΣΗΣ: Ιστορία και Κοινωνιολογία. Η ελ-
ληνική διάσταση μιας διεπιστημονικής σχέσης (για το βιβλίο
της Ιωάννας Λαμπίρη-Δημάκη, *Κοινωνιολογία και Ιστορία*
Θεοϊότητες και ιδιαιτερότητες) .....

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Συμπληρωματικά περί οικονομικής ιστορίας .....

ΜΙΑ ΦΟΡΑ ΕΝΑΣ ΚΑΡΕΚΛΑΣ ΕΙΧΕ
ΤΡΕΙΣ ΓΙΟΥΣ ΚΑΙ ΜΙΑ ΚΟΡΗ.

Ο ΕΝΑΣ ΒΓΗΚΕ ΑΠΑΤΕΩΝΑΣ, Ο ΑΛΛΟΣ
ΑΠΟΣΤΑΤΗΣ ΚΑΙ Ο ΤΡΙΤΟΣ ΚΟΥΚΟΥΞ.

Η ΔΕ ΚΟΡΗ ΗΤΑΝ ΑΛΑΦΡΟΓ΄ΕΣΚΙΩΤΗ
ΚΑΙ ΜΑΖΕΥΕ ΡΑΔΙΚΙΑ.

ΣΤΗΝ ΑΡΧΗ ΠΙΣΤΕΥΕ ΟΤΙ ΑΜΑ
ΜΕΓΑΛΩΣΟΥΝ ΘΑ ΣΤΡΩΣΟΥΝ.

ΜΕΤΑ ΟΤΑΝ ΑΡΧΙΣΑΝ ΝΑ ΤΟΥ
ΠΑΙΡΝΟΥΝ ΤΑ ΔΕΦΤΑ ΚΑΙ...

...ΝΑ ΤΟΥ ΚΛΕΒΟΥΝ ΤΙΣ ΚΑΡΕΚΛΕΣ
ΓΙΑ ΝΑ ΤΙΣ ΠΟΥΛΑΝΕ, ΜΑΡΑΖΩΣΕ.

ΤΑ ΒΡΑΔΙΑ ΑΝΕΒΑΙΝΕ ΣΤΟ ΛΙΑΚΟΤΟ
ΚΑΙ ΚΛΑΙΓΕ ΜΟΝΑΧΟΣ ΤΟΥ.

ΟΤΑΝ ΚΑΠΟΤΕ ΜΑΛΙΣΤΑ ΠΙΑΣΑΝ
ΤΟΝ ΜΕΓΑΛΟ ΝΑ ΚΛΕΒΕΙ...

...ΚΙ ΟΙ ΑΛΛΟΙ ΤΟΝ ΚΑΛΥΨΑΝ, Ο ΓΕΡΟΣ
ΑΓ' ΤΟΝ ΚΑΗΜΟ ΤΟΥ ΠΕΘΑΝΕ.

ΜΙΑ ΓΡΙΑ ΕΙΠΕ ΟΤΙ ΤΟΝ ΘΑΨΑΝ ΣΕ
ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ, ΚΟΙΝΟΤΑΦΙΟ ΕΝΝΟΟΥΣΕ

ΤΑ ΚΩΛΟΠΑΙΔΑ ΤΟ ΙΔΙΟ ΒΡΑΔΥ
ΞΕΝΥΧΤΗΣΑΝ ΜΟΙΡΑΖΟΝΤΑΣ ΤΗΝ...

...ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΤΙΣ ΚΑΡΕΚΛΕΣ,
ΟΥΤΕ ΠΟΥ ΔΑΚΡΥΣΑΝ ΚΑΘΟΛΟΥ.

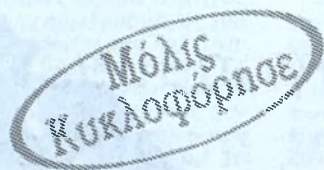

Τα βιβλία της «γνώσης»

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΝΩΣΗ»
βιβλία που ξεχωρίζουν

ΟΥΜΠΕΡΤΟ ΕΚΟ ΤΟ ΕΚΚΡΕΜΕΣ ΤΟΥ ΦΟΥΚΩ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

Ο εκδότης με χαρά αναγγέλλει ότι έρωσ, πάθος, θάνατος, σατανισμός, σωτηρία (κάτω από τα φοινικόδεντρα του Τζιμ της Κάνναβης) συνυφαίνονται σ' αυτό το βιβλίο που στέρησε τον ύπνο του συγγραφέα του.

Τα πράγματα όμως είναι πολύ πιο περίπλοκα.

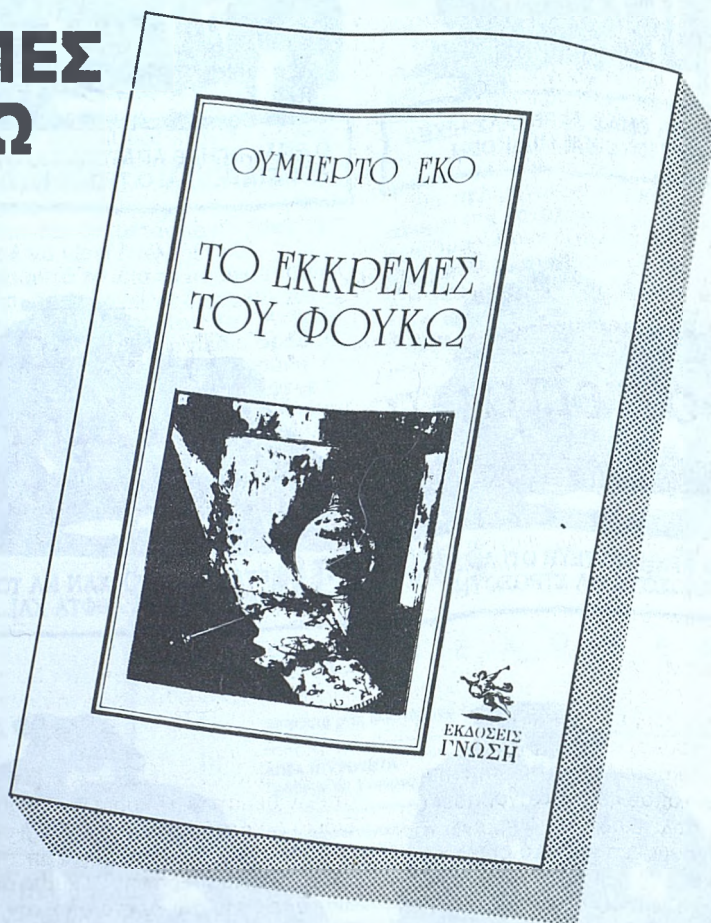
Το Εκκρεμές του Φουκώ κυκλοφορεί!

... και σηματοδοτεί το 1989 αλλιώς και το 2000.

Εξελίσσεται από τον 2ο μ.Χ. αιώνα μέχρι τις μέρες μας μέσα από το σχέδιο των Ναϊτών και των Ροδόσταυρων για την κατάκτηση του κόσμου, σ' ένα χωριουδάκι μεταξύ Λανγκ και Μομφεράτου.

Εξελίσσεται στο Ίδρυμα Τεχνών και Επιτηδευμάτων των Παρισίων και... και... και...

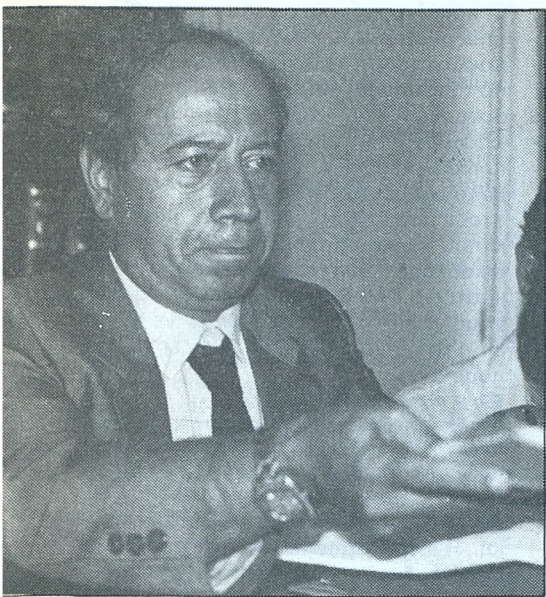
Το Εκκρεμές του Φουκώ κυκλοφορεί και κατακτά όλο τον κόσμο!!!

εκδόσεις «γνώση»

Ζωοδόχου Πηγής 29, 106 81 Αθήνα, Τηλ. 3620941 - 3621194 - 7786441

Δεν άκουσα κανέναν

«Για μένα υπάρχει ένα άρθρο του Ποινικού Κώδικα που λέει ότι αυτός που χρησιμοποιεί την εξουσία του για να καταστήσει ανενεργή τη λειτουργία των θεσμών διαπράττει ένα έγκλημα που επιγράφεται έγκλημα εσχάτης προδοσίας. Τιμωρείται δε σε βαθμό κακουργήματος».

Με τα λόγια αυτά κλείνει τη συνέντευξη του στο «ΑΝΤΙ» ο πρόεδρος της «Ένωσης Δικαστών και Εισαγγελέων», Π. Κωστάκος. Με αφορμή τις τελευταίες εξελίξεις στο θέμα της καθαρής συζητήσαμε με τον εφέτη κ. Π. Κωστάκο τις αμφισβητήσεις που εγέρθηκαν για τα θέματα της παραγραφής, της συμπληρωματικής εκλογής των βουλευτών - κατηγορών, των αρμοδιοτήτων του Τριμελούς Συμβουλίου του Ειδικού Δικαστηρίου κ.ά.

Όσα μας είπε ο διακεκριμένος δικαστικός λειτουργός είναι άκρως ενδιαφέροντα και επιστημονικά τεκμηριωμένα.

Από τη συνέντευξη του κ. Π. Κωστάκου, προκύπτουν όμως, πέραν των νομικών, και πολλά άλλα θέματα.

εκ των κατηγορουμένων να παραιτείται του δικαιώματος παραγραφής...

ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ:

ΑΝΤΙ: Κύριε Κωστάκο, εκ των πραγμάτων και μετά τις πολύμηνες εξελίξεις, αυτή την ώρα η ευθύνη για το τεράστιο ηθικό θέμα, της καθαρής, πέφτει στους ώμους των δικαστικών...

Π. ΚΩΣΤΑΚΟΣ: Με το νόμο περί ευθύνης υπουργών υπάρχει μια νόθευση της διαδικασίας, δεν έχουμε μια καθαρά ποινική διαδικασία, τουλάχιστον στο πρώτο στάδιο της διαδικασίας (Σ.Σ. Βουλή) την οποία μπορεί κάποιος να κατηγορήσει ότι γίνεται για πολιτικούς λόγους, ενώ στη συνέχεια έχουμε μια κύρια διαδικασία η οποία ανήκει στο χώρο της δικαστικής λειτουργίας. Πιστεύω προσωπικά ότι το Συμβούλιο του Ειδικού Δικαστηρίου δεν μπορεί να αποφανθεί ότι δεν πρέπει να παραπεμφθεί ο κατηγορούμενος στο Ειδικό Δικαστήριο για οποιοδήποτε λόγο, αφού η Βουλή έχει αποφασίσει την παραπομπή. Όμως, αυτό δημιουργεί το πρόβλημα ότι ο κατηγορούμενος στερείται την ενδιάμεση διαδικασία των συμβουλίων που έχουν οι κατηγορούμενοι με τις κοινές ποινικές διατάξεις και πηγαίνει κατευθείαν στο ακροατήριο. Εκεί βεβαίως θα τεθεί το θέμα της παραγραφής.

ΕΡ: Εδώ παρεμβαίνει το επίμαχο σημείο της συνέντευξης του υπουργού Δικαιοσύνης κ. Σταμάτη (Σ.Σ. στην «Ελευθεροτυπία» της Δευτέρας 27 Νοεμβρίου).

ΑΠ: Εδώ παρεμβαίνει. Ο υπουργός, ο κ. Σταμάτης, βέβαια υποστηρίζει ότι μπορεί το Συμβούλιο να αποφανθεί για την παραγραφή. Αλλά μπορεί το Συμβούλιο να αποφανθεί ότι λόγω της παραγραφής έπαψε η δίωξη και οι κατηγορούμενοι

δεν θα πάνε στο ακροατήριο; Εγώ νομίζω ότι όχι. Και τελικά θα αποφασίσει το Ειδικό Δικαστήριο.

ΕΡ: Με ποιο σκεπτικό;

ΑΠ: Με το σκεπτικό ότι το Συμβούλιο μπορεί να ασχολείται με αιτήσεις των κατηγορουμένων τις οποίες δεν δέχεται ο ανακριτής που έχει οριστεί. Το Συμβούλιο δεν μπορεί να αποφανθεί επί ουσιαστικών θεμάτων. Η κύρια διαδικασία στο Ειδικό Δικαστήριο είναι εκείνη η οποία εξασφαλίζει σε κάθε περίπτωση την αναστολή της παραγραφής. Η κύρια διαδικασία, όπως γίνεται δεκτό από τον Άρειο Πάγο, αρχίζει με την επίδοση του κλητηρίου θεσπίσματος. Επομένως εάν είχε γίνει η επίδοση των κλητηρίων θεσπισμάτων, τότε αναμφίβολα η παραγραφή θα είχε ανασταλεί. Εάν όμως γίνει δεκτή η άποψη ότι η παραγραφή αναστέλλεται και με την παραπομπή στο Ειδικό Δικαστήριο, τότε βέβαια διασφαλίζεται η αναστολή της. Στην περίπτωση όμως να γίνει δεκτή η άποψη ότι δεν αναστέλλει την παραγραφή μόνη η παραπομπή, αλλά πρέπει να γίνει και επίδοση των κλητηρίων θεσπισμάτων είναι φανερό ότι έχει συμπληρωθεί η παραγραφή. Κι αυτό επειδή πέρασε η επόμενη Σύνοδος της Βουλής από εκείνη τη Σύνοδο κατά την οποία ετελέσθησαν τα αδικήματα.

ΕΡ: Αυτό ποιος θα το αποφανθεί;

ΑΠ: Αυτό θα το αποφανθεί το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο. Και ακόμα και με την εκδοχή του κ. υπουργού ότι μπορεί να αποφανθεί και το Συμβούλιο δεν πιστεύω πο-

τέ ότι το Συμβούλιο θα αποδεχθεί αυτό το βάρος, να αποφανθεί δηλαδή επί του θέματος της παραγραφής. Έτσι λοιπόν θα έχουμε την τελική απόφαση από το Ειδικό Δικαστήριο.

Επειδή όμως για την παραγραφή έχουν υποστηριχθεί δυο απόψεις, η μια από τις οποίες θεωρεί ότι έπρεπε να επιδοθεί το κλητήριο θέσπισμα πριν από τη λήξη της προηγούμενης συνόδου της Βουλής και η άλλη ότι αρκεί η παραπομπή για την αναστολή της παραγραφής, εντούτοις δεν ακούσθηκε από κανέναν κατηγορούμενο να δηλώνει ότι θα χρησιμοποιήσει τη διάταξη του άρθρου 86 παρ. 3 του Συντάγματος για να ζητήσει τη σύσταση ειδικής επιτροπής βουλευτών και ανωτάτων δικαστικών λειτουργών, στην περίπτωση που θεωρηθεί ότι οι πράξεις του έχουν παραγραφεί. Αντικείμενο αυτής της ειδικής επιτροπής είναι να γίνει έλεγχος των κατηγοριών για να διαπιστωθεί η αθωότητα ή η ενοχή του κατηγορουμένου, ώστε να αποδοθεί λευκός στην κοινωνία. Αλλά δεν άκουσα και κανέναν από τους κατηγορούς να προκαλεί κάποιον κατηγορούμενο να το κάνει αυτό. Πιστεύω ότι θα πρέπει να υπάρξει ευαισθησία ώστε να ζητηθεί η σύσταση της ειδικής επιτροπής σε περίπτωση παραγραφής για να εξαφανιστούν οι σκιές που βαρύνουν τον πολιτικό βίο της χώρας.

ΕΡ: Υπάρχει και ένα άλλο ζήτημα. Διαβάσαμε σήμερα στις εφημερίδες ότι ο πρόεδρος της Βουλής, ο κ. Τσαλδάρης, ζήτησε γνωμοδότηση για τον αν πρέπει να υπάρξει αντικατάσταση των βουλευτών-εισαγγελέων στις δίκες που δεν εκλέγησαν στις τελευταίες εκλογές. Υπάρχουν δηλαδή δυο

άλλα δικονομικά αγκάθια στην υπόθεση. Το ένα είναι αυτό το οποίο μπορεί να καθυστερήσει ακόμα και για ένα τρίμηνο την έναρξη των δικών και το άλλο αφορά τους ανακριτές που σε όλο αυτό το διάστημα δεν προχώρησαν καθόλου στην ανακριτική διαδικασία, επειδή δεν υπάρχουν εισαγγελείς. Μα είναι υποχρεωτικό να υπάρχει ένας εισαγγελέας για να αρχίσει το ανακριτικό έργο;

ΑΠ: Η ορθόδοξη άποψη επί του πρώτου ζητήματος, σύμφωνα με το άρθρο 22 του νόμου, είναι ότι πρέπει να γίνει η συμπλήρωση των ανακριτών. Αυτό πιστεύω ότι διαφυλάσσει το κύρος. Τώρα όσον αφορά εάν μπορούσε να συνεχιστεί το ανακριτικό έργο χωρίς να υπάρχουν οι κατηγοροί, πιστεύω ότι θα μπορούσε να συνεχιστεί. Οι ανακριτές δεν το έκαναν από το φόβο της δημιουργίας ακυροτήτων. Όμως ενώ δεν βλέπω σπουδαία καθήκοντα που έχουν να κάνουν οι κατηγοροί κατά τη διάρκεια της ανακρίσεως. Μπορούσε να προχωρήσει η ανάκριση. Δεν θέλω να κρίνω την ενέργεια. Αλλά την αποδίδω στο φόβο για ακυρότητες επειδή κατά σύμπτωση οι τρεις ανακριτές είναι δικαστές κύρους. Και έχουν υπέρ αυτών το γεγονός ότι σύμφωνα με τις διατάξεις πρέπει να υπάρχει εισαγγελέας κατά την άσκηση του ανακριτικού έργου, αυτό το έκαναν κατά κάποιο τρόπο αναγκάιο. Αλλά δεν χάλασε ο κόσμος που διακόπηκε η ανάκριση κατά την προεκλογική περίοδο. Πιστεύω ότι το θέμα είναι αλλού, να μην βραδύνει με άλλους τρόπους η διαδικασία και καθυστερήσει, γιατί είναι τόσο λεπτή υπόθεση, ώστε κάθε καθυστέρηση δίνει αφορμή σε υποψίες. Πιστεύω δε ότι επειδή το ανακριτικό υλικό υπάρχει, η ανάκριση δεν θα χρειαστεί να είναι μακρά.

ΕΡ: Θα ήθελα ένα σχόλιο. Με όλη αυτή τη διαδικασία για να φτάσουμε ως το Ειδικό Δικαστήριο έχουν περάσει τόσο μήνες, είναι το ανακριτικό έργο, είναι η σύσταση της Εξεταστικής Επιτροπής στη Βουλή, η ψήφιση στη Βουλή, η ψήφιση των εισαγγελικών βουλευτών, η νέα ψήφιση από την καινούρια Βουλή, άλλο θέμα των εισαγγελικών, η σύγκληση του τριμελούς Συμβουλίου, η επίδοση του κλητηρίου θεσπίσματος, μέχρι να συνεδριάσει το Ειδικό Δικαστήριο. Όλα αυτά δίνουν την εντύπωση ότι υπάρχει ένα κρατικό οικοδόμημα παρεκκύσεως των διαδικασιών ώστε να μην δικασθούν τελικά οι υπουργοί.

ΑΠ: Οφείλω να απαντήσω εν πλήρει συνειδήσει του τι λέω, ότι ο νόμος περί ευθύνης υπουργών είναι ένας νόμος όχι για να παραπέμπονται και να τιμωρούνται οι υπουργοί, αλλά ένας νόμος για να αποφεύγουν οι υπουργοί την τιμωρία. Και ακριβώς έγινε σε μια εποχή που αντικειμενικός σκοπός του νομοθέτη ήταν να δώσει σε κάποιους «υπουργούς» τη δυνατότητα να διαφύγουν την τιμωρία που προσδοκούσαν ότι θα τους επιβληθεί με

μία μεταπολίτευση. Πράγματι, όμως πολύ σωστά είπατε, αυτός ο νόμος ανοίγει πάρα πολλά παραθυράκια για να διαφύγουν οι υπουργοί. Με πρώτο και καλύτερο το παραθυράκι αυτό της παραγραφής, η οποία θεωρείται ότι έχει συμπληρωθεί με την αμέσως επόμενη σύνοδο από αυτήν κατά την οποία συνετελέσθη το αδίκημα.

ΕΡ: Τελικά τα αδικήματα αυτά θα μπορούσαν να είχαν ανακαλυφθεί σε επόμενες κοινοβουλευτικές συνόδους...

ΑΠ: Αν αυτά τα αδικήματα ανακαλύπτοντο τώρα θα είχαν παραγραφεί. Εννοείται ως προς τους υπουργούς, διότι ως προς τους συμμετόχους υπάρχει κάτι άλλο. Νομίζω ότι εκεί δεν έχει χωρίσει η παραγραφή σε καμιά περίπτωση, η τουλάχιστον δεν έχει χωρίσει ακόμα διότι αυτοί υπόκεινται στην παραγραφή κατά τις διατάξεις του κοινού Ποινικού Δικαίου.

ΕΡ: Όμως εδώ δεν τίθεται το ζήτημα ότι στις δίκες των συμμετόχων πρέπει να συμπαρασυστηθούν και οι υπουργοί, πάρτε για παράδειγμα τη δίκη του Μαντζουράνη, δεν θα πρέπει να συμπαρασύρει τον Κουτσόγιωργα;

ΑΠ: Δεν μπορεί να τον συμπαρασύρει από την ώρα που ευθύνεται κατά το νόμο περί ευθύνης υπουργών. Είναι ειδικής αρμοδιότητας του Ειδικού Δικαστηρίου. Οι συμμετοχοί εάν δικαστούν και αυτοί από το Ειδικό Δικαστήριο, όπως παραδείγματος χάριν έγινε στην περίπτωση του καλαμποκιού και των υποκλοπών, στην περίπτωση αυτή πάλι δεν απολαμβάνουν κατ'εμέ του ιδίου προνομίου με τους υπουργούς, ώστε να έχουν τις ευεργετικές διατάξεις, ώστε ακόμα και αν έχει παραγραφεί για τους υπουργούς, αυτοί θα δικαστούν. Αυτό όμως που δεν γίνεται είναι ότι αν οι ένοχοι παραπεμφθούν στο δικαστήριο και δικαστούν δεν μπορούν να συμπαρασύρουν τους υπουργούς αν έχει συντελεσθεί η παραγραφή.

ΕΡ: Εδώ έχει υπάρξει μια αντίφαση της Βουλής, σε άλλα σκάνδαλα παρέπεμψε τους συμμετόχους (καλαμπόκι) και σε άλλα όχι (Κοσκωτά).

ΑΠ: Βεβαίως.

ΕΡ: Αν υποθέσουμε ότι τελικώς δεν παραγράφονται τα αδικήματα και γίνουν οι κύριες δίκες. Το δικαστήριο δεν έχει τη δυνατότητα να μην πάρει υπόψιν του την απόφαση της Βουλής και να δικάσει και τους συμμετόχους;

ΑΠ: Δεν μπορεί. Η απόφαση της Βουλής είναι υποχρεωτική. Δηλαδή στην υπόθεση Κοσκωτά θα έχουμε χωριστά συμμετόχους και χωριστά τους υπουργούς. Θα γίνουν συνεπώς οι δίκες των συμμετόχων. Εάν φυσικά δεν μεσολαβήσει κάτι άλλο και να πει για παράδειγμα το Συμβούλιο ότι δεν υπάρχουν αποχρώσεις ενδείξεις. Επίσης εδώ ανακύπτει και ένα άλλο πρόβλημα, ότι μπορούμε να έχουμε ένα δικαστήριο στο οποίο θα δικάζονται

οι συμμετοχοί, ενώ δεν θα δικάζονται οι υπουργοί. Και το δικαστήριο αυτό θα αποφαίνεται ότι τελεσθήσαν οι πράξεις από τους υπουργούς με τη συμμετοχή των συνεργών κλπ., αλλά η απόφαση αυτή ως προς τους υπουργούς δεν θα έχει ποινικές κυρώσεις. Θα έχει όμως αναμφίβολα μια μομφή, θα τους προσάπτει (Σ.Σ. στους υπουργούς) ότι διέπραξαν ένα έγκλημα χωρίς να δικάζονται από το ίδιο δικαστήριο. Αναγκαστικά δηλαδή το δικαστήριο που θα δικάζει τους συμμετόχους χωριστά θα πει και αν έγινε η πράξη ή όχι, χωρίς όμως να δικάζει τους υπουργούς.

ΕΡ: Η Αυριανή της Κυριακής, αναδημοσιεύοντας το άρθρο των Νέων της προηγούμενης έγραψε ότι σύμφωνα με άρθρο του Συντάγματος η Βουλή έχει το δικαίωμα να αναστείλει την ποινική δίωξη.

ΑΠ: Μάλιστα. Αυτή είναι μια διάταξη γενική. Η Βουλή μπορεί να αναστείλει την ποινική δίωξη, αλλά στη συγκεκριμένη περίπτωση αναφέρει ότι μόνο η Βουλή μπορεί να το κάνει. Από αυτό μπορεί κανείς να συμπεράνει δύο πράγματα. Πρώτον ότι η Βουλή θέλησε να έχει μόνον ως προς αυτό αρμοδιότητα, δηλαδή ως προς την αναστολή της διώξεως, ή να συμπεράνει ότι ακριβώς σε αυτό η Βουλή έχει αρμοδιότητα και δεν ασχολείται με όλα τα άλλα. Είναι μια αποκλειστική αρμοδιότητα της Βουλής ως προς την αναστολή της ποινικής διώξεως, δεν έχει όμως σχέση με την παραγραφή. Θα είχε σημασία εάν η αναστολή της παραγραφής ήταν αναστολή του κοινού Ποινικού Δικαίου. Για την αναστολή της παραγραφής ως προς τους υπουργούς είναι κατά κάποιο τρόπο αποτελεσματική. Ωραία, αναστέλλεται η ποινική δίωξη από τη Βουλή ως προς τους υπουργούς. Μα το σίγουρο είναι ότι μόλις πάψει η αναστολή της διώξεως θα έχει περάσει η επόμενη σύνοδος της Βουλής, οπότε θα έχει παραγραφεί το αδίκημα. Βλέπεται δεν είναι χρονική παραγραφή, με την έννοια τόσος χρόνος απαιτείται για να παραγραφεί η αναστολή. Βλέπετε δεν πρόκειται για χρονική παραγραφή, αλλά για παραγραφή με την παρέλευση μιας Συνόδου, της επομένης από εκείνη κατά την οποία τελεσθή το αδίκημα.

ΕΡ: Πώς μπορεί να τροποποιηθεί ο νόμος περί ευθύνης υπουργών;

ΑΠ: Απλούστατα από τη Βουλή, όπως κάθε νομοσχέδιο. Αλλά στη συγκεκριμένη περίπτωση, επειδή έτυχε να τον μελετήσω, δεν είναι θέμα τροποποίησης του νόμου, είναι θέμα εξ ολοκλήρου αντικατάστασής του με έναν άλλο νόμο. Για τον οποίο θεωρώ ότι πρέπει να είναι ένας νόμος ο οποίος θα αποτρέπει κάθε ασχολούμενο με τα κοινά να κάνει παραβάσεις των καθηκόντων του και να είναι τέτοιος νόμος που να μην χρειαστεί να ε-

φαρμοστεί ποτέ. Γιατί η εφαρμογή ενός τέτοιου νόμου προϋποθέτει ότι η πολιτική ζωή της χώρας νοσεί.

ΕΡ: Δηλαδή η προηγούμενη Βουλή μπορούσε να έχει αντικαταστήσει το νόμο.

ΑΠ: Αναμφίβολα. Δεν θα εφαρμοζόταν βέβαια ο νέος νόμος στη συγκεκριμένη περίπτωση, αλλά εν πάση περιπτώσει η Βουλή θα εξεδήλωνε την πρόθεσή της να εξυγιάνει το νομοθετικό καθεστώς που υπάρχει για την ευθύνη των υπουργών.

ΕΡ: Εδώ τίθεται ένα άλλο ερώτημα που θεωρούμε ότι είναι βασικό. Πρόκειται για την ανεξαρτησία των δικαστικών λειτουργιών.

Αυτή τη στιγμή η πολιτική εξουσία έριξε υποτίθεται το μπαλάκι στη δικαιοσύνη. Και πραγματικά το σώμα των δικαστών αυτή τη στιγμή πρέπει να αποκαταστήσει το αίσθημα δικαίου και το Κράτος Δικαίου, απονέμοντας δικαιοσύνη. Εάν δεν το κάνει αυτό θα κλονιστεί η εμπιστοσύνη του απλού πολίτη προς τη δικαιοσύνη. Θα μου πείτε βέβαια ότι μετά την τελευταία εκλογική μάχη και η πολιτική εξουσία έριξε το μπαλάκι στην δικαστική, η οποία πρέπει τώρα να βγάλει τα κάστανά από τη φωτιά. Ισχύει όμως και το αντίστροφο. Πριν ξεσπάσουν τα σκάνδαλα, πριν γίνουν οκτασέλιδα, η δικαιοσύνη δεν έκανε τίποτα για να προλάβει αυτή την κατάσταση, η δικαστική εξουσία εκώφευσε.

ΑΠ: Πάνω σε αυτό έχω να σας πω το εξής. Η ευθύνη δεν μπορεί να είναι συλλογική. Ο κάθε δικαστής δρα και κινείται, όπως λέει το Σύνταγμα, χωρίς να υπόκειται σε κανέναν άλλο, από τους νόμους, το Σύνταγμα και τη συνείδησή του. Επομένως είναι θέμα του κάθε συγκεκριμένου δικαστικού λειτουργού που είχε αρμοδιότητα να ασκήσει συγκεκριμένη δίωξη και δεν την άσκησε. Παρόλα αυτά ο κώδικας Ποινικής Δικονομίας, με το άρθρο 29, δίνει άλλη μια δυνατότητα, για την περίπτωση αδράνειας ενός που είναι επιφορτισμένος με τη δίωξη αδικημάτων. Δίνει τη δυνατότητα στην Ολομέλεια του Εφετείου να επιληφθεί της υποθέσεως και αφού ακούσει την ανακοίνωση ενός μέ-

λους της ή μελών της ότι υπάρχουν υπονομιες τελέσεως αδικήματος και δεν ασκήθηκε δίωξη, να αποφασίσει και να δώσει εντολή στον εισαγγελέα να ασκήσει ποινική δίωξη. Εκφράζεται η άποψη ότι ένας λόγος για τον οποίο ψηφίστηκαν οι «κώδικες» είναι ότι η σύγκληση της ολομέλειας εξαρτάται από την απόλυτη εξουσία του διευθύνοντος το δικαστήριο. Εάν λοιπόν ο διευθύνων το δικαστήριο θέλει μπορεί να επιβεβαιώσει την οποιαδήποτε πρωτοβουλία του εφέτη που ζητά τη σύγκληση της ολομέλειας και να υποχρεώσει τον Εισαγγελέα να ασκήσει τη δίωξη. Γι' αυτό, και σας είπα ότι είναι θέμα ευθύνης του κάθε δικαστικού λειτουργού. Διότι υπήρξαν αιτήσεις εφετών του Εφετείου Αθηνών να συγκληθεί η ολομέλεια για διάφορα σκάνδαλα, όχι μόνο του Κοσκωτά, αλλά και του καλαμποκιού. Όμως η ολομέλεια δεν συγκλήθηκε γιατί ο αρμόδιος δεν την συγκάλεσε. Ένας λοιπόν από τους λόγους για τους οποίους η Ένωση Δικαστών και Εισαγγελέων ζήτησε την τροποποίηση αυτού του νόμου και την πετύχαμε είναι να μπορεί ένας αριθμός δικαστών να ζητά τη σύγκληση της Ολομέλειας και η σύγκληση να είναι υποχρεωτική για τον διευθύνοντα το δικαστήριο.

ΕΡ: Αλλά δεν επεκτείνετε την απάντησή σας σε αυτό το περιρρέον ερώτημα που υπάρχει σήμερα. «Με τι κύρος οι δικαστές θα μπορούν στο εξής να δικάζουν μικρότερα αδικήματα και παραβάσεις, όταν σε τόσα μεγάλα σκάνδαλα, των οποίων ένα μεγάλο μέρος είναι ομολογημένο και όταν όλα δείχνουν ότι τα ίδια κόμματα που μιλούσαν για κάθαρση θα επιχειρήσουν τώρα να την ματαιώσουν αιτιολογώντας αυτή τη στάση τους μέσα από νομικούς δαιδάλους. Τελικά δεν θα μάθουμε βέβαια νομικά, αλλά θα μείνουμε με το αίσθημα ότι έχει παραβιαστεί το κοινό περί δικαίου αίσθημα.

ΑΠ: Όπως σας είπα και πριν πλέον προσωπικής ευθύνης καθενός δεν μπορούμε να καθιερώσουμε τη συλλογική ευθύνη.

Δεν είναι δυνατόν σε δημοκρατικό καθεστώς κάτι τέτοιο. Όμως είναι γεγονός ότι δημιουργείται μια εικόνα η οποία δεν οδηγεί βέβαια στο να ζητηθούν συλλογικές ευθύνες, είναι όμως άσχημη για τη Δικαιοσύνη.

ΕΡ: Αποδυναμώνεται το κύρος της Δικαιοσύνης...

ΑΠ: Αναμφίβολα. Οφείλω επίσης να πω ότι πολύ έχει ακουστεί τελευταία η άποψη ότι δεν μπορεί να παραπέμπεται το άλφα ποσοστό του ελληνικού λαού, ή το «θα μας κρίνει ο λαός». Κυρίως αυτό το τελευταίο. Μά συμβαίνει για την κάθε περίπτωση ο λαός να έχει κατοχυρώσει κάποιους θεσμούς και μάλιστα νομοθετικά. Η Δικαιοσύνη έχει θεσμοθετηθεί για να κρίνει αν κάποιος είναι ένοχος ή αθώος. Αυτό καθορίζει το Σύνταγμα το οποίο εγκρίθηκε με το 70% του ελληνικού λαού και όπως πιστεύω ως προς αυτό το ζήτημα θα συμφωνούσε και το άλλο 30%, και δεν μπορούμε να καταλύσουμε το Σύνταγμα. Είναι κατάλυση του Συντάγματος να λέμε ότι «ο λαός μας έκρινε». Και οδηγούμεθα στο εξής. Λένε «δεν μπορείτε να μας δικάστε όταν μας κρίνει αυτό το τμήμα του ελληνικού λαού αθώους». Αντιστρόφως, μπορούμε να πούμε ότι «είστε ένοχοι επειδή σας κρίνει ενόχους το 60, 90 ή το 100% του ελληνικού λαού»; Όχι. Πρώτον ο καθένας έχει το δικαίωμα να θεωρείται αθώος μέχρις ότου κριθεί ένοχος από το αρμόδιο όργανο, το οποίο στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι το Ειδικό Δικαστήριο. Για να πούμε ότι «ο λαός μας κρίνει αθώους, ή σας κρίνει ενόχους» πρέπει να καταλύσουμε το Σύνταγμα. Είναι δεδομένο. Και για μένα υπάρχει ένα άρθρο του Ποινικού Κώδικα που λέει ότι αυτός που χρησιμοποιεί την εξουσία του για να καταστήσει ανενεργή τη λειτουργία των θεσμών διαπράττει ένα έγκλημα που επιγράφεται έγκλημα έσχατης προδοσίας. Τιμωρείται δε σε βαθμό κακουργήματος. □

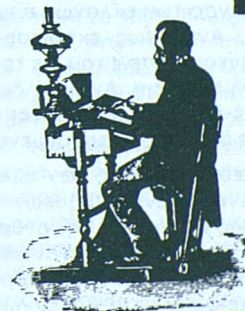
Οι εκδόσεις **ΚΑΛΕΝΤΗΣ** στη Βόρεια Ελλάδα

Πρακτορείο διανομής βιβλίου:

Α. ΠΟΥΛΟΥΚΤΣΗ ΚΑΙ Σία Ε.Ε.

Λαοσάνη 9 - Τηλ. 031-285.857, 031-237.463

Θεσσαλονίκη

Η ΕΚΔΙΚΗΣΗ ΤΗΣ ΓΥΦΤΙΑΣ

του Μάριου Γεωργίου

Η εκδίκηση, είναι το 41%. Γυφτιά, είναι η ιδεολογία των «κατατρεγμένων». Οι παραδοξολογίες που ακολουθούν, προσπαθούν να ερμηνεύσουν τη συμπεριφορά του εκλογικού σώματος τον τελευταίο καιρό.

Παραδοξολογία πρώτη, ο Συνασπισμός δεν είναι τόσο πολύ ο μεγάλος ηττημένος των εκλογών όπως νομίζουν όλοι. Αντιθέτως εκτέλεσε τις αποφασισμένες κινήσεις του, με τη μικρότερη δυνατή απώλεια. Αν αυτό δεν το γνωρίζει, τότε δεν είχε συνειδητοποιήσει τι ακριβώς έκανε το προηγούμενο καλοκαίρι. Οι τελευταίοι μήνες των αλληπάλληλων εκλογικών αναμετρήσεων, ήταν ο χειρότερος χρόνος για την ανθεκτικότητα των αριστερών ιδεών. Τα αντίστοιχα κόμματα σε διεθνές επίπεδο, συρρικνώνονται, απαλείφουν μετά βδελυγμίας το «Κ», αυτοαναιρούνται, αυτοκαταργούνται, παραδίδουν την εξουσία, όταν την έχουν, ως ανίκανα να την ασκήσουν. Η ιστορία

70 χρόνων, τους μήνες αυτούς παίρνει τέλος. Στα συν του Συνασπισμού, αφαιρέστε το Όραμα.

Χάνει στελέχη του. Κάππος, Κοτζιάς, Μπριλλάκης, Θεοδωράκης, Βαφειάδης, Περιστεράκης, στελέχη κάποιας κατηγορίας. Χάνει τη νεολαία του. Η γενιά της εθνικής αντίστασης πορευτηκε προς το ΠΑΣΟΚ. Μέρος της ΚΝΕ αποχώρησε. Εκείνο το μέρος της ΚΝΕ που βλέποντας να γκρεμίζεται το τείχος του Βερολίνου, νομίζει πως κερδίζει ο διεθνισμός, «τα σύνορα πέφτουν».

Αν το ΠΑΣΟΚ σε πολεμικές συνθήκες κατόρθωσε να νικήσει γιατί διατήρησε τη βάση του, ο Συνασπισμός κατόρθωσε μέσα στις δυσκολότερες συνθήκες για τις αριστερές ιδέες, να αλλάξει, σχεδόν αποφασιστικά την εκλογική του βάση. Και αυτό, χάνοντας 2,1%, δηλαδή λιγότερο από 15%. Ο δρόμος για το Συνασπισμό είναι μονόδρομος. Ή ακολουθεί την πορεία διάλυσης μύθων και ιδεολογημά-

των, ή προσπαθεί να γίνει το κόμμα των προοδευτικών και εκσυγχρονιστικών δυνάμεων, αυτό που δεν ήταν το ΠΑΣΟΚ το 1981.

Η επίκληση του δικομματισμού ήταν ένα λάθος άλλοθι, ένα άλλοθι της προηγούμενης περιόδου για σημερινές συνθήκες. Εκτός αν τα αναλογικότερα εκλογικά συστήματα οδηγούν σε δικομματισμούς. Δεν επέστη κανόναν εκβιασμό ο Συνασπισμός. Το ΠΑΣΟΚ δεν του αφαιρεί οπαδούς στις εκλογές. Εδώ και πολύ καιρό, οι «αριστεροί», οι αριστεροί της «παλιάς καλής εποχής» του κατατρεγμού όχι απλώς ψηφίζουν ΠΑΣΟΚ, είναι ΠΑΣΟΚ. Όταν κατηγορούν το ΠΑΣΟΚ ότι καπηλεύεται τις αριστερές ιδέες, έχουν άδικο. Δεν τις καπηλεύεται. Τις εκφράζει μόνο που το αριστερές θέλει τώρα εισαγωγικά. Το ΠΑΣΟΚ εκφράζει τις επιθυμίες των αριστερών ψηφοφόρων, το ΠΑΣΟΚ εκφράζει την ιδεολογία που είχε η Αριστερά μέχρι σήμερα, στο παρελθόν των «κατατρεγμένων». Η ιδεολογία που

διαμορφώθηκε μετά την ήττα. Στις δεκαετίες του '50 και του '60. Ξερωνήσια, φυλακές, φτώχεια. Για κάποιους αριστερούς ο δρόμος ήταν αυτός της περιχαράκωσης, της αξιοπρέπειας, της θυσίας. Για κάποιους άλλους, των συμβιβασμών, της προσπάθειας επανένταξης, της διαφυγής από τη φτώχεια και τη μιζέρια. Γιατί η Αριστερά στην Ελλάδα, σημαίνει κυρίως φτώχεια. Και η φτώχεια πάει μαζί με το όνειρο εισόδου στους «κανονικούς» ανθρώπους αυτού του κόσμου. Είναι το όνειρο της κοινωνικής ανόδου του παλιού ελληνικού κινηματογράφου. Οι κατατρεγμένοι θέλουν να πάνε να είναι από κάτω. Όμως οι αποκλεισμένοι δεν έχουν την πολυτέλεια να επιλέγουν, οι κατατρεγμένοι δεν έχουν την πολυτέλεια οραμάτων του μέλλοντος, η φτώχεια είναι μιζερη. Οι κατατρεγμένοι ονειρεύονται με τα πρότυπα της δεκαετίας '50-'60. Να πιάσουν την καλή. Να ανοίξουμε κανένα φιλικατζίδικο με τις οικονομίες μας, καμιά κληρονομιά, να στήσουμε φάμπρικα, να τα κonomήσουμε, να την κάνουμε. Στο πολιτικό επίπεδο, το όραμα ήταν παρόμοιο: Κρυμμένοι, ενωμένοι, απομονώνοντας τους προδότες, ξεγελώντας τους Αμερικάνους, με τη βοήθεια της Μόσχας, να πάρουμε ξαφνικά την εξουσία. Έτσι, σαν πόλεμος.

Για να λέμε τα πράγματα με το όνομά τους, το σλόγκαν του κατατρεγμένου λαού ήταν πάντα στην Ελλάδα, ένα: Να γυρίσει ο τροχός, να γαμήσει κι ο φτωχός. Κι αυτό το ενσάρκωσε άριστα, το ΠΑΣΟΚ. Γιατί στην Ελλάδα, το «όλοι αριστεροί είμαστε», δεν είναι αστείο μόνο. Οι απομονωμένοι για δεκαετίες από την εξουσία, αλλά ενεργοί στην αγορά, βρήκαν τον εκφραστή τους. Στους παραδοσιακά αντικομμουνιστές κεντρώους, προστέθηκαν τα λαϊκά στρώματα των «κατατρεγμένων». Γι' αυτό το ΠΑΣΟΚ γιγαντώθηκε έτσι ραγδαία, γι' αυτό κέρδισε πλατειές μάζες, αλλά και διανοούμενους. Η ιδεολογία της «μιζέριας» είναι κοινή στους αριστερούς της Αγίας Βαρβάρας και του Ντόλτσε. Να διοριστούμε στην Ολυμπιακή, να πάρουμε ένα δάνειο για ενοικιαζόμενα δωμάτια στην Κω, να προσληφθούμε σύμβουλοι στο υφυπουργείο Νέας Γενιάς, να καταλάβουμε το κράτος. Να επιχορηγηθούν οι θιασσοί οι θεατρικοί, να χρηματοδοτηθούν οι Έλληνες σκηνοθέτες. Να πάρουν επιχορήγηση οι αγρότες, οικιακό εξοπλισμό με ατέλεια οι διπλωμάτες. Μερσεντές οι βουλευτές. Ποιος ξέρει σήμερα τι θέλει να κάνει στην επαγγελματική του ζωή; Το ερώτημα τίθεται αλλιώς: Τι ευκαιρίες υπάρχουν; Τι δίνει η ΕΟΚ; ΜΟΠ, επιχορηγήσεις, αγροτικά δάνεια. Ποιον ξέρουμε; Από πού μπορούμε να «φάμε» κι εμείς;

Ο «λαός», έχει ξεκαθαρισμένα τα πράγματα. Μέχρι τώρα έτρωγαν οι «άλλοι». Τώρα γύρισε ο τροχός. Τώρα μπορούμε να φάμε κι εμείς. Αναβαθμίζοντας και τη θέση μας στην κοινωνική κλίμακα.

Η ιδεολογία αυτή, είναι η ιδεολογία

Από μη προνομιούχοι, μικρομεσαίοι. Αυτή ήταν η υπόσχεση του ΠΑΣΟΚ. Τώρα οι κοσμικές στήλες φωτογραφίζουν τον Κατσιφάρα που δεν τον ήξερε ο θυρωρός του, να χορεύει στα μπουζούκια. Οι υπουργοί είναι ασήμαντοι λογιστές, δικηγόροι. Όλοι φοράμε Ρόλεξ. Η «εξουσία» κερδήθηκε. Έτσι, ανέδοξα. Όπως την ονειρευόμαστε. Χωρίς να αλλάξουμε τις δομές, τους εαυτούς μας, χωρίς σκέψη, επιλογές, θυσίες. Η υπόσχεση κρατήθηκε. Κι αν δεν «φάγαμε» ακόμα όλοι, «δυνάμει» μπορούμε να φάμε. Η κοινωνική αναγνώριση επιτεύχθηκε, η υλική μετάφρασή της είναι θέμα χρόνου: Δεν θα πετύχουμε και μεις την ευκαιρία;

Ο αναβαθμισμένος λαός φοβάται την επιστροφή στον κατατρεγμό και μένει συσπειρωμένος. Κοοκωτάς; Ε, λίγο το παράκαναν. Υποκλοπές; Αφορούν άλλους. Καλαμπόκι; Ξεγελάσαμε και ως κράτος τους ξένους και τους τα πήραμε. Αλαζονεία της εξουσίας; 40 χρόνια μας προπηλακίζουν, ήρθε η σειρά μας. Το εκλογικό σώμα υποστηρίζει το ΠΑΣΟΚ, όπως θα ζητωκραυγάζει έξαλλα τον «Άρη» αν πάρει το πρωτάθλημα Ευρώπης, ακόμα και με δυο μαύρους, δυο Γιουγκοσλάβους κι έναν Ελληνοαμερικάνο στη σύνθεσή του. Εμείς θέλουμε για μια φορά στη ζωή μας, την αίσθηση της δύναμης, να βρεθούμε στους αποπάνω. Μετά από τόσα χρόνια μιζέριας, ποιος μπορεί να μας το απαγορεύσει αυτό;

Η συμπεριφορά του εκλογικού σώματος δεν είναι δουλειά ψυχιάτρων. Αν και οι συμπεριφορές μας, η επαγγελματική, κοινωνική, ερωτική πρακτική, δεν είναι δικιά τους δουλειά. Όμως η αεροσυνόδος είναι ακόμα το σύμβολο της ερωτικής επιθυμίας, όπως και η Εκάλη της κοινωνικής ανόδου. Οι «αυριανιστές» δεν είναι ο Ταύρος, η νεοφασίζουσα ομάδα γύρω από την πρώην εξουσία. Οι αυριανιστές είναι γύρω μας. Είμαστε περισσότεροι, είμαστε λεβέντες, είμαστε μάγκες, άντρες, θα τους τα πάρουμε με τον τσαμπουκά μας, ήρθε και μας η ώρα μας. Αναγνωρίζετε τις παραπάνω προτάσεις και πολλές ανάλογες, μόνο στη λαϊκή εφημερίδα των 20 δραχμών «για να μπορεί να την αγοράζει ο φτωχός λαός»; Ή μήπως και στους δίπλα σας;

Το ατύχημα για τον Συνασπισμό είναι, ότι η απομάκρυνση από την ιδεολογία της μιζέριας και η στροφή προς τον εκσυγχρονισμό, δεν έγινε από ένα σύγχρονο σοσιαλιστικό κόμμα όπως σε άλλες χώρες, αλλά από την κομμουνιστική αριστερά. Με τη βάση της γαλουχημένη με αυτήν την ιδεολογία. Έτσι τώρα βλέπει τη βάση του να μεταναστεύει αλλού. Ο Συνασπισμός έχασε πολύ περισσότερο από 2,1% στις 5 Νοεμβρίου. Μόνο που καλύφθηκε από πολλούς ψηφοφόρους, που δεν είχαν ψηφίσει στις 18 Ιουνίου.

Η παραδοξότητα των τελευταίων μηνών ήταν αυτή. Η μυθολογία της κομμου-

νιστικής αριστεράς μένει ακλόνητη εκφρασμένη σε ένα σοσιαλιστικό κόμμα και οι εκσυγχρονιστικές λογικές ενός σοσιαλιστικού κόμματος ηττώνται εκφρασμένες από ένα κομμουνιστικό. Η ΝΔ, είναι παγιδευμένη στο ίδιο παιχνίδι. Μεταφέροντας το βάρος από τις πολιτικές στις ποινικές ευθύνες, επιβεβαίωσε το λόγο του ΠΑΣΟΚ. Ο κόσμος του ΠΑΣΟΚ αισθάνθηκε διωγμένος, κυνηγημένος. Τα ειδικά δικαστήρια των σκανδάλων, παρέπεμψαν τις μνήμες στα δικαστήρια που έστηνε κάποτε η δεξιά για τους αριστερούς. Και όπως η ιστορία έχει διδάξει, οι διώξεις ήταν πάντα στοιχείο συσπείρωσης των λαϊκών αγωνιστών...

Άλλωστε και γενικότερα, η ΝΔ αντιμετωπίζει το ίδιο πρόβλημα με το ΠΑΣΟΚ. Η στροφή ενός υπερβολικά μεγάλου για τη δεξιά, μέρους του εκλογικού σώματος δεξιότερα, είναι φυσιολογική. Με την ίδια λογική που ο άμοιρος πολίτης αντιμετωπίζοντας την αυθαιρεσία των ταξιτζήδων εύχεται να έρθουν οι πολυεθνικές εταιρίες ταξί από την Ευρώπη, ή αντιμετώπιζοντας υδραυλικούς και ηλεκτρολόγους εύχεται να δημιουργήσει ένας μεγάλος στάνας μια μεγάλη εταιρία υπηρεσιών. Αλλά η ΝΔ δεν πειθεί σε αυτόν τον ρόλο. Οι δεξιοί «μάνατζερ», δεν είχαν καλύτερη τύχη από τους σοσιαλιστές Σημίτη και Αρσένη. Μόνο που το ΠΑΣΟΚ αναγνώρισε το πρόβλημα και το μετέτρεψε σε δύναμη. Η ΝΔ την ίδια πολιτική σε γενικές γραμμές ακολούθησε. Οι παροχές του Σαμαρά την περίοδο της συγκυβέρνησης και η επιστροφή των ταξί στο κέντρο, ήταν δυο εντελώς «πασοκικής λογικής» μέτρα. Οι δεξιές δεκαετίες, δημιούργησαν τη στρεβλή οικονομική ανάπτυξη. Το ΠΑΣΟΚ την αναγνώρισε και την έκανε επίσημο καθεστώς. Τώρα ποιος θα τα βάλει με το Τέρας;

Ο λαός δεν χρειάζεται ψυχανάλυση. Πρέπει όμως να κοιτάει στον καθρέφτη. Όποιος όμως βλέπει στον καθρέφτη ασκήμια, σπάει τον καθρέφτη. Όσοι αποφασίζουν να μιλήσουν για διάλογο, για εγκατάλειψη των συνδρόμων, για αναζήτηση λύσεων, πρέπει να ξέρουν ότι όπου κι αν βρίσκονται, θα γίνουν αντιπαθείς. Ο εκσυγχρονισμός απαιτεί ιδέες, επιλογές, προτεραιότητες, συμβιβασμούς, έλεγχο, θυσίες.

Η χώρα λίγο πριν το 1990, θυμίζει ένα χμα από τις γνωστές ελληνικές «προσωπικές» επιχειρήσεις: Οι κύριοι Έβερτ-Μάνος από τη μια και Αρσένης-Σημίτης από την άλλη, υποστηρίζουν τη δικιά τους ο καθένας, τακτική μάνατζμεντ. Ο κύριος Ανδρουλάκης προπαγανδίζει τους προοδευτικούς μάνατζερ, απαλά φώτα, μουσική στο γραφείο, ανθρώπινη συμπεριφορά, συμμετοχή επί των κερδών. Και το αφεντικό-λαός λέει: Καλά όλα αυτά, κανένα ξύπνιο λογιστή δεν ξέρετε να βάλουμε τίποτα στην άκρη; Και προσλαμβάνει τον Τσοβόλα με 110.000 σταυρούς καθαρά το μήνα. □

Η ΕΠΕΛΑΥΝΟΥΣΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ

προ των προγραμματικών δηλώσεων της οικουμενικής κυβέρνησης

του Μ. Παπαγιαννάκη

Ένα από τα πολλά θετικά της οικουμενικής κυβέρνησης είναι ότι και μόνη η συγκρότησή της και οι πρώτες ανάγκες της (προγραμματικές δηλώσεις, αποφάσεις, μέτρα κτλ.) δημιούργησαν ήδη κάποιες προϋποθέσεις για ένα, εμβρυώδη βέβαια για την ώρα, δημόσιο διάλογο, γύρω από τα πραγματικά οικονομικά προβλήματα και τις πραγματικές εναλλακτικές λύσεις.

Λέω «εμβρυώδη» γιατί ακόμη καμιά πολιτική δύναμη δεν αποκάλυψε πλήρως τα χαρτιά της και το «παιχνίδι» που αυτά συνιστούν. Ίσως γιατί δεν έχουν, όπως πολλοί υποψιάζονται! Γιατί η έως τώρα λογική τους ήταν η δημιουργία κάποιας εντύπωσης στην κοινή γνώμη (το «ίματζ» που λένε...) και, στη συνέχεια, η πλοήγηση άνευ οργάνων, χωρίς προκαθορισμένη ρότα, και άνευ ελέγχων. Αυτά για τους καθιερωμένους, ελέω θεού, διεκδικητές της εξουσίας. Αλλά και οι άλλοι δεν είχαν ανάγκη για ένα σαφές «παιχνίδι», μια και θεωρούσαν εαυτούς μόνιμους διεκδικητές της αντιπολιτεύσεως και της συνακόλουθης αντιλογίας!

Μόλις λοιπόν αναγκάστηκαν, οι πάντες σχεδόν, να μπουνε σε πραγματική αντιπαράθεση συγκεκριμένων προτάσεων, τους είδαμε να περιορίζονται ουσιαστικά σε αυτές και μόνον, ενώ οι αναφορές σε ένα γενικό πλαίσιο δράσης περίπου εκμηδενίστηκαν ή περιορίστηκαν σε διάφορες γενικολογίες για το «καλό του τόπου και του λαού» ή των εργαζόμενων. Πάνε ξαφνικά στην αποθήκη όλα εκείνα τα πολυσήμαντα και μολαταύτα ελαφρότατα χρησιμοποιούμενα, οι «ανεξαρτησίες», οι «σοσιαλισμοί» πολλαπλών τύπων και δρόμων, η «πρόοδος», ο «φιλελευθερισμός», οι «αλλαγές» και άλλα ανάλογα. Ίσως μόνο για την ώρα. Αλλά πάντως είναι εντυπωσιακό ότι κανείς δεν θεωρεί ότι οι σχετικές θεωρητικές (:) του κατασκευές τον βοηθούν να διατυπώσει και συγκεκριμένες προτάσεις. Εξ ου και αυτές φαίνονται σε πολλούς μετέωρες.

Αυτό μας απαλλάσσει για την ώρα από την αφόρητη πια γενικολογία που ισοδυναμεί με αφασία, αλλά από την άλλη μεριά εγκυμονεί κινδύνους. Γιατί αν συνεχιστεί αυτή η αποσύνδεση γενικών αντιλήψεων και εξειδικευμένων προτάσεων, διάλογος γόνιμος και δημιουργικός δεν μπορεί να γίνει. Κανένα «μέτρο» δεν είναι καλό ή κακό αυτό καθ' αυτό, και η

σχετική συζήτηση σε τέτοια βάση οδηγείται σε αδιέξοδα και ασυνεννοησία.

Ακόμα και σε ανατροπές παραδεχόμενων γενικών αρχών, όπως π.χ. όταν φάνηκε για μια στιγμή ότι ο Συνασπισμός αποδεχόταν μια έκτακτη φορολογία 5% επί του φόρου που πλήρωσαν οι όσοι φορολογήθηκαν το 1988.

Όταν έχεις περάσει μια ζωή για να εξηγήσεις σε όλους τους τόνους ότι το φορολογικό σύστημα γενικώς είναι άδικο και άνιστο, ειδικότερα δε για τους μισθωτούς η φορολογία εισοδήματος, η αποδοχή ενός τέτοιου «μέτρου» (άσχετα από αυτήν καθαυτή την απόδοσή του σε έσοδα) είναι τουλάχιστον ακατανόητη. Και ενδεικτική του πόσο είχες πράγματι κατανοήσει, τι έλεγες προηγούμενως!

Αμχανία λοιπόν, ολοφάνερη, γύρω από το τι παίζεται στη σημερινή οικονομική και πολιτική συγκυρία. Αμχανία που αποκαλύπτεται από το ανωτέρω παράδειγμα, αλλά και από άλλα. Από την εντυπωσιακή λιτότητα λόγων και προτάσεων της ΝΔ. Από την περίπου κωμική επιμονή του ΠΑΣΟΚ να απαντά σε όλα τα πολύπλοκα ζητήματα με τη «νομοθετική κατοχύρωση της ΑΤΑ». Από τη φυγή όλων σχεδόν των άλλων, οργανωμένων η μη, δυνάμεων, προσώπων, κέντρων διαμόρφωσης της «κοινής γνώμης», σε διακηρύξεις περί «άλλων» προοπτικών χωρίς περαιτέρω εξηγήσεις, ή σε απολογισμούς του πρόσφατου ή και απώτερου παρελθόντος.

Όχι ότι απολογισμός δεν χρειάζεται, ίσα ίσα. Και θα πρέπει να επανέλθουμε σ' αυτό το σημείο, γιατί αλλιώς δεν θα ξέρουμε τι ακριβώς καταπολεμούμε και τι δυνατότητες επιλογών μας έχει αφήσει το παρελθόν για το μέλλον. Ωστόσο, είναι αλήθεια ότι ένα από τα αρνητικά της οικουμενικής κυβέρνησης είναι ότι απωθεί τον ουσιαστικό απολογισμό, που δεν μπορεί, όπως ισχυρίζονται ήδη οι επιδιώκοντες γενική συναίνεση στο πρόσωπό τους και στις δυνατότητες να προσφέρουν και πάλι τις υπηρεσίες τους, να καταλογίσει ισομερείς ευθύνες «σε όλους».

Και είναι επίσης αλήθεια ότι οι εξελίξεις επιταχύνονται και είναι ανάγκη να διατυπωθούν τώρα οι όσες σκέψεις και προτάσεις αφορούν το παρόν και το μέλλον, χωρίς πάντως να ξεχνούν τη διασύνδεση των φαινομένων και των προοπτικών με την πρόσφατη ιστορία, έστω

και υπαινικτικά, έστω και ελλειπτικά.

Καταρχήν, θα πρέπει να παραμερίσουμε την ανόητη εντύπωση που δίνεται από σχεδόν όλες τις πλευρές στην κοινή γνώμη, ότι δηλαδή μιλάμε για συγκεκριμένα μέτρα, έστω και «σκληρά», άμεσης απόδοσης και τα οποία «μια κι έξω», σαν ένα πικρό χάπι, θα επαναφέρουν κάποια ομαλότητα στην πορεία της οικονομίας και ότι μετά ταύτα θα επιστρέψουμε στην πεπατημένη. Κάτι τέτοιο δεν γίνεται ούτε καν τεχνικά σε ένα τόσο μικρό διάστημα, 4-5 μηνών δηλαδή. Και φυσικά δεν έχει κανένα νόημα από μια γενικότερη, πολιτική και αναπτυξιακή σκοπιά.

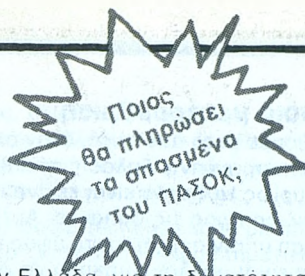
Εκείνο που πράγματι εκκρεμεί σήμερα είναι η διατύπωση συγκεκριμένων κατευθύνσεων όπου θα εγγράφονται τόσο τα όποια άμεσης απόδοσης μέτρα όσο και μονιμότερες και εναλλακτικές, ανάλογα δηλαδή με τις πολιτικές στρατεύσεις του καθενός, επιλογές για το «μετά» την οικουμενική κυβέρνηση, στον ορίζοντα του 1992 και πέρα από αυτόν. Η σημερινή οικονομική κρίση και η σημερινή πολιτική συγκυρία είναι αφορμή για να διατυπωθούν αυτές οι κατευθύνσεις και όχι ο αποκλειστικός χώρος όπου θα εξαντληθούν οι σχετικές προσπάθειες. Θα ήταν μεγάλη ανακούφιση για πολλούς αν έτσι είχαν τα πράγματα, μια και θα μπορούσαν, μετά από αυτήν τη δοκιμασία, να επιστρέψουν στη θαλπωρή της δοκιμασμένης ακινησίας. Όμως είναι προφανές ότι δεν έχουν έτσι τα «πράγματα».

Τα ελλείμματα

Ας πάρουμε τα ζητήματα από την αρχή και σχηματικά. Αναγνωρίζουν σήμερα όλες οι κύριες πολιτικές δυνάμεις ότι βρισκόμαστε σε οικονομική κρίση, κύριο χαρακτηριστικό της οποίας έχουν αναδειχθεί τα ελλείμματα, τόσο του δημοσίου όσο και τα επερχόμενα του ισοζυγίου εξωτερικών πληρωμών. Για τους προσεκτικούς αναγνώστες του ΑΝΤΙ δεν πρόκειται φυσικά για κάτι το καινούργιο. Ας υπενθυμίσουμε όμως ότι έως προ ολίγων εβδομάδων πολλοί ήσαν εκείνοι που μας διαβεβαίωναν με τη σιγουριά της άγνοιας ή την υπεροψία της εκ του ασφαλούς ασχετοσύνης ότι «κρίση δεν υπάρχει, η ανάκαμψη άρχισε», ότι «τα ελλείμματα μειώνονται» ή ακόμη ότι «τα ελλείμματα μπορούν να έχουν αναπτυξιακό χαρακτήρα» (! —πράγματι μπορούν,

ΠΟΛΙΤΙΚΗ

αλλά σε ποιες περιστάσεις; Περιλαμβάνονται σε αυτές και οι σημερινές εν Ελλάδι; — οι έξοχοι οικονομολόγοι μας αντιπαρήλθαν πάντοτε τέτοια φιλοζήτημα-
τα).

Ελλείμματα λοιπόν που ξεπέρασαν το στάδιο του απειλητικού ή του ανεκτού. Τα ελλείμματα του δημοσίου ξεπερνούν το 21-22% του ΑΕΠ, ενώ με τον προγραμματισμό (ο θεός να τον κάνει) της «λιτότητας» του 1985 ανακοινώθηκε με περισσή αυτάρκεια ότι θα ήσαν σε επίπεδα κάτω του 10%. Το έλλειμμα του ισοζυγίου πληρωμών βαδίζει ορμητικά προς τα 2,5 δισεκατομμύρια δολάρια και κονιορτοποιεί όλα τα περί του αντιθέτου που μας παρουσίαζαν ως επιτεύγματα τους οι υποψήφιοι του ΠΑΣΟΚ. Ο εσωτερικός και εξωτερικός δανεισμός που απαιτείται για να καλυφθούν τα εν λόγω ελλείμματα γίνεται όλο και πιο δύσκολος, όλο και πιο ασφυκτικός για το μέλλον του προϋπολογισμού, για την αγορά κεφαλαίων

στην Ελλάδα, για τη δυνατότητα εξυπηρέτησής του σε συνάλλαγμα.

Μετά την αναγνώριση αυτών των συγκεκριμένων εξελίξεων έρχεται αβίαστα το συμπέρασμα ότι κύριος στόχος της κυβέρνησης πρέπει να είναι η συγκράτηση και στη συνέχεια η μείωση των ελλειμμάτων. Η διαπίστωση ότι σε αυτά συμπυκνώνεται (όπως το πυόν σε ένα σπυρί) όλη η παθολογία της ανάπτυξης και των οικονομικών επιλογών που προηγήθηκαν δεν αλλάζει τον επείγοντα χαρακτήρα και την αναγκαιότητα μιας τέτοιας πολιτικής.

Όταν έτσι είμαστε υποχρεωμένοι να σκεφτούμε το πρώτο ζήτημα που τίθεται παίρνει τη μορφή λογιστικού λογαριασμού. Ένα έλλειμμα είναι η διαφορά εξόδων και εσόδων. Αλλά και σ' αυτό ακόμη το στάδιο, τα πράγματα δεν είναι τόσο απλά. Είναι άραγε τα έξοδα μεγαλύτερα από τα έσοδα ή μήπως τα έσοδα είναι μικρότερα από τα έξοδα;

Παραδοξολογία; Καθόλου. Λογιστικά πρόκειται για το ίδιο πράγμα. Πολιτικά πρόκειται για διαφορετική θεώρηση των πραγμάτων. Αν τα έξοδα είναι μεγαλύτερα από τα έσοδα, διατύπωση που αφήνει να εννοηθεί ότι τα έσοδα είναι περίπου δεδομένα, τότε πρέπει τα έξοδα να μειωθούν, δηλαδή να περικοπούν οι δημόσιες δαπάνες. Αλλά ποιες; Υπάρχουν ασφαλώς δυνατότητες «νικοκυρέματος» και οικονομιών, αλλά στην κατάσταση που βρισκόμαστε πρόκειται για μικρό τμήμα του συνολικού προβλήματος. Αξιόλογη περικοπή δαπανών θα σήμαινε στην ουσία περιορισμό κάποιας δημόσιας πολιτικής, κουτσούρεμα κάποιας άλλης, κατάργηση άλλων. Αλλά επαναλαμβάνω, ποιων; Η απάντηση είναι ότι δεν υπάρχουν τέτοιες δυνατότητες, τουλάχιστον χωρίς σοβαρότατους κοινωνικούς, πολιτικούς και άλλους κλυδωνισμούς, και εν πάση περιπτώσει όχι σε βραχυπρόθεσμα ή μεσοπρόθεσμα χρονικά όρια. Εξάλλου το ποσοστό των δημόσιων δαπανών στο ΑΕΠ δεν είναι στην Ελλάδα μεγαλύτερο από άλλες ευρωπαϊκές χώρες, ενώ η ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών είναι σαφώς χαμηλότερη. Και μόνο αυτή

Ένας ανευθυνο-υπεύθυνος υπουργός στη διαχείριση της Οικονομίας.

Ο κ. Γ. Γεννηματάς όπως εμφανίζεται στο προεκλογικό του φυλλάδιο. Να περιμένουμε άραγε έναν χρόνο ακόμα, για να πληροφορηθούμε τι λέει από εξώστου;

Σε άλλες σελίδες του περιοδικού δημοσιεύεται η συνέντευξη που ο τώως πρωθυπουργός και σημερινός υπουργός Εθνικής Άμυνας κ. **Τζανής Τζαννετάκης**, παραχώρησε στο ΑΝΤΙ. Εκεί θίγεται και το θέμα των ελλειμμάτων αλλά και των ευθυνών για την παρελθούσα οικονομική διαχείριση.

Πήραμε αφορμή από την διατύπωση του κ. Τζαννετάκη ότι *τώρα πια το ΠΑΣΟΚ δεν ομιλεί για τη "θλιβερή παρένθεση του καλοκαιριού"* και υποβάλλαμε γραπτά στον υπουργό Εθν. Οικονομίας κ. **Γ. Γεννηματά** ένα ερώτημα αναμένοντας την απάντησή του.

Δυστυχώς, μέχρι την ώρα που έκλεινε το περιοδικό, δεν έφτασε η απάντησή του κ. Γεννηματά. Ίσως δεν «...πρόκανε». Αλλά πώς να προλάβει; Πέρσι

τον Οκτώβριο υποβάλλαμε επίσης ένα ερώτημα στον κ. Γεννηματά: αφορούσε τον Μένιο Κουτσόγιωργα. Ακόμα περιμένουμε. Είναι βέβαιο ότι θα περιμένουμε μέχρι που να αποφασίσει ο κ. Α. Παπανδρέου, τι θα απαντά ο κατά τα άλλα σε υπεύθυνη θέση ευρισκόμενος κ. υπουργός της Εθνικής Οικονομίας.

Ακολουθεί το κείμενο του αναπάντητου γράμματος:

Προς
τον αξιότιμο Υπουργό Εθνικής Οικονομίας
κ. Γ. Γεννηματά

Κύριε υπουργέ,

Στα πλαίσια έρευνας του περιοδικού μας επιθυμούμε την απάντησή σας σε ένα ερώτημα το οποίο σας παρακαλούμε —προκειμένου να περιληφθεί στην έκδοσή μας της 1/12/89— να λάβουμε μέχρι την Τετάρτη 29/11/89. Για την κατανόηση και την αποσαφήνιση της θέσεώς μας αναφέρουμε:

α. το πλαίσιο του πολιτικού προβληματισμού και

β. το ερώτημα.

α. ΠΛΑΙΣΙΟ

Η κυβέρνηση Ζολώτα έχει ως κύριο μέλημα της την αντιμετώπιση των σοβαρών οικονομικών προβλημάτων της χώρας. Άλλωστε, η συναίνεση των τριών κομμάτων που την στηρίζουν οφείλεται πέραν του συνολικού πολιτικού αδιεξόδου και στα οικονομικά αδιέξοδα. Κατά την προεκλογική περίοδο αλλά και μετά από αυτήν η θέση του κόμματός σας ήταν ότι η *δεινή οικονομική κατάσταση* —που θα αντιμετώπιζε η κυβέρνηση Ζολώτα

και εσείς προσωπικώς ως αρμόδιος υπουργός— είναι αποτέλεσμα «της ακυβερνησίας του πενταμήνου». Με δεδομένο ότι κάθε νέα κυβέρνηση κάνει απολογισμό του έργου της προηγούμενης (το ΠΑΣΟΚ το 1981 ομίλησε για «καμμένη γη» και εν συνεχεία το 1985 εφάρμοσε το «πρόγραμμα λιτότητας», η κυβέρνηση Τζαννετάκη έκανε «απογραφή» και ομίλησε για τεράστιο έλλειμμα ενώ η υπηρεσιακή του κ. Γρίβα τήρησε μια πολιτική συντηρήσεως) σήμερα από τη θέση σας είστε σε θέση να γνωρίζετε τώρα τα πραγματικά δεδομένα και μεγέθη.

β. ΕΡΩΤΗΜΑ:

Εξακολουθείτε να υποστηρίζετε ότι η σημερινή *δεινή οικονομική κατάσταση* —όπως διαπιστώνεται από τις δηλώσεις του πρωθυπουργού κ. **Ξ. Ζολώτα**— είναι αποτέλεσμα της διαχείρισης του «τριμήνου της ακυβερνησίας Τζαννετάκη» και της διαχείρισης της υπηρεσιακής κυβερνήσεως;

Στην περίπτωση αυτή στηρίζετε το επιχειρήμα σας σε αριθμητικά δεδομένα που προκύπτουν από εκθέσεις αρμοδίων υπηρεσιακών παραγόντων ή επιτροπών μελέτης του ΠΑΣΟΚ και σκοπεύετε να τα κοινοποιήσετε στον ελληνικό λαό αφού αυτός είναι που καλείται να στηρίξει το κυβερνητικό πρόγραμμα και επομένως δικαιούται να γνωρίζει και τις αιτίες της «δεινής οικονομικής κατάστασης»;

Θα σας παρακαλούσαμε και πάλι κύριε υπουργέ για την κατά το δυνατόν έγκαιρη γραπτή σας απάντηση στο ερώτημα του περιοδικού μας.

Με πολλή τιμή

Αθήνα, Σάββατο 25/11/89

η σύγκριση δεν επιτρέπει μεγάλες ελπίδες για μείωση των δαπανών, αντίθετα ίσως επιβάλλει και αύξησή τους σε ορισμένους τομείς, πέρα φυσικά από την άμεσα αναγκαία βελτίωση της παραγωγικότητας και της λειτουργίας του δημόσιου τομέα στην ευρύτερη δυνατή έννοιά του. Και βέβαια θα ήταν τουλάχιστον λάθος, δηλαδή κάτι περισσότερο από έγκλημα..., η μείωση των δημόσιων επενδύσεων (δαπάνες είναι κι αυτές, και συνήθως οι πιο εύκολες να κοπούν...), γιατί αυτές είναι που ανοίγουν το δρόμο του μέλλοντος, και το γράφω αυτό με πλήρη επίγνωση των αδυναμιών της δομής και διαχείρισής τους.

Προτεραιότητες

Πάντως το ότι οι δημόσιες δαπάνες φαίνεται δύσκολο να περικοπούν σημαντικά (σε σχέση πάντοτε με το συγκεκριμένο έλλειμμα), δεν σημαίνει ότι πρέπει να εγκριθούν και νέες, ιδίως μάλιστα όταν το μέγεθός τους ξεπερνά τα συνήθη όρια και η στόχευσή τους αμφισβητείται πολλαπλώς, και όχι μόνο λογιστικά. Έτσι αν θέλουμε να μιλάμε σοβαρά, είναι καιρός να αποφασιστεί αμέσως ότι μπαίνουν στην αποθήκη των φαραωνικών αρχαιοτήτων η Ολυμπιάδα του 1996 και τα περισσότερα από τα λεγόμενα «μεγάλα έργα» που ήταν απλώς και μόνο το αναπτυξιακό «άλλοθι» της λιτότητας του 1985.

Αντίθετα θα πρέπει θετικά να αντιμετωπιστούν οι πρόσθετες δαπάνες που συνεπάγεται η εκτέλεση του Σχεδίου Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΣΠΑ) που για τα πέντε προσεχή χρόνια θα χρηματοδοτηθεί από την ΕΟΚ με 1,3 τρις δρχ. και από την ελληνική πλευρά με περίπου το μισό αυτού του ποσού. Αλλά και εδώ πρέπει να υπάρξουν ριζικές αλλαγές. Με ελληνική πίεση το ΣΠΑ κατέληξε σε ένα παραδοσιακό και ρουτινιάρικο «πασπάλισμα» κάποιων δισεκατομμυρίων σε δεκάδες διαφορετικούς στόχους, εκ των οποίων κανείς δεν έχει την ουσιαστική προτεραιότητα και τη σιγουριά ότι θα ολοκληρωθεί. Τυπικό δείγμα αναποφασιστικότητας, μικροπολιτικής και πνευματικής ραστώνης. Είναι ίσως δυνατό να αλλάξει η δομή που έχει προωθηθεί χωρίς κανείς να ασχοληθεί σοβαρά με ένα τέτοιο κολλοσσικό ζήτημα αναπτυξιακής στρατηγικής. Μια ιδέα: γιατί να μη γίνει δεκτή η κοινοτική πρόταση να δοθεί η απόλυτη προτεραιότητα στην ολοκλήρωση ενός σύγχρονου σιδηροδρομικού δικτύου που θα απορροφούσε κάπου 500-600 δισεκατομμύρια από το ΣΠΑ; Θα επρόκειτο για απόφαση ιστορικής σημασίας, τόσο από οικονομική όσο και από χωροταξιακή, ενεργειακή και οικολογική άποψη. Και που πρέπει δυστυχώς να παρθεί *τώρα*, και βέβαια όχι από τους λογιστές αλλά από τους στρατηγούς (αν υπάρχουν...) της ανάπτυξης.

Προς ποια μεταρρύθμιση;

Ας έλθουμε μετά από αυτά, στην άλλη αντιμετώπιση, εκείνη δηλαδή που θεωρεί ότι κυρίως τα έσοδα είναι εκείνα που υστερούν ως προς τις δαπάνες. Αυτή η διατύπωση υπαινίσσεται ότι το ύψος των δαπανών είναι μάλλον δύσκολο να συμπίεσθεί, άσχετα από τις αναγκαίες αλλαγές στη διάρθρωσή τους. Και ότι επομένως το κύριο και συγκεκριμένο πρόβλημα σήμερα είναι η αύξηση των εσόδων του κράτους. Ας σημειωθεί ότι, αλλά είναι περίπου αυτονόητο, αυτή είναι και θέση της αριστεράς, ενώ η δεξιά προτιμά την προηγούμενη διατύπωση με προφανείς στόχους. Στην Ελλάδα η διαστρέβλωση, θεωρητική και πρακτική, του δημόσιου διαλόγου έχει οδηγήσει σε διαμετρικά αντίθετες απόψεις και πεποιθήσεις. Είναι και αυτό ένα ζήτημα που απαιτεί βαθύτερη ανάλυση σε κάποια άλλη στιγμή. Ας δεχθούμε για την ώρα να συζητήσουμε την αξιωματικά προφανή διατύπωση ότι στην Ελλάδα, για την αριστερά τουλάχιστον, το άμεσο οικονομικό πρόβλημα είναι καταρχήν πρόβλημα δημοσίων εσόδων.

Φυσικά υπάρχουν και εδώ τα προβλήματα του ύψους και της διάρθρωσης των δημόσιων εσόδων (τόσο του κεντρικού κράτους, όσο και του ευρύτερου δημόσιου τομέα, των ΔΕΚΟ κτλ.). Μιλάμε πάλι για γενικές κατευθύνσεις. Και είναι προφανές ότι η αύξηση των εσόδων σημαίνει διαζευκτικά ή σωρευτικά αύξηση των φόρων, αύξηση των εισφορών (π.χ. ασφαλιστικών), αύξηση των τιμών των δημόσιων επιχειρήσεων.

Ας πούμε λοιπόν εκ προοιμίου ότι αύξηση των δημόσιων εσόδων ομοιογενώς, δηλαδή χωρίς παρέμβαση στη σημερινή τους διάρθρωση, έστω και υπό μορφή πρώτου βήματος ή ακόμη και εξαγγελίας, θα ήταν ό,τι το χειρότερο και το πιο αντιδραστικό θα μπορούσε να φανταστεί κανείς, αν και πολύ εύκολο και με άμεση ταμειακή απόδοση! Γιατί σήμερα τον μόνον φόρο εισοδήματος πληρώνουν κυρίως οι μισθωτοί (μόλις το 50% του ενεργού πληθυσμού της χώρας), οι δε έμμεσοι φόροι όπως είναι διαμορφωμένοι πλήττουν εξίσου φτωχούς και πλούσιους (επομένως με σημαντικό βαθμό αδικίας), και το ίδιο ισχύει γενικώς για τις περισσότερες τιμές των δημοσίων επιχειρήσεων.

Όσο για τους φόρους που θα μπορούσαν να αμβλύνουν τις κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες, αλλά και να λειτούργησαν ως μηχανισμοί αποθάρρυνσης και ενίσχυσης στα πλαίσια μιας αναπτυξιακής στρατηγικής ή κάποιας οικονομικής διάστασης της ανάπτυξης, απλούστατα δεν υπάρχουν ή δεν επιβάλλονται, και όταν θεωρητικά υπάρχουν, στην Ελλάδα. Έτσι δεν υπάρχουν ουσιαστικοί φόροι στη δικαιοδοσία της τοπικής αυτοδιοίκησης, δεν εφαρμόζεται συ-

στηματικά η φορολογία εισοδήματος των αγροτών, δεν υπάρχει εξ ορισμού φορολόγηση της παραοικονομίας, έστω και αν είναι σχεδόν επίσημη μορφή δραστηριότητας και σε άριστες σχέσεις με το κράτος, δεν εφαρμόζεται σοβαρά ο φόρος ακίνητης περιουσίας, εφαρμόζεται ο ΦΠΑ αλλά δεν επιστρέφονται στο κράτος τα εισπραττόμενα ποσά κτλ. Έτσι η όποια ομοιογενής αύξηση της υπάρχουσας φορολογίας θα έπληττε μόνο τους μισθωτούς, και ίσως κάποιες επιχειρήσεις, πράγμα και κοινωνικά και πολιτικά και οικονομικά απαράδεκτο.

Εκκρεμεί λοιπόν άμεση μεταρρύθμιση - αναδιάρθρωση των δημόσιων εσόδων. Δεν είναι βέβαια ζήτημα που λύνεται σε 4-5 μήνες, πρέπει όμως να τεθεί τώρα, και μάλιστα από την αριστερά. Και όχι μόνο να τεθεί, αλλά και να εμπνεύσει και μεταβατικές λύσεις από σήμερα. Έτσι η πρόσθετη φορολόγηση, κατά 5% των σήμερα φορολογουμένων είναι απαράδεκτη. Αντίθετα, η έκτακτη φορολογική εισφορά με βάση τους λογαριασμούς της ΔΕΗ, όπως ήδη έχει προταθεί, εντάσσεται σε μια μετάβαση προς τη φορολογική μεταρρύθμιση. Γιατί οι πάντες είναι συνδεδεμένοι με τη ΔΕΗ, ακόμη και η πιο άγρια μορφή παραοικονομίας, τα αυθαίρετα κτλ. Γιατί η κατανάλωση ρεύματος πάει μαζί με τις διαφορές εισοδημάτων και βιωτικού επιπέδου. Και γιατί είναι εύκολο να απαλλαγούν, με βάση το ύψος του λογαριασμού, τα χαμηλότερα εισοδηματικά στρώματα.

Είναι επίσης μέσα στα όρια αυτής της κυβέρνησης η ενεργοποίηση της φορολογίας εισοδήματος για τους αγρότες, αφήνοντας αφορολόγητο ένα ακαθάριστο εισόδημα αρκετά υψηλό που να καλύπτει τα έξοδα παραγωγής και να δίνει κίνητρο για παραμονή στην ύπαιθρο (ας πούμε π.χ. 5-6 εκατομμύρια), αλλά που θα επιβάλλει ως υποχρεωτική τη φορολογική δήλωση σε όλους. Το ίδιο ακριβώς πρέπει να ισχύσει με το Φόρο Ακίνητης Περιουσίας (ΦΑΠ) ως προς όλους τους ιδιοκτήτες και με ανάλογες απαλλαγές και ανάλογη υποχρέωση φορολογικής δήλωσης από όλους.

Πρόκειται συνοπτικά για τα ελάχιστα «μέτρα» και ανοίγματα νέων κατευθύνσεων που θα μπορούσαν να συνοδεύσουν την αναπόφευκτη πολιτική καταπολέμησης των ελλειμμάτων του προϋπολογισμού. Και είναι ακόμα και βραχυπρόθεσμα σημαντικότερα από την οπωσδήποτε αναγκαία ΑΤΑ. Πέρα από αυτά τα ελάχιστα μέτρα, επιβάλλεται και η εξαγγελία φορολογικών ελαφρύνσεων για τους μισθωτούς (που θα φανούν του χρόνου) καθώς και ενός νέου φορολογικού εργαλείου, το οποίο απαιτεί περαιτέρω μελέτη, ειδικά για την προστασία και αναβάθμιση του περιβάλλοντος.

Πέρα από την καθαρά φορολογική πο-

λιτική υπάρχουν και άλλα ζητήματα μιας σοβαρής πολιτικής για την επανεξισορρόπηση των δημόσιων οικονομικών σε μια αναπτυξιακή και εκσυγχρονιστική προοπτική. Πολύ σχηματικά: —η καταπολέμηση της φοροδιαφυγής και της παραιοικονομίας (που είναι έννοια πολύ ευρύτερη).

Μέτρα για την ανάπτυξη

- Να εφαρμοστεί αμέσως η διάταξη του νόμου για την υποχρεωτική χρήση ταμειακών μηχανών, της οποίας η εφαρμογή αναβάλλεται εδώ και 15 χρόνια (!) —πότε επειδή έτσι αποφάσισε ο αρμόδιος υπουργός, πότε γιατί δόθηκε επιδιώκεται η «ελληνοποίηση» της κατασκευής των μηχανών, πότε με άλλα τεχνάσματα. Ας δοθούν ορισμένες τεχνικές προδιαγραφές και ας διαλέξει ο κάθε υπόχρεος όποιο μοντέλο θέλει από τη διεθνή αγορά.

- Να εφαρμοσθεί αμέσως η γενικευμένη χρήση των επιταγών, και μάλιστα της διγραμμής. Αποτελεί και απόδειξη πληρωμής, καταργεί τις ουρές για την πληρωμή των λογαριασμών των ΔΕΚΟ κτλ.

- Να ξεκινήσει αμέσως η διοργάνωση μιας γενικής απογραφής από τη Στατιστική Υπηρεσία όλων των οικονομικών δραστηριοτήτων και να συγκεντρωθούν σε ενιαία αρχή έγκρισης και παρακολούθησης οι άδειες άσκησης της όποιας οικονομικής δραστηριότητας.

- Να επανεξεταστεί συνολική η πολιτική των δημόσιων επιχειρήσεων και ασφαλιστικών οργανισμών χωριστά και όλων μαζί. Δεν είναι δυνατόν να πληρώνουν όλοι οι φορολογούμενοι τις εισφορές στους ασφαλιστικούς οργανισμούς που δεν πληρώνουν οι δημόσιες επιχειρήσεις και ορισμένες κατηγορίες ασφαλισμένων. Δεν είναι δυνατόν να χρηματοδοτεί το κράτος ορισμένα ασφαλιστικά ταμεία 5-6 φορές περισσότερο κατά κεφαλήν ασφαλισμένου από άλλα. Η ενοποίηση των ασφαλιστικών ταμείων πρέπει αμέσως να εξαγγελθεί ως γενική κατεύθυνση. Όσα ταμεία δεν επιθυμούν αυτή τη βασική εξορθολογιστική κατεύθυνση είναι ελεύθερα να παραμείνουν ανεξάρτητα, αλλά χωρίς... εξάρτηση από τις κρατικές επιχορηγήσεις.

- Δεν είναι δυνατόν να πληρώνουν οι φορολογούμενοι τα αεροπορικά ταξίδια των επιχειρηματιών και των ξένων τουριστών! Για όσες κατηγορίες το κράτος επιθυμεί ιδιαίτερη μεταχείριση ας το πει ανοιχτά και ας δώσει τη σχετική επιδότηση (μειωμένο εισιτήριο, «ελευθέρας» κτλ.) στους ενδιαφερόμενους. Ανάλογα πρέπει να ισχύουν για τις αστικές συγκοινωνίες της Αθήνας, της Θεσσαλονίκης και ενδεχομένως αλλού. Τέλος, ως προς τα ΚΤΕΛ δεν βλέπω ποιος λόγος συνηγορεί για να παραμένουν ιδιωτικά και αυθαιρετούντα, ενώ το επίπεδο εξυπηρέτησης που παρέχουν (στους σταθμούς

τους, στις διαδρομές τους κτλ.) είναι επιεικώς άθλιο και ενώ αντίθετα η περιφερειοποίησή τους θα επέτρεπε τον εξορθολογισμό του έργου τους.

- Να συζητηθεί επιτέλους με σοβαρότητα το ζήτημα των «προβληματικών» που απορροφούν κάθε χρόνο ποσά που ανταγωνίζονται ευθέως τις παραγωγικές επενδύσεις του κράτους. Δεν υπάρχει ενιαία λύση. Και ασφαλώς ορισμένοι θέτουν προβλήματα στρατηγικής του δημόσιου τομέα. Ας αποφασιστεί πάντως μια και καλή ότι δεν αποτελεί «ταμπού» το κλείσιμο ή η πώληση των υπόλοιπων με σοβαρές διασφαλίσεις για τους σημεινούς υπαλλήλους τους.

Επιλογές

Τα πιο πάνω, σχηματικά επαναλαμβανώ και περισσότερο ενδεικτικά παρά εξαντλητικά, αποτελούν στοιχεία μιας πολιτικής που μπορεί να αρχίσει να εφαρμόζεται αμέσως, αφήνοντας το μέλλον ανοικτό σε ορισμένες περιπτώσεις, δεσμεύοντάς το σε άλλες. Αποτελούν μια εκδοχή οικονομικής πολιτικής που καταπολεμεί μεν τα ελλείμματα, αλλά σε μια προοπτική που δηλώνει γενικότερους στόχους και αναφέρεται σε συγκεκριμένες κοινωνικές επιλογές. Δεν λύνουν όλα τα προβλήματα. Μένουν π.χ. κάποιες ειδικότερες επιλογές ως προς τις υποδομές και μια νέα χωροταξική θεώρηση της Ελλάδας, αυτής καθαυτής και ως τμήμα της ενοποιημένης Ευρώπης. Μένουν ζητήματα σχετικά με τη χρηματοδότηση από το εξωτερικό των επενδύσεων αλλά και των δημόσιων επιλογών (π.χ. από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων για τη «συγχρηματοδότηση» του ΣΠΑ...). Μένει το ζήτημα της δραχμής, της αναγκαίας ενίσχυσής της ενόψει και της αναγκαίας μετατρεψιμότητάς της (δες και συνέντευξη του Γ. Κριμπά στο «Έθνος», 26/11/89) και της ένταξής της στο Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα. Μένουν σφώς και άλλα ζητήματα.

Η γενική κατεύθυνση πάντως αναδύεται σαφής. Προστασία και ενίσχυση των μισθωτών, των παραγωγικών οικονομικών δραστηριοτήτων, ενίσχυση της οικονομικής ενοποίησης του ελληνικού χώρου και της ευρωπαϊκής προοπτικής του, καταπολέμηση του παρασιτισμού, της παραιοικονομίας, του οικονομικού ανορθολογισμού με το σαφή, και ορθολογικό... στόχο του που είναι η επιβίωση της «δομικής ακινησίας» που εξέθρεψε και θωράκισε, κοινωνικά, πολιτικά και πολιτιστικά, η μεταπολιτευτική περίοδος. Σε αυτές τις συντεταγμένες, που σφασφαλώς δεν είναι μόνο «τεχνικές» ή οικονομικές, θα κριθεί το έργο της οικουμενικής κυβέρνησης. Και όχι βέβαια με βάση τις ιριδίζουσες πομφόλυγες περί «λαϊκών συμφερόντων» αδιακρίτως και ιδιοτελώς...

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ

&

ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Υπεύθυνος Σειράς
Τάσος Ανθουλιάς

Το βιβλίο αυτό φιλοδοξεί να καλύψει όλα τα θέματα που αφορούν την εισαγωγή της Πληροφορικής στην Εκπαίδευση. Από την οργάνωση της αίθουσας υπολογιστών μέχρι τις ψυχολογικές επιπτώσεις των ηλεκτρονικών παιχνιδιών. Κι από τη χρήση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων μέχρι τη σημασία του προγραμματισμού στις γλώσσες Logo και Basic και της κατασκευής των λογικών διαγραμμάτων.

Ένα σημαντικό τμήμα του βιβλίου αφιερώνεται στον τρόπο με τον οποίο μπορούμε να δώσουμε τις βασικές έννοιες της Πληροφορικής σε παιδιά.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
GUTENBERG

ΟΤΑΝ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΚΟΜΑΘΕΙ...

του Δ. Μιχαήλ

«Την «ενότητα» και τους «σύγχρονους προβληματισμούς» του ΠΑΣΟΚ επιβεβαίωσαν, για άλλη μια φορά, οι συνεδριάσεις της Κεντρικής Επιτροπής και της Κοινοβουλευτικής Ομάδας σε μια εκ των υστέρων —κατά τα ειωθότα— ευλογία των χειρισμών της ηγετικής ομάδας του Κινήματος.»

ΟΙ ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΕΙΣ που υπήρξαν στην Κ.Ε. απέφυγαν να μπουκ στην ουσία της πολύπλευρης κρίσης, που μαστίζει το ΠΑΣΟΚ μετά την απώλεια της κυβερνητικής εξουσίας τον Ιούνιο, την αδυναμία του για ευρύτερες κοινωνικές και πολιτικές πρωτοβουλίες. Κατέτειναν σε μαξιμαλιστικές επιδιώξεις στα πλαίσια της τριμερούς συνεργασίας (με σημείο αιχμής την κρατική εξουσία και τη δημιουργία κάποιων νέων συσχετισμών κορυφής σε γενικούς γραμμα-

τείς, διοικητές και νομάρχες) ή σε γενικούς φόβους για την ιδεολογική «θωράκιση» του Κινήματος. Για μια ακόμη φορά ο κ. Α. Παπανδρέου κατόρθωσε να ξεπεράσει τα όποια προβλήματα αμφισβήτησης για χειρισμούς και επιλογές του με τη γνωστή τακτική της «φυγής προς τα εμπρός».

ΥΠΟΣΧΕΣΕΙΣ για ιδεολογικές επεξεργασίες, διαβεβαιώσεις για πολιτικές και οργανωτικές πρωτοβουλίες, γενικόλογες που δεν συγκεκριμενοποιούνται ποτέ, το «φάντασμα του Συνεδρίου» που πλανιέται από συνεδρίαση σε συνεδρίαση της Κεντρικής Επιτροπής. Να καθορίζονται και να ανακαθορίζονται συνεχώς οι στόχοι του Συνεδρίου, οι φιλόδοξες κατευθύνσεις και οριοθετήσεις του αλλά να μην τηρείται ποτέ κάποια ημερομηνία για την σύγκλησή του. Έτσι, το μόνο βέβαιο από τη διήμερη συνεδρίαση —ευλογία— συνενοχής της Κεντρικής Επιτροπής είναι ότι το Συνέδριο του κόμματος, επειδή «είναι τόσο σοβαρό σε επιδιώξεις» και δεν πρέπει «να παγιδευτεί από την συγκυρία» αναβάλλεται για μια ακόμα φορά. Από τον Φεβρουάριο «για μετά τις εκλογές». Και άγνωστο ακριβώς πότε —έστω και ως νέα εξαγγελία. Ε, μετά από κάποιες εκλογές...

ΑΛΛΩΣΤΕ, ο κ. Κ. Λαλιώτης μιλώντας στην «Ελευθεροτυπία» την περασμένη Δευτέρα για τις τάσεις κριτικής και αμφισβήτησης μέσα στο ΠΑΣΟΚ μετά το σχηματισμό της Οικουμενικής και εν όψει του Συνεδρίου, δεν έκρυψε τις αληθινές

προθέσεις αυτής της αναβολής:

«Πιστεύουμε ότι μέχρι το Συνέδριο, αυτές οι τάσεις (στελεχών και βάσης) θα έχουν μετεξελιχθεί και θα έχουν προσαρμοσθεί ΘΕΤΙΚΑ στο παρόν και στο μέλλον. Είναι βαρύ καθήκον, που επωμίζομαστε αλλά νομίζουμε ότι θα τους πείσουμε».

Κάτι θα πάρουμε όλοι...

ΜΙΑ ΑΠΟ τα ίδια λοιπόν, σε κάθε συγκυρία από τα ανώτατα «καθοδηγητικά» όργανα του ΠΑΣΟΚ, με πρώτη την Κεντρική Επιτροπή. Στους κόλπους της οποίας οι όποιες αντιρρήσεις ήταν πολύ λιγότερες από άλλες συνεδριάσεις του περασμένου καλοκαιριού, επειδή τότε δεν υπήρχε η προοπτική για ορισμένους να προσδοκούν κάποιο μερίδιο κρατικής εξουσίας ως γενικοί γραμματείς, πρόεδροι, περιφερειάρχες, νομάρχες και ειδικοί σύμβουλοι. Ήδη σύμφωνα με πληροφορίες του «ΑΝΤΙ» έχουν δοθεί αρκετές υποσχέσεις σε τέτοια φιλόδοξα μέλη της Κεντρικής Επιτροπής.

ΓΙΑ ΑΛΛΗ μια φορά ο «τακτικισμός» επιβραβεύεται ως κυρίαρχη πολιτική αντίληψη της ηγεσίας του ΠΑΣΟΚ αλλά με εμφανή πλέον την κρίση στρατηγικής. Μια κρίση στρατηγικής, που επενδύθηκε θεωρητικά από διατυπώσεις και λέξεις για τις «πολιτικές πρωτοβουλίες» και την «εθνική ευθύνη» της ηγεσίας του ΠΑΣΟΚ στο σχηματισμό της Οικουμενικής, ενώ η αλήθεια είναι τελείως διαφορετική. Η αλήθεια είναι ότι κυρίαρχα δεδομένα της

στροφής 180 μοιρών που πραγματοποιήσε το ΠΑΣΟΚ, ήταν η αποφυγή «πάση θυσία» των πρόωρων εκλογών στα μέσα Δεκεμβρίου (τις οποίες κανείς δεν υποστήριξε ακόμα και μέσα στην Κεντρική Επιτροπή), η προσπάθεια αποενοχοποίησης ή παγώματος της διώξης για τα σκάνδαλα και η συμμετοχή στην κρατική εξουσία, έστω και κατά ένα μερίδιο.

ΚΟΜΜΑ κρατικίστικης και «κυβερνητικής» αντίληψης, το ΠΑΣΟΚ με φθαρμένο το μόνο συνεκτικό του κρίκο, τον κ. Α. Παπανδρέου, έπρεπε να ενδυναμώσει τη συνοχή του με παρόμοιες μεθόδους. Από τους υπουργούς εκπροσώπους σε μια κυβέρνηση ιδεολογικού και πολιτικού συμβιβασμού, έως τη διασπορά των φημών ότι «δεν αποκλείεται να βγει Πρόεδρος Δημοκρατίας ο Ανδρέας». Με τέτοιες «ποιότητας» νέα συνεκτικά υλικά από τα όσα προαναφέρθηκαν, είναι σαφές γιατί δεν μπορεί κανείς να λάβει σοβαρά υπόψη του τις ανιαρές διατυπώσεις των κειμένων της Κ.Ε. τις νέες προφάσεις της «φυγής προς τα εμπρός» και να μιλήσει με σιγουριά για κρίση στρατηγικής.

ΜΙΑ ΚΡΙΣΗ, η οποία εμπόδιζε να οδηγηθεί το ΠΑΣΟΚ στη μόνη αναγκαία σήμερα αντιπολιτευτική συμπεριφορά —και όχι βεβαίως εκείνη των εκλογών του 1981 (κατά της Δεξιάς) του 1985 (κατά του Κ. Καραμανλή) και του Νοεμβρίου 1989 (κατά της συγκυβέρνησης ΝΔ και Συνασπισμού). Η μόνη αναγκαία αντιπολιτευτική συμπεριφορά του ΠΑΣΟΚ σήμερα είναι εκείνη της αντιπολίτευσης στον εαυτό του. Στις φθαρμένες δομές, νοοτροπίες, τεχνικές, τακτικές, λέξεις και όρους. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε ότι τόσο στην Κεντρική Επιτροπή όσο και στην συνεδρίαση της Κοινοβουλευτικής Ομάδας τα πάντα «ιδεολογικοποιούνται», μεγενθύνονται, υπερβάλλονται.

Στροφή επ' αριστερά!

Η ΜΕΓΑΛΟΣΤΟΜΙΑ προσπαθεί να υποκαταστήσει το επιχείρημα και τον πολιτικό ρεαλισμό. Γιατί βεβαίως κάθε άλλο παρά «θετική πρωτοβουλία» του ΠΑΣΟΚ ήταν ο σχηματισμός της κυβέρνησης του κ. Ξεν. Ζολώτα, γιατί παρά κάθε «εγγύηση για τους εργαζόμενους», υπάρχει το οικονομικό της πρόγραμμα και οι δεκάδες αυξήσεις σε τιμές και υπηρεσίες, γιατί κάθε άλλο παρά πολιτική επιτυχία μπορεί να είναι για έναν πολιτικό σχηματισμό ότι επέτυχε να αποκλεισθεί από την πολυπόθητη πρωθυπουργία ο αρχηγός της ΝΔ κ. Κ. Μητσοτάκης. Και επιπλέον η ένταξη του ΠΑΣΟΚ στη Σοσιαλιστική Διεθνή (που επιδιώχθηκε μετά την άρνηση των Ευρωπαίων Σοσιαλιστών, με πρώτο τον κ. Φελίπε Γκονζάλες, να συνεχισθεί η άτυπη «σύνοδος» των σοσιαλιστών ηγετών της Μεσογείου —παρά το παρακλητικό αίτημα του κ. Α. Παπανδρέου προς τον κ. Μιττεράν) δεν έγινε επειδή «άλλαξε η Διέθνής που ξέραμε» αλλά επειδή το ΠΑΣΟΚ είναι που την έχει τώρα ανάγκη.

ΤΗΝ ΕΧΕΙ ΑΝΑΓΚΗ γιατί δεν είναι πλέον κυβερνητικό κόμμα με τους κρατικούς μηχανισμούς της εξωτερικής πολιτικής ούτε «αριστερό» σοσιαλιστικό κίνημα, που ανέρχεται και «αμφισβητεί» τους

πάντες και τα πάντα. Όλα βέβαια αυτά δεν σημαίνουν ότι το ΠΑΣΟΚ στρέφεται προς το σοσιαλδημοκρατικό χώρο, με συνέπεια, σύστημα και υπευθυνότητα αλλά ότι απλώς προσαρμόζεται στις περιστάσεις.

ΟΠΩΣ ανάγκη των περιστάσεων είναι το προσκλητήριο του ΠΑΣΟΚ προς την «παραδοσιακή» Αριστερά να συνεργασθούν με την προοπτική μιας «προοδευτικής κυβέρνησης» μετά τον Ιούνιο. Σαφής προσπάθεια να μετατραπεί η Αριστερά και πάλι σε «κόμμα-τσόντα» των σχεδίων του ΠΑΣΟΚ, καθώς εξακολουθεί να παραμένει άπιαστο όνειρο η επιδίωξη μιας νέας κυβερνητικής αυτοδυναμίας.

ΣΤΗ ΛΟΓΙΚΗ της «Αριστεράς» ως δορυφόρου και κατά συνέπεια ως νέας πηγής άντλησης ψήφων προεκλογικά, εντάσσονται και οι τρεις βασικές επιλογές του ΠΑΣΟΚ, που αποτελούν και τους κύριους όρους της «επιθυμητής» συνεργασίας με το «Συνασπισμό»:

- **Πρώτον**, η συμπόρευση αυτή να γίνει στα πλαίσια διαμόρφωσης μιας «δημοκρατικής, προοδευτικής και σοσιαλιστικής πρότασης» ως επιθετικής απάντησης στα σχέδια του νεοφιλελευθερισμού. Η λογική των «δύο κόσμων» και της αντιδεξιάς —καθώς ο νεοφιλελευθερισμός «αναδεικνύεται η κύρια αιτία αντισυμπίερωσης της αριστεράς»— σε νέα έκδοση.

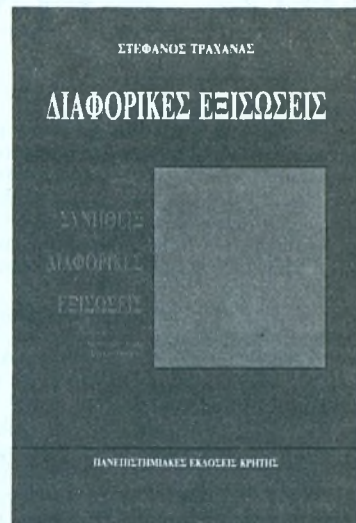
- **Δεύτερον**, η εμμονή του ΠΑΣΟΚ να πραγματοποιηθεί η συνεργασία αυτή με τη διεύρυνση της «Δημοκρατικής Συμπράταξης», του ψευδώνυμου σχήματος κορυφής του ΠΑΣΟΚ, και όχι με ισότιμες συνεργασίες των κομματικών σχηματισμών. Το ΠΑΣΟΚ στον πραγματικό «Συνασπισμό» της Αριστεράς δεν αντιπαραθέτει απλώς έναν αχυρένιο «Συνασπισμό», αλλά και αξιώνει κυρίαρχο ρόλο. Και μάλιστα όχι μόνο χωρίς την παραμικρή αποκρήρυξη του «αυριανισμού» αλλά με εξίσωση του ανώδυνου όρου «λαϊκισμός» με τον «ελιτισμό» των επικριτών των Κουρήδων.

- **Τρίτον**, με την έντονη αξίωση να γνωρισθεί το ΠΑΣΟΚ —όπως αυτοδιαφημίσθηκε τελευταία— ως «αυθεντική έκφραση της στρατηγικής της ευρωαριστεράς στην Ελλάδα». Αξίωση όχι ανιστόρητη, ανειλικρινής πολιτικά αλλά και απολύτως συνειδητή επιλογή μιας οικειοποίησης, ενός χωρίς αρχές ανταγωνισμού προς την ίδια την πολιτική, τις επιλογές και τις προοπτικές του «Συνασπισμού».

ΤΙ ΑΠΟΜΕΝΕΙ από τις τελευταίες συλλογικές εικόνες και αποφάσεις του ΠΑΣΟΚ και της ηγετικής του ομάδας: Η συγκάλυψη μιας κρίσης, που ενδημεί, σε όλα τα επίπεδα του Κινήματος. Η προσπάθεια για έντεχνη προβολή —επανάληψη των πολιτικών και ηγεμονιστικών αντιλήψεων. Η δημιουργία περισσότερων συνενόχων. Η επανάληψη του ίδιου κακού εαυτού του από το ηγεμονικό ΠΑΣΟΚ, που παρα την άνοδο του Νοεμβρίου εξακολουθεί να γνωρίζει κρίση ταυτότητας.

ΠΑΡΑ τις επιδείξεις «συνοχής και ενότητας», οι διεργασίες αποσύνθεσης όσο αργούν να εκδηλωθούν τόσο πιο έντονες και οδυνηρές θα είναι.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΤΡΑΧΑΝΑΣ

Διαφορικές Εξισώσεις

Οι διαφορικές εξισώσεις —αυτό τό βασικό εργαλείο όλων των εφαρμοσμένων επιστημών— παρουσιάζονται σέ τούτο τό βιβλίο μέ ιδιαίτερη έμφαση στην άναδειξη τής απλότητας των βασικών ιδεών πού βρίσκονται πίσω από τίς διάφορες μεθόδους λύσης καί ή εφαρμογή τους γιά τή μελέτη μιάς μεγάλης ποικιλίας πραγματικών προβλημάτων. Ή αναλυτικότητα τής παρουσίαισής, τά 180 λυμένα παραδείγματα καί τά 800 προβλήματα μέ τίς άπαντήσεις τους, κάνουν τό βιβλίο ιδιαίτερα κατάλληλο γιά άτομική μελέτη.

ΓΙΑ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΟΥΣ
ΦΥΣΙΚΟΥΣ ΚΑΙ ΜΗΧΑΝΙΚΟΥΣ

550 σελ., 3.200 δρχ.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ

Για ταχυδρομικές παραγγελίες με αντικαταβολή απευθύνεστε στο Ίδρυμα Τεχνολογίας καί Έρευνας Τ.Θ. 1527 - 71 110 Ηράκλειο Κρήτης

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ *τροχαλία* ΕΚΔΟΣΕΙΣ
Γριβαίων 5 (πάροδος Σκουφά 64)
106 80 Αθήνα, τηλ.: 3646426

ΕΝΑ ΒΗΜΑ ΜΠΡΟΣ ΔΥΟ ΒΗΜΑ

Οι πρόσφατες παραιτήσεις οκτώ μελών της ΚΕ του ΚΚΕ, συνέχεια των διαφωνιών και των παραιτήσεων άλλων τριών πριν τις εκλογές, της διαφωνίας της πλειοψηφίας του ΚΣ της ΚΝΕ και της καθαιρέσεως του πρώην βουλευτή του ΚΚΕ Κ. Κάππου δεν αποτελούν «κεραυνό εν αιθρία».

Είναι γνωστό ότι με τη διαμόρφωση του κοινού πορίσματος ΚΚΕ-ΕΑΡ και τη συγκρότηση του Συνασπισμού της Αριστεράς και της Προόδου αλλά και με τις μετέπειτα πολιτικές εξελίξεις, από το σχηματισμό της κυβέρνησης Τζαννετάκη μέχρι το «συν ένα» και την κυβέρνηση Ζολώτα αναπτύχθηκε από στελέχη του ΚΚΕ μια έντονη κριτική και αμφισβήτηση των επιλογών του Συνασπισμού και κυρίως του ΚΚΕ.

Η κριτική αυτή αναπτύχθηκε σε δύο μέτωπα. Πρώτον στις πολιτικές παρεμβάσεις του Συνασπισμού οι οποίες αποτελούν για τα διαφωνούντα στελέχη του ΚΚΕ υποχώρηση σε θέματα αρχών, αλλά και συνιστούν μια «πολιτική ενσωμάτωσης στις καθεστωτικές δυνάμεις» με «αποτέλεσμα την ακύρωση του ρόλου της Αριστεράς». Δεύτερον στις επιλογές του ΚΚΕ οι οποίες σύμφωνα με τους διαφωνούντες υποτάσσονται στη «λογική του ουρανού απέναντι στις εκάστοτε κυρίαρχες δυνάμεις», η οποία «οδηγεί συνεχώς τον αριστερό κόσμο στις συμπληγάδες των εκβιαστικών διλημάτων».

Η κριτική αυτή φυσικά δεν είναι καινούργια ούτε προέκυψε από «το κεφάλι της Αθηνάς» όπως ανέφερε χαρακτηριστικά ένας από τους οκτώ στη συνέντευξη Τύπου που έδωσαν την περασμένη Δευτέρα.

Τα θέματα που έθιξαν οι «οκτώ» αλλά και τα όσα παραπλήσια είχαν τεθεί από την πλειοψηφία του ΚΣ της ΚΝΕ και τα μέλη της ΚΕ του ΚΚΕ που αποχώρησαν πριν τις εκλογές δείχνουν ότι μέσα στο ΚΚΕ είχε διαμορφωθεί από παλιά μια διαφορετική οπτική και αντίληψη όχι μόνο κριτικής των επιλογών του ΚΚΕ αλλά και της πολιτικής προοπτικής του, η οποία από τα όσα οι ίδιοι οι διαφωνούντες έχουν αναφέρει μέχρι τώρα, στηρίζεται σε μια λογική «συνέπειας» και «επαναστατικής ανανέωσης του ΚΚΕ και της Αριστεράς».

Απλώς η σημερινή πολιτική συγκυρία επέτρεψε και έδωσε τις δυνατότητες στους διαφωνούντες να εμφανισθούν ως μια «ιδιότυπη πολιτική κίνηση» με στόχο να εκφράσουν και να προωθήσουν πολιτικά τις απόψεις τους για την Αριστερά και το κομμουνιστικό κίνημα. Οι απόψεις αυτές διαμορφώθηκαν παράλληλα με τα βήματα αλλαγών που έκανε το ΚΚΕ αλλά και με το εγχείρημα συγκρότησης του Συνασπισμού που αποτελούσε τομή στην ανάγκη εκσυγχρονισμού της Αριστεράς και έδινε μια πρώτη απάντηση στις αναζητήσεις ανανέωσης του αριστερού κινήματος και προώθησης των θέσε-

ών του, χωρίς ωστόσο να αποσαφηνίζει καίρια ζητήματα στρατηγικής και φυσιογνωμίας της Αριστεράς αλλά και του ΚΚΕ.

Τόσο αυτές οι διαδικασίες που ξεκινούν από το 11ο συνέδριο του ΚΚΕ, όσο και οι τεράστιες πολιτικές και κοινωνικές αλλαγές στις χώρες του υπαρκτού σοσιαλισμού, οι μεγάλες ανακατατάξεις στο εσωτερικό των Κομμουνιστικών Κομμάτων μετά την άνοδο του Γκορμπατσόφ και οι αντίστοιχες συζητήσεις στο χώρο της Ευρωπαϊκής Αριστεράς, βρίσκουν το ΚΚΕ ουσιαστικά ανέτοιμο για τη δική του περεστρόικα, με τεράστια κενά στην πολιτική του θεωρία, στην ιδεολογική του συγκρότηση και στον τρόπο παραγωγής πολιτικής.

Η διαμόρφωση του κομματικού μηχανισμού, όπως έγινε μετά τη μεταπολίτευση με τις αναγκαίες ισορροπίες, η πολιτική πρακτική, η κοινωνική παρέμβαση σε κρίσιμους τομείς για την Αριστερά απέιχε πολύ από αντίστοιχες ανάγκες υποδομής, που θα επέτρεπε στο ΚΚΕ να ανοίξει έναν ευρύτερο διάλογο χωρίς εσωτερικούς κλυδωνισμούς και κραδασμούς για γεγονότα και καταστάσεις που άλλαζαν το μισό κόσμο και έθελαν στην Αριστερά τεράστια προβλήματα, όχι μόνο παρέμβασης στη συγκυρία και μάχης οπισθοφυλακών, αλλά ενώπιον ενός συνολικού επαναπροσδιορισμού της στρατηγικής της, ικανού να διαμορφώσει και συνθήκες υπέρβασης της κρίσης της.

Έτσι απέναντι στις πρώτες δυσκολίες παρέμβασης και στα νέα δεδομένα της πολιτικής συγκυρίας, απέναντι στο τέλος ουσιαστικά της μεταπολίτευσης ο διάλογος που αφορά το σύνολο της Αριστεράς, στο ΚΚΕ εγκλωβίστηκε στα πλαίσια του υπάρχοντος μηχανισμού με ευθύνη πρώτα απ' όλα της ηγεσίας του. Τα προβλήματα που έθεσαν οι διαφωνούντες, ανεξάρτητα από συμφωνίες ή διαφωνίες επί των απόψεών τους, μετατράπηκαν σε αντιπαράθεση προς το μηχανισμό πράγμα που εξηγεί εν μέρει τη σφοδρότητα των επιθέσεων των διαφωνούντων στην «ηγετική ομάδα του ΚΚΕ» η οποία θυμίζει έντονα αντιπαράθεση ενός μηχανισμού προς έναν άλλο.

«Έχω το Σεφέρη σε ένα συρτάρι στο γραφείο μου και τον ανοίγω που και που και ρίχνω καμιά ματιά...» είχε πει λίγο πριν το 12ο συνέδριο του ΚΚΕ σημερινός διαφωνών σε συνομιλητή του για να δείξει τις συνέπειες του εγκλωβισμού σε μια αντίληψη κάθε άλλο παρά ανανεωτική. Αν δούμε πόσες τέτοιες αντιλήψεις - «τούβλα» συγκρότησαν έναν πολιτικό μηχανισμό και μέσα από ποιες διαδικασίες παράγαγε πολιτική, τότε ίσως να μην μείνουμε σε μια σχηματική ερμηνεία της αντιπαράθεσης των διαφωνούντων με το ΚΚΕ η οποία δίνει το «δίκιο» στο κόμμα και το «άδικο» στους αποχωρησάντες.

Ποια Αντιπολίτευση;

Οι «οκτώ» (Σ. Καυκάας, Χ. Καυκιάς, Θ. Σκαμνάκης, Γ. Σταματάκης, Κ. Τζιατζής, Δ. Τζουραμάνης, Δ. Τσακνιάς και Α. Χάγιος) στη συνέντευξή τους πρόβαλαν ως ένα κύριο σημείο της προβληματικής τους την ανυπαρξία αντιπολίτευσης απέναντι στην «οικουμενική συμφωνία» (οι εργαζόμενοι είπε ένας από τους 8 ρωτάμενους τώρα και δικαιολογημένα που είναι το ΚΚΕ) η οποία μπορεί να καλυφθεί από μια «μεγάλη και αποτελεσματική αριστερή συμμαχία». Βάση αυτής της προβληματικής είναι η άποψη ότι οι επιλογές του ΚΚΕ και του Συνασπισμού οδηγούν την Αριστερά — με ευθύνη της ηγεσίας της — στην ενσωμάτωσή της. Αυτό είναι και το σημείο «τρίβης» με την πολιτική του ΚΚΕ και του Συνασπισμού. Από κει ξεκινά η εκτίμηση ότι «το ΚΚΕ διαλύεται μέσα στο Συνασπισμό», δεν μπορεί να έχει τον πρωτοπόρο επαναστατικό του ρόλο ως κόμμα της εργατικής τάξης και υπερασπιστής των λαϊκών συμφερόντων.

«Το κόμμα πάει να ξεφύγει», έλεγε ο παθός των αποχωρησάντων, «από την τριτοδιεθνίστικη λογική και οδηγείται πίσω στη λογική της Δεύτερης Διεθνούς». Αυτός ο φόβος ότι το ΚΚΕ μετατρέπεται μέσω του Συνασπισμού και των σημερινών του πολιτικών επιλογών σε ένα κόμμα ρεφορμιστικό, σε έναν πόλο τελικά συμπληρωματικό του δικομματισμού και όχι αυτόνομο και πολιτικά και κοινωνικά αντίπαλο, αποτελεί την ουσία της «αριστερής αντιπολίτευσης» στο ΚΚΕ την οποία προσπαθούν να εκφράσουν στη σημερινή πολιτική συγκυρία οι αποχωρησάντες. «Η Αριστερά έπρεπε» ανέφεραν στη συνέντευξή τους, «και μπορούσε να καλύψει το κενό της μαχητικής και ριζοσπαστικής αντιπολίτευσης που έχει ανάγκη ο λαός και ο τόπος. Η δική μας πράξη αποτελεί μια έκφραση της γενικότερης ανάγκης που υπάρχει σήμερα για την άμεση υπεράσπιση των λαϊκών συμφερόντων στα πλαίσια μιας αριστερής πολιτικής».

Η «αριστερή» πολιτική όμως την οποία προτείνουν στηρίζεται ουσιαστικά σε επεξεργασίες της περασμένης δεκαετίας θυμίζοντας έντονα γνωστές θέσεις της πολύ καλής εποχής του μπρεζνιεφισμού. Σε αυτές προστίθεται η αντι-εοκική πάλη και η αντίθεση σε έναν εκσυγχρονισμό της Αριστεράς ο οποίος, αν δεν οδηγήσει ταυτίστηκε με την ενσωμάτωση.

Η ερμηνεία αυτών των θέσεων αν μείνει σχηματικά σε ένα επίπεδο π.χ. «έξαρσης του νεοσταλινισμού» δεν επιτρέπει να κατανοηθεί η πολιτική κουλτούρα των αποχωρησάντων, ούτε επιτρέπει να δούμε τις «πηγές» των απόψεών τους και την δυναμική τους έκφραση στη σημερινή πολιτική συγκυρία σε αυτόνομο πολιτικό ρεύμα μέσα στο χώρο της Αριστεράς.

Χαρακτηριστικές είναι και οι απόψεις

ΤΑ ΠΙΣΩ...

του Γιάννη Φλώρου

π.χ. του Ευρωβουλευτή Δ. Δεσούλλα ο οποίος απεχώρησε από το ΚΚΕ και το Συνασπισμό την περασμένη Τρίτη δηλώνοντας ότι θα δώσει όλες του τις δυνάμεις για να «ανατραπεί η γραμμή της "οικουμενικής" συναίνεσης ενάντια στο λαό. Για να συγκροτηθεί ένα μεγάλο και μαχητικό λαϊκό κίνημα κατά των συνεπειών του "1992" και ενάντια στην ίδια την ΕΟΚ».

Ο κ. Δεσούλλας ουσιαστικά στο ίδιο μήκος κύματος με τους πρόσφατα και παλαιότερα αποχωρήσαντες από το ΚΚΕ καταγγέλλει το ΚΚΕ ότι «κατάργησε στην πράξη την ιδεολογικοπολιτική αυτοτέλεια του κόμματος» ότι «αποδέχθηκε τη στρατιωτική και τη νομισματική ολοκλήρωση της ΕΟΚ» και το Συνασπισμό ότι «αναδείχτηκε σε συμπληρωματική δύναμη ενίσχυσης και στήριξης της πολιτικής της άρχουσας τάξης και των δύο πόλων του δικομματισμού, λειτουργώντας σαν "πλυντήριο" της ΝΔ μετά τον Ιούνιο, σαν "πλυντήριο" του ΠΑΣΟΚ πριν και μετά τις εκλογές του Νοέμβρη».

Αυτές οι θέσεις που θα μπορούσαν να αποτελέσουν και μια κωδικοποίηση των απόψεων των παραιτηθέντων συνιστούν περισσότερο μια άμυνα παρά αποτελούν μια πολιτική ανασύνταξης, ανανέωσης και αναγέννησης του αριστερού και κομμουνιστικού κινήματος.

Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι οι απαντήσεις που δίνουν ο Συνασπισμός ή το ΚΚΕ απέναντι στα προβλήματα τόσο της διεθνούς κατάστασης όσο και της εσωτερικής συνιστούν μια στρατηγική που οδηγεί την Αριστερά σε ένα αυτόνομο κόμμα με πολιτική κοινωνική, πολιτική σιμμαιχίων, τακτική και στρατηγική για το σοσιαλισμό, νέα αντιμετώπιση των σύγχρονων ριζοσπαστικών οικολογικών και άλλων κινήματων. Μέχρι εκεί υπάρχει ακόμα πολύς δρόμος, αλλά οι μέχρι τώρα επιλογές δείχνουν ότι ανοίγει ένας διάλογος και διαμορφώνονται απόψεις που και θέτουν και δημιουργούν προϋποθέσεις εξόδου από την κρίση.

Φυσικά οι πολιτικές κινήσεις ή και επιλογές του Συνασπισμού μπορεί να μην ήταν οι ιδανικές το τελευταίο διάστημα αλλά η Αριστερά δεν μπορεί πλέον να μείνει σε μια πολιτική που την οδηγεί στη «φοκκλωτική συνέπεια» ή στην καταγγελία του καθεστώτος. Και πάντα παραμένει για το σύνολο των δυνάμεων της ως ζητούμενο η αυτόνομη παρουσία στην πολιτική ζωή της χώρας ως τρίτος πόλος και όχι συμπληρωματικός των δύο. Η πορεία αυτή ωστόσο ούτε δεδομένη είναι ούτε μπορεί να προκύψει μόνο από τη μυθική επίκληση της «περεστρόικα».

Η αμηχανία των παραιτηθέντων για τις εξελίξεις στις χώρες του υπαρκτού σοσιαλισμού («άλλες αλλαγές προωθούν το σοσιαλισμό, άλλες όχι») αναφέρθηκε χαρακτηριστικά είναι ένα ακόμη

στοιχείο, που δείχνει αντιφάσεις και όχι μόνο, των απόψεων τους και της προβληματικής τους. «Εκεί ο λαός καταργεί Πολιτικά Γραφεία στους δρόμους και αυτό φαίνεται δεν το έχει αντιληφθεί ακόμα η ηγεσία του ΚΚΕ» είπε ένας από τους «οκτώ» για να τονίσει τη σημασία των αλλαγών. Όμως φαίνεται ότι καθόλου δεν έλαβε υπόψη του ότι στην Πολωνία ο Βαλέσα είναι συμπολίτευση μαζί με τον Γιαρουζέλσκι, ούτε ότι οι 700.000 διαδηλωτές στην Πράγα υποδέχθηκαν τον Ντούμπτσεκ ηγέτη της «άνοιξης του '68» και αποθέωσαν το συγγραφέα Χάβελ δίπλα στον πρωθυπουργό Ανταμέτσκι. Ποιες από τις δύο αλλαγές προωθούν το σοσιαλισμό και ποιες όχι; Και ποιος άραγε νέος ισότιμος διεθνισμός θα ορίσει το «καλό» και το «κακό» στην πορεία του υπαρκτού σοσιαλισμού;

Νέο κόμμα;

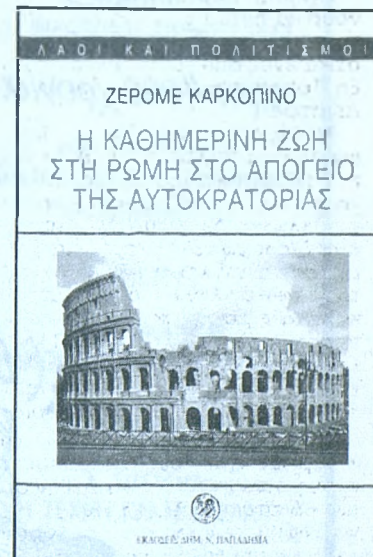
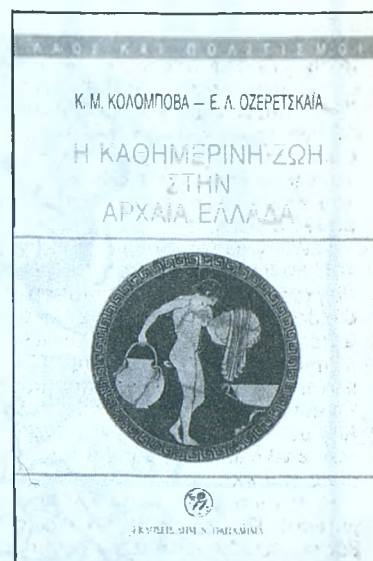
Οι παραιτηθέντες δεν διευκρίνησαν τις προθέσεις τους για το αν προχωρήσουν στη δημιουργία ενός νέου κόμματος ή όχι. Αρχίζουμε διάλογο, είπαν, με όλες τις δυνάμεις, την προοδευτική βάση του ΠΑΣΟΚ, κομμουνιστές, αριστερούς και αγωνιστές των μαζικών κινήματων και θα αναπτύξουμε ένα ιδιότυπο συνένδριο. Από τη διαδικασία αυτή εξαρτούν και την υπόθεση της συμμετοχής τους ή όχι στις επόμενες εκλογές. Ωστόσο όλα δείχνουν ότι τα επόμενα βήματά τους θα συγκλίνουν την συγκρότησή τους και την όρθρωση πολιτικού λόγου σε κοινωνικούς χώρους, πράγμα που οδηγεί και σε συμμετοχή με πολιτικό σχήμα —αδευκρινιστο προς το παρόν— στις εκλογές.

Για το διάλογο προτείνουν ένα πρόγραμμα άμεσων στόχων με κύριους άξονες μεταξύ άλλων τα οικονομικά (εισόδημα εργαζομένων, αυξήσεις ΑΤΑ, μείωση στρατιωτικών δαπανών, φορολογία υψηλών εισοδημάτων και δημοκρατική μεταρρύθμιση του φορολογικού συστήματος, όχι στις ιδιωτικοποιήσεις, εκδημοκρατισμός του δημόσιου τομέα) την πάλη ενάντια στην ΕΟΚ (απόσυρση της αίτησης για ένταξη στη Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση, υπεράσπιση των λαϊκών συμφερόντων από τις επιταγές του διευθυντηρίου της ΕΟΚ και αντιμετώπιση της πορείας προς το '92 κτλ.) βάσεις (να κατέβουν άμεσα οι «διακόπτες», εφαρμογή της συμφωνίας απομάκρυνσής τους), απλή αναλογική, δημοκρατία στους τόπους δουλειάς, απελευθέρωση Ρασίντ κτλ.

Πολιτικός στόχος τους είναι να αποτελέσουν πολιτική δύναμη αντιπολίτευσης «στην τρικομματική κυβέρνηση και τις λύσεις συντηρητικού χαρακτήρα».

Αυτός βέβαια ο στόχος που από πρώτη άποψη καλύπτει υπαρκτές ανάγκες της σημερινής συγκυρίας δεν είναι ούτε εύκολος, ούτε μπορεί να διεκδικηθεί μέσα από μια αντίληψη καταγγελίας του Συνασπισμού ή του «τρικομματισμού». Οι προκλήσεις άλλωστε υπάρχουν προς όλες τις δυνάμεις της Αριστεράς...

Νέες Εκδόσεις

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΔΗΜ. Ν. ΠΑΠΑΔΗΜΑ
Ιπποκράτους 8
τηλ. 36.27.318

Η ΑΝΑΝΕΩΣΗ ΤΟΥ ΣΙΣΥΦΟΥ

α' περίοδος
ο Σίσυφος πριν
2000 χρόνια...

β' περίοδος
ο Σίσυφος
πριν 4000 χρόνια...

Όταν στις 9 Νοεμβρίου άνοιγε για πρώτη φορά η Πότνταμερ Πλατς και οι άλλοτε υπήκοοι του Χόνκερ γκρεμίζουν το «τείχος του αίσχους» στο ιστορικότερο σημείο του, η ανά την οικουμένη Αριστερά, άλλοτε περιδεής και ενδεής μέσα στη δική της διχοτόμηση σε Δυτική και Ανατολιζούσα, θήτεψε και πάλι στο όνειρο της ανατροπής μιας «κατάστασης πραγμάτων», παγωμένης δια πυρός και σιδήρου επί παντός και κατά πάντων, κρυσταλλωμένης όμοια με απολίθωμα σημύδας σε ατέλειωτη πολιτική νύχτα. Και όταν ο Αλεξάντερ Ντούμπσεκ, δεκαπέντε ημέρες μετά, επέστρεψε στον τόπο όπου είχε καθημαχθεί πριν από εικοσιένα χρόνια και τρεις μήνες και κήρυξε στην πλατεία Βεντσεσλάβ πως «δεν υπάρχει λόγος να έχουμε σκοτάδι», ήταν η πολιτική αυτή που επέστρεφε νου τε και πνεύματι στους εκατοντάδες χιλιάδες Τσέχους, που χρόνια τώρα εμφάνιζαν εξαιρετικά πλημμελή επίδοση στο διαγώνισμα της υποτέλειας.

«Και όμως κινείται», λοιπόν, έστω κι αν ο υπέρμαχος του Γαλιλαίου Μπρεχτ συνέχιζε τις δοκιμές του έργου, με την καταστολή να πανηγυρίζει έξω από τους τοίχους του «Μπερλίνερ Ανσάμπλ», τις παγωμένες ημέρες του 1953. Και όμως κινείται, ανατρέπεται, γιορτάζει και εκστασιάζεται αυτός τούτος ο καθημερινός βίος στις άλλοτε μουντά κανοναρχημένες κοινωνίες και κοινότητες του «σιδηρού παραπετάσματος» —ανατρέπεται και γιορτάζει διαψεύδοντας τις απαισιόδοξες προφητείες που πλήθυναν στα χρόνια του σκελεθρικού μπρεζνιεφικού ιντερλούδιου. Μια ανατροπή και μια γιορτή που φέρνουν την πολιτική —μαζί και την οραματική της υπέρβαση στο επέκεινα του σήμερα— στην Αριστερά, που δεν μπορεί πια να είναι ό,τι και όποια ήταν.

Και ο κάθε ενδιαφερόμενος σπειύδει εν τάχει πλέον να μεθερμηνεύσει και προσοικειωθεί κατ' ιδίαν το «άλλο που πρέπει να είναι» τούτη η συμβατικά και κατ' οικονομία ασύγγνωστη οριζόμενη ως «ιστορική Αριστερά». Ενδιαφερόμενοι στο έργο αυτό της διεκδίκησης του «αριστερού μέλλοντος και δέοντος γενέσθαι» είναι πολλοί: κυβερνητικοί και μη σοσιαλιστές, επίγονοι του Μπαντ-Γκόλντεσμπεργκ και σοσιαλιστές τριτοκοσμικού αντάρτικου (υπάρχει το είδος ακόμα...), φιλελεύθεροι και νοσταλγοί του τριτοδιεθνίτικου κομμουνισμού, εναλλακτικοί και «κεντρώοι» τεχνοκράτες. Είναι αυτό που ονοματίστηκε, «πλουραλισμός ρευμάτων για την πρόοδο» και έτσι κάπως ξεμπερδεύτηκε και το κουβάρι που είχε γίνει το πρόβλημα του «ποιος ποιον».

Σε αυτή την ευρεία οικογένεια υπάρ-

ΤΟ «ΦΑΝΤΑΣΜΑ» ΤΗΣ Ε

χει χώρος —raison d' Etat, ένεκα— για την κ. Θάτσερ, πλάι-πλάι με τον «γραφικό» Ορτέγκα και τον Χ. Κολ, μέχρι τον Τζ. Μπους και τον νεότευκτο Τσεχοσλοβάκο Ουρμπάνεκ. Έκαστος εφ' ω ετάχθη στην μεταπολεμική τάξη της Γιάλτας η οποία όμως έχει πλέον έντονα δείγματα αποδιάρθρωσης και απορρυθμίσης.

Σε αυτήν ακριβώς την «αστάθεια» των μεταπολεμικών ισορροπιών τρόμου συνεισφέρουν σημαντικά τα αντιπολιτευτικά κινήματα, οι κοινωνικές ανατροπές που εκτελούνται στον άλλοτε υπαρκτό σοσιαλισμό και που φέρνουν στους εξουσιαστικούς ρόλους τελείως νέα πολιτικά μορφώματα, με άγνωστες συνέπειες σε ό,τι αφορά την τύχη της «σοσιαλιστικής βάσης της οικονομίας».

Δεν θα ήταν υπερβολική η υπόθεση ότι μετά από τόσες δεκαετίες που η καινοτομία και το ρηξικέλευθο στην οικουμένη Αριστερά εκπορευόταν από κάποια μεγάλα δυτικοευρωπαϊκά κομμουνιστικά κόμματα, τώρα αυτά είναι ακολουθητικά των ριζοσπαστικών εγχειρημάτων που αναλαμβάνονται από μέχρι τώρα ασύστατα έως και ανύπαρκτα συλλογικά υποκείμενα στο εσωτερικό των «παγωμένων» ανατολικοευρωπαϊκών κοινωνιών. Και δεν είναι επίσης υπερβολή ο ισχυρισμός ότι τόσο οι κοινωνικά ενσωματωμένες στο Κράτος-πρόνοιας σοσιαλδημοκρατικές ισορροπίες των δυτικών καθεστώτων μετά τον πόλεμο, όσο και η βαρβαρότητα του καθαρόαιμου καπιταλιστικού μοντέλου πέραν του Ατλαντικού, ακυρώνονται στις ίδιες τις στρατηγικές τους προϋποθέσεις από τα νέα κινήματα, τους νέους φορείς εξουσίας των ανατολικών χωρών και τούτο γιατί αυτά τα ελευθεριακά κινήματα δεν έχουν τίποτα το κοινό με το μαντατζμεντ και τον αυταρχικό κρατισμό της γηρασμένης σοσιαλδημοκρατίας, ούτε με την ψυχροπολεμική ψύχωση, η οποία αποτέλεσε βασική προϋπόθεση ανάπτυξης και παγίωσης της «κοινωνικής ειρήνης» υπό την αιγίδα των σημερινών κληρονόμων της Β' Διεθνούς.

Και δεν είναι καθόλου τυχαίο, ασφαλώς, ότι ο κόσμος φαίνεται πως «αρχίζει να αλλάξει» μέσα από τις ανατροπές που βασανιστικά κυοφορούνται στην ΕΣΣΔ και στους άλλοτε «περιορισμένα κυρίαρχους» συμμάχους της και όχι μέσα από τα καθεστώτα του Γκονζάλες, του Μιττεράν ή του Κράξι, που αναπαρήγαγαν με περισσές εγγυήσεις τους δεδομένους καταμερισμούς ισχύος στην Ευρώπη.

Και αν προϋπόθεση για το αίτημα της Ευρωαριστεράς είναι η ριζική αλλαγή των κομμουνιστικών κομμάτων, τούτο δεν σημαίνει ότι η σύζευξη δημοκρατίας και υπέρβασης του καπιταλισμού μπορεί να επιτευχθεί με μόνη κοιτίδα την ούτως ή άλλως πεπερασμένη σοσιαλδημοκρατία. Και αυτό γιατί πολύ δύσκολα μπορεί

να ενσωματώνει τη λογική των νέων κινήματων κριτικής και αμφισβήτησης στις χώρες του υπαρκτού καπιταλισμού και τις μαζικές ριζοσπαστικές κινητοποιήσεις —με βλέψεις εξουσίας— που αναπτύσσονται στον ήδη μεταλλασσόμενο υπαρκτό σοσιαλισμό: οι νέες κοινωνικές δυναμικές σε Ανατολή και Δύση, τα προτάγματα των νέων πολιτικών υποκειμένων εξακολουθούν να ορίζονται από το διπλό όχι, στη σοσιαλδημοκρατία και στον υπαρκτό σοσιαλισμό, και από το ανέναντίστοιχο κάποιες συναίρεσης μεταξύ των δυο, αφού και τα δυο διακρίνονται από μια ιστορικά περατωμένη και αμοιβαία αποκλειστική αντίληψη κοινωνικής και πολιτικής οργάνωσης.

Στα καθ' ημάς, ο Συνασπισμός, όσο και αν αποτελεί συγκυριακό ή έστω μεσοπρόθεσμο διάβημα, όσο και αν έχει μέχρι τώρα περιοριστεί στη σύγκλιση των άλλοτε διασπασμένων κομμουνιστών, εμπεριέχει εκ των πραγμάτων μίαν αντίληψη για την Αριστερά που υπερβαίνει τα ιστορικά της προηγούμενα και μπορεί να αποτελέσει πεδίο όσμωσης και μετασχηματισμού τους σε νέα πολιτική οντότητα, με προγραμματικές τομές σε ό,τι αφορά τις προγενέστερες ιδεολογικές και θεωρητικές ταυτότητες των σημερινών εταίρων προς αυτή την κατεύθυνση συμβάλλουν και οι πρόσφατοι προβληματισμοί για την ανάγκη οργανωτικής αυθυπαρξίας του Συνασπισμού, σε όλα τα επίπεδα που η κοινωνική και πολιτική πρακτική προϋποθέτει την ύπαρξη συντεταγμένων μορφών οργάνωσης.

Ως προς το ΠΑΣΟΚ, ο τίτλος της «Εξόρμησης» της προηγούμενης Κυριακής («Ευρωαριστερά τώρα») θα πρέπει να αντιμετωπισθεί με τη δέουσα σοβαρότητα και προσοχή λαμβάνοντας δηλαδή υπόψη ότι η φωτογραφία του κ. Παπανδρέου εν μέσω των Μιττεράν και Οκέτο, υποκρύπτει στην ανάγκη ενός αντιπερισπασμού ή μιας φυγής προς τα μπρος της ηγεσίας του «Κινήματος», απέναντι στις δυσκολίες που έχει τόσο με τη στροφή προς τη συναίνεση αντί της «πάλης των δυο κόσμων», όσο και με τον εξωραϊσμό του «δεινώς κατηγορηθέντος» ηγέτη.

Παραμένει βεβαίως πάγια συμπεριφορά του «Κινήματος» η οικειοποίηση ιδεών και αιτημάτων που είτε του είναι ξένα, είτε το ενδιαφέρουν τακτικιστικά, με στόχο την αποκλειστική νομή του χώρου της ευρύτερης Αριστεράς.

Διότι, τελικά, δεν μπορεί να μιλά κανείς για Ευρωαριστερά όταν δεν έχει ορίσει ο ίδιος τι είναι, για να μπορεί να είναι τα πάντα, ή όταν η ευρωαριστερά γίνεται αχταρμάς στη μεγάλη τράπεζα του αυριανισμού, του λαϊκισμού και του αντικοινοβουλευτισμού...

Χ.Κ

□□□
ΥΠΕΡΡΕΑΛΙΣΜΟΣ

□□□
ΙΠΠ. ΤΑΙΝ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

□□□
Κ. ΡΑΠΠΟΠΟΡ
Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

□□□
ΝΤ. ΡΙΚΑΡΝΤΟ
ΑΡΧΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑΣ

□□□
ΑΙΜ. ΦΑΓΚΕ
ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

□□□
Ι. ΒΙΓΙΟΝ
Η ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ Η ΤΡΕΛΛΑ

□□□

«ΣΤΟΥ ΓΚΟΒΟΣΤΗ»
Ζωοδόχου Πηγής 21 - τηλ.: 3615433

ΥΡΩΑΡΙΣΤΕΡΑΣ

Αλεξάντερ Ντούμπτσεκ: θριαμβευτική επάνοδος.

Με μια πρωτοφανή πανεθνική κινητοποίηση ο λαός της Τσεχοσλοβακίας υποχρέωσε την κομματική ηγεσία να ολοκληρώσει τις αλλαγές στα ανώτατα όργανα του ΚΚ και να προχωρήσει στη σύγκληση έκτακτου συνεδρίου του κόμματος για τις 26 Ιανουαρίου. Επίκειται άλλωστε ο σχηματισμός κυβέρνησης συνασπισμού —που προωθεί ο μεταρρυθμιστής πρωθυπουργός **Άνταμετς** έχοντας ήδη ανοίξει διάλογο με την αντιπολίτευση, πράγμα που χαιρέτησε ο αναπληρωτής εκπρόσωπος του σοβιετικού υπουργείου Εξωτερικών **Γιούρι Γκερμίτσκι**, σαν δύσκολη μεν διαδικασία, για την οποία όμως η Μόσχα ελπίζει πως θα ενισχύσει το σοσιαλισμό στην Τσεχοσλοβακία.

Τίποτα δεν προμηνύει περισσότερο τις σαρωτικές αλλαγές στο πολιτικό σύστημα της χώρας από την επανεμφάνιση στο προσκήνιο του **Αλεξάντερ Ντούμπτσεκ**, του ηγέτη της «άνοιξης της Πράγας» πριν από 21 χρόνια. Ποιος είπε ότι η ιστορία δεν επαναλαμβάνεται;

«Ο καθένας είναι υπεύθυνος για το μέλλον αυτής της χώρας και για το μέλλον των παιδιών μας. Πρέπει να βρούμε το δρόμο προς τη δημοκρατία και πρέπει να αγωνιστούμε γι' αυτό, γιατί δεν θα είναι εύκολο. Η νέα γενιά κρατά ζωντανό το όραμα του σοσιαλισμού με ανθρώπινο πρόσωπο», είπε στην εκστατική ανθρωποθάλασσα ο Ντούμπτσεκ καταφανώς συγκινημένος. Τα κύματα της ιστορίας τον έφεραν και πάλι στο πολιτικό προσκήνιο της χώρας του, σύμβολο του «σοσιαλισμού με ανθρώπινο πρόσωπο»,

Νέος γενικός γραμματέας του ΚΚ εκλέχτηκε ο **Κάρελ Ούρμπανεκ**, ετών 48. Αποτέλεσε μάλλον συμβιβαστική επιλογή μεταξύ των σκληροπυρηνικών και των αναθεωτικών. Έχει το προσόν ότι η ηλικία του τον θέτει υπεράνω πάσης υποψίας για ανάμειξη στα γεγονότα της εισβολής, το 1968. Ήταν τότε μόλις 27 ετών. Από οικογένεια μικρών γεωργών γεννήθηκε στη Νότια Μοραβία. Εντάχθηκε στο κόμμα το 1962, έγινε μέλος της ΚΕ το 1986 και μέλος του Πολιτικού Γραφείου το 1988.

που οραματίστηκε στις συγκλονιστικές εκείνες στιγμές του 1968. Όνειρα που συνέτριψαν τα σοβιετικά τανκς με την εισβολή των στρατευμάτων των χωρών του Συμφώνου της Βαρσοβίας, του **Μπρέζνιεφ**.

Για να υιοθετεί σήμερα ο ίδιος ο **Γκορμπατσόφ** ενυπόγραφα το «σοσιαλισμό με ανθρώπινο πρόσωπο».

Στις 20 Αυγούστου 1968 500.000 περίπου στρατιώτες εισέβαλαν στην Τσεχοσλοβακία. «Υπηρετήσα τη Σοβιετική Ένωση και τον κομμουνισμό σε όλη μου τη ζωή. Γιατί το έκαναν αυτό;» διερωτήθηκε τότε ο Ντούμπτσεκ, ενώ το πρακτορείο TASS έδινε την εξής ανακοίνωση:

«Ηγέτες του κόμματος και της κυβέρνησης της Τσεχοσλοβακίας ζήτησαν από τη Σοβιετική Ένωση και τα άλλα σύμμαχα κράτη να δώσουν στον αδελφό τσεχοσλοβακικό λαό επείγουσα βοήθεια». Ένα μεγάλο ψέμα συνοδεύτηκε από το αίμα 100 πολιτών που φονεύθηκαν στις συγκρούσεις με τις δυνάμεις εισβολής πριν επικρατήσει και σταθεροποιηθεί η στρατιωτική κατοχή και εγκατασταθεί η νέα ηγεσία που θα επιβάλει στη συνέχεια την «ομαλοποίηση», διαγράφοντας 400.000 μέλη του κόμματος.

Σήμερα, η συμμαχία διανοουμένων, φοιτητών και εργατών αποδείχτηκε ασταμάτητη στην κινητοποίηση του λαού που παρέμεινε πολιτικά απαθής όλα αυτά τα δισεκτα χρόνια, κυνικός για το μέλλον του. Αλλά ούτε η απάθεια αυτή ούτε το σχετικά υψηλότερο βιοτικό επίπεδο σε σχέση με τις άλλες χώρες της Ανατολικής Ευρώπης κατάφεραν να ανακόψουν το κίνημα για δημοκρατία, πλουραλισμό, ελευθερία και οικονομικές μεταρρυθμίσεις, να αποκτήσει μαζική και ταχύτατα παλλαϊκή βάση. Οι συγκρίσεις δε γίνονται με τις άλλες χώρες του «υπαρκτού σοσιαλισμού» αλλά με τη Δύση.

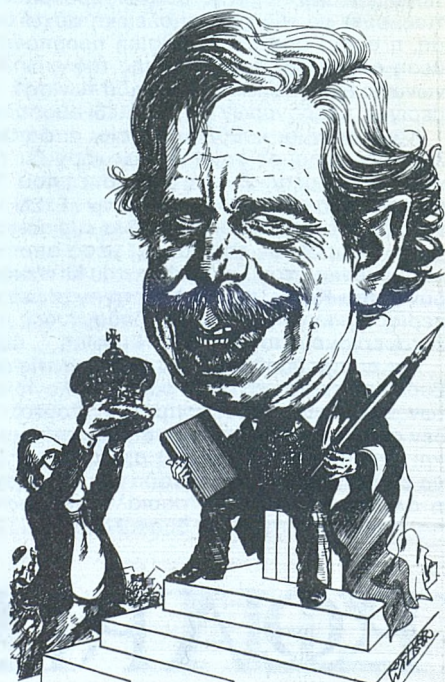
Ό,τι δεν κατάφερε να επιτύχει όλα αυτά τα χρόνια η οργάνωση «**Χάρτα 77**», η ομάδα των διανοουμένων για τα ανθρώπινα δικαιώματα, επιτυγχάνεται σήμερα μέσα σ' ένα κλίμα επαναστατικών αλλαγών που συγκλονίζουν τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης.

Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

Σήμερα η αντιπολίτευση είναι καλύτερα οργανωμένη γύρω από τον πυρήνα του «**Πολιτικού Φόρουμ**» (Civil Forum) στο οποίο συμμετέχουν 12 ομάδες της αντιπολίτευσης, συμπεριλαμβανομένων της «**Χάρτας 77**», της «Επιτροπής του Ελσίνκι» και της «Ανεξάρτητης Οργάνωσης Φοιτητών».

Απ' τη στιγμή που το φράγμα του φόβου και της πολιτικής απάθειας κατέρρευσε, οι μέρες της σημερινής ηγεσίας ήταν μετρημένες. Η μορφή του Ντούμπτσεκ, του 1968 θα καταδιώκει το καθεστώς. Είναι φανερό ότι η σημερινή ηγεσία του κόμματος δεν μπορεί ούτε βία να χρησιμοποιήσει ούτε να «εξαγοράσει» το κίνημα με επιφανειακά μέτρα και διακοσμητικές μεταρρυθμίσεις που δεν θα ικανοποιούν τα αιτήματα για ελευθερία, δημοκρατία, ελεύθερες εκλογές και δημοκρατικό, πλουραλιστικό πολιτικό σύστημα.

Ο αγώνας τώρα μόλις άρχισε. Και η μεγάλη προσδοκία έγκειται στις μεγάλες παραδόσεις του εργατικού κινήματος στη χώρα και στο Κοινοβουλευτικό - δημοκρατικό καθεστώς που γνώρισε στο παρελθόν, όντας μια απ' τις ισχυρότερες βιομηχανικές χώρες της Ευρώπης. Η επανεμφάνιση του Ντούμπτσεκ, (στον οποίο το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο απένειμε φέτος το βραβείο Ειρήνης Ζαχάρωφ), οι υποθήκες που άφησε η «άνοιξη της Πράγας» στη συνείδηση του λαού δημιουργούν εκ νέου μια εστία ιδεολογικής και πολιτικής αναφοράς στη βάση της

Βάκλαβ Χάβελ: θεατρικός συγγραφέας. Από τα ηγετικά στελέχη της τσεχοσλοβακικής αντιπολίτευσης.

ΟΦΗ ΤΗΣ ΑΝΟΙΞΗΣ

του Βασίλη Καπετανγιάννη

σοσιαλιστικής ανανέωσης.

Κάτω από συνθήκες ελεύθερου κομματικού ανταγωνισμού θα διαπιστωθούν με περισσότερη ακρίβεια οι πραγματικές πολιτικές τάσεις και διαθέσεις των πολιτών. Κι είναι νωρίς για να κάνει κανείς προβλέψεις.

Είναι ενδεικτικό πάντως των καιρών ό-τι ο Σοβιετικός βουλευτής και συγγραφέας Daniil Granin σε επιστολή του που δημοσιεύτηκε στα «*Νέα της Μόσχας*» κατα-

δικάζει τη συλλογική δολοφονία της «άνοιξης της Πράγας» με τη σοβιετική επέμβαση το 1968, άνοιξη που την αποκαλεί την πρώτη περεστρόικα σε σοσιαλιστικές χώρες πριν είκοσι ένα χρόνια. Το μεγάλο ερώτημα είναι αν οι Τσεχοσλοβάκοι διατηρούν ακόμα τη μεγάλη ελπίδα για σοσιαλιστική αναγέννηση ή αν η απογοήτευσή τους έχει οδηγήσει να ανατριχιάζουν στο άκουσμα και μόνο της λέξης σοσιαλισμός.

Εισβολή: Αυγούστος 1968. Τα σοβιετικά τανκς συντρίβουν την άνοιξη της Πράγας.

ΕΝΑΣ ΑΙΩΝΑΣ ΑΓΩΝΕΣ

- 1918:** Κηρύσσεται η ανεξαρτησία της Τσεχοσλοβακίας με την κατάρρευση της Αυστρο-Ουγγρικής αυτοκρατορίας. Ο **Τόμας Μάζαρυκ** γίνεται πρόεδρος της χώρας.
- 1938:** Καταρρέει το κράτος καθώς παραχωρείται η περιοχή της Σουδητίας στον Χίτλερ.
- 1939-45:** Γερμανική κατοχή.
- 1945:** Έλευση του Κόκκινου Στρατού. Η χώρα αποκαθίσταται στα προπολεμικά της σύνορα.
- 1946:** Σε κοινοβουλευτικές εκλογές οι κομμουνιστές κερδίζουν το 38% του συνόλου των ψήφων.
- 1948:** Παραιτούνται από την κυβέρνηση οι μη κομμουνιστές υπουργοί: Ο **Γιαν Μάζαρυκ**, γιος του Τόμας Μάζαρυκ, βρίσκεται νεκρός. Οι κομμουνιστές αναλαμβάνουν τον πλήρη έλεγχο και ανακηρύσσουν τη «*Λαϊκή Δημοκρατία*».
- 1960:** Ανακηρύσσεται η «*Σοσιαλιστική Δημοκρατία*» στη βάση του σοβιετικού πρότυπου.
- Ιαν. 1968:** Ο **Ντούμπτσεκ** αντικαθιστά στην ηγεσία του κόμματος τον **Αντονίν Νοβότνυ** και υπόσχεται «σοσιαλισμό με ανθρώπινο πρόσωπο».

- Αύγ. 1968:** Εισβολή στρατευμάτων Συμφώνου της Βαρσοβίας.
- 1969:** Ο Ντούμπτσεκ παραδίδει την ηγεσία στον σκληρό **Γκούσταβ Χούζακ**.
- 1977:** Διαφωνούντες υπογράφουν τη «*Χάρτα 77*», διακήρυξη ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Υφίστανται διώξεις.
- 1987:** Ο **Μίλος Γιάγκες** αντικαθιστά τον Χούζακ.
- 17.11.1989:** Η αστυνομία διαλύει διαδήλωση.
- 19.11:** Σχηματίζεται η ομάδα «*Πολιτικό Φόρουμ*».
- 20.11:** 200.000 άτομα διαδηλώνουν στην Πράγα αρχίζοντας σειρά λαϊκών κινητοποιήσεων.
- 23.11:** Διαδήλωση 300.000 ατόμων. Ο Ντούμπτσεκ εμφανίζεται και χαιρετά τα πλήθη.
- 24.11:** Ο Γιάγκες και άλλοι κομματικοί ηγέτες παραιτούνται. Αναλαμβάνει γενικός γραμματέας του ΚΚ ο **Κάρελ Ούρμπανεκ**.
- 27.11:** Δίωρη πανεθνική απεργία στέφεται με εκπληκτική επιτυχία. Εκτοντάδες χιλιάδες διαδηλώνουν. Ολοκληρώνονται οι αλλαγές στο Πολιτικό Γραφείο με καθαιρέσεις κι άλλων «σκληροπυρηνικών».

ΕΛΕΥΘΕΡΗ
ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΑ Τ.Υ.

ρωτείστε
για μας τους
πελάτες μας

- 902 ΑΡΙΣΤΕΡΑ ΣΤΑ FM
- 941 ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ FM
(ΔΗΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ ΑΤΤΙΚΗΣ)
- ΚΛΙΚ 88 FM
- ΔΗΜΟΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
- ΔΗΜΟΣ ΤΡΙΠΟΛΗΣ
- ΔΗΜΟΣ ΛΑΡΙΣΑΣ
- ΔΗΜΟΣ ΠΤΟΛΕΜΑΪΔΑΣ
- ΜΗΤΡΟΠΟΛΗ ΠΑΤΡΑΣ
- ΔΗΜΟΣ ΠΥΡΓΟΥ
- "ΗΧΩ FM"

& 150 ακόμη
ευχαριστημένοι
πελάτες μας

- ΡΑΔΙΟΦΩΝ. ΣΤΑΘΜΟΙ
- ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΟΙ ΣΤΑΘΜΟΙ
- STUDIO TV και
ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΑΣ
- ΑΝΑΜΕΤΑΔΟΤΕΣ

μελέτη-προμήθεια
εγκατάσταση-service

DB

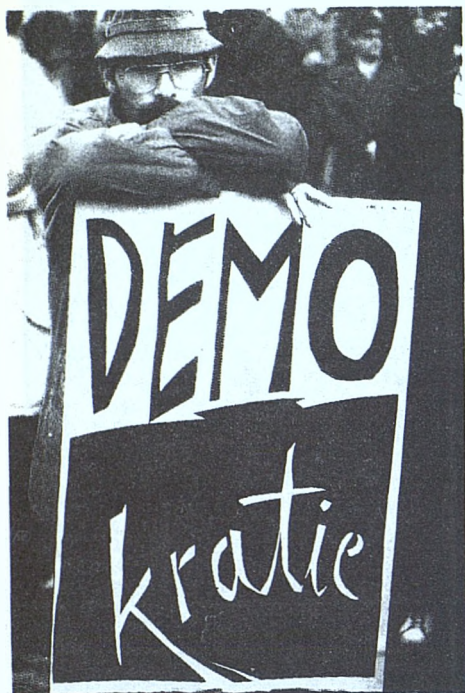
mbi
MBI BROADCAST
SYSTEMS LIMITED

LAD
LONDON ACOUSTICAL
DEVELOPMENTS LTD.

**Smart Kit
Electronics**

ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΟΙ ΑΝΤΙΠ/ΩΡΟΙ ΕΛΛΑΔΟΣ & ΚΥΠΡΟΥ
SMART ELECTRONICS ΕΠΕ
Αγ. Κωνσταντίνου 39, Αθήνα 104 37
Τηλ. 5230453-5230454-5241900
Fax. 5245474, Telex: 222360 CMOS

Ανατολικό Βερολίνο, 4 Νοεμβρίου 1989.

ΤΟ ΤΕΙΧΟΣ ΕΠΕΣΕ, ΤΑ Σ

ότι η Ουγγαρία θα έπαυε να είναι «λαϊκή δημοκρατία», ότι το κυβερνών επί τέσσερις δεκαετίες Ουγγρικό Κομμουνιστικό Κόμμα θα αυτοδιαλυόταν, ότι ο Αλεξάντερ Ντούμπσεκ θα αποθεωνόταν σε συγκέντρωση 300.000 Τσέχων στην πλατεία Βεντσεσλάς της Πράγας, ότι ακόμα και στη βαλκανική Βουλγαρία θα απομακρυνόταν ο μονοκράτωρ Τοντόρ Ζιβκωφ προκειμένου να ανοίξει κι εκεί ο δρόμος για πολιτικές αλλαγές. Ποιος άραγε μπορούσε να φαντασθεί ότι η Ανατολική Γερμανία, ένας από τους στυλοβάτες του Συμφώνου της Βαρσοβίας, θα έμπαινε σε αυτή την τρελή κούρσα μεταρρυθμίσεων; Ποιος θα το έλεγε ότι θα «έπεφτε» ο Έρικ Χόνεκερ, ένας από τους τελευταίους δεινόσαυρους του σταλινισμού, αλλά ότι θα έπεφτε το ίδιο το τείχος του Βερολίνου; Απίστευτα πράγματα. Από τις «αδελφές»-χώρες μόνο η Ρουμανία παραμένει σιωπηλή. Ο σύγχρονος βρυκόλακας των Καρπαθίων, Νικολάε Τσαουσκου, μοιάζει να είναι παντοδύναμος. Για πόσο όμως;

βέλ Όμπερβατέρ, από τους πιο έγκυρους αναλυτές για τα θέματα της Ανατολικής Ευρώπης, γράφει (τεύχος 1304, 2-8 Νοεμβρίου) ότι μια ημέρα πριν από την πτώση του Έρικ Χόνεκερ, Σοβιετικοί αξιωματικοί στη Μόσχα δήλωναν ότι εάν αύριο το πρωί οι Γερμανοί αρχίσουν να ξηλώνουν τα ηλεκτροφόρα συρματοπλέγματα που χωρίζουν τις δυο Γερμανίες και να γκρεμίζουν το τείχος του Βερολίνου, οι τριανταπέντε σοβιετικές μεραρχίες που σταθμεύουν στην DDR δεν πρόκειται να κινηθούν ή να απειλήσουν κανένα.

Έτσι ακριβώς έγινε. Στις 9 Νοεμβρίου το τείχος του Βερολίνου, σύμβολο του χωρισμού της Ευρώπης στα δυο, έπεσε. Με σφυριά, αξίνες και λαστούς οι Ανατολικοβερολινέζοι αποτελείωναν το έργο που είχαν αναλάβει τα κυβερνητικά συνεργεία. Ατέλειωτα πλήθη σκαρφάλωναν, χόρευαν κλαίγοντας επάνω στο τείχος, ενώ από την άλλη πλευρά οι Δυτικοβερολινέζοι βοηθούσαν τους ...συμπολίτες τους να πηδήξουν. Ντελίριο χαράς.

Άραγε το γκρέμισμα του τείχους και οι επιχειρούμενες μεταρρυθμίσεις θα διασώσουν το ανατολικογερμανικό καθεστώς; Δεν είναι σίγουρο, αλλά εκεί που έφθασαν τα πράγματα δεν υπήρχε εναλλακτική λύση για το κομμουνιστικό κόμμα. Μπρος γκρεμός και πίσω ρέμα.

Από το καλοκαίρι όλος ο κόσμος παρακολουθεί την Έξοδο των Ανατολικογερμανών προς τη Δυτική Γερμανία. Η πολιορκία των πρεσβειών της Βόννης, στην Πράγα και στη Βουδαπέστη, από Ανατολικογερμανούς τουρίστες —πρόσφυγες εξευτέλιζε σε διεθνές επίπεδο το καθεστώς. Διακόσιες ογδόντα χιλιάδες άνθρωποι —κατά κανόνα νέοι και παιδιά— μπήκαν στα τρένα της μεγάλης φυγής, ενώ στις αρχές Νοεμβρίου εκκρεμούσαν ένα εκατομμύριο αιτήσεις για «αναχώρηση» στο εξωτερικό.

Ο Έγκον Κρεντς αισιοδοξεί ότι το άνοιγμα των συνόρων θα αναχαιτίσει τη μαζική «μεταναστευτική» διάθεση των συμπατριωτών του. Πάντως αν οι Ανατολικογερμανοί συνεχίσουν να εγκαταλείπουν τη χώρα τους με αυτό το ρυθμό σύντομα οι δυο Γερμανίες θα ενωθούν στο έδαφος όμως της... Δυτικής Γερμανίας.

Ο φόβος των Έντεκα

Ωστόσο ο ενθουσιασμός και οι πανηγυρισμοί από το γκρέμισμα του τείχους του Βερολίνου συνυπάρχουν με την ανησυχία και το φόβο της επανένωσης των δυο Γερμανιών. Ο μέσος άνθρωπος στην Ευρώπη δεν επιθυμεί να δει τη Γερμανία

Υπάρχει ακόμη Σύμφωνο της Βαρσοβίας;

Τις ιστορικές αλλαγές στην Ανατολική Ευρώπη, οι οποίες οδηγούν στην ντε φάκτο διάλυση του Συμφώνου της Βαρσοβίας, η Μόσχα τις... επιδοκιμάζει, όταν δεν τις υποθάλπει η ίδια. Ηλίου φαεινότερον ότι λ.χ. η «απομάκρυνση» του Έρικ Χόνεκερ, η άνοδος του Έγκον Κρεντς και ιδίως του Χανς Μόντροβ έγιναν με την προτροπή και τη διακριτική υποστήριξη του Μιχαήλ Γκορμπατσώφ.

Με τη στάση του, μέχρι στιγμής, ο Μιχαήλ Γκορμπατσώφ απέδειξε ότι πράγματι η περεστρόικα και νόημα έχει και περιεχόμενο. Αν τη στάση αυτή την υπαγορεύει η αδυναμία του να πράξει διαφορετικά ή μια βαθύτερη πεποίθησή του για τη σύγχρονη πολιτική κατάσταση, αυτό κανείς δεν μπορεί να το πει με σιγουριά. Όμως χωρίς τον Γκορμπατσώφ όλες αυτές οι σαρωτικές αλλαγές θα ήταν εντελώς αδύνατες.

Στο τελευταίο ταξίδι του (25 Σεπτεμβρίου) στις ΗΠΑ ο υπουργός Εξωτερικών της ΕΣΣΔ Έντουαρντ Σεβαρντιάντζε δήλωνε ρητά στους Αμερικανούς ότι ακόμη κι αν οι εξελίξεις στην Ανατολική Ευρώπη απειλήσουν ζωτικά συμφέροντα της ΕΣΣΔ εμείς δεν θα αντιδράσουμε, δεν θα εναντιωθούμε, γιατί κάτι τέτοιο θα σήμαινε το τέλος της περεστρόικα, το δικό μας τέλος.

Ο Κ.Σ. Καρόλ, συνεργάτης του Νου-

Στη Μεσόγειο κάπου στα ανοικτά της Μάλτας, στις 2 και 3 Δεκεμβρίου, ο πρόεδρος των ΗΠΑ Τζωρτζ Μπους και ο ηγέτης της ΕΣΣΔ Μιχαήλ Γκορμπατσώφ θα συζητήσουν για τις εξελίξεις στην Ευρώπη και δη στην Ανατολική. Θεωρείται ακόμη φυσικό και αυτονόητο να συναντώνται οι ηγέτες των δυο υπερδυνάμεων και να συζητούν για την Ευρώπη τη απουσία των άμεσα ενδιαφερομένων, δηλαδή των Ευρωπαίων. Όμως η Μάλτα δεν πρόκειται να γίνει δεύτερη Γιάλτα. Σε αυτή τη... θαλάσσια συνάντηση κορυφής δεν θα ξαναμοιρασθεί η Ευρώπη, αλλά θα επικυρωθεί η οριστική λήξη του Ψυχρού Πολέμου.

Οι πολιτικές μεταρρυθμίσεις στην Ανατολική Ευρώπη ξεπέρασαν και την πιο τολμηρή φαντασία. Κυριολεκτικά έχουν έρθει τα επάνω κάτω. Από την Ανατολική Γερμανία, την Τσεχοσλοβακία ως τη Βουλγαρία εκατοντάδες χιλιάδες διαδηλωτές ζητούν δημοκρατία, ελεύθερες εκλογές, νομιμοποίηση της αντιπολίτευσης. Ο Λεχ Βαλέσα δεν είναι πλέον «πρόκτορας της CIA», αλλά πρόεδρος της νόμιμης Αλληλεγγύης και τρόπον τινά πρεσβευτής της Πολωνίας στις χώρες της ΕΟΚ και στην Αμερική. Ο τραγικός Ίμρε Νάγκυ δεν είναι πλέον «προδότης του λαού», αλλά θύμα των Ρώσων εισβολέων και των Ούγγρων συνεργατών τους.

Ποιος τάχα θα υποστήριζε μόλις πριν ένα χρόνο ότι εφέτος στην Πολωνία θα ορκιζόταν μη-κομμουνιστική κυβέρνηση.

ΥΝΟΡΑ ΠΑΡΑΜΕΝΟΥΝ;

ενωμένη. Στη συνείδησή του είναι βαθειά ριζωμένη η πεποίθηση ότι όσες φορές ενώθηκε η Γερμανία προκάλεσε πολέμους και καταστροφές. Το φόβο αυτό τον αποτύπωσε σε ένα πικρό αντιγερμανικό σκίτσο ο Γάλλος Βιάζ: ο ήρωάς του παρακολουθεί τις χιλιάδες Ανατολικογερμανών που καταφεύγουν στη Δυτική Γερμανία και λέει: *Τουλάχιστον αυτή τη φορά οι Γερμανοί εισβάλλουν στη Γερμανία!*

Μια ενδεχόμενη εν θερμώ επανένωση των δυο Γερμανιών βρίσκει εντελώς αντίθετη την ΕΟΚ. Μόλις έπεσε το τείχος ο πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ζακ Ντελόρ δήλωσε: *Είμαι ευτυχής, συγκινημένος και γεμάτος ελπίδες. Όμως η επανένωση δεν είναι για αύριο. Οι εξελίξεις στην Ανατολική Ευρώπη, επιβάλλουν να επισπευσθεί η νομισματική και οικονομική ένωση και να οδηγηθούμε το ταχύτερο στο ευρωπαϊκό υπερκράτος. Ο Ζακ Ντελόρ δεν παρέλειψε να τονίσει επίσης ότι φοβάται μήπως η κατάσταση στην Ανατολική Ευρώπη πάρει τέτοια*

σεις στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και να βοηθήσουν την οικονομική τους ανόρθωση.

Οι δυο Γερμανίες και η Κεντρική Ευρώπη

Ωστόσο, πίσω από την ομοφωνία των Δώδεκα προβάλλει η ανησυχία των... Έντεκα για το γερμανικό πρόβλημα, το οποίο έχει δυο πτυχές: τα δυο γερμανικά κράτη και την ολοένα αυξανόμενη επιρροή της Δυτικής Γερμανίας στην Ανατολική Ευρώπη.

Ο καγκελάριος Χέλμουτ Κολ μιλώντας στη γερμανική Βουλή (28 Νοεμβρίου) είπε ότι τελικό στόχο της Βόννης αποτελεί η ενοποίηση των δυο Γερμανιών. Η δήλωση αυτή είναι αρκετά «διαφορετική» από τις δηλώσεις του προς τους εταίρους του στην ΕΟΚ, τους οποίους διαβεβαιώνει, σε κάθε ευκαιρία, ότι η Γερμανία δεν θα αποτελέσει σε καμιά περίπτωση απειλή για την ενότητα της Ευρώπης. Η ενοποίηση της Γερμανίας θα μπορέσει να πραγματοποιηθεί μόνο εφ' όσον προχωρήσει η ενοποίηση της Ευρώπης.

Έτσι παρά τις διαβεβαιώσεις του Χέλμουτ Κολ οι εταίροι του —ιδίως οι Άγγλοι και οι Γάλλοι— ανησυχούν. Μια Ανατολική Γερμανία χωρίς το τείχος μπορεί να αντέξει; Εν ολίγοις φοβούνται μήπως μέσα στη δίνη των εξελίξεων βρεθούν προ τετελεσμένων γεγονότων, δηλαδή προ γερμανικής και όχι ευρωπαϊκής λύσης του γερμανικού προβλήματος. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι από τις εξελίξεις στην Ανατολική Ευρώπη η Δυτική Γερμανία αποκομίζει ιδιαίτερα ωφέλη τόσο σε οικονομικό, πολιτικό και πολιτιστικό πεδίο —ιδίως στο τελευταίο.

Ο τεμαχισμός της Ευρώπης, μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, σε Ανατολική και Δυτική «εξαφάνισε» από τη μια ημέρα στην άλλη την Κεντρική Ευρώπη. Τώρα με την κατάρρευση της Ανατολικής Ευρώπης βλέπουμε ακριβώς να αναδύεται αυτή η «εξαφανισμένη» Κεντρική Ευρώπη, στην οποία το γερμανικό στοιχείο είχε πάντοτε πρωταγωνιστικό ρόλο. Ένα ελάχιστο παράδειγμα αποτελεί η γλώσσα. Γερμανικά μιλούν όχι μόνο στις δυο Γερμανίες και την Αυστρία. Με αυτή τη γλώσσα επικοινωνούν μεταξύ τους κι εκφράζονται, εδώ και ορισμένους αιώνες, οι κάτοικοι της ευρύτερης περιοχής από τη Δανία ως τη βόρειο Γιουγκοσλαβία, την Τσεχοσλοβακία και την Ουγγαρία. Γερμανόφωνη και γερμανικής κουλτούρας η Κεντρική Ευρώπη. Δεν είναι καθόλου συμπτωματικό ό,τι συνέβη προ δυο μηνών στην Ουγγαρία. Την ίδια ημέρα που η ουγγρική Βουλή αποφάσισε να

απαληφθεί το επίθετο *Λαϊκή* και να ονομάζεται στο εξής η χώρα *Δημοκρατία της Ουγγαρίας*, καταργήθηκε και η διδασκαλία της ρωσικής γλώσσας στα σχολεία. Τη θέση της πήρε η γερμανική.

Ο Έγκον Κρεντς και η Κοκκινোসκουφίτσα

Οι χιλιάδες Ανατολικογερμανοί που διαδηλώνουν καθημερινά στις μεγάλες πόλεις της χώρας τους ζητούν *ελεύθερες εκλογές, δημοκρατία, κατάργηση του ηγετικού ρόλου του κόμματος*.

Καταφέρονται επίσης εναντίον του Έγκον Κρεντς τον οποίο θεωρούν άνθρωπο του Έρικ Χόνκερ. Η εντυπωσιακή, πράγματι, οδοντοστοιχία του Έγκον Κρεντς εμπνέει τους διαδηλωτές οι οποίοι τις προάλλες στη Λειψία κρατούσαν πάνω με τον Κρεντς-γιαγιά και την... Κοκκινোসκουφίτσα να λέει: *Μα γιατί έχεις τόσο μεγάλα δόντια; Με χιούμορ και τόλμη οι Ανατολικογερμανοί διεκδικούν ριζικές πολιτικές μεταρρυθμίσεις. Ζητούν να αποχωρήσουν από το Σύμφωνο της Βαρσοβίας, αλλά δεν θέλουν να ενωθούν με τη Δυτική Γερμανία. Η άποψη της αντιπολίτευσης, του Νόιες Φόρουμ, για το θέμα αυτό συμπυκνώνεται στην εξής φράση: Το όραμά μας δεν είναι μια Μεγάλη Γερμανία, αλλά οι Ηνωμένες Πολιτείες της Ευρώπης.*

Στην εφημερίδα του Δυτικού Βερολίνου *Ταγκετσάιτουνγκ* δημοσιεύθηκαν τα αποτελέσματα μιας πολύ ενδιαφέρουσας σφυγμομέτρησης σύμφωνα με τα οποία το 71% των Ανατολικοβερολινέζων που επισκέφθηκαν το Δυτικό Βερολίνο (εννοείται αφ' ότου έπεσε το τείχος) δεν θέλουν να ενωθούν οι δυο Γερμανίες. Δεν επιθυμούν, λένε, να γίνουν η Σικελία της Δυτικής Γερμανίας.

Φαίνεται πως, παρά τους φόβους της ΕΟΚ, οι Ανατολικογερμανοί επιθυμούν τη διατήρηση των δυο γερμανικών κρατών. Εξάλλου είναι κοινό μυστικό ότι ο δημοφιλέστερος πολιτικός στην Ανατολική Γερμανία δεν είναι ο Χέλμουτ Κολ, αλλά ο Μιχαήλ Γκορμπατσόφ. Κι αυτό ίσως κάτι δείχνει. ||

Σκίτσο του Pancho στην Monde.

τροπή όπου κανένας δεν θα ελέγχει κανέναν κι όπου θα αναδυθούν ποικίλες εθνικές διεκδικήσεις.

Στις 18 Νοεμβρίου —μία εβδομάδα μετά το γκρέμισμα του τείχους— ο Γάλλος πρόεδρος Φρανσουά Μιττεραν παρέθεσε γεύμα στα Ηλύσια Πεδία στους έντεκα κοινοτικούς εταίρους του. Κατ' ουσίαν επρόκειτο για έκτακτη και άτυπη σύνοδο κορυφής της ΕΟΚ. Στο γαστρονομικό μενού: φουαγκρά και κοκίγ σεν ζακ. Στο πολιτικό μενού: η διατύπωση κοινής ευρωπαϊκής θέσης για τα τεκταινόμενα στην Ανατολική Ευρώπη.

Οι Δώδεκα ομοφώνησαν, πράγμα που δεν συμβαίνει πολύ συχνά. Αποφάσισαν να υποστηρίξουν με συντονισμένες ενέργειες τις δημοκρατικές μεταρρυθμί-

ΓΡΑΦΤΗΤΕ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΕΣ ΣΤΟ 2000 'ε DOGRU

Όσοι ενδιαφέρονται να εγγραφούν συνδρομητές στο έγκυρο και ενημερωμένο τουρκικό πολιτικό περιοδικό 2000 'ε Dogru μπορούν να απευθύνονται στην εξής διεύθυνση:

Αντώνης Ζήκας

Τ.Θ. 3738

10210 Αθήνα

Εξάμηνη συνδρομή 8000 δρχ.

ТОДОР ЖИВКОВ: ΔΕΝ ΕΦΥΓΕ ΚΑΙ ΤΟ

Ο γηραιότερος και μακροβιότερος ηγέτης στις χώρες του «υπαρκτού σοσιαλισμού» ο Τοντόρ Ζίβκωφ αποτελεί πλέον παρελθόν. Ο πιστότερος σύμμαχος της Σοβιετικής Ένωσης, που συνυπήρξε με πέντε σοβιετικούς ομολόγους του, χωρίς ωστόσο να διακρίνεται από «ταμπού» στις σχέσεις του με τη Δύση, δεν έφυγε και τόσο νωρίς. Η αργοπορημένη αποχώρησή του θέτει υπό αμφισβήτηση τη θέση του στο πάνθεον της βουλγαρικής ιστορίας. Τα επικριτικά ανέκδοτα που κυκλοφορούσαν επί εποχής του —με τα οποία διασκέδαζε και ο ίδιος— διαδέχθηκαν τα πανώ των διαδηλωτών που ζητούσαν την παραπομπή του σε δίκη για τυχόν ευθύνες του κατά τη μακρόχρονη διακυβέρνηση της Βουλγαρίας.

Ο Τοντόρ Ζίβκωφ είχε εκφράσει για πρώτη φορά, δημοσίως, την επιθυμία του να αφήσει τα ηνία της χώρας και του κόμματος κατά τη συνάντησή του το Φεβρουάριο του 1988 με τον τότε πρωθυπουργό Α. Παπανδρέου. Προέκυψε, όμως το πρόβλημα με τους Βούλγαρους μουςουλμάνους, η μαζική φυγή τους στην Τουρκία και η, για δεύτερη φορά στη δεκαετία του '80, επιδείνωση των βουλγαροτουρκικών σχέσεων. Πιθανόν, οι εξελίξεις αυτές να ήταν και η αιτία που ανέστειλε την απόφασή του να αποχωρήσει.

Η μείωση της έντασης στα Βαλκάνια (στην οποία έχει αναμφισβήτητη συμβολή), η υποχώρηση της αντιπαράθεσης Βουλγαρίας - Τουρκίας για τους Βούλγαρους μουςουλμάνους σε συνδυασμό με το θετικό κλίμα που διαφάνηκε κατά την πρόσφατη συνάντηση στο Κουβέιτ του Βούλγαρου αντιπροέδρου Γκέοργκι Ιορντανόφ με τον Τούρκο υπουργό Εξωτερικών Μεσούτ Γιλμάζ συνιστούν, κυρίως, τους εξωτερικούς παράγοντες που οδήγησαν τον Τοντόρ Ζίβκωφ στην «οικειοεληή» αποχώρησή.

Οι εσωτερικοί παράγοντες είναι και

αρκετοί αλλά και αντιφατικοί. Ωστόσο, δυο «έμμονες ιδέες» θα πρέπει να βασανίζουν τον Βούλγαρο, ηγέτη, όταν αναμετρούσε τα προβλήματα με τη διαδοχή του. Η πρώτη, που έχει και προσωπική διάσταση, αφορά το χαμό της κόρης του Λιουνμίλας το 1981, η οποία λόγω της δυναμικής της παρουσίας, είχε μεγάλες πιθανότητες να διαδεχθεί τον πατέρα της· αν όχι και στην ηγεσία του κόμματος, τουλάχιστον στην ηγεσία του κράτους ή της κυβέρνησης.

Η δεύτερη «έμμονη ιδέα» εστιάζεται στην «αποψίλωση», από τα ηγετικά κλιμάκια του κόμματος και της διαχείρισης των κρατικών υποθέσεων, στελεχών, τα οποία κατά καιρούς υπήρξαν προσωπικοί του φίλοι, αλλά και τον «συντρόφευσαν» στα πρώτα δύσκολα χρόνια της παγίωσής του στην εξουσία.

Τα στελέχη αυτά δεν εξέφραζαν διαφορετικές απόψεις στους γενικότερους προσανατολισμούς ή σε επιμέρους επιλογές. Η ρήξη και η εκπαράθυρσή τους είχε να κάνει με τους ρυθμούς της δουλειάς τους, που «υπερέβαιναν κάποια όρια».

Χαρακτηριστικό παράδειγμα, το «νούμερο δυο» για πολλά χρόνια του ΒΚΚ, ο Αλεξάντερ Λίλφ, ο οποίος αφού επανεξελέγη μέλος του Π.Γ. του κόμματος μετά το 12ο Συνέδριο του 1981, αίφνης, εξαφανίστηκε κυριολεκτικώς από το πολιτικό προσκήνιο, και σήμερα διδάσκει κοινωνιολογία στην κομματική Σχολή της Σόφιας.

Άλλοι ήταν αυτοί που γερνούσαν, αν και μικρότεροι σε ηλικία, όπως ο Στάνκο Τόντορωφ, πρώην πρωθυπουργός και

πρόεδρος της Βουλής (1981-1988) 68 χρονών σήμερα. Πολλά πράγματα μοιάζουν στα Βαλκάνια!

Είναι αλήθεια ότι η Βουλγαρία στον οικονομικό τομέα παρουσιάζει μια άνθηση τόσο σε σχέση με το παρελθόν της (δεν γίνεται μόνον λόγος για το σύνδρομο της «ευημερίας των αριθμών και των πλάνων») όσο και σε σύγκριση με άλλες χώρες της Ανατολικής Ευρώπης.

Δεν είχε γνωρίσει σοβαρή πολιτική και οικονομική κρίση. Η ανεπάρκεια των καταναλωτικών ειδών συγκρίνεται με τις δυτικές χώρες κι όχι με ορισμένες ανατολικές, και για τους τουρίστες κυρίως της ΕΣΣΔ αποτελούσε «παράδεισο» αναψυχής και επάρκειας τέτοιων ειδών. Πρωτίστως, στον τομέα της αγροτικής παραγωγής, όπου η μικρο-ιδιοκτησία της γης και η αποδοτικότητα της έναντι των κρατικών συνεταιρισμών ήταν ασύγκριτα καλύτερη, πράγμα που επέτρεπε τον ομαλό εφοδιασμό της αγοράς και τις εξαγωγές.

Η ανέμελη περίοδος της «πιστής συμμάχου»

Ο «οικονομικός μεγαλο-ιδεατισμός» της μικρής Βουλγαρίας και η ειδική μεταχείριση, κυρίως επί εποχής Μπρέζνιεφ, από την ΕΣΣΔ, οδήγησαν τη χώρα σε υψηλούς δείκτες οικονομικής ανάπτυξης, αλλά και σε μια ιδιόμορφη «ανεμελεία» που εξελίχθηκε σε στασιμότητα της οικονομίας, επί εποχής Γκορμπατσόφ.

Η προνομιακή μεταχείριση στα πλαίσια του καταμερισμού της ΚΟΜΕΚΟΝ (παράδειγμα η αποκλειστική ειδικευση της

Παλιές, καλές εποχές: Ο Ζίβκωφ εν μέσω των Μπρέζνιεφ και Τσερνιένκο στους κήπους της έπαυλής στην Κριμαία το 1980.

στον τομέα των ηλεκτρονικών υπολογιστών), οι ανοικτές θύρες στην τεράστια αγορά της ΕΣΣΔ (ανεξαρτήτως της ποιότητας των εξαγόμενων προϊόντων και ανταγωνισμού), η αφειδώς παρεχόμενη βοήθεια σε ενέργεια (π.χ. παροχή πετρελαίου σε μειωμένες τιμές) και πρώτες ύλες, συνέβαλαν σημαντικά στην άνοδο των οικονομικών δεικτών, στη δημιουργία θέσεων εργασίας, υλικο-τεχνικής υποδομής και στην εκτατική λειτουργία της οικονομίας.

Καθ' ότι, βαλκάνιοι, δηλαδή, «μικροέξυπνοι», οι Βούλγαροι μάντζερ μεταπωλούσαν το πετρέλαιο και την ηλεκτρική ενέργεια (η Ελλάδα και η Τουρκία προμηθεύονται σημαντικές ποσότητες ηλεκτρικού ρεύματος από τη Βουλγαρία). Η ειδική μεταχείριση από την ΕΣΣΔ άρχισε εν μέρει να αναστέλλεται λόγω και των δυσκολιών που αντιμετώπιζε και η ίδια.

Έπρεπε την ξηρασία του 1984 να ακολουθήσει η μεγάλη ξηρασία του 1985 για να μετατραπεί εκείνος ο βαρύς χειμώνας σε αβάστακτο. Η ανέμελη περίοδος τελειώνει και η χώρα βρισκόταν απροετοίμαστη. Η παροχή του ηλεκτρικού ρεύματος γινόταν τμηματικά και ορισμένες μόνο ώρες το 24ωρο. Η λειτουργία του βιομηχανίας γινόταν προβληματική.

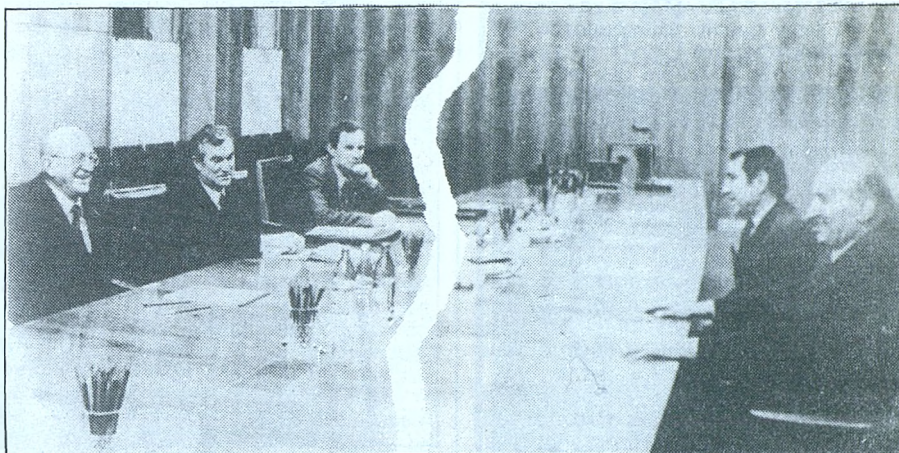
Ο ψυχρός και επιφυλακτικός, προς το νέο σοβιετικό ηγέτη Μιχαήλ Γκορμπασόφ, Τοντόρ Ζίβκωφ αναγκάστηκε να τεινεί χείρα βοήθειας. Ο Μιχαήλ Γκορμπασόφ φάνηκε γενναϊόδωρος και έδωσε την έγκρισή του για την επανάληψη της παροχής ενέργειας. Αυτό έγινε κατά την πρώτη του επίσκεψη στη Σόφια, στα πλαίσια της συνάντησης των ηγετών των χωρών του Συμφώνου της Βαρσοβίας.

Τον «κώδωνα του κινδύνου» είχε ήδη κρούσει ο τότε σοβιετικός πρεσβευτής στη Σόφια Λεονίντ Γκρέκωφ, ο οποίος σε συνέντευξή του στην εφημερίδα «Πόγκλεντ» το 1984, που είχε προκαλέσει σάλο, χαρακτήρισε ως κακή την ποιότητα των βουλγαρικών προϊόντων που εξαγονταν στην ΕΣΣΔ. Ο Λεονίντ Γκρέκωφ άσκησε επίσης κριτική στην παλαιότητα του βιομηχανικού εξοπλισμού της βουλγαρικής οικονομίας.

Στα σημεία αυτά επικεντρώνονται οι «δυσχέρειες» και οι «τριβές» που παρουσιάστηκαν στις οικονομικές σχέσεις ανάμεσα στην ΕΣΣΔ και τη Βουλγαρία, επί εποχής Γκορμπασόφ.

Ο σοβιετικός ηγέτης κατέστησε σαφές ότι η χώρα του δεν είναι διατεθειμένη να συνεχίσει αυτή την πολιτική και, —τι ειρωνεία!— είναι η ΕΣΣΔ που ζητά αμοιβαιότητα και τήρηση των οικονομικών συμφωνιών από την «μικρή» και «πιστή σύμμαχο» Βουλγαρία. Και αυτό δεν αναφέρεται μόνο στις επίσημες επαφές αλλά και στα επίσημα ντοκουμέντα.

Η αδήριτη ανάγκη για την ανανέωση του τεχνολογικού εξοπλισμού και η παρουσία στο οικονομικό επιτελείο του εκ-

Τα πράγματα δυσκολεύουν. Πρώτη φορά ο Ζίβκωφ δεν διατηρεί καλές σχέσεις με τον ηγέτη του Κρεμλίνου. Από τη συνάντησή Αντρέωφ - Ζίβκωφ (Δεκέμβριος 1982).

συγχρονοστή τεχνοκράτη **Αντρέι Λουκάωφ** έστρεψαν τη χώρα προς τη Δύση, και κυρίως προς την άλλοτε «παραδοσιακή σύμμαχο» τη Δυτική Γερμανία. Τόσο ο **Γκένσερ** όσο και ο **Στράους** έσπευσαν να βοηθήσουν. Ήδη, έχουν δημιουργηθεί, αρκετές μικτές επιχειρήσεις, στις οποίες το 51% του κεφαλαίου ανήκει στη Βουλγαρία και το 49% σε ξένες ιδιωτικές επιχειρήσεις. Ακολούθησε και η δημιουργία βουλγαρο-γερμανικής τράπεζας με έδρα το Μόναχο.

Οπότε προκύπτει η «περεστρόικα»

Τον Απρίλιο του 1985 ο Μ. Γκορμπασόφ ανέρχεται στην ηγεσία του ΚΚΣΕ. Ακολουθούν τα τυπικά συγχαρητήρια τηλεγραφήματα, ενώ ο βουλγαρικός τύπος δημοσιεύει άνευ σχολίων και περικοπών τις ομιλίες του σοβιετικού ηγέτη. Ο Τοντόρ Ζίβκωφ που έχει συνυπάρξει, επιβιώσει και συνεργασθεί με τους **Χρουσώφ**, **Μπρέζνιεφ**, **Αντρέωφ** και **Τσερνιένκο** προβάλλει σε κάθε ευκαιρία **«το πνεύμα της ολομέλειας του Απρίλη»**. Πρόκειται για την ολομέλεια της Κ.Ε. του ΒΚΚ που πραγματοποιήθηκε τον **Απρίλιο του 1956** (δύο χρόνια πριν είχε αναλάβει α' γραμματέας), η οποία ενέκρινε τις αποφάσεις του 20ού Συνεδρίου του ΚΚΣΕ. Αντικείμενο αυτής της ολομέλειας ήταν το φαινόμενο της προσωπολατρίας που καλλιέργησε ο μέχρι τότε ηγέτης **Βέλκο Τσερβένκωφ**. Ευκαιρίας δοθείσης, λοιπόν, ο Τοντόρ Ζίβκωφ προβάλλει την ιδιαιτερότητα των συνθηκών της κάθε χώρας και υπενθυμίζει τα μέτρα που έχει λάβει κατά καιρούς. Πράγματι τα μέτρα αυτά διέφεραν ως προς τη λογική που οδήγησαν στην εποχή της «στασιμότητας» τόσο στη δομή της οικονομίας όσο και στις οικονομικές σχέσεις. Βήματα που αναζητούσαν την αναδιάρθρωση του συστήματος του κρατικού σχεδιασμού με την παροχή κινήτρων στους εργαζόμενους.

Τον Ιανουάριο του 1986, το επίσημο όργανο του κόμματος «Ραμπότνικο σέκο ντέλο» γράφει: «*Απαιτούνται ουσιαστικές αλλαγές στο σύστημα του οικονομικού σχεδιασμού και στις λειτουργίες και δομές της διοίκησης... Θα συγκροτηθούν οργανισμοί αυτοδιαχείρισης στη βιομηχανία, τη γεωργία, τον επιστημονικό τομέα και την εκπαίδευση οι οποίοι θα έχουν εκταταμένη οικονομική ανεξαρτησία*».

Παράλληλα συνεδριάζει η Κ.Ε. του κόμματος και αποφασίζει σαρωτικές αλλαγές στη δομή του υπουργικού συμβουλίου. Συνέπεια αυτών είναι η συγχώνευση πολλών υπουργείων του οικονομικού τομέα και η δημιουργία τριών συμβουλίων. Συγκροτούνται: Το οικονομικό συμβούλιο με επικεφαλής τον **Ογκνιάν Ντόινωφ**, το συμβούλιο κοινωνικών υποθέσεων με επικεφαλής τον **Γκέοργκι Καραμάνεφ** (το σημερινό πρεσβευτή της Βουλγαρίας στη χώρα μας) και το συμβούλιο επιστήμης, πολιτισμού και παιδείας με επικεφαλής τον **Γκ. Ιορντανώφ**.

Εντύπωση προκαλεί η ταχύτατη ανέλιξη του προσκεϊμένου στον **Ογκνιάν Ντόινωφ**, **Στόιαν Μάρκωφ** (44 ετών) που εκλέγεται στο Π.Γ. του κόμματος και αναλαμβάνει την κρατική επιτροπή για την τεχνική πρόοδο, την έρευνα και την τεχνολογία. Τηλεγραφήματα δυτικών πρακτορείων και φήμες στη Σόφια ότι επίκειται πλέον η αποχώρηση του Τοντόρ Ζίβκωφ στο Συνέδριο που είχε προγραμματισθεί τον Απρίλιο του 1986. Άλλοι παρατηρητές στοιχημάτιζαν ότι ο Τοντόρ Ζίβκωφ θα παραμείνει μόνο στην προεδρία του κρατικού συμβουλίου της χώρας, ενώ θα παραχωρούσε τη γενική γραμματεία του κόμματος στον 50χρονο **Τσουντομίρ Αλεξάντρωφ**, ο οποίος ασκούσε τότε τη γενική εποπτεία της λειτουργίας του ΒΚΚ.

Ήδη πριν από ένα μήνα, είχαν σημειωθεί και πάλι σοβαρές διαρθρωτικές ανα-

κατατάξεις στο υπουργικό συμβούλιο, ενώ πρωθυπουργός ανέλαβε ο «άχρωμος» και άγνωστος «απαράτονικ» **Γκεόργκι Ατανάσωφ**, 53 ετών, αντικαθιστώντας τον **Γκρίσα Φίλιπωφ**, 66 ετών και πρωθυπουργό από το 1981. Τμηματικές αλλαγές πριν το Συνέδριο είχαν σημειωθεί και στην ηγεσία του κόμματος (Π.Γ. και Γραμματεία).

Έτσι, το 13ο Συνέδριο των ΒΚΚ επικύρωσε τις αλλαγές των προσώπων που είχαν πραγματοποιηθεί προηγούμενα, ανανέωσε το 1/3 των μελών της Κ.Ε., τήρησε στάση αναμονής στα συμβαίνοντα στην ΕΣΣΔ και χάραξε το στόχο της «ποιοτικής νέας ανάπτυξης» της Βουλγαρίας.

Ο Τοντόρ Ζίβκωφ στην εισήγηση του επισημαίνει ότι «οι οικονομικοί μέθοδοι που έχουν εφαρμοσθεί μέχρι τώρα στη Βουλγαρία έχουν εξαντλήσει τις δυνατότητές τους και επιβραδύνουν τους ρυθμούς ανάπτυξης».

Φεβρουάριος 1987. Έχει προηγηθεί η ολομέλεια της Κ.Ε. του ΚΚΣΕ τον Ιανουάριο, όπου ο **Μ. Γκορμπατσόφ** εδραιώνει ακόμη περισσότερο τη θέση του. Η ολομέλεια λαμβάνει καθοριστικές αποφάσεις για την πορεία της «περεστρόικα». Ο Βούλγαρος ηγέτης συγκαλεί ολομέλεια της Κ.Ε. του κόμματος με μοναδικό θέμα την αποτίμηση των συμπερασμάτων που απορρέουν για το ΒΚΚ από την ολομέλεια του ΚΚΣΕ την οποία χαρακτηρίζει ως «ιστορική».

Στο εισηγητικό σημείωμα του ίδιου προς το Π.Γ., που αποτελεί και την εισήγηση προς την Κ.Ε., τονίζεται το «πάθος των σοβιετικών για την περεστρόικα», η οποία «δεν είναι πλέον μόνον ιδέα, αλλά και πραγματικότητα».

Η πλάστιγγα έγειρε. Ο Τοντόρ Ζίβκωφ είναι τώρα καί με τον Γκορμπατσόφ. Από την επίσημη προπαγάνδα περνά σε δεύτερο πλάνο ο υπερτονισμός του

Ιούνιος 1989 — «Επίσκεψη εργασίας» στη Μόσχα — «εργασίας» η αμνηστία.

«πνεύματος του Απρίλη» και της «ιδιαιτερότητας των συνθηκών» που έως τότε λειτουργούσε ως άλλοθι. Ο Βούλγαρος ηγέτης περνά σε έργα.

Νέα ολομέλεια τον Ιούλιο του 1987, στην οποία με μακροσκελή εισήγηση που θυμίζει εισήγηση σε Συνέδριο, θέτει μια σειρά ερωτήματα που συνιστούν έως και αμφισβήτηση των βασικών αρχών που ήταν κυρίαρχες στο προηγούμενο διάστημα: επισημαίνει και αναζητά αιτίες για την ανεπάρκεια των προσφερόμενων υπηρεσιών και καταναλωτικών προϊόντων· παρατηρεί ότι τα ηγετικά στελέχη έχουν γραφειοκρατικοποιηθεί, δεν συμμορφώνονται με τους νόμους του κράτους και θέτουν τους εαυτούς τους υπεράνω αυτών· καταγράφει αρνητικά φαινόμενα που βλάπτουν τα ζωτικά συμφέροντα των εργαζομένων· και, το κυριότερο, βλέπει δείγματα καλλιέργειας της *προσωπολατρίας*.

Οι επισημάνσεις αυτές συνοδεύονται με νέες σαρωτικές αλλαγές στο υπουργικό συμβούλιο, τον Αύγουστο. Απομακρύνονται 9 υπουργοί και καταργούνται τα 3 συμβούλια που είχαν συσταθεί, μόλις τον Ιανουάριο.

Ένας νέος αστέρας, αποσπάται από τον κομματικό μηχανισμό και αναλαμβάνει το υπουργείο οικονομικών. Πρόκειται για τον **Στοιάν Οβτοάρωφ**, μόλις 35 χρονών. Το νεοσυσταθέν υπουργείο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων αναλαμβάνει ο **Αντρέι Λουκάνωφ**.

Το πνεύμα αυτό της περεστρόικα, ωθεί τους ιθύνοντες ρεπόρτερ της κρατικής τηλεόρασης να κινηθούν και να δοκιμάσουν τα όρια της «γκλάσοουσ». Τηλεόραση και μερικές εφημερίδες πρωτοστατούν στην κριτική του φαινομένου της γραφειοκρατίας, διοργανώνουν συζητήσεις γύρω από τα προβλήματα της οικονομίας και μετατρέπονται σε «Βήμα» του απλού πολίτη, της γκρίζας καθημερινότητάς του και των προβληματισμών του.

Αυτή η «άνοιξη» διήρκεσε έως τις 13

του Σεπτεμβρίου. Η εφημερίδα του κόμματος, σε κύριο πρωτοσέλιδο άρθρο της, ασκεί δριμύεια κριτική στην τηλεόραση και στην εφημερίδα των συνδικάτων «Τρουντ», γράφοντας ότι η κριτική που ασκείται είναι επιφανειακή και καλλιεργείται κλίμα καταστροφολογίας για την οικονομία. Στο άρθρο προστίθεται ότι η τηλεόραση δεν στέκεται στο ύψος των περιστάσεων και στο πνεύμα των πρόσφατων κομματικών αποφάσεων και της ζητείται να ανασυγκροτηθεί! Η «πικρή αλήθεια ειπώθηκε» τονίζεται στο άρθρο, αλλά στην ουσία οι συντηρητικοί αμύνονται επιτιθέμενοι.

Ωστόσο, ο **Τσουντομίρ Αλεξαντρώφ**, υποψήφιος διάδοχος του Τοντόρ Ζίβκωφ και συμμαθητής του Γκορμπατσόφ, επιμένει και δηλώνει σιβυλλικά στην κομματική συνδιάσκεψη του ΒΚΚ (Ιανουάριος 1988): «Όταν τα πουλιά επιστρέφουν την άνοιξη από το Νότο, εγκαταλείπουν και εκείνα που δεν μπορούν να τα ακολουθήσουν στο μεγάλο ταξίδι».

Οι νύξεις εκ μέρους του Τσ. Αλεξαντρώφ είναι προφανείς και η διαπάλη στα ανώτατα κλιμάκια των «συντηρητικών» με τους «ανανεωτικούς» εντείνεται με έμμεσο και ανομολόγητο στόχο, τη διαδοχή.

Τον Ιούλιο του 1988, τέσσερα καθοδηγητικά στελέχη απαλλάσσονται των καθηκόντων τους, διότι, σύμφωνα με το ΒΤΑ παραρμήνευσαν το νόημα της περεστρόικα στις βουλγαρικές συνθήκες.

Πρόκειται για τους **Τσ. Αλεξαντρώφ** (ο διάδοχος εάν επικρατούσαν οι «ανανεωτικοί»), **Στάνκο Τόντορωφ** (μέλος του Π.Γ. πρωθυπουργός έως το 1981, και πρόεδρος της Βουλής έως τότε), **Στοιάν Μιχάληωφ**, γραμματέας της Κ.Ε. ευεύθυνος για ιδεολογικά θέματα (στις αρμοδιότητές του συμπεριλαμβάνονται και τα ΜΜΕ). Απομακρύνθηκε επίσης, το μέλος της Κ.Ε. **Σφετλίν Ρούσεφ**, επειδή πρωτοστάτησε στις διαμαρτυρίες για τη μόλυνση του περιβάλλοντος στην παραδουνά-

Books and comics from USA

at very cheap prices

Fiction and non-fiction books

We have thousand titles of books: Novels, scientific books (computer, economy, psychology, biology, history, geography etc.).

Movie classics, rare art books and magazines for collectors.

Rare Comics (Marvel, DC etc.).

ΣΤΕΛΙΟΣ ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΣ

ΦΙΛΟΛΑΟΥ 151, ΤΗΛ. 7015292

Τέρμα Τρόλεϋ Αγ. ΑΡΤΕΜΙΟΥ Νο 4

βια πόλη Ρούσε από χημικό εργοστάσιο της Ρουμανίας.

Ακολούθησε η συγκρότηση αντιπολιτευτικών ομάδων γύρω από την προστασία των **ανθρωπίνων δικαιωμάτων** και την προστασία του **περιβάλλοντος** οι ηγέτες των οποίων «νομιμοποιήθηκαν» όταν ζήτησαν να συναντηθούν μαζί τους οι πρόεδροι της Γαλλίας **Φρ. Μιτεράν** και της Δυτ. Γερμανίας **Βαϊτσέγκερ**, που επiskeύθηκαν τη Βουλγαρία.

Πτώση και νέοι συσχετισμοί

Ο Τοντόρ Ζίβκωφ αγαπούσε πολύ να διηγείται ανέκδοτα που αφορούσαν τον ίδιο ή και τη χώρα του. Το Φεβρουάριο του 1988, όταν ο **Ανδρέας Παπανδρέου** επισκέφθηκε τη Σόφια, ο Τοντόρ Ζίβκωφ τον υποδέχθηκε, χαριτολογώντας, με το ερώτημα ποια είναι η διαφορά ανάμεσα στο σκάκι και την «περεστρόικα». Την απάντηση έσπευσε να δώσει ο ιδιος: «Στο σκάκι πρώτα σκέφτεσαι και μετά κινείς τα πιόνια, ενώ στην "περεστρόικα" πρώτα κινείς τα πιόνια και μετά σκέφτεσαι». Την ιστορία ανέφερε και ο κ. **Γ. Καψής**, που πρόσφατα περιόδευσε τη γειτονική χώρα, σε ρεπορτάζ που δημοσιεύθηκε στο «Βήμα» της Κυριακής. Το καταγράφει μόνον σαν ένα ανέκδοτο που, γενικά, κυκλοφορεί. Έτσι κι αλλιώς η σύνδεση του ονόματος του κ. Παπανδρέου με εκείνο του Ζίβκωφ αποφεύγεται από τους θαυμαστές του προέδρου του ΠΑΣΟΚ.

Στην περίπτωση του Τοντόρ Ζίβκωφ —στο διάστημα που συνυπήρξε με τον Μιχαήλ Γκορμπατσόφ και την «περεστρόικα»— οι κινήσεις του θυμίζουν εγωιστή σκακιστή που δεν θέλει να παραδεχθεί την ήττα του. Πολύ περισσότερο όταν «παίζεις» με την πραγματικότητα (και πάλι —πόσα πράγματα μοιάζουν στα Βαλκάνια).

Ο Τοντόρ Ζίβκωφ περίμενε να δει προς ποια κατεύθυνση θα κυλήσουν οι εξελίξεις στην ΕΣΣΔ, στη συνέχεια ασπάστηκε την «περεστρόικα», κατόπιν εξεδίωξε τους υπέρμαχούς της και τελικά οδηγήθηκε σε αδιέξοδο λόγω του ίδιου του συστήματος εξουσίας που είχε συγκροτήσει όλα αυτά τα χρόνια.

Αυτό το αδιέξοδο καθιστά άνευ ουσίας τις πιθανολογήσεις, εάν «παραιτήθηκε οικειοθελώς» ή εάν «τον οδήγησαν σε παραίτηση».

Είναι αλήθεια ότι η επιλογή του **Πέτερ Μλαντένωφ** εξέπληξε. Ωστόσο, είναι ενδεικτικές οι πρώτες του κινήσεις. Αποκατέστησε έντεκα πρώην μέλη του κόμματος, συναντήθηκε με διανοούμενους και την ηγεσία των αντιπολιτευτικών ομάδων και η οργάνωση του Πατριωτικού Μετώπου (στο οποίο συμμετέχει το ΒΚΚ και το Αγροτικό κόμμα) διοργάνωσε διαδήλωση συμπαραστάσης στο νέο ηγέτη έξω από το κτίριο της Βουλής, την ημέρα που εκλεγόταν πρόεδρος της χώρας.

Ο ίδιος χρειάστηκε μια εβδομάδα για να προχωρήσει στην εκκαθάριση του στενού περιβάλλοντος του Τοντόρ Ζίβκωφ.

Οι «εκκαθαρίσεις» περιλάμβαναν τον γηραιό και ξύλινο **Μίλκο Μπάλεφ** (alter ego του **Τ. Ζίβκωφ**) και τον **Ντ. Στοϊάνωφ** — «αόρατο» υπουργό Εσωτερικών

(στη δικαιοδοσία του οποίου εντάσσονται η αστυνομία και η κρατική ασφάλεια) από το 1973 και «εγκέφαλο» της αντιμετώπισης των Βούλγαρων μουσουλμάνων.

Απομακρύνθηκε επίσης το μέλος του Π.Γ. **Γκρίσα Φίλιπωφ**, πρωθυπουργός την περίοδο 1981-1986, και κατόπιν γραμματέας του κόμματος με ευθύνη την επίβλεψη της οικονομικής πολιτικής. Από το Π.Γ. απομακρύνθηκε και ο προστατευόμενός του **Στ. Οβτσάρωφ**, υπουργός Οικονομικών. Και οι δύο θεωρήθηκαν υπεύθυνοι —ο πρώτος ως «στρατηγός» και ο δεύτερος ως «διεκπεραιωτής» του φαύλου κύκλου των αντιφατικών, αλλά και αναποτελεσματικών, επιλογών στον τομέα της οικονομίας.

Εκτός των στενών συνεργατών του πρώην Βούλγαρου ηγέτη, καθαιρέθηκαν από την Κ.Ε. και πρόσωπα του οικογενειακού του περιβάλλοντος, όπως ο γιος του, **Βλαντιμίρ Ζίβκωφ** και ο γαμπρός του **Χρήστο Μαλέεφ**, ιατρός, υφυπουργός υγείας και για μια δεκαετία πρόεδρος της Ιατρικής Σχολής της Σόφιας.

Για τον γιο του Βλαντιμίρ, κυκλοφορούν φήμες στη Σόφια ότι ενέχεται σε σωρεία σκανδάλων ηθικού και οικονομικού χαρακτήρα.

Αδιευκρίνιστη παραμένει η τύχη του πρωθυπουργού **Γκεόργκι Ατανάσωφ**, ο οποίος σύμφωνα με πληροφορίες ήταν αυτός που πρότεινε τον Πέτερ Μλαντένωφ για γενικό γραμματέα του ΒΚΚ. Επίσης τα νέα πρόσωπα δεν έχουν δώσει ακόμη «δείγματα γραφής», ενώ παραμένουν στις θέσεις τους και αυτοί που «αλλοιθωρίζουν» και προς τους «ανανεωτικούς» και προς τους «συντηρητικούς».

Άδελφες παραμένουν και οι προθέσεις κάποιων «φίλων από τα παλιά», όπως του **Αλ. Λίλωφ** και του **Τσ. Αλεξαντρώφ**. Ωστόσο ένας πιο πρόσφατος, ο **Στ. Μιχάηλωφ**, που κατηγορήθηκε για φιλελεύθερη αντιμετώπιση των θεμάτων ιδεολογίας και διαφάνειας, επανήλθε αναλαμβάνοντας το υπουργείο Πολιτισμού.

Τακτικό μέλος του Π.Γ. εκλέχθηκε και ο ικανότατος τεχνοκράτης και «πολλά υποσχόμενος», **Αντρέι Λουκάνωφ**.

Όσον αφορά τον Γκορμπατσόφ, μίλησε δημοσίως με το συγχαρητήριο τηλεγράφημά του προς τον νεοεκλεγέντα **Πέτερ Μλαντένωφ** στον οποίο είπε επί λέξη τα εξής:

«*Η Σοβιετική Ένωση είναι πεπεισμένη ότι οι Βούλβαροι κομμουνιστές και όλος ο εργαζόμενος λαός στη χώρα σας θα αρθούν στο ύψος των περιστάσεων και θα φέρουν σε πέρας τους στόχους που τίθενται από τη ριζοσπαστική και συνεπή ανανέωση της κοινωνίας στο πνεύμα της σοσιαλιστικής επιλογής*».

Το ερώτημα είναι εάν η νέα ηγεσία της γειτονικής Βουλγαρίας έγινε «σοφότερη» θητεύοντας σε αυτήν την επώδυνη κυοφορία της βουλγαρικής «περεστρόικα». Το παράδειγμα των άλλων ανατολικών χωρών υποδεικνύει ότι οι ουσιαστικές και δημοκρατικές αλλαγές στο πολιτικό σύστημα της χώρας θα ανοίξουν και τις βαλβίδες της βουλγαρικής οικονομίας σωζοντας την από πιθανή ασφυξία.

Για πρώτη φορά
στην Ελλάδα

Marvin Harris

Η ιερή αγελάδα και ο βδελυρός χοίρος

η ιερή αγελάδα
και ο βδελυρός χοίρος

Αινίγματα της διατροφής και του πολιτισμού

- «Ένα βιβλίο πειστικό και πνευματώδες, γεμάτο εκπλήξεις... Εκμεταλλεύεται τις γνώσεις μας για τη Γη από τους προϊστορικούς χρόνους μέχρι σήμερα για να στηρίξει τα επιχειρήματά του για την καταλλήλότητα ή μη των τροφών».

M. Douglas, The Los Angeles Times

- «Ένα γοητευτικό βιβλίο. Ένας από αξιολογότερους εν ζωή ανθρωπολόγους».

Smithsonian

- «Ένα ευχάριστο, ευκολοδιάβαστο, συναρπαστικό βιβλίο».

The New York Times

273 σελ. 1.700 δρχ.

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ **τροχαλία** ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ

Γριβαίων 5 (πάροδος Σκουφά 64)
106 80 Αθήνα τηλ. 3646426

ΑΝΤΙ ΔΕΣΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ

ΛΙΒΑΝΟΣ:

Πολύ νωρίς για ειρήνευση

Οι ανώνυμοι φυσικοί αυτουργοί που δολοφόνησαν την περασμένη βδομάδα τον νεοεκλεγμένο πρόεδρο του Λιβάνου, **Ρενέ Μουσουάντ**, ανατινάζοντας το αυτοκίνητό του στο κέντρο της Βηρυττού δεν είχαν σαν στόχο μονάχα το πρόσωπό του.

Με τη φυσική του εξόντωση, στην 17η μόλις μέρα της θητείας του, οι εξίσου άγνωστοι εμπνευστές αυτής της δολοφονίας, είχαν σαν απώτερη επιδίωξη τους να «τινάξουν στον αέρα» την ίδια τη «Συμφωνία της Ταϊφ». Την εύθραυστη δηλαδή ισορροπία, που είχε επιτευχθεί στις 22/10/89 στην πόλη Ταϊφ της Σαουδικής Αραβίας, για την απαρχή μιας πορείας εθνικής συμφιλίωσης στον Λίβανο και που σαν βάση της είχε την εκλογή του χριστιανικού μαρωνίτη Μουσουάντ στο προεδρικό αξίωμα, ύστερα από ένα κενό 14 μηνών μετά τον τερματισμό της θητείας του Αμίν Τζεμαγιέλ τον Σεπτέμβριο του 1988.

Η «Συμφωνία της Ταϊφ» ωστόσο, που επιτεύχθηκε ύστερα από πολύπλοκες παρασκηνιακές κινήσεις της Ουάσιγκτον, της Μόσχας, των εκπροσώπων του πολύμορφου μωσαϊκού χριστιανικών και μουσουλμανικών αιρέσεων του Λιβάνου, της Συρίας και του Ισραήλ που έχουν κάτω από τη στρατιωτική τους κατοχή περιοχές του βόρειου και του νότιου Λιβάνου αντίστοιχα συνάντησε από την πρώτη στιγμή την ανοιχτή εναντίωση του στρατηγού **Μισέλ Αούν**, που συγκεντρώνει γύρω του την πιο ισχυρή ομάδα των φανατικών χριστιανών φαλαγγιτών, καταγγέλλοντας την συμφωνία αυτή σαν «καθαρή παράδοση» στη Συρία.

Η αντισυμφιλίωτική αυτή συμπεριφορά του Μισέλ Αούν, που αντλεί τη «νομιμότητά» της όχι μόνο από την ισχύ των ενόπλων δυνάμεων που διαθέτει, αλλά και από την ιδιότητά του ως «πρωθυπουργού», αξίωμα στο οποίο τον διόρισε ο Αμίν Τζεμαγιέλ λίγες ώρες πριν εγκαταλείψει το Προεδρικό Μέγαρο ένα χρόνο πριν, έρχεται να εξυπηρετήσει αντικειμενικά τα ανομολόγητα συμφέροντα όλων εκείνων των δυνάμεων, που, παρά τις αντίθετες διακηρύξεις τους, δεν βλέπουν με καλό μάτι τον τερματισμό του 15ετούς αιματηρού εμφύλιου πολέμου στον Λίβανο, κατά προτεραιότητα και ξέχωρα από μια συνολικότερη ρύθμιση του μεσανατολικού και του παλαιστινιακού ζητήματος. Και ως γνωστόν τα τοπικά και διεθνή συμφέροντα που εμπλέκονται

σε αυτή την πιο εκρηκτική εστία, έντασης της υδρογείου, είναι πάρα πολλά.

Η έμμεση αλλά σαφής αναφορά στην ανάγκη αλλαγών που περιέχει το μήνυμά της σοβιετικής ηγεσίας προς το Συνέδριο δεν αφήνει καμιά αμφιβολία για την αποδοκιμασία του καθεστώτος του Τσαουσέσκου: «Η σύγκριση απόψεων και γνώμων, η ανταλλαγή εμπειρίας βοηθούν στην εξεύρεση τρόπων για την ανακάλυψη του ουμανιστικού δυναμικού του σοσιαλισμού. Απ' αυτά εξαρτώνται η πρόοδος κάθε αδελφής χώρας και η ελκυστικότητα των σοσιαλιστικών ιδεών στον κόσμο».

Βεβαίως, ο Τσαουσέσκου κάθε άλλο παρά ευήκοον ους έτεινε. Οι Ρουμάνοι δεν έχουν ακόμα επίσημα πληροφορηθεί από τον Τύπο και την τηλεόρασή τους για την κατάργηση του τείχους του Βερολίνου και πιθανότατα θα είναι και οι τελευταίοι που θα γκρεμίσαν τα δικά τους τείχη. Τότε, όπως συμβαίνει, σε όλες τις περιπτώσεις, θα επέλθει και η αποκαθάρωση του «ήρωα» του «σοσιαλιστικού» αυτού εφιάλτη, ο οποίος στο 14ο Συνέδριο επανεξελέγη «ομόφωνα».

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Τώρα, γιατί ελληνικά κόμματα στείλουν αντιπροσωπείες στο Συνέδριο, ας απαντήσουν τα ίδια.

Αυτό ακριβώς το φάσμα των πολύπλοκων και αντικρουόμενων αντιθέσεων και συμφερόντων αξιοποιεί ο στρατηγός Μισέλ Αούν για να προωθή παρά την φαινομενική διεθνή του απομόνωση, τη χωριστική του πολιτική για την «προστασία των χριστιανών» στο «χριστιανικό κράτος» που θέλει να εδραιώσει στο Νότιο Λίβανο.

Η άμεση ανάδειξη νέου προέδρου του **Ελίας Χράουι** σαν διάδοχου του δολοφονημένου Μουσουάντ, δεν φαίνεται να είναι σε θέση να δώσει διέξοδο αυτή την ώρα. Αντιδρώντας στις προθέσεις του Χράουι να τον καθαιρέσει από τη θέση του διοικητή του στρατού, ο στρατηγός Μισέλ Αούν, όχι μόνο προχώρησε στη συγκέντρωση ισχυρών στρατιωτικών, δυνάμεων, αλλά δήλωσε κιόλας ότι «θα υπερασπισθεί μέχρις εσχάτων τον εαυτόν του και τις ελεύθερες χριστιανικές περιοχές».

Φαίνεται ότι για τον πολύπαθο και διαμελισμένο Λίβανο θα πρέπει να προηγηθεί άλλος ένας γύρος αίματος, προτού ωριμάσουν οι συνθήκες για μια πραγματική ειρήνευση.

Ανδρέας Μπίστης

ΡΟΥΜΑΝΙΑ:

Το τελευταίο ντόμινο

Η ενορχηστρωμένη εκδήλωση αγάπης και αφοσίωσης προς τον Τσαουσέσκου από τους 3.000 αντιπροσώπους στο Συνέδριο του ΚΚ Ρουμανίας, οι 67 διακοπές εν μέσω θυελλωδών χειροκροτημάτων της μαρμαρίνας εισήγησής του που διήρκησε πάνω από 6 ώρες δεν μπορούν βέβαια να αποκρύψουν ένα θλιβερό γεγονός. Ότι η Ρουμανία είναι το πιο αστυνομικό και αυταρχικό κράτος της Ανατολικής Ευρώπης με ελάχιστες ελπίδες μετεξέλιξης όσο ζει ο σημερινός της ηγέτης. Ένα καθεστώς που έχει καταδικά-

σει τον πληθυσμό σε χαμηλό βιοτικό επίπεδο, σε πραγματικό ξερίζωμα την ύπαιθρο με την καταστροφή 8.000 χωριών για τη δημιουργία «σύγχρονων» αγροτο-βιομηχανικών οικιστικών συγκροτημάτων, σε διεθνή απομόνωση. Ένα πολιτικό καθεστώς το οποίο ελέγχει στενά το ΚΚ με 3,8 εκ. μέλη, το 15% του πληθυσμού, παγκόσμιο ασφαλώς ρεκόρ «πολιτικής στράτευσης», που διακρίνεται από διαφθορά και νεποτισμό και που πάνω από όλα στερεί τους υπηκόους του από θεμελιώδη ανθρώπινα και πολιτικά δικαιώματα. Μοναδικό του έρεισμα η μυστική του αστυνομία. Τίποτα δεν μπορεί να συγκαλύψει πλέον την οδυνηρή πραγματικότητα στη χώρα αυτή, όπου δια νόμου οι επαφές των Ρουμάνων με ξένους και η κατοχή γραφομηχανής πρέπει να αναφέρονται στην αστυνομία.

Είναι γνωστό άλλωστε ότι πριν δύο χρόνια ο «λαοπρόβλητος ηγέτης» εκτίμησε ότι ο λαός του «παραπάχυνε» και κατόπιν τούτου θα πρέπει να υποβληθεί σε δίαιτα. Έτσι, για πρώτη φορά, επίσημο κράτος προτείνει στους πολίτες του διαιτολόγιο το οποίο θα περιλαμβάνει κατανάλωση 2.500 θερμίδων ημερησίως κατά κεφαλήν. Ήταν το προοίμιο του εξαντλητικού προγράμματος λιτότητας με το οποίο εξεχρώθηκε το εξωτερικό χρέος της Ρουμανίας.

Παράλληλα το ιστορικό κέντρο του Βουκουρεστίου ισοπεδώθηκε και στη θέση του προβάλλει σήμερα ένα μεγαλοπρεπές ανάκτορο «προσφορά στο έθνος» από την οικογένεια Τσαουσέσκου στην οικογένεια Τσαουσέσκου!

Σε αυτή την κωμικοτραγική κατάσταση κυκλοφόρησε και το ανέκδοτο —μοναδικό μέσο αντίστασης του ρουμανικού λαού— για την ντομάτα και την μπριζόλα που τρέχουν αγωνιωδώς να κρυφθούν, διαπληκτιζόμενες παράλληλα ποια διατρέχει το μεγαλύτερο κίνδυνο.

Πριν την περεστρόικα η Ρουμανία μπορούσε να «παίζει» στη διεθνή σκηνή εκδηλώνοντας την ανεξαρτησία της απέναντι στο Σύμφωνο της Βαρσοβίας. Σε συνθήκες οξυτάτης αντιπαράθεσης μεταξύ των δυο στρατιωτικών συνασπισμών ο Τσαουσέσκου μπορούσε να ελπίσεται και να αποτελεί τον προνομιακό συνομιλητή των δυτικών κυβερνήσεων. Η φύση του εσωτερικού του καθεστώτος αποτελούσε αντικείμενο αδιαφορίας.

Σήμερα το Ρουμανικό καθεστώς έχει χάσει αυτό του το χαρτί καθώς οι εξελίξεις όχι μόνο το ξεπέρασαν αλλά και το εμφανίζουν σαν ενοχλητικό κατάλοιπο μιας άλλης εποχής. Γι' αυτό και ο Τσαουσέσκου αναζητεί συμμάχους στην Κίνα. Ο διεθνής ρόλος του είναι πλέον αζητήτος και τα φώτα στρέφονται στο εσωτερικό του καθεστώτος.

Οι χώρες του ΝΑΤΟ, εκτός της Τουρκίας, δεν έστειλαν αντιπροσώπους στο Συνέδριο και οι πρόβες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας στο Βουκουρέστι το μπουκόταρισαν λόγω της κατάστασης που επικρατεί στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η ανακοίνωση της γαλλικής προεδρίας της ΕΟΚ εκ μέρους των 12 ήταν σαφής και κατηγορηματική. Τα ΚΚ Ιταλίας, Ουγγαρίας και Φινλανδίας αρνήθηκαν επίσης να παραστούν στο Συνέδριο για τους ίδιους λόγους.

ALEXANDER

Πίπες καπνού ALEXANDER για... πολύ εκλεκτικούς άνδρες

Το προνόμιο του να είσαι εκλεκτικός πηγάζει απ' τη γνώση.

το προνόμιο

Η γνώση σε βοηθάει να διαλέξεις το καλύτερο και το λιγότερο βλαβερό.

Οι γνώστες ξεχωρίζουν αμέσως την ποιότητα της πίπας καπνού ALEXANDER, βγαλμένη από γνήσια ελληνική ρίζα ρεικιού άνω των 150 ετών, διαλεγμένη και «φιλοτεχνημένη» απ' τα πιο έμπειρα ελληνικά χέρια με πείρα 30 ετών και μελετημένη για τις ελληνικές κλιματολογικές συνθήκες.

Με υγροπανίδα (HYDRO SYSTEM) διπλού φυσικού φιλτραρίσματος με φίλτρο από ξύλο ΒΑΛΣΑΣ που συγκρατεί μέχρι και το 95% την υγροποίηση του καπνού, που απηλλαγμένος από τα βαρέα κατάλοιπα

(πίσσα, κουμαρίνη, κτ.λ.) να κυκλοφορεί ελεύθερος και ψυχρός.

Η κάθε ρουφιξιά διπλασιάζει την αίσθηση της απόλαυσης, δίνοντας και στον πιο απαιτητικό καπνιστή αυτό που ακριβώς ζητάει.

ALEXANDER
briar pipes

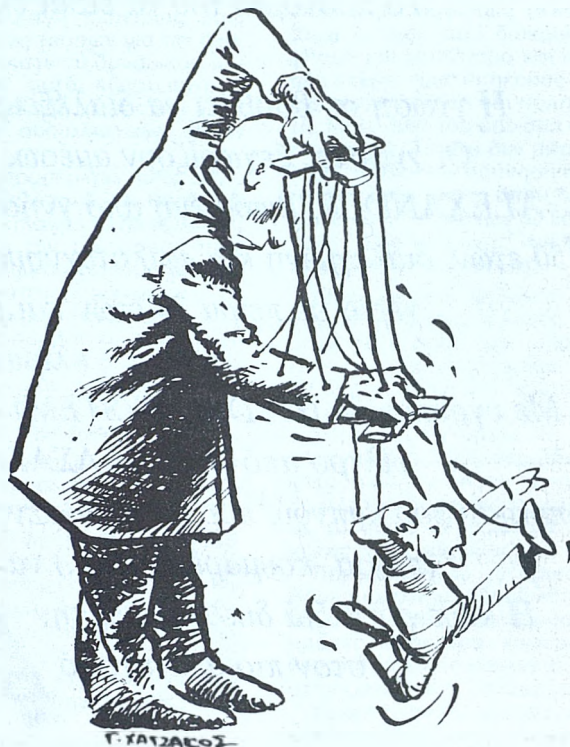
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΖΑΒΒΟΣ
ΜΕΣΟΓΕΙΩΝ 28 - ΜΑΡΟΥΣΙ - ΑΘΗΝΑ
ΤΗΛ. 681 0235
ΤΑΧ. ΘΥΡΙΣ 62020 - 152 10 ΧΑΛΑΝΔΡΙ
FAX: 01-681 1571

ΜΕΤΑ ΤΟ «ΤΕΙΧΟΣ», ΠΕΦΤΕΙ ΚΑΙ

Η υποβάθμιση της στρατηγικής σημασίας της Τουρκίας στα πλαίσια της Δυτικής Συμμαχίας εξαιτίας των ραγδαίων εξελίξεων στην Ανατολική Ευρώπη, η μείωση των εστίων κρίσης στη Μέση Ανατολή και κυρίως η αναβολή της ένταξης της Τουρκίας στην ΕΟΚ μεταβάλλουν ριζικά τη στρατηγική ισορροπία στο Αιγαίο και πιθανόν αναγκάζουν την Τουρκία «να στραφεί προς δυσμάς», γεγονός που μπορεί να σημαίνει μια νέα αναζωπύρωση της ελληνοτουρκικής διένεξης, όπως υποδεικνύουν οι πρόσφατες «σκληρές» δηλώσεις της Άγκυρας. Παράλληλα, η θέση της Ελλάδας στην ΕΟΚ εξασθενίζει λόγω της μετατόπισης του κέντρου βάρους της Κοινότητας από το Νότο στην Κεντρική Ευρώπη, με στόχο τον έλεγχο των εξελίξεων στην Ανατολική.

Πώς θα τα αντιμετωπίσει όλα αυτά η οικουμενική κυβέρνηση, σε μια εποχή που η συναίνεση μπορεί να αποβεί είτε φραγμός, είτε κίνητρο για τη διαμόρφωση μιας αποφασιστικής και ρεαλιστικής ελληνικής εξωτερικής πολιτικής σε ένα καθημερινά μεταβαλλόμενο διεθνές περιβάλλον;

Η «πτώση» του τείχους του Βερολίνου, την Πέμπτη 16 Νοεμβρίου, έθεσε τέρμα σε μια ολόκληρη εποχή και δημιούργησε ερωτήματα από τα οποία εξαρτάται η τύχη ολόκληρης της ανθρωπότητας, ερωτήματα που μένουν ακόμα αναπάντητα.

Ποια θα είναι η συνέχεια; Θα αντέξουν ο Μιχαήλ Γκορμπατσόφ και η «περεστρόικα» στις ήδη αβαστακτές οικονομικές πιέσεις; Τα νέα καθεστώτα στην Πολωνία και την Ουγγαρία κινδυνεύουν να καταρρεύσουν οικονομικά από στιγμή σε στιγμή, όση οικονομική βοήθεια και αν πάρουν από τη Δύση. Υπάρχει πάντα η απειλή ότι οι εργάτες της ΕΣΣΔ, της Ανατολικής Γερμανίας και της Τσεχοσλοβακίας να χάσουν την ψυχραιμία τους και εκμεταλλευόμενοι τη φιλελευθεροποίηση να αρχίσουν τις απεργίες, ξεχνώντας τον Κόκκινο Στρατό και τα παραρτήματά του. Όλοι γνωρίζουν εξάλλου ότι αυτό που ο Γκορμπατσόφ φοβάται περισσότερο είναι ένα αναίμακτο πραξικόπημα των νεοσταλινικών του Κρεμλίνου.

Και αν όλα πάνε καλά, τότε ποιο θα είναι το μέλλον και η μορφή του Κόσμου που ζούμε; Πώς θα διαμορφωθεί στο μέλλον η ΕΟΚ; Με το ΝΑΤΟ και το Σύμφωνο της Βαρσοβίας τι θα απογίνει; Οι περιφερειακές συγκρούσεις θα σταματήσουν, ή μετά την κατάργηση της ισορροπίας του τρόμου θα αναζωπυρωθούν άλλα προβλήματα όπως τα μειονοτικά και τα εθνικά κινήματα;

Οι απαντήσεις αφορούν φυσικά και την Ελλάδα, η οποία, πρότυπο για μια ακόμα φορά επαρχιωτισμού και ομφαλοσκόπησης, περί άλλα τυρβάζει, σε μια εποχή που το διεθνές περιβάλλον μεταβάλλεται ριζικά. Πόσο και ποια αξία έχουν πλέον οι αμερικανικές βάσεις; Ποια είναι η νέα στρατηγική σημασία της Ελλάδας και της Τουρκίας και ως εκ τούτου ποια μορφή θα πάρει στο άμεσο μέλλον η «ελληνοτουρκική» διένεξη για το Αιγαίο, τη Θράκη και την Κύπρο; Ποια θα είναι η θέση της Ελλάδας σε μια Ευρώπη που όπως φαίνεται πολύ σύντομα θα παύσει να είναι διαιρεμένη σε «Δυτική» και «Ανατολική»;

Η ευρωπαϊκή αναπαλαίωση

Οι μελλοντολόγοι φαντάζονται ήδη μια Ευρώπη η οποία δεν θα είναι διαιρεμένη σε Δυτική και Ανατολική, αλλά σε ομόκεντρους κύκλους.

Στο κέντρο των κύκλων θα βασιλεύει το «κλαμπ» των «Ηνωμένων Κρατών της Ευρώπης» με μέλη την ενιαία Γερμανία —το «Τέταρτο Ράιχ» που τρομοκρατεί από τώρα τους Γάλλους— τη Γαλλία, την Ιταλία, τις χώρες της Μπένελουξ και ίσως την Ισπανία και την Πορτογαλία.

Ο δεύτερος κύκλος θα αποτελείται από τη Βρετανία, την Ιρλανδία, τη Δανία και την Ελλάδα, οι οποίες θα εξακολουθήσουν βεβαίως να είναι μέλη της ΕΟΚ και της ενιαίας αγοράς της, αλλά θα έχουν αποστασιοποιηθεί από τους περιο-

ΤΟ ΝΤΑΒΟΣ

του Βασίλη Ζήση

σότερους θεσμούς της.

Στον τρίτο κύκλο θα ανήκουν μια σειρά κράτη μη-μέλη της ΕΟΚ, τα οποία θα έχουν ελεύθερη πρόσβαση στην εσωτερική αγορά της, χωρίς να συμμετέχουν στη λήψη των αποφάσεων. Στον κύκλο αυτό μπορούν να ανήκουν τα κράτη-μέλη της ευρωπαϊκής Ένωσης Ελεύθερου Εμπορίου, η Τουρκία, η Κύπρος, το Μαρόκο και εκείνες οι χώρες του πρώην «παραπετάσματος» που αποποιήθηκαν σε διαφορετικό βαθμό τον κομμουνισμό (Ουγγαρία, Πολωνία, Γιουγκοσλαβία και ίσως η Τσεχοσλοβακία).

Κανείς φυσικά δεν μπορεί ακόμα να προβλέψει με ακρίβεια ποια θα είναι η οριστική διαμόρφωση του χάρτη της Ευρώπης των «πολλών ταχυτήτων». Το μόνο βέβαιο προς το παρόν είναι ότι εν όψει των ραγδαίων εξελίξεων και μέχρις ότου διαμορφωθεί ένα νέο «στάτους», αναστέλλεται «μέχρι νεωτέρας» η διεύρυνση της κοινότητας. Πράγμα που έχει πολύ μεγάλη σημασία για την Ελλάδα, αφού, όπως δήλωσε και ο Φρανσουά Μιτεράν η Τουρκία δεν μπορεί τώρα να γίνει μέλος της ΕΟΚ. Αυτή είναι η πρώτη —και θετική— επίδραση στις ελληνοτουρκικές σχέσεις από τις εξελίξεις στην Ανατολική Ευρώπη.

Το «τέταρτο» Ραϊχ

Η δεύτερη επίδραση είναι αρνητική. Η πολύ πιθανή πλέον προοπτική μιας ενιαίας Γερμανίας - μελών της ΕΟΚ και οι νέες αγορές που προσφέρει ο Μιχαήλ Γκορμπατσόφ στο ευρωπαϊκό κεφάλαιο, αναστέλλουν προς το παρόν την επέκταση της Κοινότητας προς Νότο και μετακινούν το κέντρο βάρους της προς την Κεντρική Ευρώπη. Το αποτέλεσμα είναι ότι αναμένεται να μειωθεί το «ειδικό βάρος» των «φτωχών» κρατών-μελών της Κοινότητας όπως η Ελλάδα, με δραματικές ίσως συνέπειες σε σειρά «καυτών» θεμάτων όπως είναι η οικονομική βοήθεια.

Το κοινοτικό κέντρο βάρους άρχισε ήδη να μετακινείται στην πρόσφατη έκτακτη Σύνοδο Κορυφής της ΕΟΚ (Παρίσι 18 Νοεμβρίου) όπου οι «12» αποφάσισαν τη λήψη και εφαρμογή άμεσων μέτρων οικονομικής βοήθειας προς την Ανατολική Ευρώπη, τα σημαντικότερα από τα οποία είναι η ίδρυση μιας «Τράπεζας για την Ανάπτυξη της Ανατολικής Ευρώπης» και η άμεση οικονομική βοήθεια προς την Πολωνία και την Ουγγαρία.

Η έκτακτη Σύνοδος Κορυφής και οι αποφάσεις της χρεώνονται στο ενεργητικό κυρίως της Γαλλίας του Μιτεράν. Η οικονομική βοήθεια και η Αναπτυξιακή Τράπεζα φιλοδοξούν να δώσουν στην ΕΟΚ κάποιο προβάδισμα στις επενδύσεις που θα γίνουν στην Ανατολική Ευρώπη και στον ήδη έντονο ανταγωνισμό με τις ΗΠΑ και την Ιαπωνία. Δεύτερον, η Γαλλία κυρίως αλλά και οι άλλοι εταίροι από την

Κεντρική Ευρώπη φοβούνται ότι μια οικονομική και μόνον ενοποίηση των δύο Γερμανιών, θα μετέβαλε οριστικά προς όφελος του Βερολίνου (η Βόννη θα γίνει πάλι ένα «χωριό») τους συσχετισμούς δύναμης μέσα στην ΕΟΚ. Η Ανατολική Γερμανία διέρχεται βέβαια μια σοβαρή οικονομική κρίση. Αλλά όλοι μπορούν να αντιληφθούν προς ποια κατεύθυνση θα αλλάξουν οι συσχετισμοί δύναμης στην ΕΟΚ, αν στο παραγωγικό δυναμικό της Δυτικής Γερμανίας προστεθεί η εμπειρία και η ειδικευση του εργατικού δυναμικού της Ανατολικής.

Βέβαια η ενοποίηση των δύο Γερμανιών είναι ένα θέμα που δεν αφορά μόνο την Ευρώπη. Η συναρπαστική πορεία της «περεστρόικα» δεν πρέπει να οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι ο Γκορμπατσόφ παραδόθηκε αμαχητί στον «αμερικανικό ιμπεριαλισμό», σε ό,τι τουλάχιστον αφορά την Ευρώπη. Στρατηγικός στόχος της ΕΣΣΔ ήταν και παραμένει η διάσπαση της Ατλαντικής Συμμαχίας και η αποκοπή της Ευρώπης από τις Ηνωμένες Πολιτείες. Τα μέσα υλοποίησης αυτού του στόχου άλλαξαν μόνο και ο στρατιωτικός ανταγωνισμός έδωσε τη θέση του στον οικονομικό.

Σήμερα η Μόσχα δεν επιχειρεί να διασπάσει την Ατλαντική Συμμαχία με τους «Πέρσινγκ», αλλά προτιμά πιο ειρηνικά μέσα και προσφέρει στο δυτικογερμανικό κεφάλαιο τις ατέλειωτες προοπτικές ανάπτυξης της χώρας του μαζί με την Ανατολική Γερμανία. Το ανταλλάγμα που οι Δυτικοί φοβούνται ότι θα ζητήσει είναι μια «φινλανδοποίηση» της Γερμανίας.

Το κέντρο βάρους μετατοπίζεται

Έχει λοιπόν η ΕΟΚ περισσότερους από δυο πολύ σοβαρούς λόγους για να φανεί γενναιοδωρή προς την Ανατολική Ευρώπη και να στρέψει την προσοχή της εκεί, αντί για το Νότο. Αλλά αυτό σημαίνει ότι αυτόματα, μαζί με τη μείωση των διαθέσιμων πόρων για τα «φτωχά» κράτη-μέλη, θα μειωθεί και η στρατηγική σημασία της Ελλάδας ως διαμετακομιστικό κέντρο προς τις αγορές της Μέσης Ανατολής.

Δεν γνωρίζουμε αν ο κ. Σαρτζετάκης έθεσε το πρόβλημα αυτό στην έκτακτη Σύνοδο Κορυφής όπου εκπροσώπησε τη χώρα μας, ελλείψει πρωθυπουργού. Όλες όμως οι πληροφορίες συγκλίνουν στην εκτίμηση ότι η μετατόπιση του κέντρου βάρους της ΕΟΚ προς την Κεντρική Ευρώπη και οι συνέπειες που θα έχει αυτό στη ροή κεφαλαίων και επενδύσεων προς την Ελλάδα αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα θέματα που πρέπει να αντιμετωπίσει η σημερινή ηγεσία του υπουργείου Εξωτερικών.

Αυτό δεν σημαίνει βέβαια ότι η Ελλάδα πρέπει να κλωσιεργήσει στο θέμα της οικονομικής ενίσχυσης της Πολω-

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΑΣΕΤΑΣ

ΤΟ ΦΑΝΤΑΣΜΑ ΤΟΥ ΛΕΟΝΑΡΝΤΟ

«Να μιλήσουμε επιτέλους για τον εσωτερικό δεσμό που υπάρχει ανάμεσα στη φυσική επιστήμη και την υπόλοιπη ανθρώπινη έκφραση. Να καταγράψουμε κάποτε με ειλικρίνεια τη σχολική ενδοχώρα και τη τεμαχισμένη πραγματικότητα που βιώνουν καθημερινά οι άνθρωποι/δάσκαλοι και οι άνθρωποι/μαθητές τους.

Διακόσιες είκοσι σελίδες για αναγνώστες οι οποίοι έχοντας επίγνωση του κατακερματισμού της ανθρώπινης υπόστασής μας και διακατεχόμενοι από το πάθος της συνολικότητας φτάνουν στο σημείο να επιδιώκουν κρυφές και ανομολόγητες συναντήσεις με το φάντασμα του Λεονάρντο ντα Βίντσι, του τελευταίου «ολόκληρου» ανθρώπου που έζησε στον πλανήτη μας».

200 σελ., 1.000 δρχ.

Εκδόσεις ΚΑΤΟΠΤΡΟ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ τροχαλία ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ

Γριβαίων 5 (πάροδος Σκουφά 64)
106 80 Αθήνα τηλ. 3646426

νίας ή της Ουγγαρίας. Σημαίνει αντίθετα ότι η Ελλάδα ως μέλος της ΕΟΚ πρέπει να αποκτήσει λόγο —και κυρίως ανταλλάγματα— στην επιχείρηση «φιλελευθροποίηση του υπαρκτού σοσιαλισμού». Αλλά για να υπάρξει «λόγος» πρέπει πρώτα να υπάρξουν «θέσεις» και είναι καιρός να αφυπνισθούμε από την μακάβρια νηφαλιότητα του «συν ένα».

ΕΟΚ και ΝΑΤΟ το ίδιο συνδικάτο;

Κανείς δεν μπορεί να ισχυρισθεί με σοβαρότητα ότι η Ατλαντική Συμμαχία θα διαλυθεί στο άμεσο μέλλον. Οι αναμενόμενες σοβαρές μειώσεις στον αριθμό των στρατευμάτων και από τις δυο πλευρές, η αποχώρηση τόσο των Αμερικανών πεζοναυτών, όσο και των σοβιετικών τανκς από το θέατρο επιχειρήσεων της Κεντρικής Ευρώπης θα οδηγήσει βέβαια σταδιακά στη χαλάρωση των δυο στρατιωτικών συμφωνιών και στη μείωση του ρυθμού εξοπλισμών με άμεσες και ευεργετικές επιδράσεις στους προϋπολογισμούς χωρών όπως είναι η Ελλάδα. Δεν είναι άλλωστε τυχαίο ότι κορυφαίοι παράγοντες της Δύσης αρχίζουν ήδη και κάνουν λόγο για την «ενίσχυση της οικονομικής συνεργασίας στα πλαίσια της Ατλαντικής Συμμαχίας».

Εφόσον λοιπόν η κατεύθυνση των εξελίξεων στην Ανατολική Ευρώπη παραμείνει η ίδια, ο στρατιωτικός ρόλος του ΝΑΤΟ αναμένεται να ατονήσει με αναπόφευκτες συνέπειες στη στρατηγική ισορροπία της περιοχής και κυρίως τις ελληνοτουρκικές σχέσεις.

Το Νταβός τελείωσε

Ποιες όμως είναι οι συνέπειες όλων αυτών στις ελληνοτουρκικές σχέσεις; Μπορούμε να εκτιμήσουμε επιγραμματικά ότι οι συμφωνίες Ρήγκαν - Γκορμπασόφ του '87 για τα πυρηνικά, οι σημαντικότερες συνομιλίες της Βιέννης για τη μείωση των συμβατικών δυνάμεων των δυο συνασπισμών, ο τερματισμός του πολέμου Ιράν-Ιράκ, η προδιαγραφόμενη εξασθένιση του στρατιωτικού ρόλου του ΝΑΤΟ και κυρίως η αναβολή επί αόριστον της αίτησής της για ένταξη στην ΕΟΚ έχουν φέρει την Τουρκία, σε δύσκολη στρατηγικά θέση.

Δεν είναι καθόλου τυχαίο ότι εξαιτίας όλων αυτών των εξελίξεων και κυρίως του γεγονότος ότι «πάει πίσω η αίτηση ένταξης» η Άγκυρα άρχισε τελευταία να γίνεται πιο διαλλακτική σε ό,τι τουλάχιστον αφορά τις πιέσεις των Ευρωπαίων για εκδημοκρατισμό. Για παράδειγμα αποδέχτηκε τη δικαιοδοσία του Συμβουλίου της Ευρώπης, υπέγραψε τη «Χάρτα των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου» και όπως ακούγεται ετοιμάζει να ακυρώσει την ισχύ των δύο άρθρων του Ποινικού Κώδικα που θέτουν εκτός νόμου το Κομμουνιστικό Κόμμα και τους Ισλαμιστές. Όταν τα τείχη γκρεμίζονται, τα πυρηνικά διαλύονται και οι στρατοί μειώνονται, τα «εκτεταμένα» σύνορα της Τουρκίας με την ΕΣΣΔ δεν έχουν πλέον την ίδια σημασία. Όπως δεν έχουν πλέον την ίδια σημασία και τα φιλόδοξα σχέδια του Λουνς

για την επέκταση της «εξωτερικής περιμέτρου του ΝΑΤΟ προς Νότον» για να αντιμετωπισθεί η κρίση στη Μέση Ανατολή. Οι Πέρσες και οι Ιρακινοί δεν σκοτώνονται πλέον μεταξύ τους και όπως επίσης ακούγεται δεν είναι πολύ μακριά η ίδρυση ενός αυτόνομου και ανεξάρτητου παλαιστινιακού κράτους. «Ανάγκα και Θεοί πείθονται» λοιπόν και για την Τουρκία.

Αναζωπύρωση του τουρκικού επεκτατισμού

Αυτή όμως η επίδειξη «δημοκρατικότητας» της Άγκυρας προς τη Δύση, συνδυάζεται και με μιαν αναζωπύρωση του επεκτατισμού προς δυσμάς, δηλαδή προς την Ελλάδα. Το τελευταίο δεκαπενθήμερο και ύστερα από μια σιωπή αρκετών μηνών η Άγκυρα έθεσε επί τάπητος όλα τα γνωστά θέματα της ελληνοτουρκικής διένεξης, αμφισβητώντας την οχύρωση των ελληνικών νησιών του Αιγαίου, μιλώντας για «τουρκική μειονότητα» στη Θράκη, υπονομεύοντας τις προσπάθειες για επίλυση του Κυπριακού κλπ. Και όλα αυτά τη στιγμή που ισχύει ακόμα η «Συμφωνία της Βουλιαγμένης» μεταξύ των κ. Παπανδρέου και Οζάλ η οποία προέβλεπε την αποχή των δυο πλευρών από κάθε δήλωση ή ενέργεια που θα μπορούσε να θεωρηθεί απειλητική και θα επιδείνωνε το κλίμα του Νταβός. Το Νταβός μάς τελείωσε λοιπόν έστω και άτυπα — έστω και αν ο κ. Οζάλ ισχυρίζεται το αντίθετο.

Η υποβάθμιση της στρατηγικής σημασίας της Τουρκίας στα πλαίσια της Δυτικής Συμμαχίας, η μείωση των εστίων κρίσης στη Μέση Ανατολή και άρα η εξασθένιση των παρεμβαικών της δυνατοτήτων και κυρίως η αναβολή της ένταξης της στην ΕΟΚ φαίνεται ότι αναγκάζουν την Τουρκία «να στραφεί προς δυσμάς», γεγονός που μπορεί να σημαίνει μια νέα αναζωπύρωση της ελληνοτουρκικής διένεξης.

Αυτό δεν σημαίνει ότι η ένταση των ελληνοτουρκικών σχέσεων είναι η μοναδική εναλλακτική λύση που απέμεινε στην Τουρκία, προκειμένου να προωθήσει τους μακροπρόθεσμους εθνικούς της στόχους. Στους κόλπους του τουρκικού καθεστώτος δεν είναι λίγοι εκείνοι οι οποίοι προτιμούν τη συνέχιση του διαλόγου, με στόχο την «ουδετεροποίηση» της ελληνικής στάσης απέναντι στην Άγκυρα. Η ελληνική εξωτερική πολιτική οφείλει να αξιοποιήσει τις αντιθέσεις αυτές στη χάραξη της μεσοπρόθεσμης τουρκικής εξωτερικής πολιτικής.

Οι βάσεις που δεν μένουν όπως ήταν

Η αλλαγή του διεθνούς περιβάλλοντος μείωσε και τη στρατηγική σημασία των αμερικανικών βάσεων στην περιοχή, οι οποίες δεν έχουν πλέον την ισχύ που είχαν. Το μέλλον τους εξαρτάται βέβαια από την έκβαση της συνάντησης κορυφής στη Μάλτα, αλλά ό,τι και να γίνει πρέπει να θεωρείται περισιότερο από βέβαιο ότι θα τις έχουμε για αρκετά χρό-

νια ακόμα στη γειτονιά μας, οπότε η Ελλάδα μπορεί να είναι «σκληρή» στις διαπραγματεύσεις που θα γίνουν.

Στις ελληνοαμερικανικές διαπραγματεύσεις για τις βάσεις και φυσικά στην εξωτερική πολιτική της Ελλάδας προς τις ΗΠΑ σημαντικό ρόλο θα διαδραματίσει και η έκβαση μιας άκρως ενδιαφέρουσας αμερικανοτουρκικής διένεξης με αφορμή το αρμενικό ζήτημα.

Το 1990 είναι η χρονιά που και η Τουρκία πρέπει να επαναδιαπραγματευθεί τη συμφωνία της με τις ΗΠΑ για τις βάσεις (DECA). Η Άγκυρα όμως απειλεί από τώρα ότι θα κλείσει τις βάσεις επειδή ο γερουσιαστής Μπομπ Ντόουλ πέρασε στην αρμόδια υποεπιτροπή της Γερουσίας την καθιέρωση της 24ης Απριλίου ως «Ημέρα Γενοκτονίας των Αρμενίων» στις ΗΠΑ. Σημειώνεται ότι το 1986 και 1987 η ίδια τροπολογία είχε απορριφθεί από την ίδια υποεπιτροπή και τώρα η Άγκυρα απειλεί ότι αν εγκριθεί και από την ολομέλεια του σώματος θα κλείσει τις αμερικανικές βάσεις, όπως έκανε και ο Μπουλέντ Ετσεβίτ το 1975 μετά την επιβολή του «εμπόργκο».

Είναι επίσης γνωστό ότι ο πρόεδρος των ΗΠΑ Τζωρτζ Μπους διακρίνεται φιλικά υπέρ των Αρμενίων οι οργανώσεις των οποίων τον ενίσχυσαν προεκλογικά (ενώ οι ελληνικές «πόνταραν» στον Μάικλ Ντουκάκη). Δεδομένου εξάλλου ότι ο αρμενικό «λόμπυ» στις ΗΠΑ διαθέτει στελέχη όπως ο Κυβερνήτης της Καλιφόρνια Ντουκμετζιάν, δεν θα είναι εύκολη η ματαίωση της ψήφισης της τροπολογίας για την «Ημέρα των Αρμενίων».

Για να δώσουμε ένα ακόμα παράδειγμα του στρατηγικού παίγνιου στο οποίο είναι αναγκασμένη να πάρει μέρος η Ελλάδα, σημειώνουμε ότι η Άγκυρα έχει συμμαχήσει με το Ισραήλ προκειμένου να μην ψηφισθεί η τροπολογία Ντόουλ. Αρχιτέκτονας της νέας συμμαχίας θεωρείται ο πρώην υφυπουργός των ΗΠΑ Ρίτσαρντ Περλ, βασικό στέλεχος του εβραϊκού λόμπυ στις ΗΠΑ και γνωστός φιλότουρκος.

Όλα αυτά σημαίνουν ότι ανεξάρτητα από ιδεολογικές προκαταλήψεις, η Ελλάδα είναι υποχρεωμένη από τη μια μεριά να εκμεταλλευθεί τις αμερικανοτουρκικές τριβές κι από την άλλη να εμποδίσει τη σταθεροποίηση μιας ισραηλινοτουρκικής συμμαχίας στην περιοχή. Για παράδειγμα, αν η Άγκυρα είναι σε θέση να προσφέρει ως εναλλακτική λύση στη Σοϋδα τη νέα μεγάλη βάση που κατασκευάζει απέναντι στη Ρόδο, η Ελλάδα γιατί δεν μπορεί να κάνει το ίδιο;

Η προβλεπόμενη δυστοκία στην έκβαση των διαπραγματεύσεων για τη νέα αμερικανοτουρκική αμυντική συμφωνία αποτελεί έναν ευνοϊκό για την Ελλάδα παράγοντα, η οποία, εφόσον ούτως ή άλλως οι βάσεις δεν θα φύγουν, μπορεί να αποσπάσει κάποια επιπλέον κέρδη από τις προσεχείς διαπραγματεύσεις.

Ο τρίτος παράγοντας του ελληνοαμερικανοσοβιετοτουρκικού (!) παρασκηνίου είναι η προσεχής καθόδος του νέου σοβιετικού αεροπλανοφόρου «Κρέμλιν» προς τα θερμά ύδατα. Μια ενέργεια η ο-

ποία θα φέρει πάλι στο προσκήνιο τη συνθήκη του Μοντραί, η οποία σημειωτέον έχει λήξει από το 1976, χωρίς κανείς να ενδιαφερθεί για την τύχη της.

Η πραγματική απειλή

Τώρα που τα πυρηνικά αρχίζουν και διαλύονται είναι καιρός να παραδεχθούμε κάποιες αλήθειες. Η ισορροπία του τρόμου είχε και κάποια αξία, στο βαθμό που διασφάλιζε τη σταθερότητα σε μια Ευρώπη, της οποίας όλα σχεδόν τα κράτη αντιμετωπίζουν μια εθνική ή μειονοτική απειλή. Ας μην ξεχνάμε ότι το μεγαλύτερο μέρος των ευρωπαϊκών συνόρων είναι τεχνητό, αποτέλεσμα των συμφωνιών που ακολούθησαν το τέλος των δυο μεγάλων πολέμων.

Τι θα συμβεί τώρα; Το πιθανότερο είναι ότι η χαλάρωση του στενού ελέγχου του ανατολικού μπλοκ από την Σοβιετική Ένωση θα οδηγήσει σε μίαν αναζωπύρωση του εθνικού προβλήματος. Η αναταραχή στο Κοσσυφοπέδιο, η διένεξη μεταξύ Τουρκίας και Βουλγαρίας για την μουσουλμανική μειονότητα, το «μακεδονικό», η προϊούσα αποσύνθεση του Γιουγκοσλαβικού μωσαϊκού εθνοτήτων, η διένεξη Ρουμανίας - ΕΣΣΔ για τη Βεσσαβία, Ουγγαρίας - Ρουμανίας για τη Μολδαβία, Γερμανίας - Πολωνίας για τη Σιλεσία, η αναταραχή στις χώρες της Βαλτικής θα οδηγήσουν σε μια εκρηκτική κατάσταση αν από τώρα δεν υπάρξουν αποτρεπτικά των εθνικών διεκδικήσεων μέτρα. Στα πλαίσια αυτό εντάσσεται και η ταραχοποιός δράση της Άγκυρας στη Θράκη.

Ας συνοψίσουμε: Οι ραγδαίες αλλαγές στο διεθνές κλίμα προς την κατεύθυνση της ύφεσης προκαλούν σημαντικές διαφοροποιήσεις και στους περιφερειακούς συσχετισμούς δύναμης. Στην περιοχή μας η μείωση της έντασης μεταξύ των ΗΠΑ και της ΕΣΣΔ μειώνει σταθερά την αξία του οικοπέδου Τουρκία, γεγονός που ενδέχεται να προκαλέσει μια αναζωπύρωση του τουρκικού επεκτατισμού προς Δυσμάς, μέσω κυρίως του προβλήματος των μειονοτήτων.

Αντίθετα, η παραπομπή στις καλές της τουρκικής ένταξης στην ΕΟΚ αναγκάζει την Άγκυρα να φανεί πιο διαλλακτική στο θέμα της δημοκρατίας και να αναζητήσει την καλή μαρτυρία της Ελλάδας. Παράλληλα και ανεξάρτητα από τη μετατόπιση του κέντρου βάρους της ΕΟΚ, ο διεθνής ρόλος της Ελλάδας ενισχύεται από το γεγονός και μόνο ότι είναι μέλος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, έχει συνεπώς λόγο για όλα όσα γίνονται στην Ανατολική Ευρώπη.

Πώς θα τα εκμεταλλευθεί όλα αυτά η νέα κυβέρνηση; Η παροχή υποδείξεων δεν είναι αρμοδιότητα των δημοσιογράφων. Μπορούμε όμως να πούμε ότι το υπουργείο Εξωτερικών πρέπει επιτέλους να πάψει να αποτελεί «φέουδο» των δύο μεγάλων κομμάτων, ενίοτε του ενός και ενίοτε του άλλου. Η κατάργηση των διαχωριστικών γραμμών πρέπει να ισχύσει κυρίως εκεί. Ήρθε ο καιρός για μια πραγματικά συναινετική και μακροπρόθεσμη ελληνική εξωτερική πολιτική. □

Εκδόσεις

ΔΩΡΙΚΟΣ
Μαυρομιχάλη 64
τηλ. 3629.675

ΑΠΟΣΠΕΡΙΤΗΣ
Ερεσσού 9
τηλ. 3604.161

Ιούλιος Βερν

Ο προφήτης της διαστημικής εποχής μας. Ο συγγραφέας που οραματίστηκε, πριν τόσα χρόνια, τις επιστημονικές κατακτήσεις της ανθρωπότητας, που πλούτισε τη φαντασία των παιδιών.

Μέσα στα όμορφα παραμύθια του, που δεν είναι παραμύθια, ανταμείβονται οι ευγενικές φιλοδοξίες, δικαιώνεται το καλό τιμωρείται το κακό, προβάλλει το όραμα ενός δικαίου και ανθρωπινότερου κόσμου.

*Δεκαπεντάχρονος πλοίαρχος
Μιχαήλ Στρογκώφ
Ροβήρος ο κατακτητής
Ο κυρίαρχος του κόσμου
Ο φάρος στην άκρη του κόσμου
20.000 λεύγες κάτω από τη θάλασσα
Τα 500 εκατομμύρια της Μπεγκούμ
Το αστέρι του νότου
Από τη γη στη Σελήνη
Γύρω από τη Σελήνη
Ο Πύργος των Καρπαθίων
Ταξίδι στο κέντρο της γης
Πέντε βδομάδες με αερόστατο
Τα παιδιά του πλοίαρχου Γκραντ
Το μυστηριώδες νησί
Ο γύρος του κόσμου σε 80 μέρες
Σχολή Ροβινσώων
Το Αιγαίο στις φλόγες
Πλωτή πολιτεία
Μαύρες Ινδίες
Δράμα στη Λιβονία
Ο υπέροχος Ορενόκος
Το μυστικό του Βίλχελμ Στόριτζ
Περιπέτειες Κινέζου στην Κίνα
Το εναέριο χωριό
Χωρίς πάνω και κάτω
Ο πιλότος του Δούναβη
Βορράς εναντίον Νότου*

Νίκου Μαραγκού

*Ομήρου Ιλιάδα
Ομήρου Οδύσσεια
Αρχαίοι Ελληνικοί μύθοι και Αίσωπος
Χαρούμενο καλοκαίρι*

ΛΟΥΪ ΤΖΙ ΚΑΝΚΡΙΝΙ
Τοξικομανίες

ΣΤΑΝΤΑΛ

Το κόκκινο και το μαύρο

ΛΟΥΪ ΤΖΙ ΠΙΡΑΝΤΕΛΛΟ

Ο Μακαρίτης Ματτία Πασκάλ

Ίαν Τέρλοου

Πώς να γίνεις βασιλιάς

Τζιάνι Ροντάρι

Ο Τζίπ μέσα στην τηλεόραση

Σέλμα Λάγκερλεφ

Το θαυμαστό ταξίδι του Νίλς

Ραντγιάρντ Κίπλινγκ

*Το βιβλίο της Ζούγκλας
Ιστορίες όπως τις είπα*

Σελ Σιλβερστάιν

Το δέντρο που έδινε

Τέα Μπέκμαν

Σταυροφορία των παιδιών

Αντ. Τσέχοφ

Διηγήματα

Μ. Γκόρκι

Διηγήματα και παραμύθια

Ρούντο Μόριτς

Ιστορίες του Δάσους

Τζαίμς Ο. Κάργουντ

Ο Γκρίζλυ

Εντμόντο ντε Αμίτσι

Καρδιά

Μαρία Γκρίπε

Τα παιδιά του γυαλουργού

Γιολάντα Πατεράκη

*Ένα παιδί κατακτά τη νίκη
Το ανθρωπάκι μου*

Καλ. Α. Σφαέλλου

*Τα απομνημονεύματα ενός γάτου
Το μυστήριο του Ορυχείου
Κυνηγώντας διαμάντια*

Χόρχε Αμάντο

Ο παρδαλός γάτος και η σπαθιά χελιδόνα

ΑΛΜΠΕΡ ΚΑΜΥ

Η πανούκλα

Ο ξένος

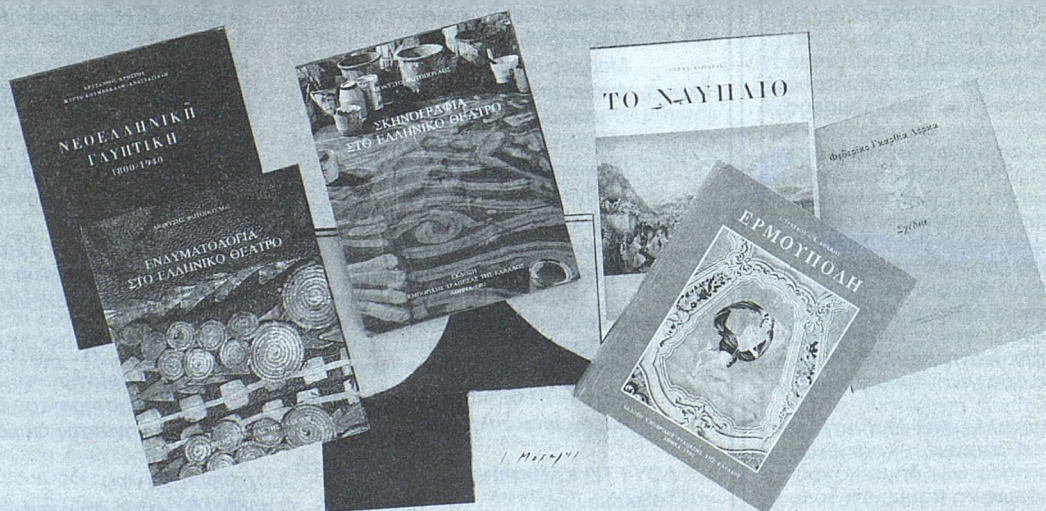

Εκδόσεις Εμπορικής Τράπεζας. Επικοινωνία με τις πολιτιστικές μας αξίες.

Η Εμπορική Τράπεζα,
πρώτη απ' όλες τις ελληνικές Τράπεζες, από το 1957,
έχοντας συνειδητοποιήσει το πολιτιστικό της χρέος προς τον λαό μας,
προσφέρει εξαιρετικής αξίας καλλιτεχνικές εκδόσεις,
όπου ταμιεύει και προβάλλει την πολιτιστική μας κληρονομιά.

Είκοσι ογκώδεις τόμοι
και τριάντα περίπου καλλιτεχνικά ημερολόγια
αποτελούν την ως σήμερα συγκομιδή και προσφορά της,
ενώ συγχρόνως ετοιμάζει νέα έργα-κορυφώσεις
ενός εκδοτικού οραματισμού μεγάλης εθνικής σημασίας.

ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

MIRKO D. GRMEK

Οι ασθένειες στην αυγή του δυτικού πολιτισμού

ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΗ

Άρθουρ Καϊσλερ

Ένα Φάντασμα στή Μηχανή

Έκδόσεις Χατζηνικολή

Η ΜΑΣΚΑ

GENEVIÈVE ALLARD - PIERRE LEFFORT

μετάφραση
ΧΡΗΣΤΟΣ ΖΩΓΗ

ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΗ

Ν Ε Α Β Ι Β Λ Ι Α

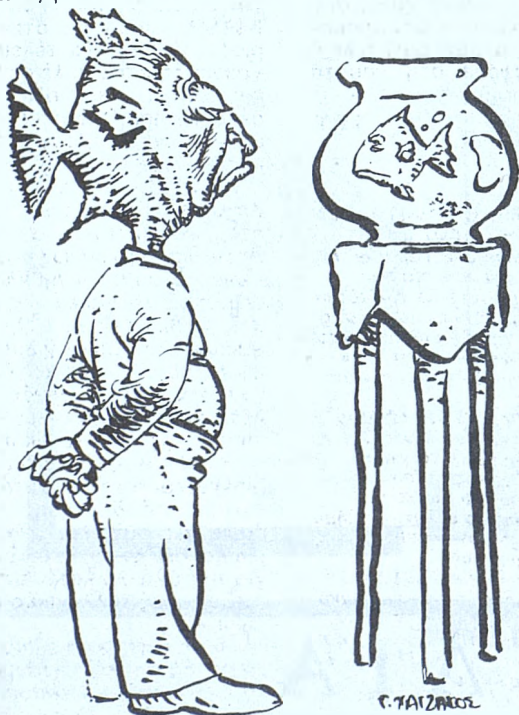

ΕΠΙ
σημαί
νουμε

Ποιος θα ενδιαφερθεί επιτέλους για το ΥΠΠΟ;

Φαίνεται πως η ασυδοσία αποτέλεσε επί των πασοκικών ημερών την κινητήρια δύναμη σύσσωμου του κυβερνητικού «έργου». Και αν κρίνει κανείς από τη γνωστοποίηση των αποτελεσμάτων του οι εκτελεστές του εξήντησαν την ωφελιμιστική τακτική τους μέχρι τα έσχατα της όρια χωρίς αιδώς. Εξάιρεση δεν αποτέλεσε ούτε και το Υπουργείο Πολιτισμού, μόνο που εκεί ο έλεγχος αποτράπηκε χάρις στη γοητεία της κ. Μελίνας Μερκούρη και την έλλειψη ενδιαφέροντος που επιδεικνύει προκλητικότατα η πλειοψηφία του πολιτικού σώματος απέναντι σε ό,τι αφορά τον πολιτισμό. Έτσι ώστε σήμερα ο κ. Περικλής Νεάρχου να τολμά να αποστέλλει δελτία τύπου και να ασκεί μηνύσεις ενώ εκκρεμεί ακόμα το άνοιγμα των 147 εκ. δρχ. στο Πολιτιστικό Κέντρο των Δελφών. Έτσι λ.χ. ο κ. Σπύρος Μερκούρης αντιμετωπίζεται ακόμη και τώρα ως εκπρόσωπος του ΥΠΠΟ, συνεχίζει να διαπραγματεύεται την ελληνική έκθεση στην Πολιτεία του Dallas (ή μήπως εκπρόσωπος του Ντάλλας στο ΥΠΠΟ;) και να παραμένει ανεξέλεγκτος όσον αφορά το θέμα των φακέλων «Αθήνα, Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης».

Όταν θα πρέπει να έχει γίνει ήδη γνωστό στους γνωρίζοντας τα εσωτερικά του ΥΠ.ΠΟ. ότι ο κ. Σπύρος Μερκούρης δεν διέθετε καν τη θέση συμβουλίου στο ΥΠ.ΠΟ.

Και παρ' όλα αυτά διατηρούσε γραφείο στην Ερμού με υπαλλήλους αποσπασμένους από το υπουργείο. Χωρίς καμία θεσμική κατοχύρωση.

Με μόνη την ιδιότητα του αδελφού - ιδιώτη.

Η περίπτωση είναι τυπική για τον τρόπο που το ΠΑΣΟΚ αντιλαμβάνεται την ένταξη των δημοσίων λειτουργιών στα θεσμικά πλαίσια: καταργούνται τα πλαίσια και αναγορεύεται υπέρτατη αρχή η προσωπική σχέση.

ΔΥΟ ΕΚΤΟΣ ΑΘΗΝΩΝ ΕΚΘΕΣΕΙΣ

ΝΙΚΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΥ

Τζιά, 16 Σεπτέμβρη
Βουρκαριανή

ΠΕΡΗΣ ΙΕΡΕΜΙΑΔΗΣ

Κηφισιά, 15 Νοέμβρη
Ιόνη

Αν θελήσει κάποιος να μιλήσει για τις δυο αυτές εκθέσεις, είτε μαζί είτε χωρία, και, μιλώντας, χτίσει θεωρίες πάνω στη «ζωγραφική προσφορά» που αυτές αποτελούν θα είναι σαν να παίρνει ένα σφουγγάρι και να σβήνει τα ίδια τα έργα που περιέχουν.

Εμπίπτουν όμως σε γενικές αλήθειες. Φέρνουν χαρά, προσωπική ευφορία, διαστολή της όρασης και είσοδο καθαρής ομορφιάς στον οργανισμό, ζωηρή χαρά και συγκίνηση. Έχουν κάτι φαινομενικά κοινό;

Φαινομενικά κοινό δεν πρέπει να έχουν τίποτα, γιατί σε τίποτα δεν μοιάζουν. Μοιάζουν ίσως μόνο γιατί δίνουν στον θεατή αυτό που είπαμε: χαρά, προσωπική ευφορία, διαστολή της όρασης και εισόρμηση ομορφιάς, ζωηρή χαρά και συγκίνηση.

Αλλά κοινά σημεία που έχουν, όχι φαινομενικά, πρέπει να τα αναφέρουμε μάλλον τώρα, για να γίνει ο εξορκισμός τους και να μην παρεμβαίνουν σαν δεύτερη σκέψη στο μυαλό του αναγνώστη:

• Εκθέτουν και οι δυο αργά (Στεφάνου γενν. 1933, Ιερεμιάδης γενν. 1939) και διαλέγουν αισθούσες κάπως παραέξω από τη σκονισμένη κεντρική αρένα.

• Όλα τα πριν χρόνια επιφυλάσσονται, ζωγραφίζουν σποραδικά, για τον εαυτό τους, δείχνουν λίγα έργα, και σχέδια, παρακολουθούν την κίνηση, δουλεύουν. Ξοδεύουν μέρος από τις δυνάμεις τους σε πλαστικές εφαρμογές και ζουν από τις ικανότητες αυτές δυστροπώντας και δυσφορώντας.

• Έχουν καλή φήμη, και όνομα πιο πολύ ως φήμη: λίγοι είναι οι επισκέπτες που αναγνωρίζουν τα έργα τους όταν αυτά κρέμονται στους τοίχους φιλικών σπιτιών πλάι σε έργα άλλα, αμέσως αναγνωρίζω.

• Υποχωρώντας τελικά στην προσαγή της έκφρασης, δίνουν μια και το σπάνε

—να σου δώσω μια να σπάσεις, αχ...—

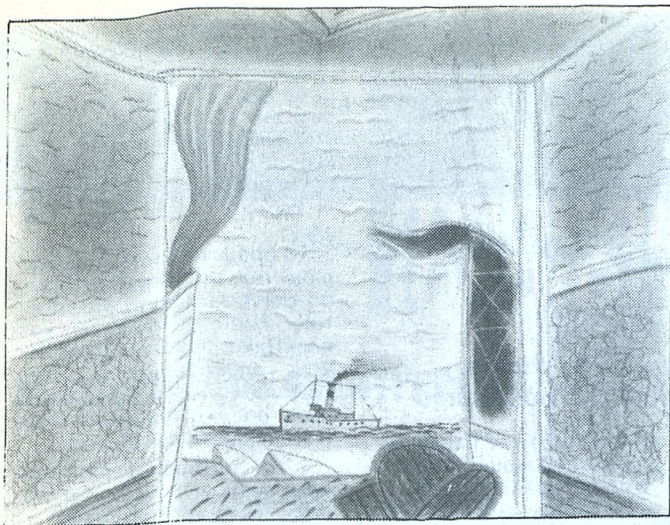
το σταμνί όπου μάζευαν το υστέρημά τους τόσα χρόνια: βιώματα και απορίες, για το χρώμα και για το φως.

Έχουμε, άρα, έργα ωριμότητας που αποκτήθηκε δύσκολα και βασανιστικά.

«Ό,τι επιχειρείς να περιγράψεις με σχήματα και χρώματα σε οδηγεί στην έκφραση» γράφει ο Στεφάνου στο βιβλιαράκι που εκδόθηκε με την ευκαιρία της έκθεσής του.

Μπαίνουμε στην Πολιτεία του. Αμέσως νιώθουμε πως εδώ υπάρχει ομορφος κόσμος, οι νόμοι έχουν πετύχει την αρμονία. Ο μύθος και το πράγμα, το συναισθήμα και η ακρίβεια, ο συνειρμός και η τετριμμένη θεματογραφία συζούν αμέριμνα. Τα τετράγωνα αυτά, οι πίνακες, είναι το «ιδανικό σπίτι» του ζωγράφου, και το υπερασπίζονται δύο άλλες τέχνες, η αρχιτεκτονική και ο χορός. Να, λοιπόν, η Πολιτεία όπου ένα αφηρημένο τοπίο έχει το αληθινό χρώμα λεμονιού ανάμεσα στα φύλλα, σαν ηλεκτρικό, η θάλασσα καθρεφτίζεται σε μια λοφοπλαγιά της Τζιάς και η πλαγιά πάλι αλλάζει το χρώμα της θάλασσας ξερνώντας γη μέσα στο μπλε, ώρα του απογεύματος, είσαι μέσα και βλέπεις έξω από ένα παράθυρο, από στιγμή σε στιγμή, είσαι έξω και βλέ-

Νίκος Στεφανού «Το πλοίο της γραμμής» 1988.

πεις μέσα από ένα παράθυρο, μέλλει να γνωρίσεις την ψυχή σου, βάρκες κατατρυχούνται από δάνεια μιας άλλης ζωής και έχουν χροιά φυτικών όντων, δωμάτια περιέχουν τις Μυκήνες, τη μοναξιά ενός επιπλού και το όνειρο του μόχθου που απολυτρώνει, μια πόρτα μισανοίγει στο θάνατο, άλλο ένα τοπίο, πράσινος καπνός, τρυφερή σάρκα που εύκολα χαλά, φεγγίτες, κύματα, μάρμαρα. Το σχέδιο και το χρώμα είναι φυσικά γεγονότα φυσικά συσχετισμένα. Η παιδικότητα δίνει τον τόνο της λύπης στα έργα των ανθρώπων. Σκληρότητα ελευθερώνει τον καλλιτέχνη από τον

μονότονο κλοιό της ευαισθησίας.

Και τώρα συγκέντρωση και βάθεμα, στα ίδια και στα ίδια. Με πόση ανυπομονησία θα περιμένουμε την επόμενη έκθεσή του.

65 σκόνες - χρώματα σε κόλλα όχι μεγάλου μεγέθους εκθέτει ο Ιερεμιάδης με τρία βασικά θέματα που όπως βλέπει κανείς και στους τίτλους είναι: Τοπία, Λουλούδια, Ψάρια. Με την πρώτη ματιά έξω από το τζάμι της αίθουσας, που φαίνεται σχεδόν απ' ολόγυρα, παίρνεις την εντύπωση ενός έργου βλέποντας πολλά. Ένα ενιαίο αίσθημα, μια έμμονη ιδέα έχει εκραγεί σε

πολλά ζωγραφικά σπαράγματα. Τι όνομα έχει άραγε αυτή η ιδέα του Ιερεμιάδη; Δεν το ξέρω, μπορώ μόνο, ίσως, να την περιγράψω.

Τα σχήματα θυμίζουν αόριστα και μπερδεμένα γνωστές από την αρχαία και τη λαϊκή παράδοση μορφές: η χρωματική κλίμακα όμως που ισχύει εδώ είναι το χρωματικό καταστάλαγμα από έναν περίπατο σε μια σύγχρονη πόλη όταν το μάτι έχει περάσει πάνω από το πλήθος, τα ρούχα, τις επιγραφές, τις όψεις. Δύο κόσμοι, η γνώση και το βίωμα, κοιμούνται μέσα σε ολόλαμπρους εικαστικούς γρίφους. Νομίζεις πως θα μπορούσες να δεις τα έργα με κλειστά τα μάτια. Ο γρίφος είναι το σήμερα μέσα στο χτες, η σοφία εκφράζεται με αίσθημα και τα λουλούδια έχουν μαύρη καρδιά. Με ένα γυαλί κοιτάζει ο ζωγράφος σε κάποιο βυθό και ανασύρει τεμάχια ενός στερεώματος. Στον βαρύ στολισμό και στη λάμψη ενυπάρχει ένα στοιχείο δυσαρέσκειας για το στερέωμα αυτό, ένα βλέμμα που δεν είναι απαισιόδοξο αλλά σοβαρό... Τίποτε δεν περιγράφεται, μια τάξη γεννιέται από το χάος.

Δίχως αίσθημα υπεροχής προς τους παλιούς δασκάλους, και δίχως αίσθημα υποταγής σε απαιτήσεις του καιρού, οι δύο παράταιροι ζωγράφοι στάθηκαν ταπεινωμένοι μονάχα μπροστά στη λευκή ερημιά του χαρτιού. Πολλά πράγματα έχουν χαθεί από τον κόσμο μας — δεν πρόκειται να μας βλάψει αυτή η λήψη που μαζέψανε στη χούφτα τους ομορφιά.

Ι.Σ.Τ.

● Το πολιτιστικό πρόσωπο της φυλής των τσιγγάνων στην Ελλάδα ξεθωριάζει μέρα με την ημέρα υπό την επήρεια των κοινωνικοοικονομικών εξελίξεων αλλά και της περιθωριοποίησης στην οποία την έχει οδηγήσει το χάσμα μεταξύ των τσιγγάνων και μη τσιγγάνων τα τελευταία χρόνια.

Οι προσπάθειες διάσωσης του είναι λίγες και πολύτιμες. Σ' αυτές περιλαμβάνεται και η ίδρυση του εργαστηρίου χειροτεχνίας στο Βλυχό των Μεγάρων από το ελληνικό τμήμα της Διεθνούς Οργάνωσης «Σώστε τα παιδιά».

Ένα πρώτο δείγμα δουλειάς, εμπλουτισμένο με φωτογραφικό υλικό από τη ζωή των παιδιών εκεί, παρουσιάζεται στις 4, 5 και 6 Δεκεμβρίου από τις 11 π.μ. - 7 μ.μ. στο «Πανόραμα» (Αλεξάνδρου Σούτσου 4, τηλ. 36.23.098).

● Έκθεση ζωγραφικής και κοσμήματος της Νατάσσας Χριστέλης παρουσιάζει η γκαλερί Ζυγός από τη Δευτέρα 4 Δεκεμβρίου και μεταξύ 7-11 μ.μ. Η έκθεση θα διαρκέσει μέχρι τις 22 Δεκεμβρίου.

αρχι
ΤΕΚΤΟ
ΝΙΚΗ

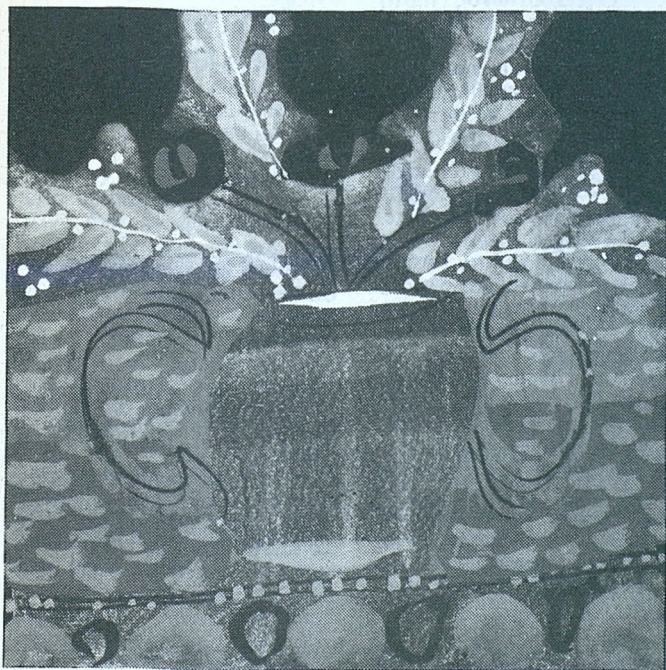
Έλεος κύριε Δήμαρχε!

Δεν είναι άλλη μια «διαμορφωμένη» πλατεία, από εκείνες που προσπερνάμε με αδιαφορία γιατί ξέρουμε πάνω κάτω τι προσφέρει. Ίσως να μην είναι καν πλατεία, με τη στενή έννοια του όρου, μια και ξεχειλίζει πέρα από το περιγράμμα της πλατείας (δηλαδή της τρύπας μέσα στον αστικό ιστό) και εκτείνεται ως τον ορίζοντα — ναι, ακριβώς αυτό κάνει!

Πρόκειται για την πλατεία Φλοίσβου στο Παλιό Φάληρο, σε επαφή με τη λεωφόρο Ποσειδώνος, και από την απέναντι πλευρά του δρόμου, το κομμάτι της ακτής που της αναλογεί. Έργο μοναδικό στα ελληνικά χρονικά, σχεδιάστηκε και εκτελέστηκε κάτω από την επίβλεψη της γλύπτριας Νέλλας Γκόλαντα, στην περίοδο 1978-86. Τα τελευταία χρόνια δημοσιεύτηκε σε ξένα και ελληνικά περιοδικά, με άλλα λόγια, έπαψε να είναι μια «ανώνυμη» πλατεία, τοπικής μόνο σημασίας.

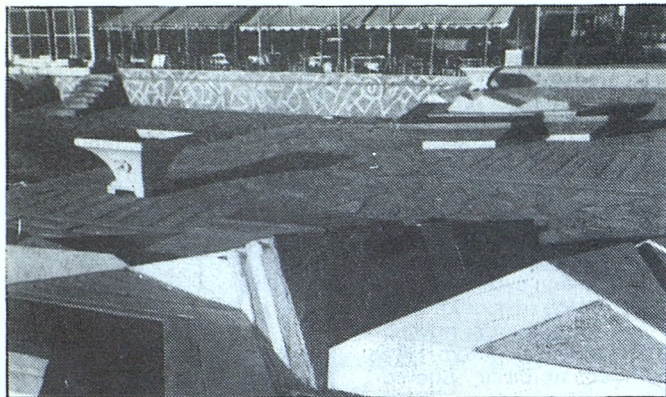
Και το άξιζε πέρα για πέρα. Κακομαθημένοι, καθώς είμαστε, σε καέκτυπα των φημιστών διαμορφώσεων του Πικιώνη, έχουμε συνηθίσει τα τελευταία χρόνια να ανεχόμαστε κάθε είδους «εξωραϊσμούς» ελευθερών χώρων από τις πάντα φιλότιμες δημοτικές ή κοινοτικές αρχές. Άλλοτε χρησιμοποιούνται «διακοσμητές», άλλοτε «κηποτέχνες» και ίσως συχνότερα, επιστρατεύεται το γούστο της τοπικής αυτοδιοίκησης. Αξιέπαινα όλα αυτά και χρήσιμα, μια και δεν υπάρχει διέξοδος για τίποτε άλλο κάτω από τις στενάχωρες «ελληνικές συνθήκες».

Και να η φωτεινή εξαίρεση, όπως πάντα, να πραγματοποιείται χάρις σε κάποια ευτυχή συγκυρία. Δε χρειαζόν-

Π. Ιερεμιάδης, «Λουλούδια» 1989.

ται εδώ περιγραφές — φτάνει να ομολογήσουμε πως οι διαμορφώσεις της Γκόλαντα δεν είναι κάτι που το προσπερνάς εύκολα. Ειδικά το κομμάτι προς τη θάλασσα, που είναι και το πιο πρόσφατο, αξίζει να καταχωρηθεί ανάμεσα στις 3-4 καλύτερες σύγχρονες παρεμβάσεις στον ελεύθερο δημόσιο χώρο που έχουμε να δείξουμε στην Ελλάδα, παρέα με τα έργα στην Ακρόπολη του Πικιώνη και το μνημείο Βενιζέλου στη Β. Σοφίας, του Π. Βοκοτόπουλου. Και όχι μόνο να καταχωρηθεί, αλλά να το διαφυλάξουμε ως κόρη οφθαλμού — ναι, να το προστατεύσουμε ως αξιόλογο σύγχρονο μνημείο, δε φοβόμαστε καθόλου τον χαρακτηρισμό...

Αντί όμως γι' αυτό, τον τελευταίο καιρό, ο σημερινός Δήμαρχος Φαλήρου έχει ξεκινήσει την προσωπική του παρέμβαση στο χώρο. Προστέθηκαν τυποποιημένοι «κουβάδες» για σκουπίδια, ντυμένοι με τις γνωστές πλαστικές σακούλες απορριμάτων και σε «περίοπτα σημεία», μπήκαν δυο εξίσου γνωστές (δυστυχώς) μπετονένιες γλάστρες, από εκείνες τις διακοσμημένες με ανάγλυφα. Πρόθεσή του μάλιστα είναι να μη σταματήσει εδώ: θέλει να «κλείσει» το χώρο με γιγκλιδώματα, προφανώς για λόγους ασφαλείας, για να μην κινδυνεύουν οι περαστικοί να πέσουν στη θάλασσα. Οι σκουπιδοτενεκέδες έχουν στριμωχτεί στα «κενά», ανάμεσα σε αλλαγές επιπέδων και πλάι στους γλυπτικούς πάγκους, ενώ οι γλάστρες κυριολεκτικά «βγάζουν μάτι» στα σημεία που τοποθετήθηκαν.

Δεν αμφισβητώ τη χρησιμότητα των παρεμβάσεων αυτών δηλαδή πως θελήσατε κύριε Δήμαρχε, κατά τη δική σας αντίληψη, να *νοικοκυρέψετε* την περιοχή. Είναι πολύ πιθανό να απαυδήσατε να μαζεύετε τα σκόρπια σκουπίδια που αφήνουν εκεί οι επισκέ-

πτες, όπως είναι πολύ πιθανό πως κάποιοι θα διαμαρτυρήθηκαν ότι τα παιδιά τους μπορεί να πέσουν στα βράχια ή στη θάλασσα από κάτω. Ακόμα πιο σίγουρο είναι πως κάπου θελήσατε κι εσείς να συμβάλετε στην προσπάθεια να αποκτήσει η Αθήνα περισσότερο πράσινο.

Σεβαστά όλα αυτά και μπράβο σας, κύριε Δήμαρχε, που, στο πείσμα τόσων δυσκολιών (ξέρουμε πόσο ρόδινα είναι τα πράγματα στην τοπική αυτοδιοίκηση σήμερα), επιμένετε να βελτιώσετε τουλάχιστον την κατάσταση του δημόσιου χώρου που έχετε στη δικαιοδοσία σας. Αλλά επιτρέψτε μου να παρατηρήσω ότι ενώ οι προθέσεις σας είναι, κατά πως δείχνουν, αγαθές το αποτέλεσμα είναι *κακό* — και αν βάλετε και τα κάγγελα όπως σκοπεύετε, τότε θα χάσει κάθε αξία αυτό το μοναδικό, στα αλήθεια, έργο.

Και είναι *κακό* το αποτέλεσμα, γιατί δεν μπορεί ο καθένας, όσο καλός και να είναι οι προθέσεις του, να «στήσει» μια διαμόρφωση κοινόχρηστου χώρου που να «λέει κάτι». Και ακόμα περισσότερο, επιτρέψτε μου να σας τονίσω πως δεν έχετε να κάνετε με κάποια αλάνα, όπου ό,τι και να κάνετε θα δείξει καλύτερη από πριν. Εσείς αυτή τη στιγμή επεμβαίνετε, με το έτσι θέλω, σε ένα ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΟ ΕΡΓΟ που τυχαίνει να έχει αξία και αυτή η αξία να εκτιμάται έστω από τους λίγους που «πιάνουν» τέτοια θέματα.

Οφείλετε να το σεβαστείτε, κύριε Δήμαρχε, και να σταματήσετε «του βάζετε χέρι», κάνοντας τον κουφό στις διαμαρτυρίες που ξέρω πως ήδη σας έχουν γίνει. Η σύγχρονη αρχιτεκτονική μας έχει τραβήξει τα πάνδεινα σε αυτό τον άτυχο τόπο, μη θέλετε και εσείς να συμβάλετε με μια τέτοια καταστροφή!

Με εκτίμηση,
Δημήτρης Φιλιππίδης

μουσική δίσκοι

Δuo λόγια για τα «παιδιά» του Σείριου

Με αφετηρία τον στίχο του Λόρκα «Στον Σείριο υπάρχουνε παιδιά» πολλές φορές έχουμε ακούσει να γίνεται λόγος για τα παιδιά του δισκογραφικού Σείριου.

«Παιδιά» που διαφέρουν ίσως ως προς την όψη και τις ηχητικές τους αναφορές, μα που είναι γόννοι της ίδιας αποψης που πρεσβεύει ότι: «Ο δίσκος πρέπει να ξαναγίνει μαγικός και να μας απομακρύνει μέσα από τις μαύρες χαράκιές του μια μουσική πρόοπη κι εξάισια».

Θα σταθούμε λοιπόν σε κάποια από αυτά τα «παιδιά» που με τις «πράξεις» τους έρχονται να αντισταθούν στην σημερινή δισκογραφική πραγματικότητα η οποία βασανίζεται από ήχους και λόγια που αν δεν είχαν ειπωθεί κανείς δεν θα ένιωθε πιο «φτωχός».

Η Λένα Πλάτωνος πιστή στο προσωπικό της ύφος έρχεται με το «ΣΠΑΣΙΜΟ ΤΩΝ ΠΑΓΩΝ» να μας δώσει μια ακόμα απόδειξη της ευαισθησίας με την οποία μπορεί να αντιλαμβάνεται τον κόσμο της.

Δέκα τραγούδια, στιγμιότυπα ενός κόσμου ονειρικού, με ήχους που ντύουν στην εντέλεια το στίχο εκφράζοντάς τον άλλοτε μέσα από λιτά ηχητικά πλέγματα και άλλοτε βυθίζοντας τα λόγια που εκφέρει η φωνή μέσα σε ένα «πανδαιμόνιο» ρυθμών. Η Πλάτωνος ξέρει να φέρνει στη μνήμη μας με τη μουσική όσα ο λόγος κρύβει μέσα του. Με την προσεγμένη χρήση ενός «θέματος» που εκφράζει τον ανείπωτο (καμιά φορά) από τον στίχο, πυρήνα της «εικόνας» που ζωγραφίζει, δίνει μια καταπληκτική ενότητα στο καθένα ξεχωριστά τραγούδι της.

Μαζί με την Λένα Πλάτωνος τραγουδά και ο Γιάννης Παλαμίδας, γνωστός για την ευελιξία και τις δυνατότητες

της φωνής του και από παλιότερες συνεργασίες τους, που με ευχέρεια από ό,τι φαίνεται προσαρμόζεται στις απαιτήσεις των τραγουδιών αυτών.

Τραγουδιών που φέρουν αέρας τη σφραγίδα της Πλάτωνος μια που μουσική στίχοι κι ενορχήστρωση είναι δικά της.

Το επόμενο «παιδί του Σείριου» που μας έκανε εντύπωση φαίνεται αρκετά διαφορετικό. Χωρίς συνθεσάιζερ και ηλεκτρικά όργανα, χωρίς ήχους απόκοσμους που λειτουργούν για να ξυπνήσουν μέσα μας, «στιγμιότυπα από τη νεκρωμένη συνείδηση».

Αυτό το «παιδί» φτιάχνει μικρές σταγόνες αντίδοτου στη ναρκωμένη νοσταλγία μας.

«...Με δυσκολία αφάνταστη μαζέψαμε ότι απόμεινε από το φως με τα χέρια μας μόνο κι όταν μαζέψαμε τόσο που οι καρδιές μας μεγάλωσαν, τα μυστικά εκείνης της αθέατης παλιάς αγάπης έγιναν πόνος αβάσταχτος και η ερημία μας απέραντη ώπου δεν άντεξε άλλο· βαθείά στα σπλάχνα μας κλεισμένη. Μεταμορφώθηκε σε νοσταλγία κι από την ανάσα μας ελευθερώθηκε στον ουρανό πάνω από τα μέρη όπου μέλλεται πάντα να πονάει... κι όπως δεν θα αντέξει τον πόνο η νοσταλγία μας, θα ξαναγίνει φως να φωτίσει τα καινούρια μυστικά μας αυτά που κάθε νύχτα γίνονται όνειρα, πάθη και έρωτας, προσευχές αγίων και μουσική εκ βαθέων...».

Με αυτά τα ίδια τους τα λόγια εκφράζεται, καλύτερα από κάθε δικό μας σχόλιο, το «ΑΝΑΤΟΛΙΚΟ ΠΑΡΑΘΥΡΟ» από τις «Δυνάμεις του Αιγαίου».

Οχτώ εικόνες που η μελωδικότητά τους και η φροντίδα με την οποία έχουν χτιστεί, τις κάνουν να λάμπουν σαν «τραγούδια» μαγευτικά γνώριμά μας και οικεία. Ήχοι που έρχονται φιλτραρισμένοι μέσα από «πρόσωπα της ανατολής» για να ντύσουν κάποιους από τους πιο «ωραίους» λιτούς και απέρριπτους στίχους που έχουμε ακούσει στο ελληνικό-λαϊκό (με την πιο καθαρή έννοια της λέξης) τραγούδι.

Η ενορχήστρωση και εκτέλεση έγινε από τις «Δυνάμεις του Αιγαίου» δηλαδή τους Χρ. Τσιαμούλη, Ν. Γράβα (που έγραψαν και τη μουσική) καθώς και τους Μιχ. Κλαπάκη και Γιαν. Ζευγολή, ενώ οι στίχοι είναι γραμμένοι από τους Δ. Γιαλαμά, Χ. Τσιαμούλη και Α. Τζάφα.

Νεκτάρης Μητρόπουλος

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

Γ. Γενναδίου 3 τηλ. 36.02.007

Μόλις Κυκλοφόρησαν

ΣΩΤΗΡΗΣ Φ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

**Ένα παιδί απ' τη
Θεσσαλονίκη**

Οι ήρωες των διηγημάτων του Σ. Δημητρίου ακροβατούν στο όριο μεταξύ κοινωνίας και περιθωρίου. Στιγματισμένοι από μια σκοτεινή μοίρα, κυνηγημένοι από την αγωνία που γεννά η αδυναμία αφομοίωσης του κοινωνικού προτύπου, με τραυματισμένο ερωτισμό και οδυνηρά διώματα, μοιάζουν να μην έχουν πολλές επιλογές. Στο επόμενο δήμα τους, παραμονεύει ο θάνατος ή το άσυλο.

**ΕΛΙΑΝΑ
ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΑΔΟΥ**

**Η γειτονιά
των καλών κλεφτών**

Σε κάθε μεγαλούπολη υπάρχουν κάποιοι άνθρωποι που προτιμούν να ζουν τη νύχτα. Έτσι και σε τούτη την πόλη υπάρχουν οι κάτοικοι της Γειτονιάς των Καλών Κλεφτών. Με τις απόψεις, τις συνήθειες, τις αδυναμίες και τα όνειρά τους. Μέσα από τις παράλληλες ιστορίες δύο νέων γυναικών της Γειτονιάς που αναζητούν κάποιο υποκατάστατο για να γεμίσουν την «άδεια θέση της ευτυχίας» στη ζωή τους και με φόντο την Αθηναϊκή νύχτα και την ατμόσφαιρα των μπαρ διαγράφεται μια πορεία από το ποτό και τα ναρκωτικά προς την παρακμή και το θάνατο.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

Γ. Γενναδίου 3 τηλ. 36.02.007

Μόλις κυκλοφόρησε

ΣΟΝΙΑ ΙΛΙΝΣΚΑΓΙΑ

ΜΙΧΑΗΛ ΛΥΚΙΑΡΔΟΠΟΥΛΟΣ

**Ένας Έλληνας στο χώρο
του Συμβολισμού**

Η περίπτωση ενός Έλληνα της διασποράς, του Μιχαήλ Λυκιαρδόπουλου, που ανήκε στο επιτελείο του ρωσικού συμβολισμού και ταυτόχρονα εργάστηκε για την παράλληλη προβολή της σύγχρονης ελληνικής λογοτεχνίας στη Ρωσία και της ρωσικής στην Ελλάδα, δίνει την αφορμή στη συγγραφέα του βιβλίου να επιχειρήσει τη σκιαγράφηση μιας εποχής εξαιρετικά ενδιαφέροντας στη λογοτεχνική ιστορία των δυο χωρών. Η συμμετοχή του Λυκιαρδόπουλου στο συμβολιστικό περιοδικό της Μόσχας «Ζυγός», δίπλα στις κορυφαίες φυσιογνωμίες της ρωσικής προεπαναστατικής λογοτεχνίας, και οι συνεργασίες του στα αθηναϊκά λογοτεχνικά έντυπα («Παναθήναια», «Νουμάς») φέρουν πολύ έντονη τη σφραγίδα του πνευματικού αναβρασμού των αρχών του 20ού αιώνα.

ΟΛΟΙ ΙΣΟΙ ΟΠΩΣ

Το κείμενο που ακολουθεί είναι απόσπασμα από το βιβλίο του Μήτσου Αλεξανδρόπουλου «Ο Βασιλιάς που πέθανε» τον επίλογο του οποίου δημοσιεύσαμε στο προηγούμενο τεύχος.

Το απόσπασμα αναφέρεται στον ποιητή Οσίπ Μαντελστάμ που έπεσε θύμα των διώξεων στη σταλινική περίοδο και αποδίδει αδρά το πλαίσιο των συμπεριφορών της εποχής.

Οσίπ Μαντελστάμ.

Υπάρχει στο χρονικό της Ναντιέζντας Μαντελστάμ μια άλλης ποιότητας καταπληκτική λεπτομέρεια. Θα έλεγε κανείς πως είναι εύρημα για μυθιστόρημα: στο ανακριτικό γραφείο, όπου ανακρίνουν τον Μαντελστάμ, ένας άλλος συγγραφέας, ο πεζογράφος Παβλένκο, κρυμμένος σε μια ντουλάπα, παρακολουθεί από τη χαραμάδα τον ποιητή που απαντά στις ερωτήσεις του ανακριτή. Αυτά που βλέπει τα βρίσκει πολύ αστεία. Ο Μαντελστάμ τα 'χει χαμένα. Είναι ένας γελοίος άνθρωπος, ένας εβραϊός που τα έκανε απάνω του από το φόβο. Ο Παβλένκο πρόθυμα διηγείται το περιστατικό, προσθέτει και δικά του ευρήματα, η ιστορία γίνεται πιο διασκεδαστική, από στόμα σε στόμα πάει παντού.

Τον Μαντελστάμ τον έφαγαν μισο-μισόν ο Στάλιν και το σινάφι.

Είναι κάτι το μακάβριο σ' αυτή την υπόθεση. Ο άνθρωπος χάνει εντελώς την αίσθηση της στιγμής και τον έλεγχο της συμπεριφοράς του. Τραγωδία για τον έναν, φάρσα και κωμωδία για τον άλλον. Η ζωή μάς βάζει να παίζουμε τα πιο ακατανόητα παιχνίδια χωρίζοντας τους παίκτες σε ομάδες: άλλους ν' αγκιστρώνονται στα γεγονότα κι άλλους, μέσα απ' αυτά, να επιμένουν να 'δουν πού το πάει η ιστορία.

Ο Παβλένκο, πεζογράφος μ' έντονη συνείδηση δημοσιογράφου και πολιτικού, πέθανε μετά τον πόλεμο, όταν ακόμα ο Στάλιν ήταν ζωντανός. Πολυγράφος και πολυμερής, εδούλεψε όλα σχεδόν τα είδη του αφηγηματικού λόγου, έγραψε πάρα πολλά σενάρια και πήρε του κόσμου τα βραβεία. Είναι ο σεναριογράφος στην ταινία του Αϊζενστάιν «Ο Αλέξανδρος Νιέφσκι» (1938), ο ίδιος επίσης έγραψε τα σενάρια των μεγάλων ταινιών που βγήκαν αμέσως μετά τον πόλεμο «Ο Όρκος» και «Η Πτώση του Βερολίνου», αλλά ακόμα μεγαλύτερη επιτυχία είχε το μυθιστόρημά του «Η Ευτυχία», ένα από τα πιο γνωστά σοβιετικά μυθιστορήματα της πρώτης μεταπολεμικής περιόδου. Σίγουρα, ως το τέλος θα εξακολουθούσε ν' αφηγείται το περιστατικό με τον Μαντελστάμ, χωρίς και να έχει επίγνωση της τραγικότητάς του, στη σκηνή θα έβλεπε μόνον τον άλλον, τον πανικοβλημένο μπροστά στον ανακριτή εβραίο, ποτέ δε θα γύρισε να δει τι θέμα παρουσιάζει ο ίδιος. Να σκεφτεί αυτή την εικόνα σ' ένα σε-

νάριο γραμμένο σήμερα για την περίπτωση Μαντελστάμ.

Μπορεί από τον Παβλένκο και να μη μείνει στο τέλος τίποτα παραπάνω από τη θέση του σ' αυτή τη σκηνή. Είναι η εικόνα αυτή έμβλημα μιας εποχής που είχε τόσους αναμάρτητους όσους κι αμαρτωλούς, μπλεγμένους μεταξύ τους με τέτοιο τρόπο που τώρα πια είναι αδύνατο να ξεχωρίσουν. Στο τρομερό πανόραμα εκείνων των χρόνων, δεν είναι εύκολο ν' ανακαλύψει κανείς τον εαυτό του. Άλλοι δε θέλουμε, άλλοι δεν μπορούμε. Κι ενώ από τη μια μεριά οι λεηλατημένες ζωές μετριούνται με τα εκατομμύρια, στην άλλη πλευρά επιμένουμε να επαναλαμβάνουμε ένα μόνο όνομα...

Ναι, από ένα σημείο και πέρα οι αναφορές στον Στάλιν παύουν να έχουν αξία. Όπως τότε που ήταν ζωντανός, η πληθωρική χρήση του ονόματός του έκανε τους ανθρώπους να παύουν να σκέφτονται, έτσι και τώρα με το να φορτώνονται όλα στον Στάλιν κλείνει ο δρόμος σε μια έρευνα ουσιαστικότερη και με τον τρόπο αυτόν γίνεται πολύ δύσκολο να δώσει η ιστορία διδάγματα. Ο Στάλιν σκεπάζει και πάλι την εποχή — την άλλη της όψη. Κάτω από τη δική του σκιά χάνονται οι λεπτομέρειες, κρύβονται από το βλέμμα, ακόμα και το δικό μας που έχουμε ζηήσει μερικά πράγματα, χίλιες δυο χαραμάδες που θα μπορούσαν να οδηγήσουν πιο μέσα στην αλήθεια. Μπορεί μέσα από μια τέτοια χαραμάδα να φτάσουμε κι ως τον εαυτό μας. Κι αυτό θα ήταν το σπουδαιότερο απ' όλα. Χίλιες αλήθειες για τον Στάλιν δε ζυγίζουν όσο μια για μας τους ίδιους.

Ο Στάλιν ήταν η πιο αδρή και ωμή έκφραση μιας θρησκείας με πλήθη πιστών. Οι φυλακές, τα στρατόπεδα, η ομαδική καταναγκαστική εργασία, η σκληρή μεταχείριση του αντίπαλου — πρώτα του ταξικού, έπειτα του πολιτικού, του κομματικού και του προσωπικού — υπήρχαν και πριν από τον Στάλιν. Η έννοια «εχθρός του λαού» είχε ήδη σχηματίσει ένα κεφάλαιο με πολλές σελίδες, όχι λιγότερο τραγικές από εκείνες που γράφτηκαν έπειτα από τον Στάλιν. Ήταν μια μεγάλη Ανάγκη κι ένα μεγάλο Αίσθημα που συνόδεψαν αυτή την τρομερή περιπέτεια. Το 1929-30 ήταν το αποκορύφωμά της και θα μπορούσε να είναι και το τέλος της. Αλλά ο Στάλιν έδωσε μια τρομακτική παράταση, που έχει, κυρίως από το '34 και στο εξής, όλα τα γνωρίσματα της απόλυτης επιβολής ενός ανθρώπου πνευματικά περιορισμένου και, το χειρότερο, με φοβερά αρρωστημένη νοοτροπία, που κατόρθωσε να υπερισχύσει και να διατηρήσει την παντοδυναμία του, δίνοντας διάρκεια σε μια ομαδική ψυχολογία που είχε εξαντλήσει την ιστορική της δικαίωση και γι' αυτόν και μόνο το λόγο δεν μπορούσε πια να ζει παρά με την αρνητική της πλευρά, με τις παραμορφώσεις της και τα ελαττώματά της.

*

Η βία από μιας αρχής μετέχει στην ψυχολογία του εργατικού κινήματος και η δικτατορία του προλεταριάτου δεν είναι παρά ο καταναγκασμός, επεξεργασμένος σε ιδεολογικό και πολιτικό σύστημα. Ο αγώνας των εργατών, όσο η τάξη αυτή να νομιμοποιηθεί έστω τις διεκδικήσεις της, περνά κάποιες φάσεις με πάρα πολλές σφοδρότητες και βιαιοπραγίες που τις πληρώνουν, κατά κανόνα, οι πρωτοπόροι εργάτες και οι διανοούμενοι, ενώ στους άλλους, που κρατούν την εξουσία στα χέρια τους, κοστίζουν ψιλοπράματα. Αυτοί οι αγώνες με τις θυσίες που προξενούν, η ίδια η ζωή των φτωχών τάξεων — είναι δυνάμεις ικανές να τροφοδοτήσουν το μίσος και το πείσμα και με τον καιρό σφυρηλατούν ένα αίσθημα σκληρότητας, χωρίς το οποίο είναι απλώς στα αδύνατο να υπάρξει ένα απελευθερωτικό κίνημα. Ποιος νέος, ποιος επαναστατημένος εργάτης και διανοούμενος αντιφασίστας, κομμουνιστής, εαμίτης κι επονίτης δεν ετραγούδησε τα τραγούδια για τα μαύρα κοράκια, δεν εγαλούχησε

ΤΟ ΛΟΥΤΡΟ

του Μήτσου Αλεξανδρόπουλου

μ' αυτά τη δική του επανάσταση. Εξάλλου, ο σοσιαλισμός στην παραδοσιακή του αντίληψη, έχει το στοιχείο της βίας προγραμματισμένο και για το λόγο ότι του είναι απαραίτητη, όσο να εκλείψουν οι παλιές μορφές και, πράγμα ακόμα πιο δύσκολο, όσο η νέα συνείδηση, σε σχέση με τις κοινωνικές υποχρεώσεις του καθενός, δεν αντικαταστήσει την παλιά τάξη και τις παλιές συνήθειες. Και μόνο το «*όποιος δε δουλεύει δεν τρώει*» περιέχει προειδοποιήσεις, που, στις πρακτικές τους εφαρμογές, μπορούν ν' αγκαλιάσουν όλα τα είδη του κοινωνικού καταναγκασμού.

*

Αν επιχειρήσουμε μια σύγκριση, πάνω στο θέμα αυτό, της σοσιαλιστικής με την αστική επανάσταση, θα έρθουμε σε περιεργές διαπιστώσεις. Οι επαναστάτες της Γαλλίας —που έδωσαν το υπόδειγμα εκείνη την εποχή— έφτασαν στο 1789 χωρίς καθόλου βαριά τραγούδια και χωρίς μια αποκρυσταλλωμένη αντίληψη για μια δική τους ταξική δικτατορία μετά τη νίκη της επανάστασής τους. Το αντίθετο μάλιστα: οι μεγάλοι τους δάσκαλοι και διαφωτιστές, τους είχαν εκπαιδέψει στο πνεύμα του ανθρωπισμού τους και των μεγάλων αξιών του ανθρωπίνου λογικού και της δικαιοσύνης. Έβλεπαν την προσφυγή στη βία σαν ένα αναγκαίο προσωρινό μέτρο. Επίστευαν ότι οι ωραίοι σκοποί της ελευθερίας και της ισότητας θα γίνονταν αποδεκτοί απ' όλους, εξαιρέσει των ολίγων προνομιούχων που θα σκόρπιζαν και θ' αφανίζονταν όπως στον άνεμο ο καπνός. Τρομοκράτες οι αστοί έγιναν στην πορεία. Αν η ένοπλη αντίδραση δεν ήταν τόσο επίμονη κι επικίνδυνη, εξαιτίας κυρίως των αγγλικών επεμβάσεων, θα έλεγε κανείς ότι η ιστορία της γαλλικής επανάστασης μπορούσε να μη γνωρίσει τη φρίκη της τρομοκρατίας ή έστω το κύμα να πέρναγε πολύ πιο ήπιο. Έτσι που ήρθαν τα πράγματα, η επαναστατική τρομοκρατία έλαβε, σε διαδοχικές πυροδοτήσεις, αρκετά μεγάλες διαστάσεις, εντούτοις παντού ήταν εξαρτημένη από την ένοπλη αντίσταση των εχθρών της, αναγκαίο μέτρο τιμωρίας κι εκφοβισμού.

*

Στη ρωσική επανάσταση αυτή η φάση πέρασε σχετικά γρήγορα. Ο Λένιν πολύ σωστά είπε ότι η οχτωβριανή επανάσταση ήταν η πιο αναίμακτη στην ιστορία. Κι όμως η τρομοκρατία ε γνώρισε έπειτα μια μακρόχρονη ιστορία. Και δεν ήταν τόσο τιμωρία κι εκφοβισμός. Γι' αυτό δεν τη χαρακτηρίζει η βιασύνη, η απισθυμία, το μελοδραματικό σκηνικό των γάλλων, ούτε η φρίκη του αχνιστού αίματος. Ήταν πολύ πιο ψύχραιμη, καθόλου σπασμωδική. Και συνεχίστηκε κι όταν ακόμα ο κίνδυνος των όπλων είχε εκλείψει.

Το περίεργο είναι ότι στη Ρωσία, ενώ ολόκληρες γενιές επαναστατών, αρχίζοντας από τα μέσα περίπου του 19^{ου} αιώνα, είχαν διαπαιδαγωγηθεί σ' ένα πνεύμα ανειρήνευτου μίσους εναντίον του παλιού καθεστώτος, ενός πάθους προσωπικού, θα έλεγε κανείς, εναντίον των στηριγμάτων του, εναντίον συγκεκριμένων προσώπων κι ολόκληρων τάξεων, ο επαναστατικός καταναγκασμός το 1917 ελάχιστα συνοδεύεται από αυτά τα γνωρίσματα. Πολύ λίγες είναι αυτές οι περιπτώσεις. Η βία δε στρέφεται πίσω, δεν έχει χαρακτήρα εκδίκησης, αλλά εξαναγκασμού που αποβλέπει στην εδραίωση του καινούργιου καθεστώτος μέσα από μια καλύτερη οργάνωση και λειτουργία του. Εντάσσεται σ' όλα εκείνα τα μέτρα που έλαβε η επαναστατική εξουσία για το σκοπό αυτό: ολόενα και περισσότερο, όσο υποχωρεί ο πολεμικός κίνδυνος, γίνεται μέσο καθαρά οικονομικού περιεχομένου. Αυτό προέχει. Και είναι χαρακτηριστικό ότι όσα από τα στελέχη του τσαρισμού έθεταν τις δυνάμεις τους στην

υπηρεσία της επανάστασης στους διάφορους τομείς της ζωής, όχι μόνο έμειναν ανενόχλητοι, αλλά και υποστηρίχτηκαν και προωθήθηκαν στο διοικητικό μηχανισμό. Κλασικό παράδειγμα ο ίδιος ο Βισίνσκι, ο άνθρωπος που είχε εκδώσει το 1917 ως εισαγγελέας το ένταλμα για τη σύλληψη του Λένιν.

Αφήνοντας όλα εκείνα που γίνονταν κι από τα δυο μέρη στα πολεμικά μέτωπα, για επίσημη τρομοκρατία στη ρωσική επανάσταση γίνεται λόγος κυρίως την εποχή του πολεμικού κομμουνισμού, δηλαδή ως τις αρχές του 1921, όριο βέβαιο συμβατικό. Ο πολεμικός κομμουνισμός ήταν η πρώτη οικονομική πολιτική στη σοβιετική ιστορία, όταν η επανάσταση βρέθηκε μέσα σε κλοιό πολεμικών μετώπων, τελείως αποκομμένη από τις πηγές της παλιάς ρωσικής οικονομίας —από το μέταλλο των Ουραλίων και της Σιβηρίας, από το κάρβουνο, το πετρέλαιο, το ψωμί του νότου. Το ψωμί για να επιζήσει ο εργάτης και η πόλη, έπρεπε να το πάρουν από τον χωρικό, στον οποίον τίποτα σχεδόν δεν είχαν να δώσουν γι' αντάλλαγμα. Το μοναδικό αντίτιμο ήταν η γη που μοίρασε η επανάσταση στους ακτήμονες από τις αναγκαστικές απαλλοτριώσεις της μεγάλης αγροτικής ιδιοκτησίας. Μόνο αυτός ο κλήρος συν η βία, που, από το ένα μέρος προστάτευε τον χωρικό από τους παλιούς ιδιοκτήτες κι από το άλλο τον υποχρέωνε επί ποινή θανάτου να παραδώσει στο κράτος μια ορισμένη ποσότητα σταριού κι άλλων τροφίμων για το απαραίτητο σιτηρέσιο στις πεινασμένες πόλεις...

*

Υπό τις συνθήκες αυτές, δεν είχε συμφέρον ο αγρότης να δουλέψει τη γη που του έδωσαν. Επίσης, δεν υπήρχαν οικονομικά κίνητρα για τους εργάτες. Με κάποια ευκαιρία, παράγονταν το εργοστάσιο κι έτρεχαν στα χωριά, από τα οποία οι περισσότεροι κατάγονταν. Αυτά όλα μας τα έχουν περιγράψει οι ιστορικοί της ρωσικής επανάστασης. Πολύ παραστατικές εικόνες μας έχει δώσει και η σοβιετική λογοτεχνία. Οι δυσκολίες ήταν πρωτοφανείς, αλλά και ο κομμουνισμός πλήρης — «*Πλήρης ισότητα στην αιτιότητα*» και «*Όλοι ίσοι όπως στο λουτρό*» έγραφαν τα συνθήματα στους τοίχους γύρω στα πρατήρια διανομής τροφίμων. Έκαναν κι άλλες τέτοιες εγγραφές, επίσης αξιοσημείωντες για το παραδοσιακό ρωσικό τους χιούμορ: «*Ζήτω ο Χρυσός Αιώνας!*». «*Με σιδερένια γροθιά σκουντάμε την ανθρωπότητα στην ευτυχία*». Δεν υπήρχε ψωμί, αλλά το χιούμορ επείσσευε και ήταν ελεύθερο —σημείο υγείας. Το χρήμα, το εμπόριο, τα κέρδη, τα ιδιωτικά μαγαζιά ανήκαν στο παρελθόν. Για όποιον παρανομούσε, το τίμημα ήταν «*τουφέκι επί τόπου*» όριζε ο νόμος, διατυπωμένος από τον Λένιν.

Ακριβώς από εκείνα τα χρόνια έλκει την καταγωγή του ένα σύστημα συμπεριφοράς κράτους και λαού, σύστημα θεσμών, συνθηκών, φόβων, που αποδείχτηκαν πολύ πιο βιώσιμοι από τις έκτακτες συνθήκες, μέσα στις οποίες είδαν το φως. Η σοβιετική εξουσία έμαθε να λύνει μια κι έξω, με το σπαθί, ζητήματα που χρειάζονταν επιμονή, υπομονή και μυαλό, ανεκτικότητα, επίμονη προσπάθεια, νέες στροφές και προσαρμογές, νέες ιδέες. Ο λαός έμαθε να φοβάται και να φυλάγεται. Αισθήματα, συνήθειες, συμπεριφορές που όταν δεθούν, για ένα μικρό διάστημα, με την ίδια τη ζωή του ανθρώπου, δεν είναι εύκολο να ξεριζωθούν ούτε ν' αλλάξουν, όσο και να τροποποιούνται από πάνω οι πολιτικές. Αυτά τα χρόνια έμειναν βαθιές καταβολές στον καινούργιο οργανισμό κι έμειναν —έστω και με περιόδους αδράνειας— έτοιμες μ' έναν ερεθισμό ν' αφυπνιστούν και να ξαναλειτουργήσουν.

Η εποχή του Στάλιν είναι σε αρκετά πράγματα —και στο γενικό της τόνο— μια τέτοια αναζωπύρωση...

Ο ΑΣΣΟΥΡΔΑΝΙΝΑΒΑΛ ΕΝ ΕΤΙ

Μίαν πρωΐαν αϊθρίαν, πλήν όμως με νεφώσεις σκαιάς καί παρατεταμένες, ένας λαός εξύπνησεν, έτεντώθη, έχασμήθη, έτεντώθη εκ νέου, έγγιζων ή μή έγγιζων τό έτερον ήμισυ —δέν συνεισφέρει τι τό παραμικρόν εις την πλοκήν— καί εύρεθη πρό εκπλήξεως. Είχεν έμβαπτισθεί καθ' όλοκληρίαν καί δή καθ' ύπνον εις κολυμβήθραν, κατασκευής πρωτογεννοῦς, ως μόνον ένθυμείτο. Η λεπτομέρεια ταύτη συνεισφέρει τά μέγιστα εις την πλοκήν πλήν όμως εις παράγραφον άπομεμακρυσμένην της παρούσης. Έν όλίγοις, ό λαός αυτός έμβαπτισθείς κοιμώμενος, εύρεθη μουγγός, άόμματος καί κουφός πλήν όμως φέρων τό όνομα Άσσουρδανιναβάλ καί πλήν όμως άσσουρδανιναβαλοεπιφωτισθείς. Ουδέν κακόν άμιγές καλού, ως θά έδραττεν την εύκαιρίαν νά προσθέση μακρυνός μου συγγενής. Ό λαός, λοιπόν, ό εύρεθείς κοιμώμενος μουγγός, άόμματος καί κουφός πλήν όμως με όνομα καινουργές, μετά από όκτώ δευτερόλεπτα εκπλήξεως προσομοιάζουσας της κατασκευής της κολυμβήθρας, έσηκώθη κατά παγίαν τακτικήν καί έκατευθύνθη, κατευθυνόμενος έφεξής από άσσουρδανιναβαλοεπιφωτισμόν —χωρίς έντούτοις νά είναι εις θέσιν εισέτι νά χαίρη άρκούντως περί του συμβάντος— προς την κουζίαν του σπιτιού του νά πιη γαλλικό καφέ με γάλα, άσσουρδανιναβαλοφωτοσκεπής. Αυτό, εάν δέν ήτο άόμματος, θά τό έβλεπεν. Ό με τό καινουργές, λοιπόν, όνομα λαός Άσσουρδανιναβάλ, κρατώντας μία από τίς έπωνομασθεισές φυλτζάνες ήμιτελούς γαλλικού καφέ με γάλα, ήνοιξεν τό ραδιόφωνο πού εύρίσκετο καί πρό άσσουρδανιναβαλοεπιφω-

τισμού εις χαμηλόν τραπεζάκι, επιπλάκι —ως επί τό πλείστον— σκαμνάκι ή πάτωμα εις τρόπον ώστε νά τόν άναγκάξη νά σκύβη εύθυσ έξ άρχής της πρωΐας, προκειμένου νά άκούση τά νέα της ήμέρας. Πλήν όμως ως κουφός, δέν ήκουσεν άπολύτως τίποτα. Πλήν όμως ως άσσουρδανιναβαλοεπιφωτισθείς, του ήτο περιττόν καθότι εύθυσ άμέσως ήρχισαν νά σχηματίζονται εις τό άσσουρδανιναβαλοφωτοσκεπές κεφάλι του, λέξεις αί όποίαι λέξεις έσχημάτιζον φράσεις αί όποίαι φράσεις έσχημάτιζον παραγράφους με μίαν τελείαν ή όποία τελεία όδηγει εις φράσιν έμπεριέχουσαν καί δύο άνω τελείας. Καί από τās λέξεις, την φράσιν με τās δύο άνω τελείας καί τās παραγράφους με την μίαν τελείαν έσχηματίσθη εις τό άσσουρδανιναβαλοφωτοκαταληφθέν κεφάλι του λαού, του φέροντος έφεξής τό όνομα τό καινουργές Άσσουρδανιναβάλ, ένα μανιφέστο.

Άμα τη άσσουρδανιναβαλοφωτισθείσα άναγνώσει λέξεων, φράσεως με δύο άνω τελείας, παραγράφων με μίαν τελείαν, ενός μανιφέστου, ό λαός τούτος έχαμογέλασεν ικανοποιημένος καί αυτάρκης από τό άποτέλεσμα πού έχουν αί λέξεις όταν σχηματίζουν φράσιν με δύο άνω τελείας, παραγράφους με μίαν τελείαν καί ούτως καθεξής σχηματίζουν ένα μανιφέστο. Καί ούτω ίκανοποιηθείς καί αυτάρκης, έξηλθεν της θύρας του σπιτιού του. Καί ούτως άσσουρδανιναβαλοφωτοκαταληφθείς καί άσσουρδανιναβαλοφωτοσκεπής, έπροχωρεί. Έπροχωρεί μουγγός, άόμματος καί κουφός, πλήν όμως με τό όνομα τό καινουργές του Άσσουρδανιναβάλ καί πλήν όμως υπερήφανος έλέα-

άσσουρδανιναβαλοεπιφωτισμού του έως ότου έσταμάτησεν ένα τρόλλεϋ, καί τόν έπηρε μαζί του. Έντός του τρόλλεϋ ήσθάνθη έτι συμπαγέστερον τόν άσσουρδανιναβαλοφωτισμόν του. Αυτό, εάν δέν ήτο άόμματος, θά τό έβλεπεν ίδίους όμμασι. Πλήν όμως ούτω συμπαγής, του ήτο περιττόν καθότι αυτάρκης. Τό τρόλλεϋ έσταμάτησεν καί τόν εκάτέβασεν. Έκτός τρόλλεϋ, ήσθάνθη μείωσιν του άσσουρδανιναβαλοεπιφωτισμού του, κοντολογίς ήσθάνθη ότι εύρίσκετο έξω από τὰ νερά του διό καί άσσουρδανιναβαλοπαινοβληθείς έπεριμένεν τό επόμενον τρόλλεϋ εις τό όποιον, περισυλλεχθείς, ήσθάνθη ως εις τό σπίτι του, εκ νέου. Τό διατί, δέν τό έβλεπεν διότι ήτο άόμματος. Πλήν όμως, του ήτο περιττόν διότι είχεν έξαρσιν. Εις τό άσσουρδανιναβαλοφωτοσκεπές κεφάλι του ήρχισαν νά σχηματίζονται εκ νέου λέξεις αί όποίαι λέξεις έσχημάτιζον φράσεις αί όποίαι φράσεις έσχημάτιζον παραγράφους με μίαν τελείαν ή όποία τελεία όδηγει εις φράσιν έμπεριέχουσαν καί δύο άνω τελείας. Καί από τās λέξεις, την φράσιν με τās δύο άνω τελείας καί τās παραγράφους με μίαν τελείαν έσχηματίσθη εις τό άσσουρδανιναβαλοφωτοκαταληφθέν κεφάλι του λαού, του φέροντος έφεξής ένδέχεται καί οίονει τό όνομα τό καινουργές του Άσσουρδανιναβάλ, έν συνονθυλεύματι ένα μανιφέστο. Άμα τη άσσουρδανιναβαλοφωτισθείσα άναγνώσει λέξεων, φράσεως με δύο άνω τελείας, παραγράφων με μίαν τελείαν, ενός μανιφέστου έν συνονθυλεύματι, ό λαός τούτος έμειδίασεν με αυταρέσκειαν από τό άποτέλεσμα πού έχουν αί λέξεις όταν σχηματίζουν φράσιν με δύο άνω τελείας, παραγράφους με μίαν τε-

ΣΑΡΔΑΝΑΠΑΛΟΣ. Έλληνική άπόδοσις του όνόματος του βασιλέως των Άσσυρίων Άσσουρδανιναβάλ. Άνήλθεν εις τόν θρόνον τό 836 π.Χ. διήγε δέ βίον ήδυπαθή καί άκόλαστον. Η διαγωγή του προεκάλεσε έξέγερσιν έναντίον του. Ό σατράπης της Μηδίας Άρβάκης επανεστάτησεν κατ' αυτού καί βοηθούμενος υπό του Βαβυλωνίου άρχιερέως Βελέσους, έπολιορκήσεν την Νινευί με στρατόν 400.000 Άράβων, Περσών καί Βακτριανών. Η πολιορκία παρετάθη επί δύο έτη. Ένεκα πλημύρας όμως του Τίγρητος ποταμού κατεστράφη μέρος των τειχών, εκ του όποιου εισήλασαν οι πολιορκηταί έντός της πόλεως. Ό Σαρδανάπαλος βλέπων τό τέλος του νά πλησιάζη ήναπεν εις μίαν των αύλων των άνακτόρων μεγάλην πυράν καί πεσών εις αυτήν εκάη ζών μεθ' όλων των θησαυρών του, των γυναικών του, των παλλακίδων του καί των ευνούχων του. Μετά τόν θάνατον αυτού τό κράτος των Άσσυρίων κατελύθη καί διεμελήσθη. Τό όνομα του Σαρδανάπαλου έμεινεν εις την ιστορίαν ως χαρακτηριστικόν ανθρώπου θηλυπρεπούς, ήδυπαθούς, σπατάλου καί άσώτου.

Νεώτερον Έγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν «ΗΛΙΟΥ». τόμος 16, σελίδα 871.

μετεώρισμα-ατος τό ΑΔ ύπεροψία Α. 2 Δ μετά-βασις άφ' ύψηλοϋ.

μετεωρισμός ό ΑΝ μετεώρισις. 2 Α επί ρίξης φυτού, ή άνοδος προς την έπιφάνειαν της γής, κ. ή εξ αυτής έξοδος. 3 ιατρ., επί της κοιλίας, διόγκωσις εκ συσσωρεύσεως αερίων. 4 μτφ. έκδήλωσις θείας όργης, θυμός του Θεού.

μετεωρίτης ό κ. μετεωρόλιθος Ν λίθος, πίπτων εκ του ούρανίου διαστήματος εις την γην. αερόλιθος.

μετεωρολέσχης ό Α φλυαρών περί ούρανίων φαινόμενων ή σωματίων.

μετεωρολογία ή ΑΝ έπιστήμη, μελετώσα τά άτμοσφαιρικά φαινόμενα.

2 Α ή περί ούρανίων σωματίων ή άτμοσφαιρικών φαινομένων συζητήσις, δθ. ένασχόλησις περί δυσνοήτων κ. περιττών πραγμάτων.

μετέωρον τό ΑΝ —ο Δ ούράνιον φαινόμενον, πών έν τη άτμοσφαίρα συμβαίνον. 2 Ν ούράνιον σώμα, πίπτον εκ του διαστήματος.

3 Ν μτφ. φρ. έλαμπεν ως μετέωρον, επί ανθρώπων διακριθέντων, άλλ' επί βραχύτατον χρόνον. μετεωροπολώς (έ-ω) Α μετεωροπορώ.

μετεωροπορώ (έ-ω) Α πορεύομαι εις τά ύψη, περιπατώ μετέωρος, αεροβατώ.

μετέωρος-ον ΑΝ -η-ο Δ επ. μετήγορος Α ό υπέρ την επιφάνειαν του εδάφους ύψούμενος· μετέωρα οικήματα, τά ύψηλά οικήματα Α.

2 αιώρουμένος υπέρ τό έδαφος, εύρισκόμενος ή γινόμενος εις τόν άέρα, ύψηλά. 3 Α κείμενος εις ύψωμα, ύψηλός. 4 Α μετάρσιος. 5 Α επί όφθαλμών, ό έξέχων, ό πεταγμένος προς τά έξω. β) μετέωρος νεΐν, κολυμβάν παρά την επιφάνειαν της θαλάσσης. 9 Α επί άναπνοής, άσθενής κ. διακεκομμένη. 10 Α επί πλοίων ή ανθρώπων, ό εύρισκόμενος ή πλέων εις την άνοικτιήν θάλασσαν. 11 Α επί ύπτων, ό γαυρίων. 12 Α ό έν ζυμώσει διατελών, άκατακάθιστος. 13 Α μτφ. ό έν προσδοκία, έν άβεβαιότητι, ό άβέβαιος. β) Ν μτφ. ό έν άναμονή εύρισκόμενος ή ό άμφιταλαντευόμενος, άναποφασιστος. 14 Α μτφ. έπυρεπής, πρόθυμος. 15 Α μτφ. ό μετά σπουδής έρχόμενος ό σπεύδων. 16 Α μτφ. υπερήφανος, ύπε-

1989 Μ.Χ.

ΤΙ ΜΑΣ ΕΠΙΦΥΛΑΣΣΕΙ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ;
ΑΛΛΑ, ΚΥΡΙΩΣ, ΤΙ ΕΠΙΦΥΛΑΣΣΟΥΜΕ ΕΜΕΙΣ
Σ' ΑΥΤΟ;

λείαν καί ενός μανιφέστου ἐν συνονθυλεύματι. Καί οὕτω μειδιών, μέ αὐταρέσκειαν ἐξήλθεν τῆς θήρας* τοῦ τρόλλεϋ, ἐκ νέου. Καί οὕτω ἄσσουρδανιναβαλοφωτοενισχυθεῖς καί ἄσσουρδανιναβαλοφωτοεπιβεβαιωθεῖς δέν ἠσθάνθη ὅτι εὐρίσκετο ἔξω ἀπό τά νερά του, τοῦναντίον ἠσθάνθη ὡς εἰς τό σπῆτι του, ἐκτός θύρας τρόλλεϋ. Ἐπιπροσθέτως, εἶχεν ἔξαρσιν προσομοιάζουσαν τῆς κατασκευῆς τῆς κολυμβήθρας.

Κρίνω εὐλογον εἰς τό σημεῖον αὐτό νά ὑπενθυμίσω ὅτι ἡ κολυμβήθρα ἦτο κατασκευῆς πρωτογεννοῦς. Τό ἐπισημαίνω ἵνα μή λησμονηθῇ, παρερμηνευθῇ, συσχετισθῇ καί δυσχεράνει τήν πλοκήν. Ἐπιπροσθέτως, ἐπισημαίνω ὅτι ἡ πρωία ἡ ὁποία εἶχεν ἤδη μεταλλαχθῇ, εἰς μεταμεσημβρίαν παρέμεινεν αἰθρία, πλὴν ὅμως αἱ νεφώσεις παρέμειναν σκαιαί καί παρατεταμέναι, ὥσαύτως. Καί τοῦτον, ἔκρινα σκόπιμον νά διευκρινήσω ἵνα διατηροῦμεν ἀγαθὰς σχέσεις μέ τὰς καιρικές μεταβολάς, πρωτίστως. Κατόπιν ὧν αὐτῶν, τοῦτέστιν κολυμβήθρας, φλυτζάνας καί τρόλλεϋ — ἵνα τηρηθῇ ἡ προτεραιότης — ὁ Ἄσσουρδανιναβάλ** ἀνάπεμψεν* ** ἀνάσαν ἀναδεικνύουσαν ἀνακούφισιν. Ἦτο εὐκλεῶς εὐτυχῆς μέ τό μετεωρολογικόν ἀποτέλεσμα τῶν δελτίων τό ὅποιον παρέμεινεν τό αὐτό καί κατ' ἐπέκτασιν μέ τοὺς μετεωρολόσχας καί τὰ μετέωρα τὰ ὁποῖα παρέμειναν τὰ αὐτά ὥσαύτως, παραμένων ὥσαύτως καί αὐτός μετέωρος καί μέσσος μετεωρολῖθου καί μετεωροφέννακος ἵνα μή μετεωροπολῆ ἡ μετεωροσκοπία ἔτι περαιτέρω καί ἐμπλακοῦμεν εἰς μετεωρισμόν ἑλέω μετεωρίσματος μετεωροσοφιστῶν.

Ἑλένη Ἀχιλλέως

ρόπτης. 17 Μ μτφ. ἑλαφρώμενος, ἀνακουφισμένος. 18 οὐσ., μετέωρον τό βλ. λ. Ἐπίρρ. -ῶρος, Δ. -ῶρα.

μετεωροσκοπία ἡ Ν ἡ ἐπιστήμη ἡ ἐξετάζουσα καί μελετῶσα τὰ μετέωρα.

μετεωροσκόπος ὁ Α κ. ἡ Ν ἐρευνητής τῶν μετῶρων βλ. λ. δθ. ὁ περί ἀνωφελῶν ὀμιλῶν Α. 2 Ν ὁ ἀσχολούμενος εἰς τήν μετεωροσκοπίαν.

μετεωροσοφιστής ὁ Α σοφιστής, ἀσχολούμενος εἰς τὰ μετέωρα μετεωροφένναξ-ακος ὁ Α κωμ. λ., ὁ ἀπατῶν διά τῆς μετεωρολογίας.

«Νεόν Ὁρθογραφικόν Ἑρμηνευτικόν Λεξικόν» τοῦ Δ. Δημητράκου, Ἐκδοτικοῦ Οἴκου «Χρ. Γιγ-βάνης» εἰς τὰς σελίδας 911 καί 912.

* ἡ θῆρα ἐν προκειμένῳ, ὀρθογραφικῶς εἶναι ὀρθή.
** ἔνεκεν ἀνηλεοῦς συσχετισμοῦ χώρων ὁ λαός ἐφεξῆς φέρεται ὡς Ἄσσουρδανιναβάλ.
*** παραχωρῶ τήν θέσιν τοῦ ἀνέπεμψεν εἰς τό ἀνάπεμψεν διότι μοῦ ἀρέσει περισσότερο.

κώστας κοντοδήμος

ὅταν ο κόσμος λιγότεψε
ἀπότομα

Μην αφήνετε τον εαυτό σας
με αναπάντητα ερωτηματικά

Κυκλοφορεῖ καί σε ραδιόφωνο

ΒΙΒΛΙΟ

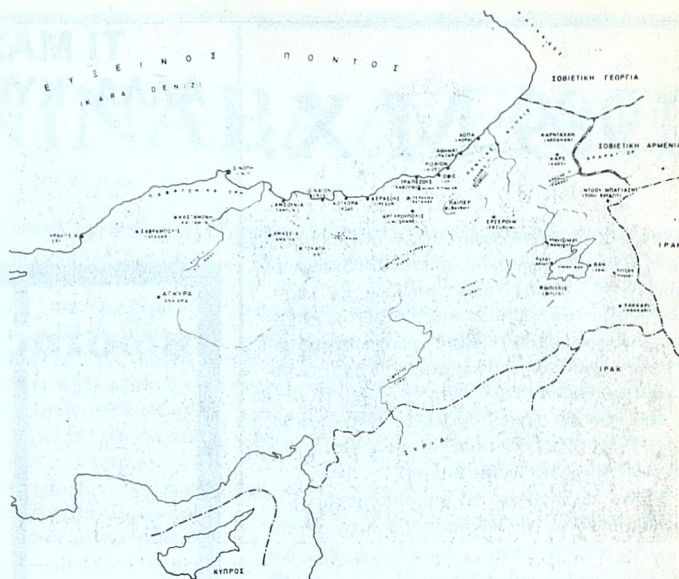
ΒΙΒΛΙΑ ΑΠΟΛΑΥΣΗΣ - ΒΙΒΛΙΑ ΧΡΗΣΗΣ

ΠΟΝΤΟΣ - ΑΝΑΤΟΛΙΑ,
Φωτογραφικό οδοιπορικό.
Κείμενα: *Μαριάννα Κορομηλά, φωτογραφίες: Λίζα Έμπερτ, Ντόρα Μηναιδη, Μαρία Φακίδη.*
Εκδόσεις Λούση
Μπρατζιώτη, Αθήνα 1989

Εικαστικό υλικό που να αποτυπώνει έναν τόσο ευρύ γεωγραφικό χώρο, δεν έχει ποτέ ίσως ξανασυγκεντρωθεί στα ελληνικά εκδοτικά χρονικά των τελευταίων τουλάχιστον δεκαετιών. Παρουσιάζεται εδώ μια συναγωγή κοντά τριακοσίων φωτογραφιών (230 έγχρωμες και 60 ασπρόμαυρες) που καλύπτουν διακόσιες περίπου σελίδες μεγάλου σχήματος. Εξερευνούν ένα γεωγραφικό πεδίο του οποίου τα απώτατα άκρα αγγίζουν το Ιράκ, το Ιράν και τις σοβιετικές περιοχές της Γε-

ωργίας και της Αρμενίας. Όπως δηλώνεται στον τίτλο δυο ενότητες απαρτίζουν το έργο: Ο Πόντος δηλαδή τα νότια παράλια της Μαύρης Θάλασσας, «από το στόμιο του Βόσπορου ως την αρχαία Κολχίδα», και η Ανατολία — δηλαδή το ομώνυμο οροπέδιο — η επιλογή του όρου είναι συζητήσιμη — όπως διευκρινίζεται όμως μέσα στο κείμενο πρόκειται για την Ανατολική Ανατολία, για τις χώρες των πηγών του Τίγρη και του Ευφράτη, όπως από άλλους εύστοχα αποκαλέστηκαν.

Σύνολο διαδρομής πέντε χιλιάδες χιλιόμετρα. Η αποτίμηση των δυσκολιών που εκ των προτέρων εμπεριέχονται στο ίδιο το εγχείρημα της καταγραφής του συγκεκριμένου χώρου, με βάση την χιλιομετρική προσέγγιση είναι ένας πρωτογενής — αν όχι πρωτόγονος τρόπος θεώρησης αλλά δίνει το μέτρο: αν θελήσουμε να εντοπίσουμε ουσιαστικότερα προβλήματα θα λέγαμε πως ο φακός καλείται να ευαισθητοποιηθεί απέναντι στο αμάλγαμα των πολιτισμών, να αντικρύσει το βάρος των αιώνων και να επιλέξει κάποια κορυφαία δημιουργήματα — της τέχνης ή της φύσης για να τα απαθανάτισει. Ο όγκος των ετερογενών πολιτισμικών στοιχείων σε συνδυασμό με την αχανή γεωγραφική έκταση ως «αντικεί-

μενα» που πρέπει πρώτα να αφομοιωθούν, σε κάποιο επίπεδο, για να παραδοθούν μεταπλασμένα σε έντυπη μορφή αποτελούν ανυπέρβλητη δυσκολία για τον δημιουργό που θα κάνει το βήμα.

Αν λοιπόν νομιμοποιούμαστε να προβούμε σε συγκρίσεις και διαγνώσεις, θα επιχειρούσαμε να ορίσουμε την ταυτότητα του έργου αποθετικά εντοπίζοντας τις διαφορές του από κάποια ομοειδή. Θα θυμίσουμε λοιπόν τα δυο λευκώματα της Συνασού — για να παραμείνουμε στον

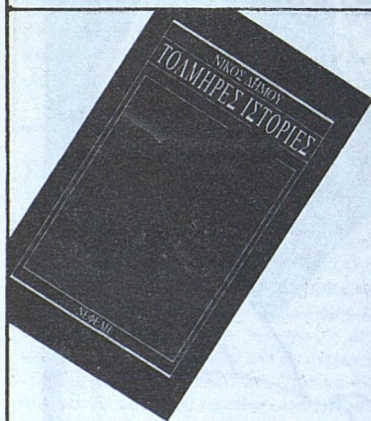
μικρασιατικό χώρο. Το πρώτο κυκλοφόρησε στην Ελλάδα το 1924 από τους ίδιους τους πρόσφυγες — θα μπορούσαν να καταταχθούν στην κατηγορία των μονογραφιών μαζί με το πολύ μεταγενέστερό του, δεύτερο λευκώμα που εκδόθηκε το 1986. Το ίδιο ισχύει και για όσους αποτύπωσαν φωτογραφικά ευρύτερες περιοχές — τέτοιες συναγωγές είδαν το φως από κάποιες πρωτοπόρες γυναίκες φωτογράφους της περασμένης γενιάς όπως π.χ. η Έλλη Παπαδημητρίου («Ήπειρο-Μακεδονία») ή από προικισμένους καλλιτέχνες όπως ο Κωνσταντίνος Μάνος που ιστόρησε την νησιώτικη Ελλάδα της δεκαετίας του εξήντα και την ενδοχώρα της (A Greek Portfolio, Λονδίνο 1972).

Η διαφορά είναι έκτυπη: εδώ ο χρόνος είναι στατικός και ο χώρος ενιαίος στην πολυπλοκότητά του. Προϋπάρχει το βίωμα, περιγράφονται πράγματα ήδη γνώριμα — και έπεται μια κάθετη τομή στο χώρο. Βρισκόμαστε στη μικροκλίμακα ενός πεπερασμένου γεωγραφικού συνόλου. Αποτέλεσμα: ένα καλλιτεχνικό αντικείμενο από και ολοκληρωμένο λόγω ακριβώς της περιχαράκωσής του. Αντίθετα το ΠΟΝΤΟΣ - ΑΝΑΤΟΛΙΑ κινείται στην κλίμακα ενός imperium, μιας αυτοκρατορίας — δεν πρόκειται ούτε για μονογραφία — ανατομία μιας περιοχής ούτε ακριβώς για λευκώμα (δεν λειτουργεί με «βουβές» απεικονίσεις αλλά με την επικουρία ενός κειμένου). Αυτοπροσδιορίζεται ως «φωτογραφικό οδοιπορικό» — ανήκει λοιπόν σε τρίτο είδος μεϊκτό αλλά νόμιμο.

Πρόκειται κατ' αρχήν για ένα ταξίδι, για ένα ονειρεμένο

ΜΟΛΙΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

ΝΙΚΟΣ ΔΗΜΟΥ ΤΟΛΜΗΡΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ

«Έντεκα διηγήματα. Τό κοινό τους θέμα όρίζεται από τρεις λέξεις: έρωτας, τρυφερότητα, λαγνεία, χρόνος, έρωτισμός, μάγνια, πάθος, θάνατος, έπιθυμία, έκσταση, πόθος, θεός κ.λπ. Τό επίθετο «τολμηρός», στόν τίτλο, δέν άναφέρεται τόσο στό θέμα ή τήν γλώσσα τών κειμένων, όσο στήν φιλοσοφική τους τοποθέτηση. Ίσως όμως προειδοποιήσει καί τούς σεμνότυπους.

Ένα διαφορετικό βιβλίο από τόν ΝΙΚΟ ΔΗΜΟΥ.

ΝΕΦΕΛΗ

Φωτ. Ντόρας Μηναιδής. Ο Μητροπολιτικός Ναός της Υπαπαντής στα Κοτούωρα.

ταξίδι. Ξεχωρίζουμε δειγματοληπτικά κάποιες εξαιρετικές φωτογραφικές στιγμές που μας δίνουν μια γεύση της ομορφιάς των τόπων: οι 96, 131, 148 της Λίζας Έβερετ, οι 57, 130, 162 της Ντόρας Μηναιδής καθώς και οι 47, 93, 181 της Μαρίας Φακίδης. Εξαιρετική η ιδέα να παρεμβληθούν ασπρόμαυρες (παλαιά επιστολικά δελτάρια αλλά και σημερινές λήψεις) για όσους είναι επιρρεπείς στην γοητεία του μαυροάσπρου (χρώμα που ταιριάζει στα μνημεία της Τραπεζούντας...). Η εκτύπωση ενώ αναδεικνύει θαυμάσια τα γκρίζα, τα καφετιά τις σέπιες, δίνει ένα υπερφωτισμένο καρτποσταλικό γαλάζιο που αδικεί τις επιδόσεις των τριών κυριών. Οι φωτογραφίες επιχειρούν να αποδώσουν την υδραργυρική υφή αυτής της πορείας παραλείποντας οποιοδήποτε ανεκδοτολογικό στοιχείο περικλείεται στην έννοια του «οδοπορικού» —την ίδια γραμμή ακολουθεί και το κείμενο. Η περιήγηση λοιπόν στην αφαιρετική της εκδοχή: δεν προκύπτει από πουθενά το πως, ποιοί, γιατί και πότε έκαναν αυτό το ταξίδι —επιλογή σεβαστή αν δεν ενίσχυε το αχρονικό στοιχείο που διέπει την διάταξη ενός πολιτισμικά τόσο ετερογενούς υλικού.

Στο εισαγωγικό της κείμενο η εκδότρια δηλώνει ότι προβαίνει στη δημοσίευση ενός «φωτογραφικού υλικού μιας περιοχής που έχει την Ελληνική σφραγίδα από την εποχή των αργοναυτών και αγγίζει τις καρδιές όλων μας. Μιας περιοχής που (sic) τα θέματα της φωτογράφησής αναζητήθηκαν με ιδιαίτερη φροντίδα και επιμέλεια (...). Τα ωραία κείμενα της Μαρίας

Κορομηλά συμπλήρωσαν την ομορφιά και την σοβαρότητα αυτής της έκδοσης...»

Πιστεύουμε ότι στο φωτογραφικό οδοιπορικό ο λόγος δεν αποτελεί απλό συμπλήρωμα. Το κείμενο εδώ δεν είναι μεν υπηρετικό της εικόνας αλλά δεν συμβαίνει ούτε και το αντίθετο. Ο ρόλος ακριβώς της φωτογραφίας είναι να παρακολουθεί την ανάσα της αφήγησης: ο λόγος να υπακούει στον ρυθμό της οδοιπορίας —ανάγκη άρα συντονισμού και των δυο σε όλο το μήκος του δρόμου. Το εικα-

στικό υλικό παρακολουθεί μια οριζόντια εκτατική πορεία και εκφράζει την εντύπωση, το φευγαλέο, αποτυπώνει το θάμβος. Η λειτουργία της γραφής είναι να δώσει την τρίτη ακριβώς διάσταση, το ιστορικό βάθος — γι' αυτό και δεν είναι ένα απλό εξάρτημα ο λόγος, συνοδευτικό.

Το κείμενο της Μαρίας Κορομηλά διαρθρωμένο σε δέκα κεφάλαια κινείται υποχρεωτικά και συγχρόνως σε δυο άξονες, τόσο στον οριζόντιο παρακολουθώντας την προβολή των γοργά εναλλασσόμενων εικόνων, όσο και στον κάθετο, ώστε να καθιστά ορατά στον ανυποψίαστο αναγνώστη τα ιστορικά σημειώματα της εικόνας, ερμηνεύοντάς τα. Η βίωση και η γνώση του χώρου, και η γερή βιβλιογραφική κατάρτιση καθώς και η υιοθέτηση μιας συχνά ποιητικής έκφρασης από την Μ. Κορομηλά ισορροπώσαν την α-πορία μπροστά στο υλικό, απορία απότοκη των υψηλών και πολλαπλών προδιαγραφών προς τις οποίες έπρεπε και το κείμενο να ανταποκριθεί. Ο σκοπός των τριών γυναικών φωτογράφων είναι όπως δηλώνουν «να αποδώσουν φωτογραφικά τη σημερινή εικόνα και τα μνημεία των άλλοτε ελληνικών περιοχών αλλά και τον περιβάλλοντα χώρο». Αν αναλύσουμε τις προθέσεις πρέπει να αναλογι-

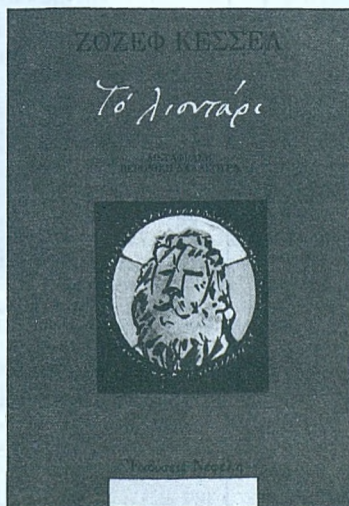
στούμε ότι στην λέξη *μνημεία* υπάγονται τα απομεινάρια της χριστιανοσύνης αλλά και ολοκλήρωσης της αρχαιότητας, ενώ στην έννοια *περιβάλλον* χώρος εντάσσονται τα πάντα: αποτύπωση της φύσης μέσα από την ιστορία και της ιστορίας μέσα από την φύση —δηλαδή η ζωή στο σύνολό της.

Πέρα από την μαγεία της εικόνας και την έκπληξη που μας προκαλεί, πέρα από το ενδιαφέρον που ξυπνάει γι' αυτούς «τους άλλοτε ελληνικούς τόπους», αλλά και τους άλλους, τους βιβλικούς, σχεδόν απάτητους, το πολύμοχθο και πολυδάπανο αυτό έργο μας μεταγγίζει κάποια αμχανία μπροστά στο αδιαφοροποίητο υλικό - αδιαφοροποίητο λόγω της πολυσημίας του: έπρεπε να τιθασευτεί το αχανές.

Στο βιβλίο που κρατάμε στα χέρια μας, στην τελική σύνθεση, πρυτανεύει μια αντίληψη που στερεί το οδοιπορικό από την επιστημονική του αλλά και χρηστική του διάσταση —παρ' όλο που την προϋποθέτει: ενώ η βασική προσέγγιση είναι η γεωγραφική και το κείμενο ερμηνεύει και αποκαθιστά το τοπίο μέσω της χωρογραφικής αίσθησης και γνώσης, λείπουν οι χάρτες, τα ευρετήρια, οι παραπομπές και η βιβλιογραφία, ενώ η μέθοδος εργασίας δεν

ΕΝΑ ΣΥΓΚΛΟΝΙΣΤΙΚΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΖΟΖΕΦ ΚΕΣΣΕΛ ΤΟ ΛΙΟΝΤΑΡΙ

Σ' αυτό τό ξεχωριστό μυθιστόρημα, ο μεγάλος Γάλλος συγγραφέας συγκεντρώνει τις εμπειρίες του και τις μοναδικές του γνώσεις, γύρω από τον κόσμο των ζώων και τη φύση, πού αποκόμισε κατά την παραμονή του στην Κένυα. 'Η μοναξιά, ή ψυχική αποξένωση των ανθρώπινων πλασμάτων, ή φιλία και ή επικοινωνία τους μέ τό ζωικό βασίλειο και τη φύση δίνονται μέ τρόπο απλό και άμεσο μέσα από τίς σελίδες τού σημαντικού αυτού μυθιστορήματος.

ΝΕΦΕΛΗ

1.000.000 αντίτυπα σέ ένα χρόνο στή Γαλλία.

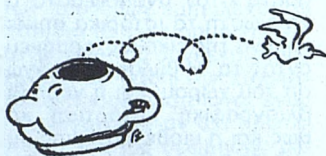
τα αγνοεί, τα χρησιμοποιεί. Η έκδοση διαθέτει έναν μόνο χάρτη και έτσι πολισμάτα που αναφέρονται στην αφήγηση δεν αναγράφονται (π.χ. η Τρίπολη, η Ματσούκα, τα Πλάτανα, η Μερζιφούντα, κ.ά.). Ειδικότερα, αφού έχει συσσωρευτεί τόσος και τέτοιος όγκος δουλειάς και υπάρχει η πρόθεση να καταδειχθεί η ελληνική παρουσία στο διάβα των αιώνων, η απουσία ενός ευρητηρίου στο τέλος κάθε αλλοπαρά αναδεικνύει την εργασία που επιτελέστηκε: ένα ευρητήριο που όχι μόνο θα συγκέντρωνε τα ονόματα, αλλά και θα αποκαθιστούσε την αντιστοιχία ανάμεσα στα αρχαία και στα σημερινά τουρκικά τοπωνύμια.

Η διανοητική επεξεργασία μιας εμπειρίας —ταξιδιωτικής ή άλλης— και η μεταποίηση ενός συγκινησιακού υλικού σε υλικό παιδείας δεν αποτελεί αυτόχρημα αλλοίωση του πρωτογενούς συγκινησιακού του χαρακτήρα. Για όσους θα ήθελαν να αναζητήσουν το επέκεινα του αισθητισμού, της εντύπωσης, η μετάβαση του έργου από βιβλίο απόλαυσης σε βιβλίο χρήσης θα πραγματοποιούσε πληρέστερα τις επιδιώξεις των ιδίων των συντελεστών, και θα

χορηγούσε και σε μας τους αναγνώστες τις δυνατότητες για την αναγωγή της εντύπωσης σε γνώση.

Ευχόμαστε και ελπίζουμε οι περιδιαβάσεις των τριών συνεργατριών, Λίζας Έβερτ, Ντόρας Μηναιδής και Μαρίας Φακίδης, σε περιοχές όπως η Μολδαβία, η Ρουμανία, η Κύπρος, που αναφέρονται στο εσώφυλλο, να γίνουν ως μικρές αυτοτελείς ενότητες, αντικείμενα μιας μελλοντικής σύνθεσης, στηριγμένης σε άλλες, αυτή τη φορά, θεωρητικές και εκδοτικές προϋποθέσεις.

Ιωάννα Πετροπούλου

Η Μαρη Θεοδοσοπούλου γράφει για το βιβλίο της Πέγκυς Κουνενάκη «Νέοι Έλληνες ρεαλιστές 1971-1973», εκδ. Εξάντας. Αθήνα 1989

Η δεκαετία του '70 καταχωρήθηκε στην ιστορία σαν μια περίοδος έντονης κοινωνικής

αμφισβήτησης που πυροδοτήθηκε σε κάποια πολιτιστικά κέντρα της Ευρώπης για να διαδοθεί στη συνέχεια σε ολόκληρο το δυτικό κόσμο. Η ένσταση απέναντι στα καθιερωμένα και η επανεξέταση των δεδομένων επεκτάθηκε, όπως ήταν φυσικό, και στο χώρο της τέχνης: ο ρόλος της ζωγραφικής στη σύγχρονη κοινωνία με τον καταιγισμό οπτικών ερεθισμάτων και η ευθύνη του καλλιτέχνη ατόμου, αποτέλεσαν αντικείμενα έντονου προβληματισμού. Σε μια μερίδα δημιουργών, η κριτική στάση απέναντι στην καθημερινή πραγματικότητα με στοχο απομυθοποιητικό, υπερίσχυσε των καθαρά αισθητικών αναζητήσεων.

Τα μέσα και τα υλικά παρέμειναν συμβατικά, το νοηματικό όμως περιεχόμενο προσπάθησε να διασπάσει το μονοπώλιο της κυρίαρχης άποψης και υπερτονίζοντας κάποια στοιχεία να δημιουργήσει έναν αιχμηρό πλασματικό κόσμο. Οι νέοι αμφισβητίες εκείνης της εποχής, δρουν ομαδικά αρνούμενοι τον αριστοκρατικό απομονωτισμό του καλλιτέχνη. Πολιτικά ανήκουν στο χώρο που εκφράζεται από την *Επιθεώρηση Τέχνης*.

Με την παρέλευση του χρόνου, παρ' όλο που οι συνθήκες μόλυνσης της φυσικής και κοινωνικής ζωής χειροτέρευσαν, ο σύγχρονος άνθρωπος εθίστηκε στην παθητική παρουσία του μέσα σε έναν αποπνικτικό χώρο. Και ο καλλιτέχνης επανήλθε, ως επί το πλείστον, στην απομόνωση του εγωκεντρικού του σύμπαντος, αφού προηγουμένως αποποιήθηκε την κριτική του λειτουργία.

Η στρωτή και λεπτομερής παράθεση αποδεικτικών μέσων και ιστορικών πηγών, συνθέτει το οδοιπορικό της εικαστικής και κοινωνικής παρέμβασης πέντε νεορεαλιστών ζωγράφων: Γιάννης Βαλαβανίδης, Κλεοπάτρα Δίγκα, Κυριάκος Κατζουράκης, Χρόνης Μπότσογλου, Γιάννης Ψυχοπαίδης, για τη σύντομη χρονική περίοδο που έδρασαν συλλογικά. Η ομάδα υιοθετεί τον κριτικό ρεαλισμό —ίσως από τις ελάχιστες περιπτώσεις που ένα εικαστικό ρεύμα δεν εισάγεται αλλά δρα ταυτόχρονα με τον υπόλοιπο ευρωπαϊκό χώρο— για να αποδώσει σχεδόν φωτογραφικά ασημαντες στιγμές και χαρακτηριστικούς τύπους της ελληνικής πραγματικότητας εκείνης της εποχής.

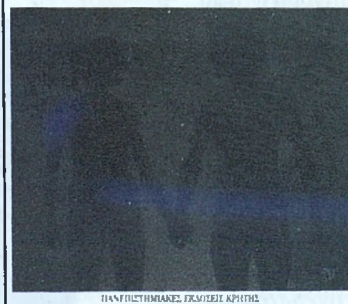
ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

ΕΛΕΝΗ ΣΑΒΒΑΚΗ
ΟΙ ΠΑΡΑΛΛΗΛΟΙ ΕΑΥΤΟΙ ΜΑΣ
ΚΑΙ
ΤΟ ΔΕΞΙ ΒΟΥΒΟ ΗΜΙΣΦΑΙΡΙΟ

σελ. 134, 650 δρχ. ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ *τροχαλία* ΕΚΔΟΣΕΙΣ
Γριβαίων 5 (πάροδος Σκουφά 64), 106 80 Αθήνα,
Τηλ.: 3646426

7 ΕΙΔΙΚΟΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΕΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΖΟΥΝ:

ΕΜΕΙΣ ΚΑΙ Η
ΡΑΔΙΕΝΕΡΓΕΙΑ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

Α. Βεργανελάκης, Π. Κρητίδης, Α. Οικονόμου
Γ. Παπάζογλου, Ε. Παπανικολάου, Α. Σιδέρης, Θ. Σιμόπουλος
ΕΜΕΙΣ ΚΑΙ Η ΡΑΔΙΕΝΕΡΓΕΙΑ

389 σελ., 2.200 δρχ. ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ *τροχαλία* ΕΚΔΟΣΕΙΣ
Γριβαίων 5 (πάροδος Σκουφά 64), 106 80 Αθήνα,
Τηλ.: 3646426

Πολιτικοποιημένοι, με επί-
μέρους προσωπικές παρα-
λλαγές στην εικονιστική πραγ-
μάτωση της εικαστικής τους
δουλειάς, αποδίδουν μια κα-
ταθλιπτική καθημερινότητα
και με αυτόν τον τρόπο συνη-
γορούν στην αμφισβήτησή
της. Στο εικαστικό έργο επι-
συνάπτουν τη θεωρητική συγ-
κρότησή τους, σε μια απελπι-
σμένη προσπάθεια να εμπλέ-
ξουν το θεατή στις επαναστα-
τικές, έναντι της κρατούσας
τάξης, ανησυχίες τους.

Η Αριστερά, η δικτατορία,
υπήρξαν κυρίαρχες συνιστώ-
σες στην καλλιτεχνική δη-
μιουργία της ομάδας και τις
εκδηλώσεις της: Η Π. Κουνε-
νάκη για να σκιαγραφήσει
πληρέστερα τον πολιτικό και
κοινωνικό περίγυρο, δίνει
ντοκουμέντα της εποχής,
σχόλια του Τύπου, όπως και
θεωρητικά κείμενα των ιδίων
των καλλιτεχνών και των κρι-
τικών τέχνης. Στο δεύτερο
μέρος του βιβλίου, αφήνει το
λόγο στους ίδιους τους καλλι-
τέχνες, τροχοδρομεί όμως ε-
πιδεξία τις συνεντεύξεις στην
παρελθοντική εικαστική και
κοινωνική έκφραση της ομά-
δας καθώς και στη σημερινή
στάση τους απέναντι στα αι-
σθητικά προβλήματα.

Στη χαμηλόφωνη αβίαστη
εξιστόρηση, μοναδική αιχμή
το σχεδόν αγωνιστικό πι-
στεύω της συγγραφέως στη
συλλογικότητα που αποτέλε-
σε και το κίνητρο, όπως ομο-
λογεί η ίδια, για το όλο εγχει-
ρημα. Αν και ανεδαφικό στη
γενικότερη εκπαιδευτική τάση
θών και θεσμών και τον άκρα-
το ατομικισμό που κατακλύζει
τη χώρα μας, το δίχως άλλο
λειτουργεί παρηγορητικά.

ΠΑΙΔΙΚΑ

ΕΡΙΧ ΚΕΣΤΝΕΡ

Λουίζα και Λότη

Μετάφραση: Κίρα Σίνου

Εικονογράφηση: Βάλτερ Τριερ
Εκδ. Α. Ψυχολιός, Αθήνα 1989

Ένα ωραίο παιδικό βιβλίο,
με ευρηματικότητα, εξυπνάδα
και μάλιστα καλομεταφρα-
σμένο, δεν είναι κάτι που πρέ-
πει να περνά απαρατήρητο. Ο
συγγραφέας του βιβλίου, τι-
μημένος με το διεθνές βρα-
βείο Άντερσεν, φτάνει μια «ι-
στορία» για παιδιά, η οποία
στηρίζεται στην ιδέα της «ο-
μοιότητας». Δυσκοιτώσια
που συναντιούνται για πρώτη
φορά σε μια παιδική κατασκή-
νωση αιφνιδιάζονται από το
πόσο πολύ μοιάζουν. Και απο-
φασίζουν να λύσουν αυτό το
μυστήριο!

ΣΚΟΤ Ο' ΝΤΕΛ

Το μαύρο μαργαριτάρι

Μετ.: Κίρα Σίνου

Εκδ. Αθ. Ψυχολιός, Αθήνα 1989

Μυθιστόρημα για παιδιά α-
πό 9 έως 13 ετών είναι *Το*
μαύρο μαργαριτάρι. Στηρίζε-
ται σε ένα παλιό μύθο του λι-
μανιού Λα Παζ. Ο νεαρός Ρα-
μόν ψάρεψε ένα στρείδι που
φύλαγε μέσα του το πιο όμορ-
φο και πιο μεγάλο μαργαριτά-
ρι του κόσμου. Από εκεί αρχί-
ζει και η αναζήτηση: σε ποιον
ανήκει το μαύρο μαργαριτάρι;
Στον ίδιο, τον πατέρα του,
στο φοβερό σαλάχι ή στην
Παναγία του χωριού;

ΧΡΗΣΤΟΣ ΜΠΟΥΛΩΤΗΣ

Η παράξενη αγάπη του αλόγου και της λεύκας

Εικονογράφηση: Νίνα Σταματίου

Εκδ.: Λωτός, Αθήνα 1987

Ένα παραμύθι για τους
«δύσκολους έρωτες». Ο Χρή-
στος Μπουλώτης, με διαυγή
λόγο γράφει ένα παραμύθι ό-
που το θαύμα ακόμη λειτουρ-
γεί. Ο έρωτας ανάμεσα στο α-
λόγο και τη λεύκα είναι μια «ι-
στορία» που απευθύνεται ισο-
δύναμα σε μικρούς και μεγά-
λους. Η εικονογράφηση πα-
ρακολουθεί το κείμενο και το
σχολιάζει διακριτικά.

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

ΘΑΝΟΣ ΑΣΙΚΗΣ

Ερωτόφυλλα

Εκδ. Ορίζοντες, 1989

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΛΥΑΚΟΣ

Ατραπές η δειλαστική

Εκδ. Διογένης, Αθήνα 1986

ΣΟΝΙΑ ΠΥΛΟΡΩΦ-ΣΩΤΗΡΟΥΔΗ

Ποιήματα του '88

Θεσσαλονίκη 1989

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΛΥΑΚΟΣ

Νυκτιβοή

Εκδ. «Οι εκδόσεις των φίλων»,
Αθήνα 1989

W. MARSHAM ADAMS

Αίγυπτος· Θεοί και Μυστήρια

Μετ. Δημήτρη

Παναγιωτόπουλος

Εκδ. Ιάμβλιχος, Αθήνα 1989

● Το Κέντρο Βυζαντινών
Ερευνών σε συνεργασία με την
Εταιρεία Έρευνας Σχέσεων
Νέου Ελληνισμού με τη Δύση και
το Φροντιστήριο Ιστορικών
Επιστημών διοργανώνει από τις
7 Νοεμβρίου μέχρι τις 24 Μαΐου
σεμινάρια ελληνικής και
λατινικής παλαιογραφίας,
βυζαντινής και δυτικής
διπλωματικής, επιγραφικής και
νομισματικής, αρχαιολογίας,
παπυρολογίας και άλλων
περισσότερο εξειδικευμένων
τομέων.
Τα σεμινάρια γίνονται στο
Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών (Βασ.
Κωνσταντίνου 48 τηλ. 72.29.811-
15).

Κ. Θ. Δημαράς

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

Η Πορεία του πρὸς τὴν Τέχνη

Στο βιβλίο αυτό συνδυάζεται, για πρώτη φορά στη
γλώσσα μας, η φιλολογική έρευνα με την κριτική
εὐχισθησία και η ψυχολογική οξύνοια με τη φιλοσο-
φική πειθαρχία. Η εργασία αυτή αποτελεί άξεπέρα-
στο έσχατο τώρα μεθοδολογικό πρότυπο για την πρι-
σματική προσέγγιση και έρμηνεία μιᾶς κεντρικής
μορφῆς τῆς νεοελληνικῆς ποίησης και κριτικῆς.

ΣΤΗΝ ΙΔΙΑ ΣΕΙΡΑ ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ
Γ. Π. ΣΑΒΒΙΔΗΣ: ΣΤΑ ΧΑΡΙΑ ΤΟΥ ΚΑΡΥΩΤΑΚΗ
ΣΕ ΛΙΓΕΣ ΜΕΡΕΣ ΘΑ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕΙ
Κ. Γ. ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ: ΤΑ ΠΕΖΑ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Γ. Π. ΣΑΒΒΙΔΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ
Μυρομεγίστη 9, Αθήνα 106 79
Τηλ. 360.77.44 — 363.99.62

λώσεις στη Λειψία, στη Δρέσδη και το Βερολίνο κατάφεραν πολιτικές ανατροπές και την υποχώρηση της κυβέρνησης. Ο λαός επαναστάτησε ειρηνικά και επίμονα και κέρδισε αυτοδύναμα κάθε ελευθερία που απολαμβάνει τώρα. Όπως είπε και ο Δήμαρχος του Δυτικού Βερολίνου Momper, αυτή είναι η μεγάλη διαφορά που διακρίνει σήμερα τον λαό της Ανατολικής μεριάς από τη Δυτική. Ο λαός της Δυτικής Γερμανίας δεν αγωνίστηκε αλλά απολαμβάνει τις ελευθερίες του και το πολιτικό καθεστώς βάσει παραχωρήσεων των Δυτικών δυνάμεων.

Με τις εξελίξεις αυτές αρχίζει για πρώτη φορά ο πολιτικός διάλογος καθυστερημένος μεν... αλλά βλέπουμε, τις μέρες αυτές ότι δεν είναι πο-

τέ αργά και οι δυτικοί έχουν την ευκαιρία να μάθουν ότι η ιστορία είναι δημιουργήμα του λαού και όχι κάτι το δεδομένο.

Τις πολιτικές εξελίξεις αυτών των γεγονότων δεν μπορεί να τις προβλέψει κανείς, όπως και κανείς δεν πρόβλεψε τη σημερινή κατάσταση. Βέβαιο είναι μονάχα, πως το τείχος αυτό ποτέ δεν θα ξαναστηθεί και πως οι «κατακτήσεις» του Νοέμβρη δεν ανατρέπονται πια.

Οι συντηρητικές φωνές για ένωση που ακούστηκαν και δεν θα πάσουν ποτέ να ακούγονται είναι αναχρονιστικές.

Η νέα γενιά στη Δύση και την Ανατολή γεννήθηκε και μεγάλωσε με δυο αυτόνομες Γερμανίες. Η καθεμιά χάραξε μια δική της πορεία τα τελευταία 40 χρόνια που δεν θα

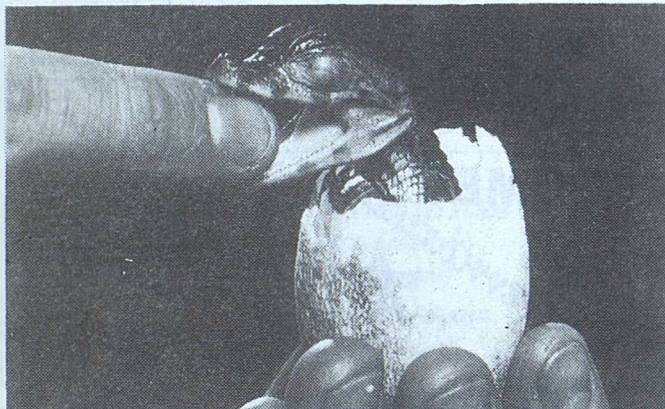
σβύσει.

Τα σύνορα άνοιξαν, το τείχος θα πέσει και θα δημιουργηθούν στενές γειτονικές σχέσεις. Η ουσία όμως αυτής της σημερινής εξέλιξης δεν μπορεί να είναι η ένωση και οι αρνητικές φωνές από την Ανατολική πλευρά το αποδεικνύουν.

Η κυρία Bohley του «Νέου Φόρουμ» το είπε καθαρά, πως δεν θέλει το ξεπούλημα της χώρας, αλλά την αναθεώρηση του παρελθόντος, ελευθέρως εκλογές και γειτονικές σχέσεις με τη Δυτική Γερμανία σαν αυτοτελές κράτος.

Χαιρετισμούς

Αρετή Γιωργιάδου
Δυτική Γερμανία

ΤΟ ΑΥΓΟ ΤΟΥ ΦΙΔΙΟΥ

● Από τη Σουηδία πήραμε την ακόλουθη κάρτα με το εξής ενδιαφέρον σχόλιο:

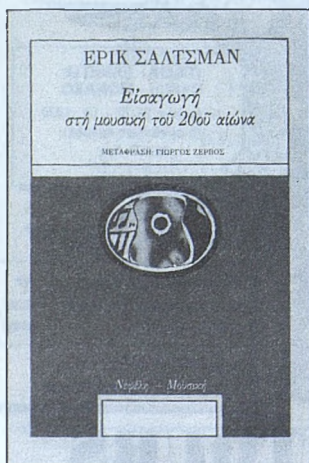
Αγαπητό «ΑΝΤΙ»,
Μην πάει το μυαλό σας ότι το κροκοδειλάκι μπορεί και να συμβολίζει την Αυριανή, και ότι αυτός που επώασε το αυγό και το κρατάει με τόση φροντίδα λέγεται Παπαντρέας γιατί τότε θα πω ότι έχετε πολύ μα πολύ αρρωστημένη φαντασία.

Φιλικότατα από τη Σουηδία
Δημήτρης Δημητρίου

ΒΙΒΛΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

ΕΡΙΚ ΣΑΛΤΣΜΑΝ

Εισαγωγή στή μουσική του 20ού αιώνα

Τό βιβλίο αυτό είναι κάτι περισσότερο από μία «Εισαγωγή» στην μουσική του 20ού αιώνα. Αναλύονται εκτενώς οι σχέσεις που συνδέουν τον 19ο και τον 20ο αιώνα, όπως επίσης τα κύρια ρεύματα του 20ού αιώνα: έθνικα στυλ, άτονικότητα, νεο-κλασικισμός, νεο-τονικότητα, δωδεκάφωνο, σεραϊσμός, ηλεκτρονική μουσική, έννοιακή τέχνη, πολύ-τεχνα, μουσικό θέατρο...

Ένα βιβλίο χρήσιμο για κάθε φίλο της μουσικής.

ΝΕΦΕΛΗ

αντι

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
115 21 Αθήνα
Τηλ. 72.32.713 — 72.49.300
72.32.819 — 72.48.240
FAX: 72.26.107
TELEX: 214179 ANTI

- Εκδότης:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δεινοκράτους 131
115 21 Αθήνα
- Διαφημίσεις:
ΑΛΕΚΑ ΣΗΜΑΝΤΗΡΑ
- Γραμματεία-Λογιστήριο:
ΤΑΣΙΑ ΡΟΥΜΠΟΥ
- Σελιδοποίηση, Μοντάζ:
ΤΑΣΙΑ ΛΕΒΟΝ
ΜΑΡΙΑ ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ
- Φωτοστοιχειοθεσία —
Αναπαραγωγή φιλμς:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ»
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 72.49.300
- Εκτύπωση:
«ΝΕΟΣ ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ» Α.Ε.
Θέση Μαρίζα Μαντρίγκο
Παλλήνη Αττικής
Τηλ. 66.65.081-66.68.424

- Κάθε ενυπόγραφο άρθρο εκφράζει τις απόψεις του συγγραφέα του.
- Χειρόγραφα δεν επιστρέφονται.

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Εσωτερικού

Εξάμ. 1.650 δρχ. ·
Ετήσια 3.300
Ετήσια Οργανισμών,
Τραπεζών, κτλ.: 10.000 δρχ.
Φοιτητική ετήσια: 2.800

Εξωτερικού

Ευρώπη · Μεσογ. χώρες:
εξάμηνη: ..... δολ. 20
ετήσια: ..... δολ. 40
Η.Π.Α. · Καναδάς · Αφ. Ασία ·
Αυστραλία · Ωκεανία:
εξάμηνη: ..... δολ. 23
ετήσια: ..... δολ. 45

- Εμβάσματα, επιταγές:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δημοχάρους 60
115 21 ΑΘΗΝΑ

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: δρχ. 150
ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: δρχ. 250

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

- Για τα βιβλιοπωλεία της Αθήνας:
Περιοδικό «ΑΝΤΙ»
Δημοχάρους 60
τηλ.: 72.32.713 - 72.48.240
- Για τα βιβλιοπωλεία Β. Ελλάδας:
Κέντρο του βιβλίου.
Α. Πουλουκτσή και Σία Ε.Ε.
Λασσάνη 9,
Τηλ. (031) 285.857
54 622 Θεσσαλονίκη

CAMEL

ΑΦΙΛΤΡΟ

ΕΙΣΑΓΕΤΑΙ

Το Υπουργείο Υγείας προειδοποιεί:

**ΤΟ ΚΑΠΝΙΣΜΑ ΒΛΑΠΤΕΙ
ΣΟΒΑΡΑ ΤΗΝ ΥΓΕΙΑ**

ΑΝ ΔΕΝ ΞΕΡΕΤΕ ΤΙ ΣΗΜΑΙΝΕΙ GLENFIDDICH,
ΜΗΠΩΣ ΔΕΝ ΞΕΡΕΤΕ ΤΙ ΕΙΝΑΙ WHISKY;

Prod-O&M Direct

...Glenfiddich λοιπόν σημαίνει pure malt scotch whisky,
δηλαδή ένα 100% «καθαρό» whisky που παράγεται από απόσταξη βύνης και μόνο-
χωρίς ανάμιξη με αλκοόλ από άλλα δημητριακά, όπως με τα κοινά whiskies.

Πιείτε μια γουλιά Glenfiddich για να αισθανθείτε τι σημαίνει whisky!

Glenfiddich

ΤΟ Νο 1 ΣΕ ΠΩΛΗΣΕΙΣ PURE MALT WHISKY ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ